

Державний науково-дослідний інститут інформатизації та моделювання економіки

ФОРМУВАННЯ РИНКОВИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ

**Збірник наукових праць
№9 (232)**

Київ 2020

**Формування ринкових відносин в Україні: Збірник наукових праць
Вип. 9 (232). – К., 2020. – 144 с.**

Рекомендовано Вченою радою ДНДІМЕ
Протокол №6 від 30.09.2020 р.

Збірник статей присвячено науковим здобуткам молодих науковців – аспірантів та здобувачів наукових ступенів кандидата та доктора економічних наук. Він охоплює широкий спектр проблем із таких напрямів:

- макроекономічні аспекти сучасної економіки;
- інноваційно–інвестиційна політика;
- економічні проблеми розвитку галузей та видів економічної діяльності;
- розвиток регіональної економіки;
- соціально–трудова проблеми.

Розраховано на науковців і спеціалістів, які займаються питаннями управління економікою та вивчають теорію та практику формування ринкових відносин в Україні.

Відповідно до Наказу Міністерства освіти і науки України від 28 грудня 2019 р. № 1643 даний збірник віднесено до Переліку наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук, категорія «Б».

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

СТУДІНСЬКА Г.Я., доктор економічних наук (головний науковий редактор)
ХОДЖАЯН А.О доктор економічних наук, професор (заступник наукового редактора)
ПАСІЧНИК Ю.В. доктор економічних наук, професор (заступник наукового редактора)
ЗАХАРІН С.В., доктор економічних наук, с.н.с. (заступник наукового редактора)
АЛЕКСЕЄВ І.В., доктор економічних наук, професор
НЕБОТОВ П.Г., кандидат економічних наук, директор
ВАРНАЛІЙ З.С., доктор економічних наук, професор
ГУЖВА І.Ю., доктор економічних наук
ПИПА В.І., доктор економічних наук, професор
КИЗИМ М.О., доктор економічних наук, професор, член–кор НАНУ
КУЛЬПІНСЬКИЙ С.В., доктор економічних наук, професор
КОРНЄЄВ В.В., доктор економічних наук, професор
КРАСКЕВИЧ В.Є., доктор технічних наук, професор
ЛОПУШНЯК Г.С., доктор економічних наук, професор
СІГАЙОВ А.О., доктор економічних наук, професор
ШОСТАК Л.Б., доктор економічних наук, професор
ГАРБАР Ж.В., доктор економічних наук, доцент, професор
ЧЕРКАШИНА К.Ф., кандидат економічних наук, доцент
ІВАНОВ Є.І., кандидат економічних наук (відповідальний секретар)

МІЖНАРОДНА РЕДАКЦІЙНА РАДА

АГНЕШКА ДЗЮБІНСЬКА, доктор філософії, Економічний університет м. Катовіце, Польща, професор кафедри менеджменту підприємства
АДАМ САМБОРСЬКІ, доктор філософії, Економічний університет м. Катовіце Польща, кафедра менеджменту підприємства
АНАТОЛІЙ ЗІНОВІЙОВИЧ КОРОБКІН, доцент, к.е.н, завідувач кафедри економічних і правових дисциплін, ЗО «Білоруський торгово–економічний університет споживчої кооперації», Білорусь, Гомель
ВІРГІНІЯ ЮРЕНІЄНЕ, професор, доктор наук, завідувач кафедри філософії та культурології, Каунаський факультет, Вільнюський університет, Литва
ГОРБОВИЙ АРТУР ЮЛІАНОВИЧ, професор, доктор технічних наук, Словацька Академія аграрних наук, член відділення економіки та менеджменту, (Словацька республіка)
ДІАНА СПУЛБЕР, доктор філософії, Університет Генуї, асистент професора кафедри філософії суспільств, м. Генуя (Італія)
ІВАН ТЕНЕВ ДМИТРОВ, професор, доктор економічних наук, Університет «проф. д–р Асен Златаров», завідувач кафедри економіки і управління, м. Бургас (Болгарія)
МІТАР ЛУТОВАЦ, професор, доктор технічних наук, Університет Уніон ім. Миколи Тесла, факультет індустріального управління, завідувач кафедри технологій, м. Белград (Сербія)
ЮРАЙ СІПКО, професор, доктор економічних наук, Словацька Академія наук, директор інституту економічних досліджень, м. Братислава (Словацька республіка)
СОФІЯ ВИШКОВСЬКА, професор, доктор наук, зав. кафедри організації і управління (факультет управління) Технологічно–природничий університет ім. Яна і Єнджея Снядецьких у Бидгощі, Бидгощ, Польща
СТЕФАН ДИРКА, доктор економічних наук, професор, Вища економічна школа, м. Катовіце, Польща, професор кафедри менеджменту і маркетингу. Міжнародний акредитовані Міністерства науки і освіти Республіки Казахстан
ТОМАШ БЕРНАТ, професор, доктор наук, завідувач кафедри мікроекономіки, факультет економіки і менеджменту, Щецинський університет, Польща

Друковане періодичне видання «Формування ринкових відносин в Україні»
внесене в міжнародну базу даних періодичних видань:

ISSN 2522–1620

Key title: Formuvannâ rinkovih vidnosin v Ukraïni

Abbreviated key title: Form. rinkovih vidnosin Ukr.

Індексування і реферування: Україніка Наукова, Джерело, Наукова електронна бібліотека eLIBRARY.ru

Міжнародні інформаційні та наукометричні бази даних: Російський індекс наукового цитування (РИНЦ), CyberLeninka, Google Scholar, Index Copernicus International (ICI), Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського.

Формування ринкових відносин в Україні, 2020. Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації Серія КВ 22545–12445ПР від 20.02.2017 року

© Державний науково–дослідний інститут інформатизації та моделювання економіки, 2020

**Государственный научно–исследовательский институт
информатизации и моделирования экономики**

ФОРМИРОВАНИЕ РЫНОЧНЫХ ОТНОШЕНИЙ В УКРАИНЕ

**Сборник научных трудов
№9 (232)**

Киев 2020

**Формирование рыночных отношений в Украине: Сборник научных трудов
Вып. 9 (232). К., 2020. – 144 с.**

Рекомендовано Ученым Советом ГНИИМЭ
Протокол №6 от 30.09.2020 г.

Сборник статей посвящено научным достижениям молодых ученых – аспирантов и соискателей ученых степеней кандидата и доктора экономических наук. Он охватывает широкий спектр проблем по таким направлениям:

- макроэкономические аспекты современной экономики;
- инновационно–инвестиционная политика;
- экономические проблемы развития отраслей и видов экономической деятельности;
- развитие региональной экономики;
- социально–трудовые проблемы.

Рассчитано на ученых и специалистов, занимающихся вопросами управления экономикой и изучают теорию и практику формирования рыночных отношений в Украине.

В соответствии с Приказом Министерства образования и науки Украины от 28 декабря 2019 № 1643 данный сборник включен в Перечень научных профессиональных изданий Украины, в которых могут публиковаться результаты диссертационных работ на соискание ученых степеней доктора и кандидата наук, категория «Б».

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ

СТУДИНСКАЯ Г.Я., доктор экономических наук (Главный научный редактор)
ХОДЖАЯН А.А., доктор экономических наук, профессор (заместитель научного редактора)
ПАСЕЧНИК Ю.В., доктор экономических наук, профессор (заместитель научного редактора)
ЗАХАРИН С.В., доктор экономических наук, профессор, с.н.с. (заместитель научного редактора)
АЛЕКСЕЕВ И. В., доктор экономических наук, профессор
НЕБОТОВ П.Г., кандидат экономических наук, директор
ВАРНАЛИЙ Э.С., доктор экономических наук, профессор
ГУЖВА И.Ю., доктор экономических наук
ПИЛЛА В.И., доктор экономических наук, профессор
КИЗИМА Н.Н., доктор экономических наук, профессор, член–корр НАНУ
КУЛЬПИНСКИЙ С.В., доктор экономических наук, профессор
КОРНЕЕВ В.В., доктор экономических наук, профессор
КРАСКЕВИЧ В.Е., доктор технических наук, профессор
ЛОПУШНЯК С., доктор экономических наук, профессор
СИГАЙОВ А.А., доктор экономических наук, профессор
ШОСТАК Л.Б., доктор экономических наук, профессор
ГАРБАР Ж.В., доктор экономических наук, доцент, профессор
ЧЕРКАШИНА Е.Ф., кандидат экономических наук, доцент
ИВАНОВ Е.И., кандидат экономических наук (ответственный секретарь)

МЕЖДУНАРОДНАЯ РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ

АГНЕШКА ДЗЮБИНСКА, доктор философии Экономический университет г. Катовице, Польша, профессор кафедры менеджмента предприятия
АДАМ САМБОРСКИЙ, доктор философии Экономический университет г. Катовице, Польша, профессор кафедры менеджмента предприятия
АНАТОЛИЙ ЗИНОВЬЕВИЧ КОРОБКИН, доцент, к.э.н., заведующий кафедрой экономических и правовых дисциплин ЗО «Белорусский торгово–экономический университет потребительской кооперации», Беларусь, Гомель
ВИРГИНИЯ ЮРЕНИЕНЕ, профессор, доктор наук, заведующий кафедрой философии и культурологии, Каунасский факультет, Вильнюсский университет, Литва
ГОРБОВ АРТУР ЮЛИАНОВИЧ, профессор, доктор технических наук, Словацкая Академия аграрных наук, член отделения экономики и менеджмента, (Словакия)
ДИАНА СПУЛБЕР, доктор философии, Университет Генуи, ассистент профессора кафедры философии обществ, г. Генуя (Италия)
ИВАН ТЕНЕВ ДМИТРОВ, профессор, доктор экономических наук, Университет «проф. д–р Асен Златаров», заведующий кафедрой экономики и управления, г. Бургас (Болгария)
МИТАР ЛУТОВАЦ, профессор, доктор технических наук, Университет Унион им. Николая Тесла, факультет индустриального управления, заведующий кафедрой технологий, г. Белград (Сербия)
ЮРАЙ СИПКО, профессор, доктор экономических наук, Словацкая Академия наук, директор института экономических исследований, г. Братислава Словакия)
СОФИЯ ВИШКОВСКАЯ, профессор, доктор наук, заведующий кафедрой организации и управления (факультет управления) Технически–естественной университет им. Яна и Енджея Снядецкий в Быдгоще, Быдгощ, Польша
СТЕФАН ДЫРКА, доктор экономических наук, профессор, Высшая экономическая школа в Катовице Польша, профессор кафедры менеджмента и маркетинга. Международный аккредитор Министерства науки и образования Республики Казахстан
ТОМАШ БЕРНАТ, профессор, доктор наук, заведующий кафедрой микроэкономики, факультет экономики и менеджмента, Щецинский университет, Польша

Печатное периодическое издание «Формирование рыночных отношений в Украине»

Внесено в международную базу данных периодических изданий:

ISSN 2522–1620

Key title: Formuvannâ rinkovih vidnosin v Ukraïni

Abbreviated key title: Form. rinkovih vidnosin Ukr.

Индексирование и реферирование: «Украиника Наукова», «Джерело», Научная электронная библиотека eLIBRARY.ru

Международные информационные и наукометрические базы данных: Российский индекс научного цитирования (РИНЦ), CyberLeninka, Google Scholar, Index Copernicus International (ICI), Национальная библиотека Украины имени В.И. Вернадского.

Формирование рыночных отношений в Украине, 2020. Свидетельство о государственной регистрации печатного средства массовой информации Серия КВ 22545–12445ПР от 20.02.2017 года

© Государственный научно–исследовательский институт информатизации и моделирования экономики, 2020

State Scientific Research Institute of Informatization and Economic Modeling

MARKET RELATIONS DEVELOPMENT IN UKRAINE

**Collection of scientific works
№9 (232)**

Kyiv 2020

**Market Relations Development in Ukraine: Collection of scientific works
Volume 9 (232). K., 2020. – 144 p.**

Recommended by the Academic Council SSRIEM

Protocol No. 6 dated September 30, 2020

The collection of articles is devoted to scientific achievements of young scientists – graduate students and candidates for scientific degrees of Ph.D and doctor of economic sciences. It covers a wide range of issues in these areas:

- Macro-economic aspects of modern economy;
- Innovation and investment policy;
- Economic issues of industries and types of economic activity development;
- Development of a regional economy;
- Social-labor problems.

Collection of works is focused on scientists and specialists dealing with economic management and those, who learn the theory and practice of market economy in Ukraine.

According to the Decree of the Ministry of Education and Science of Ukraine No. 1643 of December 28, 2019, this collection is included in the List of scientific professional editions of Ukraine in which the results of the dissertation works for obtaining the scientific degrees of doctor and candidate of sciences, category «B» can be published.

EDITORIAL BOARD

G. STUDINSKA, Doctor of Economics, (Chief Scientific Editor)
A. KHODZHAIAN, Doctor of Economics, Professor (Deputy Editor in Chief)
Y. PASICHNYK, Doctor of Economics, Professor (Deputy Editor in Chief)
S. ZAKHARIN, Doctor of Economics, Professor, Senior Researcher (Deputy Editor in Chief)
I. ALEKSEEV, Doctor of Economics, Professor
P. NEBOTOV, Candidate of Science, Director
Z. VARNALIY, Doctor of Economics, Professor
I. GUZHVA, Doctor of Economics
V. PYLA, Doctor of Economics, Professor
M. KYZYM, Doctor of Economics, Professor, member of the NASU
S. KULPINSKY, Doctor of Economics, Professor
V. KORNEEV, Doctor of Economics, Professor
V. KRASKEVICH, Doctor of Technical Sciences, Professor
H. LOPUSHNIAK, Doctor of Economics, Professor
A. SIGAYOV, Doctor of Economics, Professor
L. SHOSTAK, Doctor of Economics, Professor
Z. HARBAR, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
K. CHERKASHYNA, Ph.D, Economic Sciences, Assistant Professor
Ye. IVANOV, Candidate of Science (Economics) (executive secretary)

INTERNATIONAL EDITORIAL BOARD

AGNESHKA DZYUBINSKAYA, Doctor of Philosophy, Economic University of Katowice, Poland, Professor of the Department of Management of the Enterprise
ADAM SAMBORSKI, Ph.D., Economic University of Katowice, Poland, Professor of the Department of Enterprise Management
ANATOLIY ZINOVYOVICH KOROBKIN, Associate Professor, Ph.D, Head of the Department of Economic and Legal Disciplines of the Belarusian Trade and Economic University of Consumer Cooperatives, Belarus, Gomel
VIRGINIA YURENIENE, Professor, Doctor of Science, Head of the Department of Philosophy and Culturology, Kaunas Faculty, Vilnius University, Lithuania
GORBOVY ARTHUR YULIANOVICH, Professor, Doctor of Technical Sciences, Slovak Academy of Agrarian Sciences, member of the Department of Economics and Management, (Slovakia)
DIANA SPULBER, Ph.D., University of Genoa, Assistant Professor, Department of Philosophy of Societies, Genoa (Italy)
IVAN TYNEV DMITROV, Professor, Doctor of Economics, University «Prof. Dr. Asen Zlatarov, Head of the Department of Economics and Management, Burgas (Bulgaria)
MITAR LUTOVATS, Professor, Doctor of Technical sciences, UNION UNIV. Mykola Tesla, Faculty of Industrial Management, Head of Technology Department, Belgrade (Serbia)
YURAY SIPKO, Professor, Doctor of Economics, Slovak Academy of Sciences, Director of the Institute for Economic Research, Bratislava, Slovakia)
SOFIA VISHKOVSKA, Professor, Doctor of Sciences, Head of Department of Organization and Management, UTP University of Science and Technology, Bydgoszcz, Poland
STEFAN DIRKA, Doctor of Economics, Professor, Higher Economics School in Katowice Poland, Professor of Management and Marketing Department. International accredited by the Ministry of Science and Education of the Republic of Kazakhstan
TOMASH BERNAT, Professor, Doctor of Science, Head of the Department of Microeconomics, Faculty of Economics and Management, Szczecin University, Poland

Printed periodical «Market Relations Development in Ukraine»

Included in the international database of periodicals:

ISSN 2522–1620

Key title: Formuvannâ rinkovih vidnosin v Ukraïni

Abbreviated key title: Form. rinkovih vidnosin Ukr.

Indexing and reviewing: Ukrainika Naukova, Dzhherelo, Scientific Electronic Library eLIBRARY.ru

International information and scientometric data base: Russian Science Citation Index (RISC), CyberLeninka, Google Scholar, Index Copernicus International (ICI), National Library of Ukraine after V.I. Vernadskiy

Market Relations Development in Ukraine, 2020. Certificate of state registration of printed mass media Series KB 22545–12445 PR from 02.20.2017

© State Research Institute of Informatization and Economic Modeling, 2020

МАКРОЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ СУЧАСНОЇ ЕКОНОМІКИ

<http://doi.org/10.5281/zenodo.4288581>
ПРЕДБОРСЬКИЙ В.А.

Методологічні підходи до структуризації системи тіньової влади

Предметом роботи є теоретичні аспекти одного із стрижневих елементів теорії тінізації влади – дослідження її структури як комплексу внутрішніх, стійких тіньових зв'язків між підсистемами та елементами цілісної тіньової системи влади, що як закони визначають її розвиток.

Метою дослідження є визначення змісту поняття «структура тіньової влади» як комплексу тіньових метапідсистем, підсистем, елементів та компонентів влади та їхніх властивостей, взаємодія між якими та зовнішнім середовищем формує систему тіньової влади як нової інтегративної нетранспарентної цілісності.

Методи дослідження. У роботі використана сукупність наукових методів і підходів, у тому числі системний, структурно–функціональний, історичний, логічний, що дозволило забезпечити концептуальну єдність дослідження щодо вихідних умов формування структури тіньової влади.

Результати роботи. У статті обґрунтовано необхідність протидії потужному впливу тіньової структури влади, обмеження та локалізації суспільних джерел виникнення та реалізації цілей тіньової влади, виявлення загальних закономірностей розвитку структури тінізації владних механізмів в Україні.

Галузь застосування результатів. Система наук із сімейства галузі державного управління, широке коло методологічних аспектів соціально–економічних, правових наук з проблем дисфункційного розвитку об'єкта дослідження.

Висновки. Основні підсумки дослідження, їх теоретичні результати слід звести до наступних висновків: 1) мегапроблемою дослідження функціонування тінізаційних владних механізмів, їх структури є вихідні тіньові протиріччя влади, зокрема формування «автономного тіньового двоєвладдя» у поєднанні із системою потужного зовнішнього тіньового управління; 2) одним із принципових висновків дослідження є висновок про те, що історична логіка генези та розвитку структури тіньового «двоєвладдя», разом із зовнішнім тіньовим управлінням, найактивнішим чином сприяють руйнації національної державності, ефективності влади, збіднінню та навіть знищенню широких прошарків населення України, деіндустріалізації країни, її зростаючій депопуляції, тобто вони обумовили прискорений даунгрейд всіх суспільних процесів.

Ключові слова: структура тіньової влади, джерела виникнення та розвитку тінізації влади, ресурси тінізації влади, структура тіньових функцій влади, структура тіньової влади за критерієм її дисфункції.

Методологические подходы к структуризации системы теневой власти

Предметом работы являются теоретические аспекты одного из стержневых элементов теории тенизации власти – исследование ее структуры как комплекса внутренних, устойчивых теневых связей между подсистемами и элементами целостной теневой системы власти, которые как законы определяют ее развитие.

Целью исследования является определение содержания понятия «структура теневой власти» как комплекса теневых метаподсистем, подсистем, элементов и компонентов власти и их свойств, взаимодействие между которыми и внешней средой формирует систему теневой власти как новой интегрированной нетранспарентной целостности.

Методы исследования. В работе применяется совокупность научных методов и подходов, в том числе системный, структурно–функциональный, исторический, логический, что позволило обеспечить концептуальное единство исследования относительно исходных условий формирования структуры теневой власти.

Результаты работы. В статье обосновывается необходимость противодействия мощному воздействию теневой структуры власти, ограничения и локализация общественных источников возникновения и реализации целей теневой власти, выявления общих закономерностей развития структуры тенизации властных механизмов в Украине.

Отрасль применения результатов. Система наук из семейства отрасли государственного управления, широкий круг методологических аспектов социально–экономических, правовых наук относительно проблем дисфункционального развития объекта исследования.

Выводы. Основные результаты исследования, их методологические результаты можно свести к следующим выводам: 1) мегапроблемой исследования функционирования тенизационных властных механизмов их структуры, являются исходные теневые противоречия власти, в частности формирование «автономного теневого двоевластия» во взаимодействии с системой мощного внешнего теневого управления; 2) одним из принципиальных выводов исследования является вывод о том, что историческая логика генезиса и развития структуры теневого «двоевластия», вместе с внешним теневым управлением, активным образом способствуют разрушению национальной государственности, эффективности власти, обнищанию и даже уничтожению широких слоев населения Украины, деиндустриализации страны, ее возрастающей депопуляции, то есть они обусловили ускоренный даунгрейд всех общественных процессов.

Ключевые слова: структура теневой власти, источники возникновения и развития теневой власти, ресурсы тенизации власти, структура теневых функций власти, структура теневой власти на основе критерия ее дисфункций.

PREDBORSKIJ V.A.

Methodological approaches to the structurization of the system of shadow power

The subject of the work is the theoretical aspects of one of the core elements of the theory of shadowing of power – the study of its structure as a complex of internal, stable shadow connections between subsystems and elements of a holistic shadow system of power.

The purpose of the study is to determine the content of the concept of «shadow power structure» as a complex of shadow metasubsystems, subsystems, elements and components of power and their properties, the interaction between which and the external environment forms a system of shadow power as a new integrative non–transparent integrity.

Methods of research. The work uses a set of scientific methods and approaches, including systemic, structural–functional, historical, logical, which allowed to ensure the conceptual unity of the study on the initial conditions for the formation of the structure of the shadow government.

Results of work. *The article substantiates the need to counteract the powerful influence of the shadow power structure, limit and localize public sources of the emergence and implementation of the goals of the shadow power, identify general patterns of development of the shadow structure of power mechanisms in Ukraine.*

Application of results. *The system of sciences from the family of the field of public administration, a wide range of methodological aspects of social and economic, legal sciences on the problems of dysfunctional development of the research object, the investment aspect of the security policy.*

Conclusions. *The main results of the study, their theoretical results should be summarized as follows: 1) mega-problem of studying the functioning of shadow power mechanisms, their structures are the initial shadow contradictions of power, in particular the formation of «autonomous shadow dual power» in combination 2) one of the main conclusions of the study is the conclusion that the historical logic of the genesis and development of the structure of the shadow «dual power», together with external shadow management, most actively contribute to the destruction of national statehood, government efficiency, impoverishment and even destruction country, its growing depopulation, that is, they led to an accelerated downgrade of all social processes.*

Key words: *structure of shadow power, sources of origin and development of shadow power, resources of power shadow, structure of shadow functions of power, structure of shadow power by criterion of its dysfunction.*

Постановка проблеми. Системні процеси деградації, деформації соціально-економічних процесів, розвиток чинників кризової регресії влади, системна корупція обумовлюють високу ступінь гальмування процесів реформування суспільних відносин, необхідність вивчення сутності сучасних домінуючих тінювих владних впливів, зокрема засад структуризації їх видів, першоджерел їх утворення та засад локалізації, обмеження та посилення резистентності систем влади від тінювального ураження.

Необхідність застосування ефективних засобів протидії тінювій владі знайшла відображення уряді важливих законодавчих, нормативно-правових актів держави, таких як: проекти сучасного законодавства щодо протидії корупції, Закони України «Про засади державної антикорупційної політики в Україні на 2014–2017 роки» (2014), «Про засади запобігання і протидії корупції» (2011), «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» (2014), Указ Президента України «Про невідкладні додаткові заходи щодо посилення боротьби з організованою злочинністю і корупцією» (2003, № 84/2003), проект Державної програми детінізації економіки, Указ Президента України «Про першочергові заходи щодо детінізації економіки та протидії корупції» (2005, № 1615/2005), постанови Кабінету Міністрів України з питань відстеження процесів тінювального ураження економіки та розроблення

рекомендацій щодо обмеження її зростання, цілий ряд відомчих актів тощо.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. До вітчизняних досліджень з тінювої влади відносяться праці В.Д. Базилевича, А.В. Базилюка, О.І. Барановського, В.М. Бородюка, Г.С. Буряка, З.С. Варналія, А.С. Гальчинського, Я.Я. Дьяченка, С.О. Коваленка, І.І. Мазур, В.О. Мандибури, О.В. Турчинова та ін. Значний внесок у розробку адміністративно-правових і кримінально-правових аспектів протидії корупції, тінювої влади зробили вітчизняні вчені-юристи.

У той же час, у зв'язку з недостатнім системним вивченням явища тінювого двоєвладдя, його структури, генези, метаморфоз окремих форм та стадій, причин і факторів його розвитку закономірності ефективного обмеження тінювих процесів потребують подальшого спеціального дослідження.

Метою статті є подальший розвиток теоретичного вивчення сутності тінювого двоєвладдя, зокрема структуризації її видів як інтегрованої цілісної системи тінювої влади.

Виклад основного матеріалу. Сучасні дослідження тінювих процесів, структурування їх видів переважно зв'язані з явищем «тінювої економіки» як їх головного об'єкту. Це обумовлено тим, що деформація професійного менеджменту, як суб'єкту тінювальної діяльності в результаті розвитку тінювальної інструментів «революції менеджерів» [1, с. 56–64], перш за все захоплює найбільш потужну сучасну суспільну сферу

з точки зору ресурсів тінізації, сферу економіки, особливо її фінансовий сектор, де першоджерелом тінізації є тінізація влади як ланка біполярної системи «влада–економіка». Таким чином, виявлення сутності процесів тінізації повинно бути побудовано на зверненні до її феномену як множинної системи взаємозв'язків та інституційних агрегатів власності, влади та управління в межах якої інституційна тріада – власність, влада, управління – досягає абсолютного рівня тіньової легітимності: тіньова власність, як економіко–правовий феномен породжує тіньову владу, а тіньова влада – необхідність певного рівня тіньового управління, а відтак – тінізаційної інституційної завершеності та відповідної тіньової справедливості [2, с. 181–201]. Це дає достатні підстави для виявлення сутності, структури тіньової влади, використовуючи при цьому попередні звернення до досліджень структур тіньової економіки, «очищення» їх від другої – бінарноінтегрованої частини їх сутності – економічної складової, яка виступає вже як обумовлена тінізацією влади конкретизація об'єкта дослідження тінізації влади в економічній сфері. Так, наприклад, поняття «тіньовий ринок», як підсистема тіньової влади, має подвійний владно–економічний вимір.

Класифікація складових елементів тіньової влади не є суто академічною проблемою, вона дозволяє на системно–методологічному рівні виявити сутність тіньової влади у всьому різноманітті її структурних складових – якісно неоднорідних як за своїми функціональними особливостями, так і за кінцевими наслідками їх впливу на соціально–економічні процеси; усвідомити механізми тінізації, динаміку цих процесів, закономірності їх розвитку; виявити особливості механізмів тінізації окремих структурних сегментів за певних соціально–економічних умов; визначити пріоритети у розробці програм протидії тінізації владної сфери з урахуванням рівня їх небезпеки, загрози для суспільства і т. ін.

Зазначимо, що структуризація тіньової влади є процесом перманентним, динамічним та специфічним для конкретних соціально–історичних умов, існуючих моделей суспільного розвитку. Сама теорія тіньових процесів переважно щодо сфери тіньової економіки та їх структури вже має певну власну історію розвитку, що пройшла шлях від виділення простих, одномірних економічних структур до виникнення та розвитку склад–

них, генерогенних, гібридних бізнесово–владних утворень, побудованих на багатомірних основах.

Якщо структура влади – це комплекс внутрішніх і стійких зв'язків між підсистемами та елементами цілісної системи влади, які (зв'язки) як закони визначають її розвиток, то розвинена система тіньової влади, з точки зору її структуризації, – це комплекс тіньових метапідсистем, підсистем, елементів та компонентів і їхніх властивостей, взаємодія між якими та зовнішнім середовищем формує якісно або істотно нову інтегративну цілісність, сутність якої розкривається у відповідній структурі, а отже, дисфункції сукупності соціально–економічних законів, що визначають розвиток усєї тіньової влади, а основною формою вияву виступає стратегічна мета тіньового парасуспільства.

Перші дослідження, присвячені структурі тіньової економіки, відбивали початковий рівень опанування цієї проблематики, подавали надто спрощені варіанти класифікації, в них домінував кон'юнктурний підхід. Так, О.В. Осипенко та Ю.Г. Козлов запропонували подати структуру тіньової влади у вигляді таких елементів:

- стихійна (протизаконна) індивідуальна трудова й артільна діяльність;
- чорний ринок;
- діяльність стійких організованих злочинних угруповань в економіці [3, с. 51].

Більш детально розроблену і обґрунтовану класифікацію запропонував до запровадження у дослідженнях, присвячених тіньовій економіці, О. Шохін:

- неформальна влада (функціонування механізмів прийняття і реалізації рішень органів державного управління на підставі особливих, службових або родинних зв'язків);
- фіктивна економіка (приписки та інші порушення звітності; фіктивна компонента у ціні продукції);
- нелегальна частина так званої «другої економіки» (як вважають угорські суспільствознавці, це є часткова зайнятість або робота за контрактами поза основною сферою найманої праці);
- чорна влада (економічна злочинність, кримінальні промисли, чорний ринок тощо) [4].

Ю.Г. Козлов одним із перших подав структуру суб'єктів владної діяльності в СРСР. До найбільш значних соціальних елементів цієї діяльності він відніс:

- групу «радянських підпільних мільйонерів», яка сконцентрувала в своїх руках значну частину капіталу тіньової економіки і перебуває на най–

вищих поверхах соціально–майнової піраміди у суспільстві;

- групу «еліти» загальнокримінальної організованої злочинності (кримінальники–професіонали);
- «апарат» організованої злочинності, свого роду «менеджери» тіньової влади. Це досить численний прошарок організаторів і управлінців, що діють у всіх секторах тіньового обороту грошової та товарної маси. Більшість представників цієї групи займають певні соціальні позиції у легальних структурах, їхня злочинна діяльність можлива лише за умови доступу до матеріальних цінностей або ж пов'язана з організаційно–розпорядними чи адміністративно–господарчими повноваженнями. Ця соціальна група немов надбудовує легальний господарський механізм тіньовими структурами, внаслідок чого отриманий симбіоз набуває якісно нових можливостей щодо протидії державному управлінню;

- групу низових виконавців («солдати» професійної й організованої злочинності). Ролі, що ними виконуються, дуже різні – від рекетира до пересічного господарника або товарознавця, які систематично протягом десятиліть створюють первинний капітал організованої владної злочинності.

Багато з них має подвійне життя, одночасно співіснуючі у сфері економічної організованої злочинності та в легальних структурах суспільства. Подібне паралельне існування, засноване на подвійних нормах моралі, є важливою умовою розширеного відтворення економічної злочинності взагалі й організованої її форми зокрема [5].

У зв'язку зі здійсненням проринкових реформ і виникненням цілої системи нових девіантних економічних форм з'явився інтерес до їх дослідження, зокрема такого сегмента тіньової влади, як чорний ринок.

Так, на думку О. Осипенко, чорний ринок – це сукупність владних і пов'язаних з ними відносин обміну матеріальних благ, послуг і ідей, що виходять за межі закону (і будь–яких форм соціального контролю) [6].

До чорного владного ринку він відносить такі головні елементи структури:

- чорний ринок предметів індивідуально–сімейного користування;
- нелегальний ринок засобів виробництва, до якого, в свою чергу, належить чорний ринок силовини, палива, приміщень та устаткування;

- нелегальні та напівофіційні відносини купівлі–продажу землі;

- чорний ринок інформації і ідей;
- «синя економіка» – сукупність технологій, пов'язаних з фінансовими маніпуляціями на межі закону, зокрема податковим плануванням;

- чорний ринок комерційної інформації – відомості про законодавчі та нормативні рішення щодо підприємницького сектора, продажу об'єктів приватизації, про аукціони і конкурси за право проведення тих чи інших особливо вигідних робіт за рахунок бюджетних коштів, про фінансове становище конкурентів тощо;

- нелегальний ринок грошей та документів;

- чорний ринок капіталу, який репрезентований двома головними різновидами нелегального бізнесу – лихварством та несанкціонованою орендою землі, приміщень, засобів виробництва тощо;

- чорний ринок реагування на деструктивні та асоціальні потреби – наркоринок, торгівля зброєю, проституція, послуги нелегального ринку азартних ігор тощо.

Для сучасних досліджень структури тіньової влади характерним є більш детальна проробка класифікації її системи, функціонального призначення окремих елементів. Так, у рекомендаціях щодо виявлення додаткових доходів за рахунок легалізації тіньової економіки ДПА України тіньові владні операції розподілені на три великі групи стосовно сфер економіки, в яких вони здійснюються:

- у товарообороті та наданні послуг;
 - у відносинах майнового розподілу;
 - у фінансових відносинах.
- У свою чергу, види тіньової владної діяльності поділяються на три сектори:

- тіньові операції з товарами та послугами;
- тіньові операції розподілу;
- тіньові фінансові операції.

До сектора тіньових владних операцій з товарами та послугами відноситься:

- тіньова діяльність з виробництва товарів та надання послуг;
- тіньова інвестиційна діяльність;
- тіньові владні операції та порушення, що відбуваються у процесі приватизації;
- недобросовісна конкуренція.

До сектора тіньових операцій розподілу належать:

- тіньові операції, пов'язані з оплатою праці;
- тіньові операції, пов'язані з отриманням дивідендів;

- ухилення від сплати податків;
- ухилення від внесення платежів на соціальне страхування та пенсійне забезпечення.

Сектор тіньових фінансових операцій містить у собі:

- тіньові операції, пов'язані зі зміною грошових активів і пасивів;
- тіньові операції з цінними паперами;
- тіньові валютні операції;
- тіньові кредитні операції [7, с. 58].

За В. Радаєвим, існує ще кілька основних елементів тіньової владної діяльності, а саме:

- приховування підприємництва (здійснення регулярної організованої господарської діяльності без державної реєстрації);
- приховування господарських операцій (невідображення їх у договорах та звітності);
- приховування найму робочої сили (найом без оформлення трудових договорів);
- укриття доходів (відхід від податків).

Поряд з тіньовою існує також фіктивна владна діяльність (*fictitious economy*), пов'язана з відображенням у статистичній та бухгалтерській звітності неіснуючої господарської діяльності (наприклад, перерахування грошей за непоставлену продукцію) [8].

Серед розширеної класифікації тіньової владної діяльності, яку аналізує О.В. Турчинов, одна з перших та найбільш масових ознак – це галузева адреса здійснення тіньової економічної діяльності. Вона дає характеристику, в якій галузі народного господарства здійснюється тіньова діяльність.

Наступна запропонована автором ознака характеризує умови здійснення тіньової діяльності. Вона поділяється на легальну (не приховану від державних органів), напівлегальну (приховується частина діяльності, яка здійснюється у межах легальної), нелегальну (діяльність здійснюється приховано).

Важливою ознакою класифікації є відношення тіньової діяльності до легальної (офіційної). Так, тіньова влада може бути неальтернативною офіційній економіці (тобто не конкурувати з нею на ринку сировини і збуту своєї продукції), альтернативною (конкурувати з офіційною економікою), непорівняною (тобто даний вид діяльності заборонений державою і не має аналогів у легальній економіці).

Соціальні наслідки, на думку автора, які викликані тією чи іншою тіньовою владною діяльністю, також можуть бути класифікаційним критерієм. Виходячи з цього, діяльність може бути визнана як соці-

ально-позитивна (діяльність компенсує чи знижує негатив офіційної, наприклад вирощування сільгосппродукції на присадибних ділянках, неврахована торгівля сільгосппродукцією та ін.); соціально-нейтральна (не має негативних чи позитивних наслідків, наприклад, тіньовий ринок побутових послуг та ін.); соціально-негативна (діяльність загострює або створює у суспільстві соціальні проблеми чи паразитує на них, наприклад, приховування доходів від оподаткування, фіктивна трастова діяльність, лихварство та ін.); антисоціальною (діяльність здійснюється з прямим насильством над особою чи з загрозою насильства (рекет, пограбування, вбивство з корисливих мотивів та ін.).

Незважаючи на значне просування досліджень структури тіньової владної діяльності, їх рівень ще не повною мірою забезпечує потреби практики щодо розробки ефективних програм детінізації влади. Так, зокрема, у зв'язку з відсутністю глибокої проробки структури тінізації, її причин та особливостей щодо конкретних соціально-економічних умов, наприклад в Україні, існуючі програми детінізації позбавлені можливості ефективного впливу на реальні їхні рушійні сили та засоби. У зв'язку з цим сучасні розвинуті класифікації тіньової економічної діяльності повинні бути побудовані на більш фундаментальних інваріантах – логіко-методологічному каркасі її дослідження, аніж ті, що застосовувалися досі. Саме ці методологічні засади і повинні допомогти окреслити структуру тіньової влади.

Головним вихідним положенням, на підставі якого визначаються основні фундаментальні засади побудови структури тіньової діяльності, є сформульований вище висновок про те, що тіньова влада являє собою систему асоціальної діяльності, головним системоутворюючим елементом якої є асоціальна природа власності та управління. Цей висновок і повинен бути покладений в основу дослідження структурної організації цього соціально-економічного феномена.

Аналіз структури тіньової влади слід розпочати з розгляду суспільних джерел виникнення і реалізації її цілей як системи асоціального управління. Незадоволені суспільні потреби (як наслідок дисфункції соціальних інститутів) викликають до життя стихійну появу цілей, інтересів тіньової діяльності, які прагнуть бути реалізованими у нормативно неврегульованих видах владної діяльності, опанувати відвойований тіньовий коридор

свого функціонування за рахунок подальшого посилення дисфункційності соціальних інститутів влади. «Суспільна функція, якщо вона не виконується нормально, законно (офіційно), буде виконана інакше – шляхом соціальних відхилень» [9, с. 166]. Тим самим саме внутрішній стан суспільно-економічних відносин, виникаючі при їх функціонуванні кризові протиріччя і є дійсним й актуальним джерелом формування цілей тіньової влади, її первинною структурною ланкою.

Криза є крайнім загостренням протиріч у соціально-економічній системі, що загрожує її життєдіяльності та викликає стійку дисфункцію соціально-економічних владних інститутів суспільства. Оскільки саме криза державного управління викликала появу соціально-економічного феномена тіньової влади, то зупинимось на типології криз як джерела дисфункції соціальних інститутів.

За масштабами прояву кризи поділяються на загальні та локальні. Загальні охоплюють всю соціально-економічну систему, локальні ж – тільки окремі структурно-функціональні підсистеми.

За структурою відносин у соціально-економічній системі, специфікою їх функціонального призначення виділяють економічні, соціальні, управлінські, організаційні кризи.

Загальносистемна криза державного управління влади означає, що основні підсистеми суспільного організму – політика, економіка, ідеологія, право, технічний базис, соціальна сфера тощо – прийшли до такого дисфункціонального стану, взаємної невідповідності і протистояння, що ця дестабілізація системи влади не може бути подоланою в межах (без суттєвого реформування) існуючого соціально-економічного ладу [10].

Відповідно до джерел виникнення і логічно-функційної послідовності викладення (коли попередня детермінує місце наступної) основні види цілей тіньового функціонування у владній системі, що формує загальнонаціональні утворення, наприклад, тіньові синдикати, утворюють таку структуру:

- суспільно-політичні, конституційні, пов'язані із захопленням суб'єктами тіньової економіки півних позицій у системі політичної влади, створенні ними на державному і регіональному рівні паралельних нелегальних структур, незаконних збройних формувань для захисту своїх інтересів та дестабілізації існуючого конституційного ладу;

- соціальні, що відбивають негативні результати прояву соціально-політичних цілей тіньо-

вої економіки на соціальну структуру суспільства, зокрема намагання адаптувати до своїх цілей розвиток середнього класу України, забезпечити його гомогенність до кримінальної складової, реалізації цілей функціонування тіньової економіки у стані та рівні життя людей: продукування стрімкого спаду рівня життя та розвиток вкрай спотвореного розподілу доходів у суспільстві;

- економічні, що характеризують і затверджують систему економічних відносин, які забезпечують матеріальну основу реалізації суспільно-політичних і інших цілей функціонування тіньової економіки, проведення економічного реформування і структурних перетворень на користь цих фундаментальних цілей тінізації;

- духовні, пов'язані в одному аспекті зі сприйняттям духовних цінностей (субкультури) злочинного світу, його романтики, а з другого – з введенням тіньового духовного потенціалу в реалізацію суспільно-політичних та соціальних цілей тінізації економічних відносин;

- організаційні, які спрямовані на вирішення організаційних проблем в суб'єктів та об'єктів тіньової економіки – побудови відповідних функціональних та організаційних структур її функціонування;

- інформаційні, які пов'язані із впровадженням цілей тінізації економічних процесів відповідним інформаційним забезпеченням, з функціонуванням механізмів експансії тіньової ідеології за допомогою засобів масової інформації, кіно-, відео-, шоу-бізнесу.

Важливим критерієм структурування тіньової влади є її суб'єкти. Класифікація суб'єктів тіньових владних відносин повинна відбуватися відповідно до структури наведених вище її сфер – сфери так званої неформальної влади, офіційно-публічної сфери та сфери кримінальних промислів.

Інший поверх структури тіньової владної діяльності складає політичне, юридичне та інше ресурсне забезпечення її цілей як джерел її функціонування.

Обґрунтованість і дієвість небезпеки цілей тіньової влади визначається зворотною дією (зворотної її генезису), зв'язаністю з відповідними ресурсами і забезпеченістю ними. Якщо цілі тінізації (через механізми дії суспільних законів) виступають як безпосередній результат впливу джерел тінізації – протиріч та криз соціально-економічного розвитку, то ресурси є обумовленим наслідком цього цілевизначення і пристосування діяль-

ності суспільства до її реалізації. З другого боку, через механізми зворотного зв'язку – механізми суб'єктивної реалізації дії суспільних законів, вже ресурси виступають як визначальний елемент у ланцюгу процесів забезпечення цілей тінізації, перетворення вже цілей у відповідний її ресурс.

Таким визначальним ресурсом є політичний ресурс. Захоплення державної влади, опанування політичними процесами є визначальними цілями тотальної тінізації влади і водночас засобом подальшої її тінізації. З цією метою представниками тіньових структур здійснюється підготовка, фінансування і організація прямих антиконституційних дій у вигляді розпалювання суспільно-політичних конфліктів, національної ворожнечі, організація масових заворушень, закликів до захоплення влади, стимулювання скоєння таких тяжких злочинів проти держави, як тероризм, бандитизм тощо.

Визначним ресурсом тінізації є юридичне забезпечення, яке включає такі головні напрямки: законотворче – розробку відповідних законодавчих та нормативних актів на замовлення суб'єктів тінізації, лобювання їх прийняття чи, навпаки, відхилення законодавчих та нормативних актів, що спрямовані проти їхніх інтересів; адаптація до своїх інтересів, нейтралізація правоохоронних органів та активізація тих з них, які прямо обслуговують інтереси та цілі тіньових сил в економіці. Як зазначає В.М. Попович, тіньова правотворча діяльність, лобювання тих чи інших норм поряд зі злочинністю є одним з потужних ресурсів тіньової влади, який формує найпотужніші джерела доходів у підпільному секторі тіньової влади, підриває економічні основи держави, руйнує її фінансову систему, виробничий потенціал – відтворює потужний криміногенний потенціал у сфері суспільно-економічних відносин [11, с. 41–42].

Одне з центральних місць у системі ресурсного забезпечення займають кадри тіньової влади: який людський потенціал тінізації суспільства, такі великою мірою і обсяг загрози з її боку, її деструктивна дієвість.

Можна провести різні внутрішні класифікації кадрових ресурсів тіньової влади: за адміністративно-правовими критеріями – представники тіньової влади, посадові особи тіньових секторів, технічні виконавці; за функціональними критеріями – керівники, фахівці, технічні виконавці. Так, В.О. Ісправников вважає, що кадрове забезпечення тіньової влади утворює свого роду піраміду,

на її вершині – кримінальні авторитети і їх робоча сила: торговці наркотиками і зброєю, рекетири, бандити, наймані вбивці, сутенери, повії. Те ж саме місце – верхівку – займають корумповані представники органів державної влади і управління. За різними оцінками, вони становлять від 5 до 25% всієї піраміди та мають значні сили і вплив.

Середню частину піраміди кадрового забезпечення утворюють тіньовики-господарники (підприємці, банкіри, дрібні та середні підприємці). Ці особи являють собою своєрідний двигун тіньової діяльності, причому не тільки нелегальної. У перспективі вони потенційно здатні виступити основою середнього владного класу.

Третя група представлена найманими працівниками фізичної та інтелектуальної праці; до них можуть примикати дрібні та середні державні службовці, в доходах яких сьогодні до 60% становлять хабарі [12, с. 493–493].

Значно точніше, на наш погляд, до структури верхніх поверхів кадрової піраміди тіньової влади в умовах країн СНД підходить О.В. Турчинов. Він вважає, що її верхівку становлять суб'єкти потужних адміністративно-економічних груп – високопоставлені державні чиновники, керівники великих підприємств, чиновники певних галузей економіки, бізнесмени, у тому числі іноземні [13, с. 243–249].

На слушну думку А. Гальчинського, верхівку кадрової тінізації української влади становлять доморощені олігархічні структури. «Їх соціальною базою на початку соціально-економічних трансформацій становила колишня партійно-радянська номенклатура, що вже за старих часів мала доступ до фінансових ресурсів і через тіньові механізми здійснювала фактичний контроль за ключовими сферами економічної діяльності. Ця номенклатура одразу ж на старті трансформаційного періоду зуміла, використовуючи свій тіньовий економічний та політичний владний вплив, надати здійснюваним реформам таких рис і системних характеристик, які б сприяли його багаторазовому примноженню. Цю ситуацію можна представити таким чином: якщо в до-трансформаційний період основна турбота її діяльності зумовлювалася гаслом: «як додати до політичної влади номенклатури власність», то тепер – «як додати до вже нагромадженої власності політичну владу, щоб на цій основі примножити власність» [14, С. 156–157].

Одним з вирішальних сегментів ресурсного забезпечення тіньової влади є фінансові ресурси, які становлять складну, багаторівневу систему. В агрегованому вигляді фінансові ресурси тіньової діяльності складаються із трьох головних елементів:

1) засоби, що акумульовані у державній бюджетній системі і використовуються в інтересах тінізації. На сьогоднішній день для України це головний фінансовий ресурс тіньової влади;

2) тіньові засоби позабюджетних фондів, насамперед позабюджетних соціальних фондів. Так, лише у системі лікарняних благодійних фондів і кас, які існують на «добровільні внески», обертається близько трьох мільярдів гривень на рік [15];

3) тіньові ресурси, що використовуються самими підприємствами.

Одним з фундаментальних ресурсів тінізації виступає її інформаційне забезпечення. Рух до інформаційно-управлінського суспільства значно посилює значення інформації в процесах тінізації влади, утворення паралельної тіньової реальності. У таких умовах отримання нової тіньової інформації, зокрема засобами економічно-промислової розвідки, її адекватне сприйняття та актуальне використання стають вкрай важливою справою серед ресурсів тінізації, що визначають необхідність створення державою спеціальних організаційних та технологічних структур безпеки щодо протидії загрозам з їх сторони.

Важливий сегмент структури тіньової влади займають її функції. Оскільки системоутворюючим елементом тіньової влади є її управління, то до основних функцій тінізації влади слід віднести, насамперед, такі, що самі мають складну внутрішню структуру: організація, планування, регулювання та контроль, мотивація, безпека.

Функція організації тіньової владної системи виявляється в структурі цієї системи у вигляді взаємовідносин, прав, ролей, видів діяльності та інших факторів, які мають місце при об'єднанні людей та засобів для досягнення поставлених тіньовою організацією цілей. Функція організації тіньової влади – це є процес, за допомогою якого створюється та зберігається структура цієї організації.

Сучасні організовані злочинні угруповання, як одна із форм тіньових владних структур, формуються за допомогою таких способів:

- ситуативно-вольового;
- функціонально-договірного;
- виробничо-управлінського.

Перший спосіб характерний для угруповань корисливо-насильницької організації, коли члени майбутнього злочинного угруповання об'єднуються на підставі свого кримінального минулого з метою термінової необхідності скоєння серії злочинів.

Другий спосіб формування організованих злочинних угруповань використовується тоді, коли у майбутнього лідера злочинного угруповання є можливість спланувати в деталях кримінальну акцію. Відбір кандидатів у групу здійснюється з числа професійно підготовлених людей, які відбувають покарання у місцях позбавлення волі або які вже звільнилися. Характерною ознакою цього способу формування злочинних угруповань є те, що люди підбираються під визначені функції відповідно до їх особистих можливостей та кримінальної спеціалізації.

Третій спосіб передбачає його використання при формуванні злочинних угруповань корисливо-господарської спрямованості. При цьому способі окремі ланки злочинного співтовариства, заснованого на базі господарських підрозділів, повністю повторюють легальну виробничу та управлінську структуру і лише поступово добудовують до неї шляхом корумпування, підкупу, шантажу, іншими методами додаткові ланки, яких, на думку організаційного центру тіньового утворення, не вистачає. Як правило, члени таких організованих злочинних формувань виконують подвійну функцію (офіційну та нелегальну).

Іншою функцією тіньового владного управління є планування. Воно виявляється у формуванні шляхів руху даної тіньової організації до поставлених перед нею цілей. Так, для досягнення цілей тіньової організації щодо максимального зменшення податкових зобов'язань перед бюджетом, як правило, напівзаконними та нелегальними методами, з використанням тіньових можливостей офшорних юрисдикцій, застосовується міжнародне податкове планування.

В умовах, коли створена тіньова організація і відбувається процес реалізації її планів тіньової активності, на перший план виходить функція регулювання та контролю – забезпечення поведінки кожного елемента тіньової організації в певних межах, вимог щодо збереження її тотожності, структури та передбачених планових параметрів.

Набір методів регулювання та контролю, притаманний тіньовій організації, відрізняється значним різноманіттям: від типових, що використовуються у

діяльності офіційних організацій, до насильницько-кримінальних. Пакет цих методів, що використовуються у діяльності конкретної тіньової організації, суттєво залежить від форм тінізації – питома вага легальних методів регулювання та контролю, зрозуміло, більш присутня у діяльності офіційно-публічного сегмента тіньової економіки і менше – у діяльності кримінального, і навпаки.

Функція мотивації тіньової владної діяльності – це процес впливу та спонукання членів в організації до діяльності задля досягнення її цілей. Вона реалізується в системі спонукальних причин людської поведінки. До структури мотивації тіньової влади можна віднести спонукальні мотиви, що покладені в основу злочинної поведінки, визначені А.І. Долговою [16, с. 288–289]:

1) суспільно-політичні: устрій тіньового управління державою та суспільством, участь в цьому управлінні, вплив на нього і т. ін.;

2) соціально економічні: а) задоволення абсолютних, тобто самих необхідних, життєво важливих потреб; б) задоволення «відносних потреб», що виникають в умовах соціально-економічної диференціації населення та злочинного угруповання та зіставлення людьми свого стану зі станом оточуючих; в) досягнення свого ідеалу – деякого матеріального стандарту (надбагатство) або соціального стандарту (проникнення до верхніх тіньових владних прошарків суспільства), на які орієнтована дана особа;

3) насильницько-еґоїстичні (агресивні у фізичному чи психологічному аспектах): а) абсолютизація ідеї самоствердження, реалізації потреб й інтересів особи у будь-яких формах; б) самоствердження в тих формах, в яких можливий вибір даної особи з урахуванням особливостей її структури за даними обставинами;

4) легковажно-безвідповідальні: а) відсутність потреби і зацікавленості у співвіднесенні своїх вчинків з існуючими нормами поведінки, законом; б) вибірковість такого співвідношення (наприклад, тільки в умовах жорсткого зовнішнього контролю або у спілкуванні з можновладцями, але не з підлеглими і беззахисними людьми і т. ін.).

Функція безпеки тіньової влади виявляється у забезпеченні такого її стану та функціональних можливостей, які підтримують здатність до виживання та розвитку в умовах дії внутрішніх та зовнішніх загроз, а також потенціал створення механізмів та структур захисту її об'єктів від цих загроз.

Найбільш детальна розробка цієї функції по відношенню до загрози з боку держави, яка становить найбільший інтерес, подана О.В. Турчиновим [13, с. 54–55]. Згідно з його класифікацією, яку ми згадували вище, функція безпеки тіньової економіки з точки зору методу нейтралізації державного переслідування і обмеження утворює таку структуру: конструктивна (діяльність здійснюється приховано), закамуфльована (здійснюється під виглядом іншої легальної діяльності), легалізована (захист тіньових доходів здійснюється шляхом їх офіційної або неофіційної легалізації), еміграційна (нейтралізація державного переслідування шляхом виведення за кордон капіталу – еміграція капіталу – або шляхом еміграції самого суб'єкта діяльності), корумпована (захист від державного переслідування шляхом підкупу чиновників виконавчої влади, правоохоронних, податкових органів і т. д.), політизована або соціально-активна (захист шляхом застосування політичного тиску на державу з використанням політичних і громадських організацій, засобів масової інформації, депутатських повноважень і т. д.), терористично-активна (використання як захисту насилля, залякування, вбивств та інших терористичних актів), адміністративно-захищена (встановлення контролю над місцевими органами виконавчої влади політичним або іншим шляхом), урядово-захищена (встановлення контролю над вищими посадовими особами держави, організаційно-економічне злиття суб'єктів тіньової економічної діяльності з центральними органами державної влади або захоплення тіньовими структурами політичної влади в державі конституційним чи неконституційним шляхом).

Для реалізації функції безпеки в діяльності організованих злочинних угруповань утворюються спеціальні підрозділи захисту і групи прикриття, які мають назву «служба безпеки». До складу цих підрозділів залучаються працівники контролюючих і правоохоронних органів, які за хабарі допомагають злочинним угрупованням.

У структурі функції безпеки тіньової діяльності здійснюється розвідувальне та контррозвідувальне забезпечення. Так, нові члени організації старанно перевіряються і приймаються на основі особистого поручительства «авторитів». Для прикриття своєї діяльності й отримання необхідної інформації тіньові структури впроваджують в апарат органів МВС, СБУ, прокуратури

свою агентуру або використовують у своїй діяльності колишніх та діючих впливових представників правоохоронних органів.

Вище були розглянуті загальні основи структуризації тіньової економіки без безпосередньої проекції її на конкретну соціально-економічну форму. На даному етапі дослідження слід продовжити класифікацію структури тіньової влади вже стосовно до умов ринкової організації.

Структура тіньового владного ринку може бути охарактеризована за критерієм адміністративно-територіальної ознаки: місцевий тіньовий ринок, окремих територій, районів, країни, тіньовий ринок коаліцій різних країн, світовий тіньовий зовнішньоекономічний ринок.

Специфічним явищем радянського та пострадянського тіньового ринку є адміністративний ринок. «На радянському адміністративному ринку продавалися не тільки товари та послуги, а й усе те, що мало цінність в ієрархічній системі: соціальний статус, влада і підпорядкування, закони і право їх порушувати» [17, с. 70]. Своєю появою адміністративний ринок зобов'язаний пануванню бюрократично-статусної системи управління, яка притаманна традиційним суспільствам. На адміністративному ринку «продавалися скоріш права на розподіл товарів та послуг, а не самі товари та послуги» [18, с. 201].

Велике значення має класифікація структури тіньової влади за критерієм дисфункції окремого владного інституту ринкової інфраструктури – тінізація банківської, фінансово-кредитної, біржової сфери, тінізація фінансово-посередницької, страхової справи, інформаційно-комерційних, оптових та постачально-збутових організації, маркетингових, лізингових, факторингових, консалтингових послуг зовнішньоекономічної діяльності тощо, а також певної галузі народного господарства – промисловості, сільського господарства, будівництва, торгівлі, освіти, охорони здоров'я тощо.

Наступна ознака класифікації – рівень інтенсивності тінізації владної діяльності. За цією ознакою тіньова економічна діяльність поділяється на:

- сіру, яку становлять види тіньової владної діяльності, що здійснюються здебільшого у традиційних сферах з використанням, як правило, непротиправних форм господарювання;
- чорну, яку становлять види тіньової діяльності, що здійснюються з кримінальними правопорушеннями.

Суттєве значення має класифікація за критерієм організованості суб'єктів тіньової владної діяльності [13, с. 52–53]. За цією ознакою тіньова діяльність поділяється на:

- індивідуальну – таку, що здійснюється самостійно однією окремо взятою фізичною особою;
- сімейну – таку, що здійснюється сім'єю як окремою господарською одиницею, що є характерним для традиційної економіки;
- групову – таку, що здійснюється групою осіб, які не мають статусу юридичної особи або діють у межах легально-діючого підприємства, поза його офіційною діяльністю;
- корпоративну – таку, що здійснюється в межах діяльності і з використанням можливостей підконтрольного підприємства (установи, організації);
- міжкорпоративну – таку, коли тіньова діяльність здійснюється групою взаємопов'язаних і взаємозалежних юридичних осіб. Залежно від форми організації відносин між суб'єктами тіньової економічної діяльності міжкорпоративне управління функціонує у вигляді асоціації, картелю, синдикату, тресту, концерну, холдингу, фінансово-промислової групи тощо. Як правило, міжкорпоративне тіньове об'єднання призводить до встановлення монопольного становища на легальному або нелегальному ринку товарів і послуг;
- державно-патроновану – таку, яка здійснюється приховано під керівництвом вищих посадових осіб держави і суперечить чинному національному та міжнародному праву. Типовим прикладом державно-патронованої тіньової економічної діяльності є прихована торгівля зброєю у заборонені зони конфліктів чи виробництво та продаж наркотиків у деяких азіатських та латиноамериканських країнах.

Наступним критерієм класифікації є функціонування особливого виду тіньової влади, що опановує механізм взаємодії владних систем з якісно відмінними видами господарювання (як всередині країни, так і на міжнародному рівні). Таким специфічним видом тіньової владної діяльності є так звана прикордонна економіка.

Особливістю механізму взаємодії економік з системною несумісністю є значні асиметричні перекося їх владного інструментарію – цін, податків, тарифів, курсових дисбалансів валют, норм прибутків, а також відповідного правового забезпечення. При опануванні тіньовою владою цієї специфічної взаємодії створюються умови для отримання тіньових надприбутків і стрімкого

Класифікація структури тіньової владної діяльності

№ з/п	Ознака класифікації	Класифікаційна група (підгрупа)
1	2	3
1	Джерела виникнення тіньової влади – соціально–економічні кризи	1.1. Економічні 1.2. Соціальні 1.3. Управлінські 1.4. Організаційні
2	Цілі тіньової владної діяльності	2.1. Суспільно–політичні 2.2. Соціальні 2.3. Економічні 2.4. Духовні 2.5. Організаційні 2.6. Інформаційні
3	Суб'єкти тіньової влади	3.1. Суб'єкти неформальної влади 3.2. Суб'єкти офіційно–публічної влади 3.3. Суб'єкти кримінальних промислів
4	Джерела функціонування тіньової влади – ресурси забезпечення	4.1. Політичний ресурс 4.2. Юридичний ресурс 4.3. Кадровий ресурс 4.4. Фінансовий ресурс 4.5. Інформаційний ресурс
5	Функції тіньової влади	5.1. Організація 5.2. Планування 5.3. Регулювання та контроль 5.4. Мотивація 5.5. Безпека
6	Види (блоки) тіньової владної діяльності	6.1. Непротиправна господарська діяльність у традиційному секторі 6.2. Протиправна господарська діяльність у традиційному секторі 6.3. Кримінальна господарська діяльність у традиційному секторі 6.4. Непротиправна господарська діяльність в офіційно–публічній сфері 6.5. Протиправна господарська діяльність в офіційно–публічній сфері 6.6. Кримінальна господарська діяльність в офіційно–публічній сфері 6.7. Кримінальна діяльність у сфері традиційних кримінальних промислів
7	Структура тіньової влади тіньових ринків	7.1. Структура влади тіньових ринків за об'єктово–функціональною ознакою 7.1.1. Тіньова влада ринку предметів споживання та послуг 7.1.2. Тіньова влада ринку засобів виробництва 7.1.3. Тіньова влада ринку науково–технічних розробок та інформації 7.1.4. Тіньова влада фінансового, валютного ринків 7.1.5. Тіньова влада ринку праці 7.2. Структура тіньової влади ринків за адміністративно–територіальною ознакою 7.2.1. Тіньова влада місцевого тіньового ринку 7.2.2. Тіньова влада регіонального тіньового ринку 7.2.3. Тіньова влада національного тіньового ринку 7.2.4. Тіньова влада коаліційного тіньового ринку 7.2.5. Тіньова влада світового тіньового ринку
8	Тіньова владна інфраструктура тіньового ринку	8.1. Тіньова банківська сфера 8.2. Тіньова фінансово–кредитна сфера 8.3. Тіньова біржова діяльність 8.4. Тіньова фінансово–посередницька діяльність 8.5. Тіньова страхова діяльність 8.6. Тіньова інформаційно–комерційна сфера
9	Види тіньового владного ринку	9.1. Адміністративний ринок
10	Тіньова влада тінізованої галузі народного господарства	10.1. Промисловість 10.2. Сільське господарство 10.3. Лісне господарство 10.4. Транспорт вантажний 10.5. Зв'язок 10.6. Будівництво 10.7. Торгівля і громадське харчування 10.8. Матеріально–технічне постачання і збут 10.9. Житлово–комунальне господарство і побутове обслуговування населення 10.10. Охорона здоров'я 10.11. Освіта

№ з/п	Ознака класифікації	Класифікаційна група (підгрупа)
1	2	3
11	Рівень інтенсивності тінзації влади	11.1. Сіра тінзова владна діяльність 11.2. Чорна тінзова владна діяльність
12	Рівень організованості тінзової владної діяльності	12.1. Індивідуальна 12.2. Сімейна 12.3. Групова 12.4. Корпоративна 12.5. Міжкорпоративна 12.6. Державно–патронована
13	Специфічний владний тінзовий механізм, що виникає на межі взаємодії систем з якісно відмінними видами господарювання	13.1. Прикордонна економіка
14	Ознака дисфункції управлінської інформації	14.1. Фіктивна влада
15	Функціонування організації влади поза офіційно встановленим режимом	15.1. Неформальна влада
16	Соціальні ознаки суб'єктів тінзової владної діяльності	16.1. Соціальний клас 16.2. Рівень споживання 16.3. Вікові 16.4. Статеві 16.5. Національні 16.6. Професійні 16.7. Освітні 16.8. Географічні

збагачення. Яскравим прикладом дії прикордонної влади (у зовнішньоекономічній сфері) є виникнення специфічних явищ польського, турецького, китайського та інших ринків, човникової торгівлі на початковому етапі лібералізації зовнішньоекономічної сфери пострадянських країн.

За критерієм дисфункції управлінської інформації, яка утворює віртуальну картину стану влади, що відрізняється від реального її стану, вирізняють фіктивну владну діяльність.

Класифікаційна ознака, на підставі якої взаємовідносини в організації встановлюються поза заздальгідь спроектований та директивно встановлений органами державного управління характер, суперечать стандартизації виробничих функцій, визначає функціонування неформальних організацій, неформальної влади.

За соціальними ознаками суб'єктів тінзової діяльності та осіб, які є об'єктами тінзації, тінзова влада поділяється на окремі види – за належністю до соціального класу, рівня споживання, віку, статі, національності, професії, освіти, релігії, географічних, демографічних особливостей, факторами поведінки осіб як суб'єктів господарювання тощо.

Запропоновані класифікаційні ознаки та групи тінзової влади представлені у табл. 1. Да-

на класифікація дає можливість не тільки розкрити сутність системної дисфункції економічних відносин, їх різноманітних проявів, а й проводити аналіз конкретних форм тінзації та оцінювати їх суспільну небезпеку. При цьому потрібно враховувати, що дана класифікація лише в головних рисах окреслює структуру складного соціально-економічного феномена, яким є тінзова влада.

Висновки

Класифікація складових елементів тінзової влади не є суто академічною проблемою, вона дозволяє на системно-методологічному рівні виявити сутність тінзової влади у всьому різноманітті її структурних складових – якісно неоднорідних як за своїми функціональними особливостями, так і за кінцевими наслідками їх впливу на соціально-економічні процеси; усвідомити механізми тінзації, динаміку цих процесів, закономірності їх розвитку; виявити особливості механізмів тінзації окремих структурних сегментів за певних соціально-економічних умов; визначити пріоритети у розробці програм протидії тінзації владної сфери з урахуванням рівня їх небезпеки, загрози для суспільства і т. ін.

Зазначимо, що структуризація тінзової влади є процесом перманентним, динамічним та спе-

цифічним для конкретних соціально–історичних умов, існуючих моделей суспільного розвитку. Сама теорія тіньових процесів переважно щодо сфери тіньової економіки та їх структури вже має певну власну історію розвитку, що пройшла шлях від виділення простих, одномірних економічних структур до виникнення та розвитку складних, генерогенних, гібридних бізнесово–владних утворень, побудованих на багатомірних основах.

Незважаючи на значне просування досліджень структури тіньової владної діяльності, їх рівень ще не повною мірою забезпечує потреби практики щодо розробки ефективних програм детінізації влади. Так, зокрема, у зв'язку з відсутністю глибокої проробки структури тінізації, її причин та особливостей щодо конкретних соціально–економічних умов, наприклад в Україні, існуючі програми детінізації позбавлені можливості ефективного впливу на реальні їхні рушійні сили та засоби. У зв'язку з цим сучасні розвинуті класифікації тіньової економічної діяльності повинні бути побудовані на більш фундаментальних інваріантах – логіко–методологічному каркасі її дослідження, аніж ті, що застосовувалися досі. Саме ці методологічні засади і повинні допомогти окреслити структуру тіньової влади.

Головним вихідним положенням, на підставі якого визначаються основні фундаментальні засади побудови структури тіньової діяльності, є сформульований вище висновок про те, що тіньова влада являє собою систему асоціальної діяльності, головним системоутворюючим елементом якої є асоціальна природа власності та управління. Цей висновок і повинен бути покладений в основу дослідження структурної організації цього соціально–економічного феномена.

Аналіз структури тіньової влади слід розпочати з розгляду суспільних джерел виникнення і реалізації її цілей як системи асоціального управління. Незадоволені суспільні потреби (як наслідок дисфункції соціальних інститутів) викликають до життя стихійну появу цілей, інтересів тіньової діяльності, які прагнуть бути реалізованими у нормативно неврегульованих видах владної діяльності, опанувати відвойований тіньовий коридор свого функціонування за рахунок подальшого посилення дисфункційності соціальних інститутів влади. «Суспільна функція, якщо вона не виконується нормально, законно (офіційно), буде виконана інакше – шляхом соціальних відхилень».

Тим самим саме внутрішній стан суспільно–економічних відносин, виникаючи при їх функціонуванні кризові протиріччя і є дійсним й актуальним джерелом формування цілей тіньової влади, її первинною структурною ланкою.

Список використаних джерел

1. Предборський В. А. Теорія тіньової економіки в умовах трансформаційних процесів : монографія. К. : Задруга, 2014. 400 с.
2. Якубенко В. Д. Власність, економічна влада та управління. К. : КНЕУ, 2011. 373 с.
3. Осипенко О. В., Козлов Ю. Г. Что отбрасывает тень? Экономика и организация промышленного производства. 1989. № 2. С. 51.
4. Шохин А.Н. О структуре и масштабах теневой экономики. Финансы СССР. 1990. № 7. С.23–28.
5. Козлов Ю. Теневая экономика и преступность. Вопросы экономики. 1990. № 3. С. 120–127.
6. Осипенко О. К анализу феномена «черный рынок». Экономические науки. 1990. № 8. С. 67–78.
7. Рекомендации по выявлению дополнительных доходов за счет легализации теневой экономики. Бизнес. 1999. № 47(358). С. 58.
8. Радаев В. Теневая экономика в СССР/России: основные сегменты и динамика. URL: http://www.iicas.org/articles/library/libr_rus_22_400_1_te.htm.
9. Социальные отклонения. Введение в общую теорию / В. Н. Кудрявцев, В. С. Нерсисянц, Ю. В. Кудрявцев. М. : Юрид. лит., 1984. 320 с.
10. Антикризисное управление. М. : ИНФРА–М, 2001. С. 83.
11. Попович В.М. Тіньова економіка як предмет економічної кримінології. К. : Правові джерела, 1998. С. 41–42.
12. Экономическая безопасность: Производство–Финансы–Банки. М. : ЗАО «Финстатинформ», 1998. С. 493–494.
13. Турчинов О.В. Тіньова економіка: теоретичні основи дослідження. К. : АртЕк, 1995. 300 с.
14. Гальчинський А.С. Суперечності реформ: у контексті цивілізаційного процесу. К. : Українські пропілеї, 2001. С. 156–157.
15. Больничные благотворительные фонды и кассы, в которых «крутится» около трех миллиардов гривен, существуют на птичьих правах. Факты. 2002. 12 июня.
16. Криминология. М. : Изд–во «НОРМА», 2000. С. 288–289.
17. Найшуль В. Либерализм и экономические реформы. Мировая экономика и международные отношения. 1992. № 8. С. 70.

18. Тимофеев Л. Черный рынок как политическая система. Вильнюс–Москва : ВИМО, 1993. С. 201.

References

1. Predborskiy V. A. Teoriia tinovoi ekonomiky v umovakh transformatsiinykh protsesiv : monohrafiia. K. : Zadruha, 2014. 400 s.
2. Yakubenko V. D. Vlasnist, ekonomichna vlada ta upravlinnia. K. : KNEU, 2011. 373 s.
3. Osipenko O. V., Kozlov Yu. G. Chto otrasyivaet ten? Ekonomika i organizatsiya promyshlennogo proizvodstva. 1989. № 2. S. 51.
4. Shohin A.N. O strukture i masshtabah tenevoy ekonomiki. Finansyi SSSR. 1990. № 7. S.23–28.
5. Kozlov Yu. Tenevaya ekonomika i prestupnost. Voprosyi ekonomiki. 1990. № 3. S. 120–127.
6. Osipenko O. K analizu fenomena «cherniy ryinok». Ekonomicheskie nauki. 1990. № 8. S. 67–78.
7. Rekomendatsii po vyiyavleniyu dopolnitelnykh dohodov za schet legalizatsii tenevoy ekonomiki. Biznes. 1999. № 47(358). S. 58.
8. Radaev V. Tenevaya ekonomika v SSSR/Rossii: osnovnyie segmentyi i dinamika. URL: http://www.iicas.org/articles/library/libr_rus_22_400_1_te.htm.
9. Sotsialnyie otkloneniya. Vvedenie v obschuyu teoriyu / V. N. Kudryavtsev, V. S. Nersesyants, Yu. V. Kudryavtsev. M. : Yurid. lit., 1984. 320 s.
10. Antikrizisnoe upravlenie. M. : INFRA–M, 2001. S. 83.
11. Popovych V.M. Tinova ekonomika yak predmet ekonomichnoi kryminolohii. K. : Pravovi dzherela, 1998. S. 41–42.
12. Ekonomicheskaya bezopasnost. Proizvodstvo–Finansyi–Banki. M. : ZAO «Finstatinform», 1998. S. 493–494.

13. Turchynov O.V. Tinova ekonomika: teoretychni osnovy doslidzhennia. K. : ArtEk, 1995. 300 s.

14. Galchinskiy A.S. SuperechnostI reform: u kontekstI tsivillzatsynogo protsesu. K. : UkraYinskl propleYi, 2001. S. 156–157.

15. Bolnichnyie blagotvoritelnyie fondyi i kassyi, v kotoryih «krutitsya» okolo treh milliardov griven, suschestvuyut na ptichih pravah. Faktyi. 2002. 12 iyun.

16. Kriminologiya. M. : Izd–vo «NORMA», 2000. S. 288–289.

17. Nayshul V. Liberalizm i ekonomicheskie reformyi. Mirovaya ekonomika i mezhdunarodnyie otnosheniya. 1992. № 8. S. 70.

18. Timofeev L. Cherniy ryinok kak politicheskaya sistema. Vilnyus–Moskva : VIMO, 1993. S. 201.

Дані про автора

Предборський Валентин Антонович,

д.е.н., професор кафедри економічної теорії, Національний авіаційний університет
e-mail: prvika2015@gmail.com

Данные про автора

Предборський Валентин Антонович,

д.э.н., профессор кафедры экономической теории, Национальный авиационный университет
e-mail: prvika2015@gmail.com

Data about the author

Valentin Predborskiy,

professor of the department economic theory NAU, doctor of economics, professor
e-mail: prvika2015@gmail.com

УДК 336.71

<http://doi.org/10.5281/zenodo.4288595>

БЕРГУН А.М.
СТЕФАШІНА Ю.С.

Оцінка фінансової стійкості провідних банків України

Предметом дослідження є теоретико–методичні засади та прикладні положення проблем формування фінансової стійкості банків в сучасних умовах.

Метою статті є узагальнення теоретичних напрацювань та дослідження в динаміці фінансової стійкості банків різних форм власності.

Методи дослідження. Методологічною основою дослідження послужили фундаментальні положення економічної науки щодо фінансової стійкості банків, зокрема теорія банківської фірми, ґрунтовні наукові праці вчених–економістів, критичне осмислення праць сучасних вітчизняних і зарубіжних дослідників, що стосуються проблем забезпечення фінансової стійкості банків та механізмів її підвищення.

При вирішенні поставлених завдань було використано сучасні методи наукових досліджень, зокрема: якісного аналізу і синтезу (для дослідження теоретичних положень фінансової стійкості банку); порівняльного економічного аналізу (при оцінці стану фінансової стійкості банку); методи групування аналіз (при оцінюванні показників, що характеризують фінансової стійкості банків); метод експертних оцінок (при дослідженні впливу внутрішніх і зовнішніх факторів на ефективність роботи банків).

Галузь застосування результатів. У статті здійснено порівняння фінансової стійкості банківських систем різних форм власності на основі застосування найбільш вживаних підходів до оцінювання її рівня; визначено основні тенденції зміни рівня фінансової стійкості банківської системи протягом останніх років; описано основні фактори впливу на рівень фінансової стійкості банку; здійснено коефіцієнтний аналіз фінансової стійкості банків

Висновки. На сучасному етапі розвитку економіки України намітилися позитивні тенденції до економічного зростання, темпи та стійкість якого залежать перш за все від здатності банківської системи забезпечувати суб'єктів господарювання необхідними кредитними ресурсами. Нині спостерігається стабілізація роботи банківського сектору.

Ключові слова: фінансова стійкість, банк, фактори, коефіцієнтний аналіз, рентабельність, ліквідність, мультиплікатор.

БЕРГУН А.М.
СТЕФАШИНА Ю.С

Оценка финансовой устойчивости ведущих банков Украины

Предметом исследования является теоретико–методические основы и прикладные положения проблем формирования финансовой устойчивости банков в современных условиях.

Целью статьи является обобщение теоретических наработок и исследования в динамике финансовой устойчивости банков различных форм собственности.

Методы исследования. Методологической основой исследования послужили фундаментальные положения экономической науки по финансовой устойчивости банков, в частности теория банковской фирмы, основательные научные труды ученых–экономистов, критическое осмысление трудов современных отечественных и зарубежных исследователей, касающиеся проблем обеспечения финансовой устойчивости банков и механизмов ее повышения.

При решении поставленных задач были использованы современные методы научных исследований, в частности: анализа и синтеза (для исследования теоретических положений финансовой устойчивости банка); сравнительного экономического анализа (при оценке состояния финансовой устойчивости банка); методы группировки анализ (при оценке показателей, характеризующих финансовой устойчивости банков); метод экспертных оценок (при исследовании влияния внутренних и внешних факторов на эффективность работы банков).

Область применения результатов. В статье проведено сравнение финансовой устойчивости банковских систем различных форм собственности на основе применения наиболее употребляемых подходов к оценке ее уровня; определены основные тенденции изменения уровня финансовой устойчивости банковской системы в течение последних лет описаны основные факторы влияния на уровень финансовой устойчивости банка; осуществлено коэффициентный анализ финансовой устойчивости банков.

Выводы. На современном этапе развития экономики Украины наметились положительные тенденции к экономическому росту, темпы и устойчивость которого зависят прежде всего от способности банковской системы обеспечивать субъектов хозяйствования необходимыми кредитными ресурсами. В настоящее время наблюдается стабилизация работы банковского сектора.

Ключевые слова: финансовая устойчивость, банк, факторы, коэффициентный анализ, рентабельность, ликвидность, мультипликатор.

Financial stability assessment of Ukrainian leading banks

The subject of the research is the theoretical and methodological principles and applied guidelines of the problems of forming the financial stability of banks in the modern context.

The aim of the article is to generalize theoretical developments and research in the dynamics of financial stability of banks of different forms of ownership.

Research methods. The methodological basis for the study are the fundamental guidelines of economics on the financial stability of banks, including the theory of banking firms, thorough scientific works of economists, critical reflection on the works of modern Ukrainian and foreign researchers on financial stability and mechanisms for improving it.

In solving the tasks, modern methods of scientific research have been used, in particular: qualitative analysis and synthesis (to study the theoretical guidelines of the bank financial stability); comparative economic analysis (when assessing the state of the bank financial stability); methods of grouping analysis (when assessing indicators that characterize the bank financial stability); method of expert assessments (when studying the influence of internal and external factors on the banks efficiency).

The application of results. The article compares the financial stability of banking systems of different forms of ownership based on the application of the most commonly used approaches to assessing its level; identifies the main trends in the level of financial stability of the banking system in recent years; describes the main factors influencing the level of financial stability of the bank; carries out the coefficient analysis of financial stability of banks.

Conclusions. At the present stage of economic development of Ukraine there are positive trends in economic growth, the pace and stability of which depend primarily on the ability of the banking system to provide businesses with the necessary credit resources. Currently, the banking sector is stabilizing.

Key words: financial stability, bank, factors, coefficient analysis, profitability, liquidity, multiplier.

Постановка проблеми. Проблема фінансової стійкості банків не втрачає своєї актуальності в контексті її значення для стабільного й збалансованого розвитку економіки України та її інтеграції у світове господарство. Оцінювання банківського стану є фундаментом для прийняття ефективних управлінських рішень, досягнення надійності, стійкості та стабільності його функціонування. Забезпечення фінансової стабільності банківського сектора залежить від фінансової стійкості окремих кредитних організацій. Саме фінансова стійкість банків визначає ставлення до них вкладників і клієнтів, оскільки банк є господарюючим суб'єктом, що працює, в основному, з залученими коштами. Тому оцінювання фінансової стійкості є важливою складовою управління банком, оскільки без нього успішне довготривале функціонування банку не можливо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Явище фінансової стійкості банку та методологічні підходи у його формуванні досліджувались багатьма вченими економістами, зокрема варто виділити напрацювання таких іноземних до-

слідників як: Роуз П.С., Альтман Е., Спрінгейт Г., Долан Е. Дж., Рейлі Р. тощо. Адаптувати теоретичні напрацювання до вітчизняних реалій намагалися такі економісти як: Михайлюк Р.В., Кочетков В.М., Зверяков М.І., Васюренко О.В., Мельник Л.Г., Плаксюк О.Ф., Коваленко В.В., Дзюблук О.В., Малахов О.Л. та інші. Автори мають різні точки зору з приводу змісту стійкості, надійності і стабільності банків та методів їх оцінки (відрізняються складом показників, критеріями і способами оцінки).

Мета статті полягає в обґрунтуванні теоретичних засад фінансової стійкості банку та методів його оцінювання.

Виклад основного матеріалу. На сучасному етапі розвитку вітчизняної економіки спостерігається посилення фінансової нестабільності, яка охоплює не лише національні економіки, а й поширюється у регіональному і світовому масштабі. Зазначена тенденція підсилюється відкритістю економік у цілому та банківських систем зокрема внаслідок лібералізації міжнародної торгівлі фінансовими послугами. Це вимагає ви-

користання нових концепцій, методологічних та методичних підходів до вивчення методів оцінювання та умов забезпечення фінансової стійкості національної банківської системи.

У наукових працях вітчизняних та зарубіжних учених, нормативних актах України з питань забезпечення стійкості банківської системи визначено підхід, відповідно до якого стійкість усієї банківської системи де термінується як сукупність показників стійкості окремих банків другого рівня. Своєчасне виявлення проблемного банку є важливим завданням центрального банку кожної країни, адже банкрутство банківської установи, особливо якщо вона є системною, може викликати ланцюгову реакцію в банківській системі в цілому [1, с.46–50].

Рівень ефективності діяльності комерційного банку визначається переважно за допомогою оцінки його основної характеристики – фінансової стійкості. Забезпечення фінансової стійкості як комерційного, так і державного банку вважається на сьогодні пріоритетним напрямком під час стратегічного планування, так як є запорукою його стабільності та процвітання.

Незважаючи на значну базу наукових праць в галузі розкриття сутності фінансової стійкості та методів її забезпечення, до теперішнього часу відсутня єдина точка зору щодо змісту даної категорії. Останнє пояснюється тим, що фінансова стійкість комерційного банку знаходиться під впливом різноманітних чинників та вміщує в собі складну структурну систему гармонійної взаємодії таких елементів як стійкість капітальної бази комерційного банку, його ресурсів, організаційно-структурної складової, комерційної складової тощо [3, с. 485].

Більшість економістів інтерпретують фінансову стійкість як якісну характеристику фінансового стану комерційного банку, сукупність оптимальних значень визначеного набору коефіцієнтів (або показників). Серед них Святко С.А., Панова Г.С., Кочетков В.М., Шиллер Р.І., Вітлінський В.В., тощо. Зокрема, останні пропонують взагалі орієнтуватися основні (планові) нормативи та відповідність до них розрахованих показників [5, с. 255].

Окремі економісти вбачають у фінансовій стійкості динамічну категорію, яка розкриває потенціал комерційного банку пристосовуватись до зміни середовища та нівелювати потенційні ризики. Зокрема, Барановський О.І. ототожнює фі-

нансову стійкість як здатність банку протистояти впливу зовнішніх та внутрішніх факторів, залишивши при цьому рівновагу та надійність за основними фінансовими показниками. Іванов В.В. та Малахова О.Л. доповнюють це поняття терміном стабільності, а саме: середньо- та довготривалим терміном [6, с. 300].

Окремим напрямком в економічній літературі є напрацювання, в яких фінансову стійкість банку прирівнюють до ліквідності та платоспроможності (серед них праці Песселя М.А., Антонова Н.Г. тощо), а в інших – до прибутковості (серед них напрацювання Белих Л.П., Халяви С.П. тощо). Прибічники останньої теорії вбачають у фінансовій стійкості комерційного банку стабільне перевищення доходів банку над його витратами. Інший напрямок економічного вчення категорію фінансової стійкості визначає як одну із складових комплексного поняття загальної стійкості банку.

Тому ми погоджуємось із визначенням Василенко О.В., і вважаємо, що фінансова стійкість банку – це динамічна інтегральна характеристика спроможності банку як системи трансформування ресурсів та ризиків повноцінно (з максимальною ефективністю та мінімальним ризиком) виконувати функції, витримуючи вплив факторів зовнішнього та внутрішнього середовища [2, с.463].

Проаналізувавши наукові дослідження варто визначити, що на сьогодні актуальним є широке розуміння фінансової стійкості, а саме як загально-економічної категорії, системної характеристики стану комерційного банку при якому, незважаючи на різноманітний коротко- або довготривалий вплив факторів та ризиків, дотримується повноцінність роботи банку, збалансованість та взаємозгодженість його основних структурних елементів, що в результаті забезпечується реалізацією стратегії розвитку комерційного банку.

Як зазначалося раніше, на рівень фінансової стійкості може впливати ряд факторів, які в основному систематизуються як фактори екзогенного (зовнішнього) та ендогенного (внутрішнього) впливу (рис. 1).

До факторів екзогенного впливу, які комерційний банк не має можливості змінити, відносяться:

- економічні фактори (вміщують вплив стану економіки, інвестиційного клімату, платіжного балансу країни, рівень дефіциту державного бюджету, податкової політики та стан співпраці з міжнародними організаціями тощо) [3, с. 485];

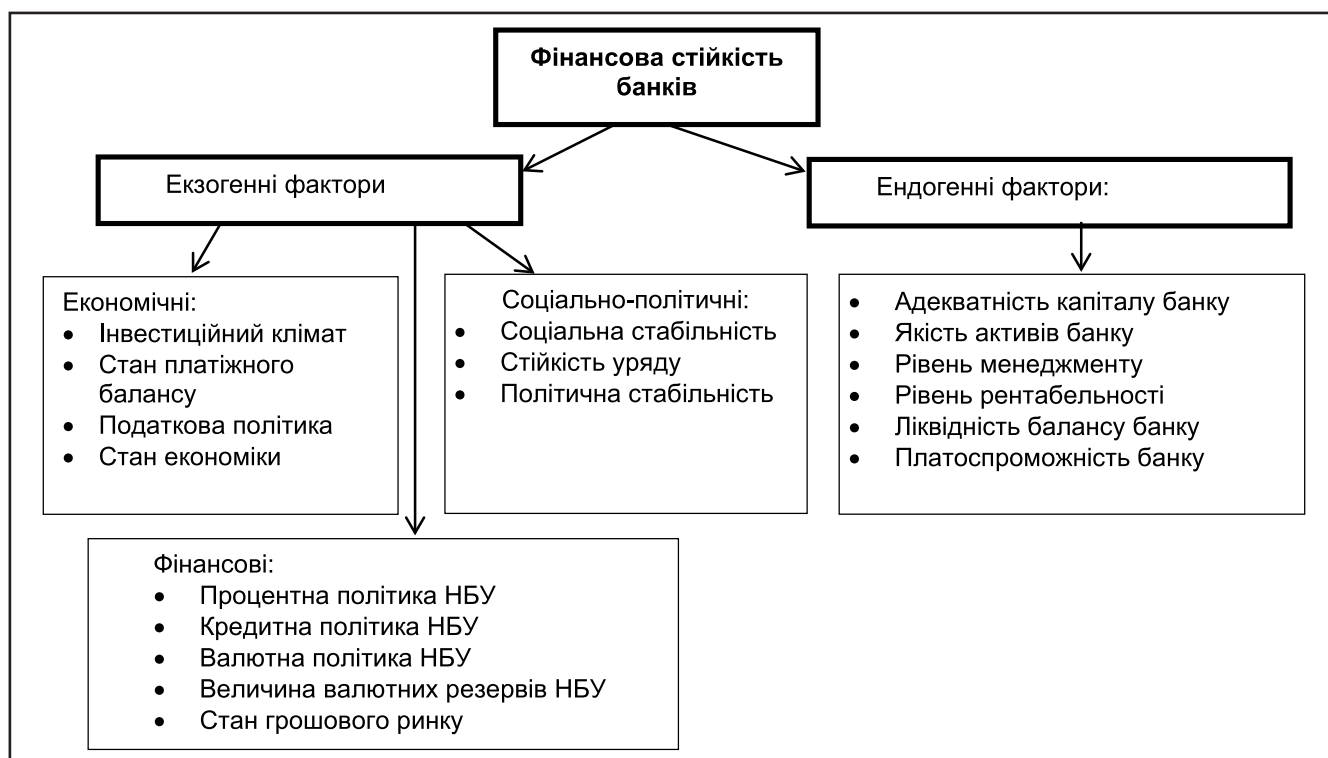

Рисунок 1. Класифікація факторів впливу на фінансову стійкість комерційного банку
(узагальнено автором на основі джерел [8, с. 276])

– ринкові фактори (вміщують вплив рівня інфляції, рівня попиту домогосподарств, коливання на валютному ринку, відтоку капіталу за кордон тощо);

– соціально–політичні фактори (вміщують вплив соціальної та політичної стабільності в країні, демографічну складову, вплив стійкості політики та програми уряду, рівня довіри населення до банківської системи, лояльність нормативно–правової бази тощо);

– фінансові фактори (включають стан грошово–кредитного ринку, фінансово–грошову та процентну політику НБУ, кон’юнктуру фінансового ринку, величину валютних резервів в країні, розвиток банківської інфраструктури тощо) [3, с. 485].

Окремі економісти до екзогенних факторів додатково включають форс–мажорні обставини, тобто ті, які є наслідками стихійних лих, непередбачуваних подій тощо.

До факторів ендогенного характеру, на які комерційний банк має вплив, а їх стан є відображення результатів діяльності банку, відносять:

– організаційні (рівень менеджменту банку, кадрова політика, адаптованість до інноваційних змін в управлінні, якість корпоративного управління, встановлена система керування банком та реалізація обраної стратегії управління, встановлена система внутрішнього контролю тощо);

– технологічні (автоматизація банківських процесів, технологічна оснащеність засобами автоматизації та комп’ютерної техніки, ефективність програмного забезпечення та його відповідність сучасним вимогам, обізнаність персоналу з програмами тощо) [7, с. 228];

– економічно–фінансові (достатність капіталізації банку, його рентабельність та прибутковість, політика управління витратами та доходами банку, ліквідність банку, якісний інвестиційний портфель, якість активів і пасивів комерційного банку, їх структура, рівень банківських ризиків тощо).

Варто зазначити, що екзогенні чинники мають переважно більший рівень впливу на фінансову стійкість ніж ендогенні, особливо, якщо комерційний банк виходить на міжнародний фінансовий ринок або частка його капіталів пов’язана з іноземними інвесторами. Динамічні процеси та зміни у всіх сферах в країні вимагають проведення оцінки фінансової стійкості окремого комерційного банку сумісно з комплексним аналізом стійкості вітчизняної банківської системи як цілісного механізму. Таким чином, формування фінансової стійкості комерційного банку відбувається через раціональне управління ендогенних факторів з врахуванням сучасного стану та тенденцій розвитку основних екзогенних факторів.

Механізм формування та управління фінансовою стійкістю передбачає необхідність використання таких методів [7, с. 228]:

- планування (стратегія розвитку банку, постановка цілей та завдань, планові фінансові показники тощо);
- визначення структурних елементів фінансової стійкості та оцінка їх причино–наслідкових взаємозв'язків;
- аналіз рівня фінансової стійкості банку з використанням декількох методів; застосування контролюючого механізму дотримання плану.

У випадку значного відхилення рівня фінансової стійкості від планових показників до вказаного механізму слід додати антикризові заходи в управлінні.

Моніторинг рівня фінансової стійкості банку може здійснюватися комплексно з використанням оптимального набору розрахункових систем, методів та сучасних прийомів для аналізу, а саме:

- рейтингового способу («інсайдерські» або «дистанційні» методики);
- індексного (коефіцієнтного) способу або аналізу однорідних груп;
- математично–статистичних засобів (моделі прогнозування банкрутства, очікування збитків тощо);
- регресійної методики;
- номерної системи;
- методу синтетичного коефіцієнта;
- стрес–тестування;
- макро– та мікропруденційного аналізу тощо

[7, с. 228].

Використання тієї чи іншої методики аналізу фінансової стійкості комерційного банку охоплює поетапну оцінку поточного фінансового стану комерційного банку, прогнозування, а також визначення ступеня фінансового ризику.

Вітчизняна практика на законодавчому рівні закріплює обов'язковість застосування системи економічних нормативів при визначенні рівня фінансової стійкості комерційного банку. Зокрема інструкцією про порядок регулювання діяльності банків в Україні, затвердженою Постановою НБУ від 28.08.2001 № 368 (зі змінами), закріплюється визначення регулятивного капіталу банку, обов'язкові економічні нормативи та обов'язковість формування буферів капіталу (буфера запасу капіталу та контр–циклічного буфера).

Серед інструментів управління та формування фінансової стійкості банків виділяють: капітал

банку, його активи, зобов'язання, прибуток та рівень ліквідності. Відповідно такий набір інструментів визначає об'єкт управлінського впливу, а саме: рівень капіталізації, якість активів та зобов'язань банку, рівень прибутковості та ліквідності, а також якість самого управління.

При формуванні фінансових ресурсів банки повинні раціонально підходити до джерел їх формування, тому що вони впливають на фінансову стійкість банку.

Аналітики використовують різні методики, які можуть суттєво відрізнятись, так як єдиної системи показників, яка б характеризувала фінансову стійкість банку немає

Оцінка фінансової стійкості представляється як підсистема аналітичної функції управління, що базується на інформаційній системі банку, реалізується за допомогою сукупності аналітичних прийомів і способів, які дозволяють виявляти і вимірювати вплив факторів на фінансову стійкість і обґрунтовувати відповідні управлінські рішення.

Оцінка рівня ефективності банківської діяльності здійснюється на основі розрахунку показників рентабельності активів, капіталу, доходів, чистої процентної маржі тощо.

Для оцінки фінансової стійкості КБ «Приват–Банк» використаємо коефіцієнтний аналіз, який базується на розрахунку коефіцієнтів: надійності, фінансового важеля, участі власного капіталу у формуванні активів, захищеності власного капіталу, мультиплікатора статутного капіталу. Розрахунок, яких наведено в табл. 1.

З наведених у таблиці 1 даних видно, що коефіцієнт надійності (здійснюється за допомогою аналізу відношення власного капіталу до зобов'язань) в 2019 році виріс на 0,08% порівняно з 2018 роком, а в 2017 зріс на 0,11%, що вказує на збільшення коефіцієнта надійності, що позитивно впливає на фінансову стійкість банку. Таким чином, банк має високу забезпеченість власним капіталом, отже, високу надійність, тобто він досяг того рівня, за якого не залежить від стихій в залученні вільних коштів грошового ринку, маючи в достатку своїх, більш дешевих, які можна розміщувати в кредити господарюючих суб'єктів та в інвестиції.

Дані з табл. 1 показують, що коефіцієнт фінансового важеля є оберненим показником до коефіцієнта надійності і розкриває здатність банку залучати кошти на фінансову ринку. Він розра-

Рисунок 1. Класифікація факторів впливу на фінансову стійкість комерційного банку

Найменування показника	2019 р.	2018 р.	2017 р.	Абсолютне відхилення 2019/2017 рр.
Коефіцієнт надійності	$\frac{54529}{255194} = 0,21$	$\frac{31464}{246584} = 0,13$	$\frac{23619}{230056} = 0,10$	0,11
Коефіцієнт фінансового важеля	$\frac{255194}{54529} = 4,68$	$\frac{246584}{31464} = 7,84$	$\frac{230056}{23619} = 9,74$	-5,06
Коефіцієнт співвідношення	$\frac{54529}{309723} = 0,18$	$\frac{3164}{278048} = 0,11$	$\frac{23619}{253675} = 0,09$	0,08
Коефіцієнт мультиплікатора статутного капіталу	$\frac{30923}{206060} = 1,5$	$\frac{278048}{206060} = 1,35$	$\frac{253675}{206060} = 1,23$	0,27

(сформовано автором на основі джерел [9, 10])

ховується як співвідношення зобов'язань до капіталу. У 2019 р. становить 4,68 %; а в 2018 р. – 7,84 %; в 2017 р. – 9,74 %. Тобто, ми бачимо, що банк підвищив активність щодо залученню вільних коштів на грошовому ринку.

В той самий час, показник участі власного капіталу у формуванні активів значно збільшився за період з 2018 року по 2019 рік при оптимальному значенні не менше 10%.

Аналізуючи коефіцієнт мультиплікатора капіталу, який характеризує ступінь покриття активів акціонерним капіталом, то за оптимальним співвідношенні 12,0–15,0 разів він в 2018 р. становить 1,35 %, а в 2019 році збільшився до 1,5 %. Таким чином темп зростання активів не перевищують темпи зростання капіталу.

Отже, всі основні показники взяті нами для аналізу фінансової стійкості банку, мають тенденцію до покращення або стабілізації чи незначної зміни.

Звідси можна зробити висновок, що фінансова стійкість банку достатньо забезпечена його капіталом і останній може захищати банк від ймовірних ризикових втрат сьогодні і в близькому майбутньому.

Фінансову стійкість Комерційного Банку «ПриватБанк» доцільно оцінювати використовуючи синтетичний показник, який розраховується як сума значень від нормованих коефіцієнтів (рентабельність активів, показник загальної ліквідності, мультиплікатор статутного капіталу). Результати розрахунків наведено в табл. 2.

Після нормування кожен із коефіцієнтів в таблиці 2 має бути більше одиниці, то по трьох доданках оптимальне значення синтетичного показника має бути не менше 3, в КБ «ПриватБанк» він склав 13,81% в 2019 році та мав тенденцію до спаду в 2018 р. 7,29%. А в 2017 році тенденція спала до 2,5%, яка не мала оптимального значення.

Отже, у 2019 році фінансова стабільність банку покращилася за рахунок збільшення мультиплікатора статутного капіталу на 0,15%, показника загальної ліквідності на 0,08%, рентабельності активів на 6,29% у порівнянні з 2018 роком.

Також проведемо оцінку фінансової стійкості АТ КБ «ПУМБ»

З даних табл. 3 ми бачимо, що коефіцієнт надійності у 2019 році збільшився на 0,05% порівняно

Таблиця 2. Показники фінансової стійкості КБ «ПриватБанк», 2017–2019 рр., %

Показники	2019 р.	2018 р.	2017 р.	Абсолютне відхилення 2019/2017 рр
Мультиплікатор статутного капіталу	1,5	1,35	1,23	0,27
Коефіцієнт загальної ліквідності	$\frac{309723}{255194} = 1.21$	$\frac{278048}{246584} = 1.13$	$\frac{253675}{230056} = 1.10$	0,11
Рентабельність активів	11,10	4,81	0,17	10,93
Всього	13,81	7,29	2,5	11,31

(сформовано автором на основі джерел [9, 10])

з 2018 роком, а відносно 2017 року на 0,08%, що вказує на збільшення коефіцієнту надійності, що позитивно впливає на фінансову стійкість банку. Коефіцієнт участі власного капіталу у формуванні активів протягом року збільшився на 0,03%, що свідчить про збільшення використання власного капіталу і як наслідок зменшився в 2019 р. коефіцієнта фінансового важеля на 3,56% порівняно з 2017 р. що є негативно вплинуло на фінансову стійкість АТ КБ «ПУМБ».

Оптимальне значення синтетичного показника в 2019 році складає 24,03% і показує, що фінансова стабільність банку покращилася за рахунок збільшення мультиплікатора статутного капіталу на 2,72%, коефіцієнта загальної ліквідності на 0,08% та рентабельності на 4,66%

Тобто фінансова стійкість банку достатньо забезпечена капіталом і банк покращив свої показники протягом 3 років.

Проведемо оцінку фінансової стійкості АТ КБ «УкрСиббанк»

Відповідно до дослідження даних таблиці 4 ми бачимо, що коефіцієнт надійності у 2019 році не змінився порівняно з 2018 роком, а відносно 2017 року покращився на 0,01%, що вказує на стабільність коефіцієнта надійності, що добре впливає на фінансову стійкість банку. Коефіцієнт участі власного капіталу у формуванні активів протягом року також не змінився, що говорить про стабільне використання власного капіталу, а

коефіцієнта фінансового важеля погіршився на 0,63% в порівнянні з 2017 р. що вказує на те, що банк підвищив активність щодо залученню вільних коштів на грошовому ринку, але це все одно кращий показник ніж в КБ «Приватбанк» чи в АТ КБ «ПУМБ», що свідчить про позитивні показники фінансової стійкості.

Оптимальне значення синтетичного показника в 2019 році складає 17,17% і показує, що фінансова стабільність банку зменшилась порівняно з 2018 роком, але збільшилась порівняно з 2017 роком. Можна сказати, що фінансова стійкість банку стабільна на даний момент.

Зобразимо динаміку фінансової стійкості досліджуваних банківських установ.

На підставі отриманого графіка, можна сказати, що КБ «ПриватБанк» є лідером серед аналізованих банків. Він займає 10 місце в топ найкращих банків України. На 2020 рік його чисті активи становлять 328501 млн. грн., прибуток – 14037млн. грн., депозити – 263845 млн.грн., а кредити – 57917 млн. грн. Ймовірність несприятливих фінансових наслідків дуже низька, а фінансова стійкість займає високий рівень.

Якщо розглядати АТ «УкрСиббанк», то він займає 12 місце в рейтингу і може суперничати з КБ «ПриватБанком». Його чисті активи становлять 62915 млн. грн., прибуток – 665 млн. грн., депозити – 53028 млн. грн., а кредити – 18769 млн. грн. Тобто він також має дуже низьку ймо-

Таблиця 3. Коефіцієнтний аналіз фінансової стійкості АТ КБ «ПУМБ» протягом 2017–2019 рр., %

Найменування показника	2019 р.	2018 р.	2017 р.	Абсолютне відхилення 2019/2017 рр.
Коефіцієнт надійності	$\frac{9067377}{46369841} = 0,20$	$\frac{6317869}{43547322} = 0,15$	$\frac{4804725}{41659069} = 0,12$	0,08
Коефіцієнт фінансового важеля	$\frac{46369841}{9067377} = 5,11$	$\frac{43547322}{6317869} = 6,89$	$\frac{41659069}{4804725} = 8,67$	-3,56
Коефіцієнт співвідношення	$\frac{9067377}{55437218} = 0,16$	$\frac{6317869}{49865191} = 0,13$	$\frac{4804725}{46463794} = 0,10$	0,06
Коефіцієнт мультиплікатора статутного капіталу	$\frac{55437218}{3294492} = 16,83$	$\frac{49865191}{3294492} = 15,14$	$\frac{46463794}{3294492} = 14,10$	2,72
Коефіцієнт загальної ліквідності	$\frac{55437218}{46369841} = 1,20$	$\frac{49865191}{43547322} = 1,15$	$\frac{46463794}{41659069} = 1,12$	0,08
Рентабельність активів	6	4,84	1,94	-1,34
Всього	24,03	21,12	17,16	6,87

(сформовано автором на основі джерел [11, 12])

Таблиця 4. Коефіцієнтний аналіз фінансової стійкості АТ КБ «УкрСиббанк» протягом 2017–2019 рр., %

Найменування показника	2019 р.	2018 р.	2017 р.	Абсолютне відхилення 2019/2017 рр
Коефіцієнт надійності	0,15	0,15	0,14	0,01
Коефіцієнт фінансового важеля	6,76	6,69	7,38	-0,63
Коефіцієнт співвідношення	0,13	0,13	0,12	0,01
Коефіцієнт мультиплікатора статутного капіталу	10,49	10,27	9,08	1,42
Коефіцієнт загальної ліквідності	1,15	1,15	1,14	0,01
Рентабельність активів	5,53	6,73	4,37	1,16
Всього	17,17	18,14	14,58	2,59

(сформовано автором на основі джерел [13, 14])

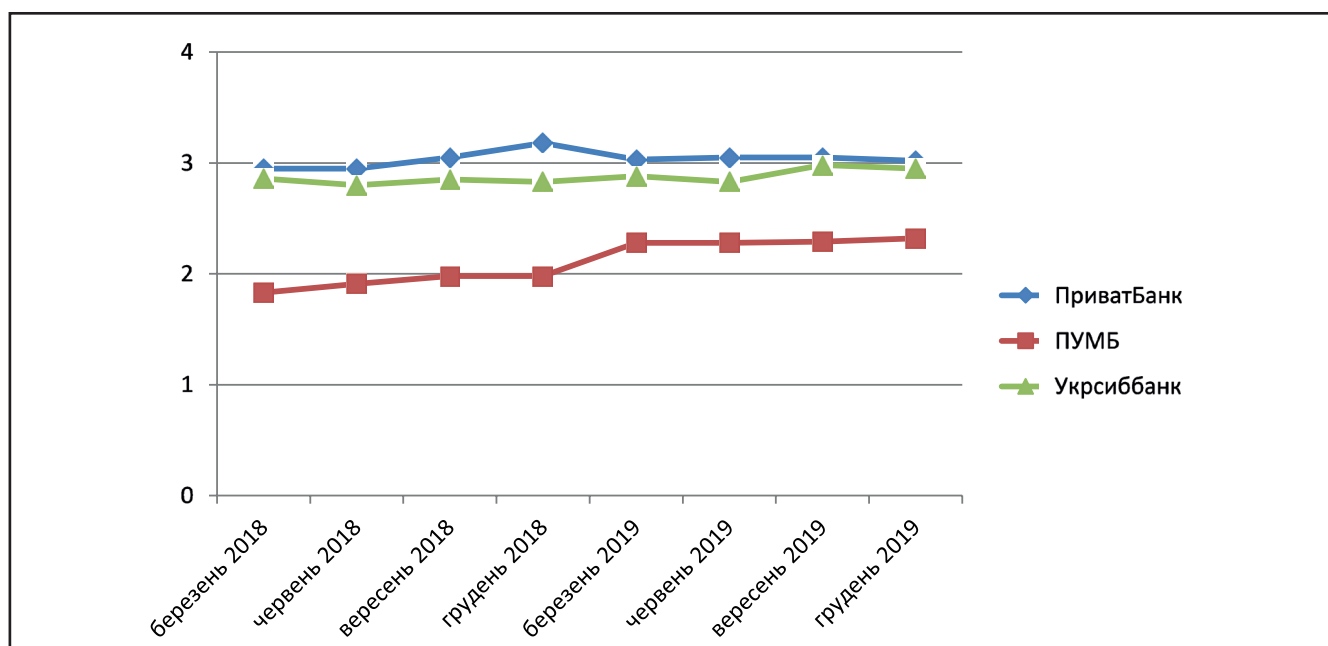
вірність до несприятливих фінансових наслідків і високий рівень фінансової стійкості.

ПАТ «ПУМБ» навпаки має нижчий рейтинг і займає 19 місце в топ найкращих банків України. Його чисті активи становлять 59556 млн. грн., прибуток – 1254 млн. грн., депозити – 47941 млн. грн., а кредити – 30574 млн. грн. Тобто він має помірну ймовірність несприятливих фінансових наслідків, але займає достатній рівень фінансової стійкості.

Оцінка фінансової стійкості показує рівень фінансових ризиків банку. Фактично це ймовірність банкрутства в період кризи. Чим краща оцінка, тим менша ймовірність банкрутства. Саме банк з низькою оцінкою під час кризи частіше стає банкрутом. Погана оцінка зовсім не означає, що це поганий

банк, вона свідчить про те, що криза впливає на нього більше, ніж на банк з високим рейтингом.

В 2020 році банківський сектор вступив у викликану пандемією кризи в хорошій формі та із задовільним запасом міцності. Через стрес-тестування, очищення банківського сектору, впровадження міжнародних вимог до капіталу, ліквідності та інших подальших робіт для покращення надійності сектору, нова криза у роботі банківської системи не спричинила збоїв. НБУ задіяв весь інструментарій для того, щоб банки могли гнучкіше відповідати на кризу та підтримувати кредитування. Вкладники завжди мали доступ до своїх рахунків, банки дбали про безпеку роботи мережі, а банківське обслуговування надавалося безперервно. Відтоки вкладів про-

Графік 1. Динаміка рівня фінансової стійкості банків

довжувались більше тижня, а потім відновилося зростання депозитів. Проте фінансова система має бути підготовленою до реалізації негативних наслідків карантинних обмежень у середньостроковій перспективі.

На підставі отриманих розрахунків можна зробити наступні висновки щодо показників фінансової стійкості банків:

- значення мультиплікатора знаходиться на рекомендованому значенні;
- за критерієм ліквідності банки є фінансово стійкими внаслідок відповідності показника ліквідності рекомендованим значенням та стабільності значення показника;
- за критерієм рентабельності банки можуть бути віднесені до фінансово стійкого, оскільки протягом 2018–2019 рр. спостерігається тенденція щодо зростання показника або стабільності показників;
- показники свідчать про покращення фінансової стійкості стану.

Висновки

Фінансова стійкість комерційного банку являє собою системне явище, яке уособлює сукупність методів та інструментів для впливу на основні складові фінансової стійкості. Ефективна реалізація такого механізму дозволяє банку усувати зовнішні та внутрішні ризики, зменшити вплив ендогенного та екзогенного характеру на результати діяльності банку, забезпечити динамічний розвиток фінансової установи та посилення позицій на ринку банківських послуг.

Спроможність банківської системи виконувати свою діяльність, її місце та роль у процесах економічних перетворень значною мірою залежить від стану фінансової стійкості банків. Вона є не лише основою стабільної банківської системи, а й важливою економічною категорією, оскільки відсутність або низький рівень фінансової стійкості будь-якого суб'єкта господарювання, у тому числі і комерційного банку, веде до його неплатоспроможності й у кінцевому результаті – до банкрутства.

Сучасні тенденції розвитку банківського сектору України формують позитивні умови для зосередження банків на своїй фінансовій стійкості та невідкладного підвищення її рівня.

Рекомендації щодо побудови комплексної оцінки фінансової стійкості банків:

– побудова системи оцінки фінансової стійкості для окремого банку має базуватися на комплексі показників, який показує всі специфічні аспекти діяльності банку;

– оцінка фінансової стійкості, що впливає з необхідності кількісного та обов'язково якісного аналізу банку, з позиції динаміки розвитку, тобто акцентувати слід на відносних показниках;

– аналітична робота, котра вивчає регресійну залежність фінансової стійкості від рівнів показників та створюватиме можливість об'єктивно визначити значення кожного з показників.

Саме тому науково і практично обґрунтоване оцінювання фінансової стійкості є одним з важливих етапів в управлінні фінансовою стійкістю з метою уникнення негативних соціальних та економічних наслідків ймовірних банкрутств. Створення ефективної системи оцінювання фінансової стійкості банківського сектору повинно стати важливою частиною політики Національного банку України, спрямованої на підвищення рівня транспарентності та прозорості банківської системи.

Список використаних джерел

1. Набок Р. Аспекти, що можуть призвести до виникнення проблемного банку / Р. Набок // Вісник НБУ. – 2007. – № 8. – С. 46–50.
2. Васюренко О. В. Економічний аналіз діяльності комерційних банків : навч. посібн. / О. В. Васюренко, К. О. Волохата. – К. : Знання, 2006. – 463 с.
3. Зверяков М.І. Управління фінансовою стійкістю банків: підручник / М.І. Зверяков, В.В. Коваленко, О.С. Сергєєва. – Одеса: Видавництво «Атлант», 2014. – 485 с.
4. Дзюблук О.В., Михайлюк Р.В. Фінансова стійкість банків як основа ефективного функціонування кредитної системи: [монографія] / О.В. Дзюблук, Р.В. Михайлюк. – 2009. – 316 с.
5. Кочетков В.М. Забезпечення фінансової стійкості сучасного комерційного банку: теоретико-методологічні аспекти: Монографія / В.М. Кочетков. – К.: КНЕУ, 2013. – 255 с.
6. Малахова О.Л. Управління фінансовою стійкістю банків: навч. посіб. / Малахова О.Л., Михайлюк Р.В. – Тернопіль: Вектор, 2015. – 300 с.
7. Коваленко В.В. Стратегічне управління фінансовою стійкістю банківської системи: методологія і практика [текст] : монографія / В.В. Коваленко. – Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2010. – 228 с.
8. Коцовська Р., Ричаківська В та інш. Операції комерційних банків – Львів: ЛБІ НБУ, 2001 – 276 с.

9. Річна фінансова звітність АТ КБ «ПриватБанк» за 2019 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://static.privatbank.ua/files/Richnij+zvit+za+2019rg..pdf>

10. Річна фінансова звітність АТ КБ «ПриватБанк» за 2018 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://static.privatbank.ua/files/PB_SepUkr_2019.04.23FINAL1.pdf

11. Річна фінансова звітність АТ КБ «ПУМБ» за 2019 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://about.pumb.ua/content/cmsfile/ua/фінансова%20звітність__ifrs_fs%202019_ukr.pdf?v=637285301824356509

12. Річна фінансова звітність АТ КБ «ПУМБ» за 2018 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://about.pumb.ua/content/cmsfile/ua/фінансова%20звітність__18%20fuib%20Ukr%20financial%20statements.pdf?v=636909211371978052

13. Річна фінансова звітність АТ КБ «УкрСиббанк» за 2019 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://my.ukrsibbank.com/common/upload/ukrsibbank/financial-reports/2019/Separate_FU_2019_ukr.pdf

14. Річна фінансова звітність АТ КБ «УкрСиббанк» за 2018 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://my.ukrsibbank.com/common/upload/ukrsibbank/financial-reports/2018/2018_financial_statements_separated.pdf

References

1. Nabok R. Aspekty, shcho mozhut' pryzvesty do vynyknennya problemnoho banku / R. Nabok // Visnyk NBU. – 2007. – № 8. – S. 46–50.

2. Vasyurenko O. V. Ekonomichnyy analiz diyal'nosti komertsyinykh bankiv : navch. posibn. / O. V. Vasyurenko, K. O. Volokhata. – K. : Znannya, 2006. – 463 s.

3. Zvyeryakov M.I. Upravlinnya finansovoyu stiykisty bankiv: pidruchnyk / M.I. Zvyeryakov, V.V. Kovalenko, O.S. Serheyeva. – Odesa: Vydavnytstvo «Atlant», 2014. – 485 s.

4. Dzyublyuk O.V., Mykhaylyuk R.V. Finansova stiykist' bankiv yak osnova efektyvnoho funktsionuvannya kredytnoyi systemy: [monohrafiya] / O.V. Dzyublyuk, R.V. Mykhaylyuk. – 2009. – 316 s.

5. Kochetkov V.M. Zabezpechennya finansovoyi stiykosti suchasnoho komertsyinoho banku: teoretyko-metodolohichni aspekty: Monohrafiya / V.M. Kochetkov. – K.: KNEU, 2013. – 255 s.

6. Malakhova O.L. Upravlinnya finansovoyu stiykisty bankiv: navch. posib. / Malakhova O.L., Mykhaylyuk R.V. – Ternopil: Vektor, 2015. – 300 s.

7. Kovalenko V.V. Stratehichne upravlinnya finansovoyu stiykisty bankivskoyi systemy: metodolohiya i praktyka [tekst] : monohrafiya / V.V. Kovalenko. – Sumy: DVNZ «UABS NBU», 2010. – 228 s.

8. Kotsovs'ka R., Rychakivs'ka V ta insh. Operatsiyi komertsyinykh bankiv – L'viv: LBI NBU, 2001 – 276 s.

9. Річна фінансова звітність АТ КБ «ПриватБанк» за 2019 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://static.privatbank.ua/files/Richnij+zvit+za+2019rg..pdf>

10. Річна фінансова звітність АТ КБ «ПриватБанк» за 2018 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://static.privatbank.ua/files/PB_SepUkr_2019.04.23FINAL1.pdf

11. Річна фінансова звітність АТ КБ «ПУМБ» за 2019 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://about.pumb.ua/content/cmsfile/ua/фінансова%20звітність__ifrs_fs%202019_ukr.pdf?v=637285301824356509

12. Річна фінансова звітність АТ КБ «ПУМБ» за 2018 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://about.pumb.ua/content/cmsfile/ua/фінансова%20звітність__18%20fuib%20Ukr%20financial%20statements.pdf?v=636909211371978052

13. Річна фінансова звітність АТ КБ «УкрСиббанк» за 2019 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://my.ukrsibbank.com/common/upload/ukrsibbank/financial-reports/2019/Separate_FU_2019_ukr.pdf

14. Річна фінансова звітність АТ КБ «УкрСиббанк» за 2018 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://my.ukrsibbank.com/common/upload/ukrsibbank/financial-reports/2018/2018_financial_statements_separated.pdf

Дані про авторів

Вергун Антоніна Миколаївна,

науковий керівник, к.е.н., доцент, Київський національний університет технологій та дизайну
e-mail: vergun.am@knutd.com.ua

Стефашина Юлія Сергіївна,

студентка, Київський національний університет технологій та дизайну
e-mail: Julia.stefashina@gmail.com

Данные об авторах

Вергун Антонина Николаевна,

научный руководитель, к.э.н., доцент, Киевский национальный университет технологий и дизайна
e-mail: vergun.am@knutd.com.ua

Стефашина Юлия Сергеевна,

студентка, Киевский национальный университет технологий и дизайна
e-mail: Julia.stefashina@gmail.com

Information about the authors**Antonina Verhun,**

Supervisor, Candidate of Economic Sciences,
Associate Professor, Kyiv National University of
Technology and Design

e-mail: vergun.am@knutd.com.ua

Yuliya Stefashyna,

Student, Kyiv National University of Technology and
Design

e-mail: Julia.stefashina@gmail.com

УДК 339.9

<http://doi.org/10.5281/zenodo.4288601>

ШЕВЧУК В. І.

Концептуальні підходи до формування економічної стратегії та реалізації міжнародної торговельно-економічної політики держави

Предмет дослідження – концептуальні підходи до формування економічної стратегії та реалізації міжнародної торговельно-економічної політики держави.

Метою написання статті є розгляд сучасних концептуальних підходів до вибору стратегій формування міжнародної торговельно-економічної політики держави.

Методологія проведення роботи – методи аналізу та синтезу при систематизації концептуальних підходів до формування економічної стратегії і реалізації концепції міжнародної торговельно-економічної політики держави.

Результати дослідження. Визначено та систематизовано концептуальні підходи до формування економічної стратегії та реалізації міжнародної торговельної політики України в умовах світових глобальних викликів та гібридної війни. На основі аналізу зовнішньо-економічної стратегії запропоновано власну модель міжнародної торгово-економічної політики держави та національної економічної безпеки.

Галузь застосування результатів – економічна галузь: управління національною економікою, макроекономіка, економічна теорія. Результати дослідження дозволять відпрацювати рекомендації щодо розробки національної стратегії економічного розвитку в умовах ведення гібридної війни і протидії країні-агресору.

Висновки – усі запропоновані на даний час концепції стратегії економічного розвитку держави не враховують стану жорсткої економічної конкуренції в глобалізованому світі, відкритої агресії з боку РФ, окупації та анексії Криму, гібридної війни, сучасного стану економіки України. Запропонована Урядом концепція «інвестиційних нянь» не підкріплена стратегією економічного розвитку і глибоким стратегічним розумінням сучасного стану світової політики. Усі попередні економічні стратегії в Україні не були виконані і жоден з українських урядів за це не поніс відповідальності (у т.ч. політичну). В результаті аналізу було надано рекомендації щодо обов'язкових положень стратегії економічного розвитку України і модель міжнародної торговельно-економічної політики з врахуванням вимог стратегії економічної безпеки, загроз і викликів державі в умовах гібридної війни.

Ключові слова: міжнародна торговельно-економічна політика держави, стратегія економічної політики, соціально-економічний розвиток.

ШЕВЧУК В. І.

Концептуальные основы формирования экономической стратегии и реализации международной торгово-экономической политики государства

Предмет исследования – концептуальные основы формирования экономической стратегии и реализации международной торгово-экономической политики государства.

Целью написания статьи является рассмотрение современных концептуальных основ выбора стратегий формирования международной торгово-экономической политики государства.

Методология проведения работы – методы анализа и синтеза при систематизации концептуальных основ формирования экономической стратегии и реализации концепции международной торгово–экономической политики государства.

Результаты работы – определены и систематизированы концептуальные основы формирования экономической стратегии и реализации международной торговой политики Украины в условиях мировых глобальных вызовов и гибридной войны. На основе анализа внешнеэкономической стратегии предложено собственную модель международной торгово–экономической политики государства и национальной экономической безопасности.

Область применения результатов – экономическая отрасль: управление национальной экономикой, макроэкономика, экономическая теория. Результаты исследования позволят отработать рекомендации по разработке национальной стратегии экономического развития в условиях ведения гибридной войны и противодействия стране–агрессору.

Выводы – все предложенные в настоящее время концепции стратегии экономического развития государства не учитывают состояния жесткой экономической конкуренции в глобальном мире, открытой агрессии со стороны РФ, оккупации и аннексии Крыма, гибридной войны, современного состояния экономики Украины. Предложенная Правительством концепция «инвестиционных нянь» не подкреплена стратегией экономического развития и глубоким стратегическим пониманием современного состояния мировой политики. Все предыдущие экономические стратегии в Украине не были выполнены и ни одно украинское правительство за это не понесло ответственность (в т.ч. политическую). В результате анализа были предоставлены рекомендации относительно обязательных положений стратегии экономического развития Украины и модель международной торгово–экономической политики с учетом требований стратегии экономической безопасности, угроз и вызовов государству в условиях гибридной войны.

Ключевые слова: международная торгово–экономическая политика государства, стратегия экономической политики, социально–экономическое развитие.

SHEVCHUK V.I.

The conceptual approaches to the formation of economic strategy and implementation of the state international trade and economic policy

The subject of the study – conceptual approaches to the formation of economic strategy and implementation of the state international trade and economic policy

The purpose of the article is a consideration of modern conceptual approaches to the choice of strategies for the formation of the state international trade and economic policy.

Research methodology – methods of analysis and synthesis in the systematization of conceptual approaches to the formation of economic strategy and implementation of the concept of the state international trade and economic policy.

Results of research – the conceptual approaches to the formation of economic strategy and implementation of Ukraine's international trade policy in the face of world global challenges and hybrid war are defined and systematized. Based on the analysis of the foreign economic strategy, the own model of the international trade and economic policy of the state and national economic security was proposed.

Application of results. Economic sector: management of national economy, macroeconomics, economic theory. The results of the study will allow working out recommendations for the development of a national strategy for the economic development in a hybrid war and countering the aggressor country.

Conclusions. All currently proposed concepts of the state's economic development strategies do not take into account the state of hard economic competition in the globalized world, open aggression by the Russian Federation, occupation and annexation of Crimea, hybrid war, and the current state of Ukraine's economy. The concept of «investment nannies» proposed by the Government is not supported by the strategy of economic development and a deep strategic understanding of the current

state of world's politics. All previous economic strategies in Ukraine have not been implemented and none of the Ukrainian governments has been held responsible (including political).

The analysis provided recommendations on the mandatory provisions of the Strategy of Economic Development of Ukraine and a model of international trade and economic policy, taking into account the requirements of the strategy of economic security, threats and challenges to the state in a hybrid war.

Key words: *international trade and economic policy of the state, economic policy strategy, socio-economic development.*

Актуальність теми дослідження. Сучасне світове господарство – це динамічне середовище з асиметричними зв'язками, різним рівнем економічного розвитку та різною геополітичною направленістю суб'єктів міжнародної діяльності.

Глобальні процеси у світовій економіці, гібридна війна з боку Російської Федерації проти України, економічні та торговельні війни вимагають від держави обирати економічну стратегію та проводити торговельно-економічну політику з врахуванням теорій воєнного мистецтва.

Аналіз економічних наслідків впливу міжнародних торговельно-економічних зв'язків на економічний розвиток України в умовах гібридної війни дозволяє виявити додаткові ризики та загрози економіці держави, тому узагальнення теоретико-методологічного і науково-практичного досвіду щодо трансформації її зовнішньоторговельних зв'язків є важливим підґрунтям розробки сучасної міжнародної торговельно-економічної політики України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наукові розробки впливу світогосподарських зв'язків на економічний розвиток національних економік через канали зовнішньої торгівлі, міжнародного інвестування, міжнародних валютно-фінансових відносин, зокрема, праці Д. Брока, І. Валлерстайна, В. Іноземцева, С. Гантінгтона, Дж. Тойнбі, Дж. Маєра, Дж. Рауха, А. Філіпенка, Д. Лук'яненка, Дж. Несбіта, Дж. Стігліца, А. Мазаракі, Г. Дугінець, В. Гейця, М. Павловського, П. Клименка, Я. Жаліла, В. Горбуліна, О. Білоруса, Н. Резнікової, Н. Кравчук, О. Шаров, Е. Остром, Г. Шамбровського допомагають розумінню закономірностей розвитку світового господарства та специфіки функціонування в умовах економічних і гібридних воєн. [1]

Більшість робіт присвячено аналізу взаємозалежності і впливу внутрішнього соціально-економічного та політичного стану держави на формування її зовнішньоекономічної стратегії, впливу суспільних ідей, національної ідентичнос-

ті, на створення механізму реалізації зовнішньоекономічної політики держави.

Виклад основного матеріалу. Національні інтереси України, стратегія її розвитку як незалежної держави, потребують детального аналізу всього комплексу тенденцій міжнародних відносин, та їх впливу на міжнародну торговельно-економічну політику.

Відсутність чіткої стратегії економічного розвитку, швидкозмінність урядів та їх безвідповідальність за результати своєї діяльності призвели до зникнення цілих галузей виробництва вітчизняної економіки.

Більшість з них намагались впроваджувати «моделі» реформ, апробовані різними країнами, шляхом прямого запозичення з-за кордону окремих часткових рішень, без комплексного стратегічного бачення.

В результаті можемо констатувати утворення економіко-політичного (напівкримінального) ринку провідними політико-економічними кланами, які поєднали владу і власність, відбулась фактична приватизація цими кланами більшості державних інституцій та цілих галузей вітчизняної економіки. [2]

Економічне середовище, створене в Україні, не відповідає вимогам ринкової економіки, об'єктивним соціально-економічним потребам громадян, не сприяє ефективним соціально-економічним реформам, є наслідком відсутності чіткої стратегії і потребує розробки нових сучасних підходів, концепцій і сценаріїв розвитку міжнародних економічних відносин на перспективу і пошук шляхів національного розвитку в умовах економічних і гібридних воєн.

Розглянемо запропоновані концептуальні підходи до формування економічної стратегії держави:

Концепція «інтеграції зі Сходом». Враховучи історичні зв'язки з Росією, взаємну структурну залежність України і РФ, успадковану від єдиного народногосподарського комплексу колишнього СРСР, залежність у сфері споживання і транзиту

газу через українську газотранспортну систему, високий рівень інтеграції галузей машинобудування, приладобудування, військово-промислового комплексу, науки і наукового супроводження, формувати стратегію поглиблення співпраці і розвитку економіки, враховуючи потреби РФ, розглядаючи її як основний ринок збуту вітчизняної продукції. [2] Концепція розробки стратегії розвитку економічних відносин з Росією через наявність агресивної збройної експансії на півдні і сході України: окупації і анексії Криму, війни на Донбасі наразі навіть не розглядається. РФ, поєднуючи мілітарні, квазімілітарні, дипломатичні, інформаційні, економічні засоби війни, не гребуючи ядерним шантажем світової спільноти, послідовно намагається втримати Україну під протекторатом власних політичних цілей. [3] Концепція розвитку відносин з РФ перекреслена зараз і у найближчому майбутньому до часу повернення анексованого Криму, припинення гібридної війни і виплати репарацій за збройну агресію Україні.

Концепція «інтеграції з Заходом» передбачає інтеграцію в європейську модель економічних відносин (включаючи демократичні та соціально-економічні перетворення); інтеграцію в економічні структури Європейського Союзу. Недоліком цієї концепції є перспектива перетворення України на периферійну економіку і територію, що перебуває в значній економічній залежності, стає ринком збуту, цілковито залежним від економічної політики провідних європейських держав, означає фактичну втрату високотехнологічного вітчизняного виробництва і контролю над ресурсами (продаж землі, корисних копалин, природних ресурсів, значне скорочення чисельності населення, трудова міграція, збільшення кількості емігрантів). Гоббсівська парадигма національної ідеї та національній безпеки, що визначає за головну мету реалізацію національних інтересів є ідеологічною основою розвинутих країн. Сучасна зовнішня політика розвинутих держав спрямована на розширення сфери економічного впливу (економічна експансія) шляхом захоплення нових ринків збуту, джерел сировини, сфер впливу і проводиться як економічними методами так і шляхом дипломатичного тиску, діяльністю міжнародних інституцій. Як казав колишній Мінстр зовнішньої торгівлі Бельгії П. Шевальє: «не забувайте, що торгівля – це війна. У світі торгівлі все використовується для того, щоб захопити, або створити для себе ринки»

Концепція «глобалізованої економіки» – модель світової глобальної економічної взаємозалежності держав.

На думку Резнікової Н. «глобалізація продукує новий концепт реальності, де країни втрачають право на визначення свого місця на економічній арені, опиняючись у полоні підготовлених правил гри, що координуються міжнародними економічними організаціями та інституціями, ініційованими провідними державами світу» (МВФ, СОТ, Світовий банк, ЄБРР).

Декларуючи оптимальне використання внутрішніх ресурсів країн та їх економічний розвиток, спираючись на конкурентні переваги і потенціал, глобалізація, натомість, висуває проблему відстоювання національних інтересів країн, що розвиваються, фактичне знищення національних економік і вітчизняного виробництва. [4]

Основними принципами глобального розвитку є:

геополітика – розподіл і перерозподіл сфер впливу (центрів сили) різних держав і міждержавних об'єднань в багатовимірному просторі: військове домінування, економічна експансія (фінансова, трудова, товарна);

просторова експансія – поширення контролю над територією: силове розширення «життєвого простору», розширення «зони національних інтересів» через геоекономічні війни [5]

Ч. Фріман стверджував: «Необхідно таким чином скорегувати національні інтереси інших країн, щоб їм здавалося, ніби вони стоять на сторожі власних інтересів, однак насправді робитимуть те, що ви їм рекомендуєте. При цьому не має здаватися, ніби вони капітулювали перед іноземною державою, або йдуть у неї на повідку, дипломатія – це мистецтво примушування інших грати у вашу гру за вашими правилами» [6]

Концепція «відродження національної економіки і вітчизняного виробництва», запропонована М. Павловським, з використанням досвіду економічно розвинутих країн США, Японії і Китаю. Прийняття стратегії розвитку і державної підтримки вітчизняних виробництв, спираючись на власні можливості і ресурси, впровадження новітніх інноваційних технологій. Ідеологічною базою концепції за тріадою М. Павловського є «інвестиції та інновації + власне виробництво та зайнятість + єдність духовності та моралі», самостійне просування на глобальні ринки та пошук власного міс-

ця у світовому розподілі праці, виходячи з наявних можливостей та ресурсів. Зовнішньоекономічна політика – протидія поглинанню ринку країни і втраті контролю за внутрішнім ринком, розробка стратегії захисту свого ринку та захисту свого виробника економічними методами, можливість заміщення існуючих зв'язків альтернативними зв'язками з країнами та /або групами країн, виходячи з особливостей структурних пріоритетів економіки країни, соціокультурних особливостей розвитку гуманітарного капіталу та існуючих суспільних, культурних цінностей, особливостей геополітичного становища держави [7].

Концепція «зеленої економіки» – запропонований Проект Стратегії сталого розвитку України до 2030 року та Національний план дій до 2020 року по впровадженню Стратегії є результатом аналітичної роботи робочої групи за участю українських експертів і підтримки Програми розвитку ООН в Україні та Глобального екологічного фонду в рамках проекту «Інтеграція положень Конвенції Ріо в національну політику України». Передбачається, що економічне зростання буде пов'язане не з експлуатацією природних ресурсів, а з широким застосуванням моделей «зеленої» економіки. Накопичені в минулому відходи поступово будуть перероблятися та утилізуватися, що приведе до зменшення масштабів та ліквідації значної кількості полігонів. В експорті відбудеться перехід від сировини та продуктів її первинної переробки до переважання продуктів з високим ступенем доданої вартості [8].

Концепція «низьковуглецевого майбутнього» – на ній ґрунтується так звана Стратегія низьковуглецевого розвитку України до 2050 року (далі – СНВР) розроблена на виконання міжнародних зобов'язань України згідно з пунктом 19 Статті 4 Паризької угоди, пунктом 35 Рішення 1/СР.21 Конференції Сторін Рамкової конвенції ООН про зміну клімату, а також на виконання розпоряджень Кабінету Міністрів України від 7 грудня 2016 р. № 932–р «Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері зміни клімату на період до 2030 року» та від 28 березня 2018 р. № 244–р «Про затвердження плану пріоритетних дій Уряду на 2018 рік. Стратегічне бачення низьковуглецевого майбутнього відображається у цілях СНВР:

Ціль I. Перехід до енергосистеми, яка передбачає використання джерел енергії із низьким вмістом

вуглецю, розбудову джерел чистої електричної та теплової енергії, підвищення енергоефективності та енергозбереження в усіх секторах економіки та на об'єктах житловокомунальної інфраструктури, стимулювання використання альтернативних нафтопродуктам моторних палив та перехід вантажних та пасажирських перевезень за рахунок більш екологічно чистих видів транспорту. Декарбонізація енергетичної системи призведе до структурних змін в економіці, насамперед через зниження попиту на викопні види палива, що сприятиме підвищенню інвестиційних можливостей для машино – і приладобудування, забезпечуючи розширення ринків новітніх технологій та стимули для подальших інновацій.

Ціль II. Збільшення обсягів поглинання та утримання вуглецю завдяки застосуванню кращих практик ведення сільського і лісового господарств, адаптованих до зміни клімату. Політика щодо запобігання зміні клімату та адаптації у секторах землекористування і лісового господарства потребує зміцнення інституційного та удосконалення нормативноправового забезпечення діяльності, зокрема щодо збереження та посилення кліматоохоронної функції лісів і ґрунтів. Застосування кліматично орієнтованих методів ведення сільського та лісового господарств призведе до збільшення обсягів поглинання та утримання вуглецю.

Ціль III. Скорочення викидів ПГ (парникових газів), таких як метан та оксид азоту, пов'язаних переважно з виробництвом викопного палива, сільським господарством, відходами. Розроблення і впровадження інноваційних технологій і методів управління виробництвом у цих сферах, на додаток до скорочення викидів ПГ, сприятиме поліпшенню здоров'я людини і зниженню рівня деградації навколишнього середовища [9].

Концепція «українських інвестиційних нянь» – сучасне бачення концепції стратегії національного розвитку Кабінету Міністрів України Д.Шмигала, презентоване президентом В.Зеленським на міжнародному економічному форумі в Давосі. Міжнародним інвесторам, акулам світового бізнесу та транснаціональним корпораціям, які готові прийти в Україну, будуть надані так звані «інвестиційні няні», що мабуть треба вважати вершиною економічної думки, та так званим вітчизняним ноу-хау. В поєднанні з антиконституційним рішенням про продаж українських земель, не важко змодельувати ситуацію як запрошення

«вовків у вівчарню і якісного, безпечного гарантованого обслуговування їх під час обіду».

14 серпня 2020 року, за ініціати́ви Прем'єр-міністра України Дениса Шмигала у Клубі Кабінету Міністрів відбулася зустріч представників Уряду, Офісу Президента, керівництва Національного банку та українського бізнесу. На зустрічі були присутні власники та топ-менеджери більш ніж 50 компаній. Учасники дискусії обговорювали питання розробки «Національної економічної стратегії 2030». Домовились, що мають бути розроблені державні цільові програми, які почнуть реалізовуватися з 2021 року. «Нас цікавить внутрішній виробник та внутрішній інвестор. Представлений Президентом законопроект про «інвестиційних нянь» передбачає преференції, як для іноземних інвесторів, так і для українських підприємців. Для нас важливо так само стимулювати вітчизняний бізнес вкладати кошти вдома і ми для цього створюємо всі необхідні умови» [10].

* P.S. Звідки взялась концепція «інвестиційних нянь», презентована, як «Національна економічна стратегія до 2030 року» Прем'єром Д.Шмигалем, що представляє економіку України у вигляді дитячого садочка, нам важко сказати.

Згідно статті 116 Конституції України Кабінет Міністрів України:

- забезпечує державний суверенітет і економічну самостійність України, здійснення внутрішньої і зовнішньої політики держави, виконання Конституції і законів України, актів Президента України;
- розробляє і здійснює загальнодержавні програми економічного, науково-технічного, соціального і культурного розвитку України;
- здійснює заходи щодо забезпечення обороноздатності і національної безпеки України, громадського порядку, боротьби зі злочинністю;
- організовує і забезпечує здійснення зовнішньоекономічної діяльності України, митної справи [11].

Некомпетентність і безвідповідальність породжує бездіяльність. Згідно дії закону Паркінсона, кожні 5 років ефективність діяльності державних установ зменшується вдвічі. Порахувавши, за роки незалежності, ефективність діяльності державних установ на сьогодні складає близько 1,5% в порівнянні з 1991 роком. Цей показник давно перетнув критичну межу безвідповідальності і вимагає кардинальної зміни системи управління в державі [18]. Необхідно ввести

обов'язкову щоквартальну звітність Уряду і Верховної Ради і за результатами звітів ввести відповідно моральну, політичну, юридичну і матеріальну відповідальність.

Згідно до вимог Конституції, на основі обраної стратегії, КМ має розробити і запропонувати суспільству програму економічного, науково-технічного, соціального та культурного розвитку.

Програма формується на основі стратегії, яка, в свою чергу, базується на концепції. Вікіпедія пропонує наступне визначення стратегії:

Стратегія (дав.-гр. *στρατηγία*, страта тегів — мистецтво полководця) — це загальний, недеталізований план, охоплюючий довготривалий проміжок часу, спосіб досягнення важливої мети. Завданням стратегії є ефективно використання наявних ресурсів для досягнення основної мети (стратегія як спосіб дій стає особливо необхідною в ситуації, коли для прямого досягнення основної мети недостатньо наявних ресурсів) [12].

Поняття походить від поняття військова стратегія — наука про ведення війни, як одна з областей військового мистецтва, вищий його прояв, що охоплює питання теорії і практики підготовки до війни, її планування та ведення, досліджує закономірності війни.

Економічна стратегія визначається як довгостроковий концептуальний план дій впливових економічних сил, які мають достатньо потужності, щоб втілити (чи принаймні спробувати втілити) ці плани у життя.

Стратегічну програму дій представляє новоутворений Уряд країни. Довгострокові стратегії досягнення певних цілей, розвитку галузей економіки, народного господарства в цілому, інших складових суспільства розробляються, оприлюднюються, обговорюються, легітимізуються та реалізуються на найвищих суспільних рівнях.

Та майже десять років ціла низка Урядів не спромоглась визначити ні Стратегію, ні запропонувати свій План розвитку України. В 2003 році прийнята Стратегія економічного та соціального розвитку України до 2011 року і на її базі стратегічна програма «Україна-2010». Останньою була презентована Стратегія боротьби з бідністю, Стратегія інформаційної безпеки в 2008 і в 2011 роках. Стратегія має бути основою визначеності перспектив розвитку, відтак попит на неї в перехідному суспільстві незрівнянно зростає. Стратегія має переносити зі сфери ідеологічних

конструктів чіткі плани і завдання. Тим самим переходить до рангу безпосередньої перетворюючої сили та керівництва до дії у вигляді цільових програм, економічних завдань і показників, відповідним чином зростають і її суспільна вага, і ціна помилок в її створенні та реалізації.

Це спонукає до комплексного підходу до стратегії як суспільного феномену, складової суспільних відносин, що розвивається за певними внутрішніми законами [13]. В новітній історії України діє правило: немає Стратегії, немає Плану – немає відповідальності Уряду.

Поняття «стратегія» досить часто спрощено розуміється лише як характеристика плану дій, який розрахований на довгостроковий період. Між тим навіть воєнними теоретиками було доведено, що його слід розуміти ширше. Адже саме значний ступінь невизначеності в перебігу воєнних операцій, пов'язаний із непередбачуваністю дій противника, поставив питання щодо необхідності певного ідеологічного «стрижня», який би скеровував дії військових сил відповідно до визначених цілей та намірів.

Отже, на відміну від плану як жорсткого переліку обов'язкових до виконання дій, стратегія розглядається ними як логіка поведінки, що може (і повинна) модифікуватись залежно від поведінки супротивної сторони.

Зокрема, прусський генерал Гельмут Мольтке характеризував стратегію як «еволюцію первинної керівної ідеї відповідно до обставин, які постійно змінюються».

Американський дослідник Дж. Б. Куїнн вважає, що стратегія – це «план, який інтегрує головні цілі організації, її політику та дії у певне узгоджене ціле». При цьому термін «план» є ознакою узгоджувальної ролі, і звертається до терміна «тактика». Тактика, на його думку, це «короткострокові, адаптивні, активно-інтерактивні дії, які використовуються для досягнення цілей» [14]. Суть стратегії – в тому, щоб «вибудувати концепцію, достатньо потужну та потенційно гнучку для того, щоб організація досягла поставлених цілей всупереч усім непередбачуваним втручанням зовнішніх сил». Значна увага приділяється аспекту забезпечення адекватних дій організації у відповідь на втручання з боку зовнішніх сил чи обставин. Відповідно мета стратегії розглядається як забезпечення реалізації цілей організації, незважаючи на це втручання і перешкоди. В

Економічному словнику за редакцією С. В. Мочерного, економічна стратегія – це «довгостроковий курс економічної політики, який передбачає вирішення великомасштабних економічних і соціальних завдань» [15]. Структурно стратегію прийнято розглядати одразу в трьох аспектах: як передбачення майбутнього становища, безпосередній план власних дій і поведінку відповідно до цих передбачень і планів. Таким чином, стратегія визначає не лише основні пріоритети, цілі та напрями розвитку держави, формує бажану модель майбутнього, але й роль та місце суб'єктів суспільного життя у процесі її втілення. [13]

З усіх наведених визначень стратегії ключовими словами є «довгостроковий план», «обмеженість ресурсів», «невизначеність перешкод». Поняття «довгострокове» для стратегічної концепції повинно охоплювати період часу від 20 до 50 відсотків життєвого циклу держави, організації чи суб'єкта. Умовно для держави, яка збирається існувати більше ста років, 20 відсотків її життєвого циклу складає період мінімум 20, максимум 50, 100 і більше років [16]. Стратегія має чітко розуміти, з обмеженням яких ресурсів вона стикається і буде стикатися у стратегічній перспективі, надавати детальну інструкцію щодо найбільш раціонального, ефективного управління даними ресурсами, жорсткому контролю за їх використанням і критично жорстку відповідальність за недотримання цих обмежень. Невизначеність вбачається у зміні зовнішніх умов (ринкових умов) і діях конкурентів і протидії у відповідь. Виходячи з обраної економічної стратегії держави визначається економічна тактика. Економічна тактика – це форма реалізації економічної стратегії, комплекс адаптивних заходів впливу суб'єкта на перебіг конкретних економічних процесів з метою надання їм параметрів, визначених завданнями економічної стратегії. В цьому визначені ключовим словом є «параметри». Виходячи з визначених параметрів, будується система заходів, методів, інструментів і форм державного впливу на соціально-економічні процеси, яку називають економічною політикою держави.

Зовнішньоекономічна політика України – це системна програмна і цілеспрямована діяльність органів державної влади направлена на визначення та реалізацію внутрішніх і зовнішніх цілей країни, забезпечення її стабільного соціально-економічного розвитку шляхом налагоджен-

ня ефективного співробітництва економічних суб'єктів системи світового господарства з дотриманням принципів збереження державного суверенітету, захисту державних інтересів, економічної раціональності [17].

Стратегічне мислення – тип діяльності, що поєднує аналіз наявної ситуації та можливостей її розвитку з проектуванням майбутнього згідно з визначеними цілями. Для побудови ефективної стратегії необхідно створити вивірену раціональну модель бажаного майбутнього, відповідно до якої плануються етапи, заходи, розраховуються ресурси, плануються та організуються відповідні дії [19]. Економічна політика держави та її економічні функції формуються в результаті складного механізму взаємодії і боротьби інтересів різних груп суспільства, політика є результатом певного консенсусу інтересів, їх рівнодіючою силою. Головне завдання системи управління держави – це формування національної стратегії розвитку, розробка форми і змісту розвитку нації і держави через механізм національних інтересів, економічної політики (внутрішньої і зовнішньої), національної безпеки і управління економічною політикою і культурою, визначення свого українського співвідношення державного регулювання та ринкового саморегулювання. [20]

На думку автора за основу треба взяти концептуальний підхід, запропонований М. Павловським, з урахуванням сучасної міжнародної економічної конкуренції, анексії частини території України, відкритої війни на Донбасі і використання всіх засобів гібридної війни проти України. Зацікавлена в контролі над шляхами постачання енергоресурсів та використання газової зброї у геоекономічних цілях, Росія провокує «енергетичні війни», підтримуючи енергетичну безпеку Європи і посилює свій вплив на політику держав ЄС.

За матеріалами доповіді директора Національного інституту стратегічних досліджень О. Литвиненко на сесії стратегічного діалогу Форуму ОБСЄ з безпекового співробітництва щодо проблематики «гібридних загроз» та сучасних методів/засобів військових дій: «У 2014 році Росія здійснила прямий і відвертий акт збройної агресії в Україні, незаконно окупувавши територію українського Криму і міста Севастополь, 3 березня 2014 розпочато проксі війну на Донбасі... там розгорнуті 1-й і 2-й Армійські корпуси, які вбудовані в систему С2 (командування і управління)

8-ої Армії Південного військового округу Генштабу збройних сил Російської Федерації, щотижнево фіксується 60–80 обстрілів» [21]

Принципи відповідальності держав, що здійснюють злочин проти людства (злочини проти миру, військові злочини проти людяності) були сформульовані в Ялтинських і Потсдамських домовленостях 1945 року. Держави агресори (державні діячі і інші особи, що виступали і діяли від імені держави) понесли відповідальність з домовленостями про моральну, політичну і економічну відповідальність. [22]

Політика–концентрований вираз економіки, а війна – це політика, що ведеться невійськовими засобами. Сучасна війна ведеться надвійськовими «гібридними засобами» і відомий вислів британського лорда Г. Дж. Пальмерстона «В Англії немає ані вічних союзників, ані вічних ворогів, лише наші інтереси незмінні і й вічні, і наш обов'язок – дотримуватись їх» – цю тезу необхідно взяти за стратегічну та ідеологічну основу формування міжнародної торговельно–економічної політики України в сучасних умовах. [23]

Стратегії розвинутих держав змінюються і національні інтереси є фундаментальним поняттям стратегічного планування, вони визначають цілі зовнішньої та внутрішньої політики будь-якої країни. І свою стратегію має знайти не тільки Україна, а всі, хто не приймає нову геополітичну реальність, програють і можуть зникнути, не використавши нові можливості. [3]

Побудувавши адекватну нову картину світу, скоригувавши свою стратегію, Україна може стати частиною тих сил, які формують цей новий світ, що стоїть на порозі глибоких трансформацій існуючих військово–політичних та економічних альянсів, зародження нових, пошуку відповідей на нові проблеми, і цим слід скористатися. Діяльність має стати і більш прагматичною, необхідна масштабна ревізія всього, що досі здавалося базовим, включно з абсолютними зовнішньополітичними пріоритетами.

Все вище зазначене, підтверджує, що Стратегія економічного розвитку і безпеки України вимагає переорієнтацію економіки країни на співробітництво з країнами Європи, Близького сходу, США та Африки, які не співпрацюють з країною–агресором, унеможливити потрапляння стратегічної сировини для військово–промислового комплексу Росії через інші країни, реформуван–

ня національної економіки на основі підтримки вітчизняного виробника. Зовнішню торгівлю орієнтувати на торгівлю товарами і послугами з високою доданою вартістю, сприяти надходженню новітніх технологій і впровадженню в виробництво. Розвивати прямі двосторонні торговельні відносини між державами. Встановити жорсткий контроль за виконанням умов договорів щодо санкцій проти країни агресора (щоб унеможливити перепродаж через треті країни). Внутрішня політика держави має визнати війну, економічну війну з Росією. Закрити сполучення з Росією, підприємства, які працюють на державу-агресора або співпрацюють з нею. Служба безпеки України має контролювати виконання договорів і вимог воєного часу щодо забезпечення економічної блокади агресора і дотримання міжнародних санкцій до нього. Максимально розширити військово-технічне співробітництво з країнами партнерами і забезпечити закупівлю військових технологій та озброєнь, необхідних для перемоги над агресором (стрілецька зброя, засоби електронної боротьби, протитанкові засоби, снайперські системи вогню, контрбатареїні засоби, безпілотні засоби розвідки і ураження).

Список використаних джерел

1. Мазаракі А.А., Зовнішня торгівля України: XXI століття [Текст] : 3–78 монографія / А.А. Мазаракі, Т.М. Мельник, Н.О. Іксарова [та ін.] ; за заг. ред. А.А. Мазаракі. – Київ : Київ. нац. торг.- екон. ун-т, 2016. – 600 с.
2. Сіденко В. «Росія в українській політиці соціально-економічної та геоекономічної трансформації» –/ «Політична думка»– №2, 1998 р.
3. Світова гібридна війна: український фронт: монографія / за заг. ред. В.П. Горбуліна.–/ К. НІСД, 2017р. – 496с.
4. Резнікова Н.В. «Глобальна економічна взаємозалежність: сучасна парадигма та детермінанти модифікації» – К.: видавництво ТОВ «Вістка». 2013р.– 415 с.
5. Кравчук Н.Я. «Дивергенція глобального розвитку: сучасна парадигма формування геофінансового простору» –/ К.: Знання. 2012р. –с.98–100.
6. Ч. Фріман «Дипломатія–втрачене мистецтво?»// Росія в глобальній політиці. 2015. № 5. с.63.
7. Павловський М.А. « Макроекономіка перехідного періоду: український контекст» – / К.: Техніка. 1999р. – 336с.
8. Стратегія сталого розвитку України до 2030 року – / електронний ресурс –/ <https://www.undp.org/>

[content/dam/ukraine/docs/SDGreports/UNDP_Strategy_v06-optimized.pdf](https://www.undp.org/content/dam/ukraine/docs/SDGreports/UNDP_Strategy_v06-optimized.pdf)

9. Стратегія низьковуглецевого розвитку України до 2050 року –/електронний ресурс –/ <https://menr.gov.ua/news/31815.html>

10. Шмигаль Д. –/ «Національна економічна стратегія – це впевненість у майбутньому для бізнесу та населення» –/електронний ресурс /<https://www.kmu.gov.ua/news/denis-shmigal-nacionalna-ekonomichna-strategiya-ce-vpevnenist-u-majbutnomu-dlya-biznesu-ta-naselennya>

11. Конституція України –/–<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

12. Вікіпедія –/ <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D1%96%D1%8F>

13. Жаліло Я.А. «Економічна стратегія держави: теорія, методологія, практика» : монографія –/ К.– НІСД. – 2003р.–368с.

14. Минцберг Г. Стратегический процесс: концепции, проблемы, решения / Г. Минцберг, Дж. Б. Куинн, С. Гошал ; пер. с англ. / под ред. Ю. Н. Каптуревского. – СПб. : Питер, 2001. – 684 с.

15. Мочерний С. В. Економічна теорія : Підручник. / С. В. Мочерний, М. В. Довбенко. – К.: Видавничий центр «Академія», 2004. – 856 с.

16. Клименко П.М. «Еволюційний розвиток соціальних та економічних систем. Соціально-економічна безпека підприємства» – К.: Атіка, 2012. – 244 с.

17. Шамбровський Г.О. «Концептуальні підходи до управління зовнішньоекономічною політикою в Україні» –/ «Економічний простір» № 111, 2016р.

18. Паркинсон С. Н. Законы Паркинсона/ С. Н. Паркинсон; [пер. с англ.]. – М.: Эксмо, 2007

19. Горбулін В. П. Системно-концептуальні засади стратегії національної безпеки України / В. П. Горбулін, А. Б. Качинський. – К. : ДП «НВЦ «Євроатлантикінформ», 2007. – 592 с.

20. Павловський М. А. «Ідеологія прогресивних реформ в Україні»: / Вісник НАН України 1997р. № 11–12, с. 25–35.

21. Литвиненко О.В. «Російська гібридна війна проти України 2014–?» –/ доповідь на сесії стратегічного діалогу Форуму ОБСЄ з безпекового співробітництва щодо проблематики «гібридних загроз» та сучасних методів/ засобів військових дій.–/ електронний ресурс –/

22. Ллойд Джорж «Правда про мирні договори» т.2 М. 1956 р. с. 48–58

23. March 1, 1848, Treaty of Adrianople – Charges against Viscount Palmerston // Hansard's Official Report of debates in Parliament. Vol. 97. P. 122. URL: <http://hansard.millbanksystems.com/commons/1848/mar/01/treaty-of-adrianople-charges-against>

24. Шаров О. М. «Економічна дипломатія: основи, проблеми та перспективи»: монографія / Національний інститут стратегічних досліджень. – Київ: НІСД, 2019. – 560 с. – Бібліогр.: с. 549–550.

25. Жаліло Я. А. «Незалежність України в глобалізованому світі: вектори XXI століття: зб. матеріалів міжнар. наук. Конф». (Київ, 22 серп. 2011 р.): до 20-річчя незалежності України / упоряд., С. О. Янішевський. – К.: НІСД, 2011. – 192 с.

26. Стратегічні виклики XXI століття суспільству та економіці України / за ред. акад. НАН України В.М. Геїця, акад. НАН України В.П. Семиноженка, чл.-кор. НАН України Б.Є. Кваснюка: у 3 т. – К.: Фенікс, 2007. – Т. 1. Економіка знань – модернізація – цінний проект України. – 2007. – 544 с.; Т. 2. Інноваційно-технологічний розвиток економіки. – 2007. – 564 с.; Т. 3. Конкурентоспроможність української економіки. – 2007. – 556 с. – С. 126–127.

27. Конкурентоспроможність економіки України в умовах глобалізації / [Я.А. Жаліло, Я.Б. Базилук, Я.В. Белінська та ін.]; за ред. Я.А. Жаліло; Нац. ін-т стратег. досліджень. – К.: Знання України, 2005. – 387 с. – С. 348.

28. Інноваційна стратегія українських реформ / А.С. Гальчинський, В.М. Геєць, А.К. Кінах, В.П. Семиноженко. – К.: Знання України, 2002. – 336 с. – С. 109.

29. Гогвуд, Б. В. Аналіз політики реального світу / Б. В. Гогвуд, Л. А. Ган. – К.: Основи, 2004. – 396 с.

References

1. Mazaraki A.A., Zovnishnia torhivlia Ukranny: KhKhI stolittia [Tekst]: Z–78 monohrafiia / A.A. Mazaraki, T.M. Melnyk, N.O. Iksarova [ta in.]; za zah. red. A.A. Mazaraki. – Kynv : Kynv. nats. torh.– ekon. un–t, 2016. – 600 s.

2. Sidenko V. «Rosiiia v ukrainskii politytsi sotsialno–ekonomichoi ta heoekonomichnoi transformatsii»–/ «Politychna dumka»– №2,1998 r.

3. Svitova hibrydna viina: ukrainskyi front: monohrafiia / za zah. red. V.P. Horbulina.–/ K. NISD,2017r. – 496s.

4. Reznikova N.V. «Hlobalna ekonomichna vzaïmozalezhnist: suchasna paradyhma ta determinanty modyfikatsii» – K.: vydavnytstvo TOV «Vistka». 2013r.– 415 s.

5. Kravchuk N.Ya. «Dyverhentsiia hlobalnoho rozvytku: suchasna paradyhma formuvannia heofinansovoho prostoru» –/ K.: Znannia. 2012r. –s.98–100.

6. Ch.Friman «Dyplomatiia–vtrachene mystetstvo?»// Rosiia v hlobalnii politytsi. 2015. № 5. s.63.

7. Pavlovskiy M.A. «Makroekonomika perekhidnoho periodu: ukrainskyi kontekst» – / K.: Tekhnika. 1999r. – 336s.

8. Stratehiia staloho rozvytku Ukrainy do 2030roku– / elektronnyi resurs–/ https://www.undp.org/content/dam/ukraine/docs/SDGreports/UNDP_Strategy_v06-optimized.pdf

9. Stratehiia nyzkovuhletsevoho rozvytku Ukrainy do 2050 roku–/elektronnyi resurs–/ <https://menr.gov.ua/news/31815.html>

10. Shmyhal D. –/ «Natsionalna ekonomichna stratehiia –tse vpevnenist u maibutnomu dlia biznesu ta naselennia»–/ elektronnyi resurs /<https://www.kmu.gov.ua/news/denis-shmigal-nacionalna-ekonomichna-strategiya-ce-vpevnenist-u-majbutnomu-dlya-biznesu-ta-naselennya>

11. Konstytutsiia Ukrainy–/–<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

12. Vikipediia–/ <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D1%96%D1%8F>

13. Zhalilo Ya.A. «Ekonomichna stratehiia derzhavy: teoriia, metodolohiia, praktyka»: monohrafiia–/ K.– NISD. – 2003r.–368s.

14. Mintsberg G. Strategicheskii protsess: kontseptsii, problemy, resheniya / G. Mintsberg, Dzh. B. Kuinn, S. Goshal; per. s angl. / pod red. Yu. N. Kapturevskogo. – SPb.: Piter, 2001. – 684 s.

15. Mochernyi S. V. Ekonomichna teoriia: Pidruchnyk. / S. V. Mochernyi, M. V. Dovbenko. – K.: Vydavnychi tsentr «Akademiia», 2004. – 856 s.

16. Klymenko P.M. «Evolutsiinyi rozvytok sotsialnykh ta ekonomichnykh system. Sotsialno–ekonomichna bezpeka pidpriemstva» – K.: Atika, 2012. – 244 s.

17. Shambrovskiy H.O. «Kontseptualni pidkhody do upravlinnia zovnishnoekonomichnoiu politykoiu v Ukraini» /– «Ekonomichnyi prostir» №111, 2016r.

18. Parkinson S. N. Zakony Parkinsona/ S. N. Parkinson; [per. s angl.]. – M.: Eksmo, 2007

19. Horbulin V. P. Systemno–kontseptualni zasady stratehin natsionalnon bezpeky Ukranny / V. P. Horbulin, A. B. Kachynskyy'. – K.: DP «NVTs «Ievroatlantykinform», 2007. – 592 s.

20. Pavlovskiy M. A. «Ideolohiia prohresyvnykh reform v Ukraini»: /Visnyk NAN Ukrainy 1997r. № 11–12, s. 25–35.

21. Lytvynenko O.V. «Rosiiska hibrydna viina proty Ukrainy 2014–?» –/ dopovid na sesii stratehichnoho dialohu Forumu OBSE z bezpekovooho spivrobitnytstva

shchodo problematyky «hibrydnykh zahroz» ta suchasnykh metodiv/zasobiv viiskovykh dii.—/ elektronnyi resurs—/

22. Lloid Dzhorz «Pravda pro myrni dohovory»t.2 M. 1956 r. s. 48–58

23. March 1, 1848, Treaty of Adrianople – Charges against Viscount Palmerston // Hansard's Official Report of debates in Parliament. Vol. 97. P. 122. URL: <http://hansard.millbanksystems.com/commons/1848/mar/O1/treaty-of-adrianople-charges-against>

24. Sharov O. M. «Ekonomichna diplomatiia: osnovy, problemy ta perspektyvy»: monohrafiia / –Natsionalny' instytut stratehichnykh doslidzhen. – Kynv : NISD, 2019. – 560 s. – Bibliohr.: s. 549–550.

25. Zhalilo Ya. A. « Nezalezhnist Ukrainy v hlobalizovanomu sviti: vektory XXI stolittia : zb. materialiv mizhnar. nauk. Konf». (Kyiv, 22 serp. 2011 r.) : do 20-richchia nezalezhnosti Ukrainy / uporiad., S. O. Yanishevskiy. – K. : NISD, 2011. – 192 s.

26. Stratehichni vyklyky KhKhl stolittia suspilstvu ta ekonomitsi Ukrainy / za red. akad. NAN Ukrainy V.M. Hey'tsia, akad. NAN Ukrainy V.P. Semynozhenka, chl.–kor. NAN Ukrainy B.Ye. Kvasniuka : u 3 t. – K. : Feniks, 2007. – T. 1. Ekonomika znan – moderniza–tsiy'nyu' proekt Ukrainy. – 2007. – 544 s.; T. 2. Innovatsiy'no–tekhnologichnyu' rozvytok ekonomiky. – 2007. – 564 s.; T. 3. Konkurentospromozhnist ukrannskon ekonomiky. – 2007. – 556 s. – S. 126–127.

27. Konkurentospromozhnist ekonomiky Ukrainy v umovakh hlobalizatsin / [Ia.A. Zhalilo, Ya.B. Bazyluk, Ya.V. Belinska ta in.] ; za red. Ya.A Zhalila ; Nats. in–t strateh. doslidzhen. – K. : Znannia Ukrainy, 2005. – 387 s. – S. 348.

28. Innovatsiy'na stratehiia ukrannskykh reform / A.S. Halchynskyy', V.M. Heiets, A.K. Kinakh, V.P. Semynozhenko. – K. : Znannia Ukrainy, 2002. – 336 s. – S. 109.

29. Hohvud, B. V. Analiz polityky realnoho svitu / B. V. Hohvud, L. A. Han. – K. : Osnovy, 2004. – 396 s.

Дані про автора

Шевчук Вікторія Іванівна,

аспірант Київський національний торговельно–економічний університет

e–mail:victoria–sheva@ukr.net

Данные об авторе

Шевчук Виктория Ивановна,

аспірант Киевский национальный торгово–экономический университет

e–mail:victoria–sheva@ukr.net

Information about the author

Victoria Shevchuk,

Student, Kyiv National University of Trade and Economics
e–mail:victoria–sheva@ukr.net

УДК 331.522.4:005.95.96

<http://doi.org/10.5281/zenodo.4288613>
МИЛЯНИК Р.В.

Трансформація управлінських компетентностей в різних економічних моделях розвитку України

Предметом дослідження є теоретичні та прикладні аспекти трансформації управлінських компетентностей в різних економічних моделях розвитку України.

Метою дослідження є аналіз сучасних наукових підходів до визначення доцільної моделі економічного розвитку України та, відповідно, окреслення основних напрямів трансформації управлінських компетентностей в нових соціально–економічних умовах та орієнтирах.

Методи дослідження. При написанні статті використано загальнонаукові та спеціальні методи економічних досліджень (порівняльного аналізу, синтезу, узагальнення, системний підхід, графічні методи).

Результати роботи. Обґрунтовано безальтернативність становлення в Україні інноваційної випереджальної моделі економічного розвитку та доведено критичну важливість дослідження напрямів трансформації компетентнісної моделі сучасного працівника загалом, та особливо компетентностей управлінського ядра компаній. Серед означених напрямів акцентовано на таких: 1) інноваційна спрямованість; 2) орієнтованість на управління командами, розвиток транспрофесійних компетентностей у членів команди; 3) спрямованість на неперервний професійний та управлінський розвиток і реалізацію психолого–особистісного потенціалу менеджера; 4) орієнтація на міждисциплінарність; 5) дотримання тримодульної моделі управлінських компетентностей,

що включають професійні, *soft skills* та цифрові компетентності; б) ціннісно–смысловий вплив на колектив/компанію через розвиток соціальної та екологічної відповідальності, розвиток людського потенціалу та потенціалу здоров'я, безпеку праці та інші.

Висновки. Особливості формування і розвитку окреслених компетентностей управлінського персоналу на різних рівнях, методичні підходи до їх оцінювання, критерії ефективності реалізації мають стати предметом подальших досліджень.

Ключові слова: управлінські компетентності, цифрові компетентності, тримодульна модель компетентностей, транспрофесійні компетентності, управління командами, економічна модель розвитку, міждисциплінарний підхід.

МИЛЯНИК Р.В.

Трансформація управленческих компетенций в разных экономических моделях развития Украины

Предметом исследования являются теоретические и прикладные аспекты трансформации управленческих компетенций в различных экономических моделях развития Украины.

Цель исследования состоит в осуществлении анализа современных научных подходов к обоснованию модели экономического развития Украины и определение основных направлений трансформации управленческих компетенций в новых социально–экономических условиях и ориентирах.

Методы исследования. При написании статьи использованы общенаучные и специальные методы экономических исследований (сравнительного анализа, синтеза, обобщения, системный подход, графические методы).

Результаты работы. Обоснована безальтернативность становления в Украине инновационной опережающей модели экономического развития и доказана критическая важность исследования направлений трансформации компетентностной модели современного работника в целом, и особенно компетенций управленческого ядра компаний. Среди указанных направлений рассмотрены: 1) инновационная направленность; 2) ориентированность на управление командами, развитие транспрофессиональных компетенций у членов команды; 3) направленность на непрерывное профессиональное и управленческое развитие и реализацию психолого–личностного потенциала менеджера; 4) ориентация на междисциплинарность; 5) соблюдение трехмодульной модели управленческих компетенций, включающих профессиональные, *soft skills* и цифровые компетентности; 6) ценностно–смысловое влияние на коллектив путем развития социальной и экологической ответственности, развитие человеческого потенциала и потенциала здоровья, безопасность труда и другие.

Выводы. Особенности формирования и развития данных компетенций управленческого персонала на различных уровнях, методические подходы к их оценке, критерии эффективности реализации могут стать предметом дальнейших исследований.

Ключевые слова: управленческие компетенции, цифровые компетентности, трехмодульная модель компетенций, транспрофессиональные компетентности, управление командами, экономическая модель развития, междисциплинарный поход.

MYLYANYK R.V.

Transformation of managerial competencies in different economic models of Ukraine development

The subject of the research is theoretical and applied aspects of the managerial competencies transformation in different economic models of Ukraine's development.

The purpose of the study is to develop modern scientific approaches to determining the appropriate model of economic development of Ukraine and, accordingly, to outline the main directions of the managerial competencies transformation in the new socio–economic conditions and guidelines.

Methods of research are the general and special scientific methods of economic research (comparative analysis, synthesis, generalization, systematic approach, graphical methods).

Results of the research. *The inevitability of becoming an innovative advanced model of economic development in Ukraine is substantiated. And the importance of studying the directions of transformation of the competence model of the modern employees in general, and especially of the managerial competencies, is proved. Among the specified directions of transformation of the managerial competencies are: 1) an innovative orientation; 2) focus on team management, development of transprofessional competencies of team members; 3) focus on professional and managerial development and realization of the managers' psychological potential; 4) focus on interdisciplinarity; 5) compliance with the three-module model of managerial competencies, including professional, soft skills and digital competencies; 6) value and semantic influence on the team through the development of social and environmental responsibility, the development of human and health potential, occupational safety and others.*

Conclusions. *Peculiarities of formation and development of outlined competencies of managerial staff at different levels, methodical approaches to their evaluation, criteria of implementation efficiency should be the subject of further research.*

Keywords: *managerial competencies, digital competencies, three-module competency model, transprofessional competencies, team management, economic development model, interdisciplinary approach.*

Постановка проблеми. Глобальні виклики, трансформаційні процеси та парадигмальні зрушення, що супроводжують соціально-економічний розвиток України упродовж останніх десятиліть формує нове соціально-економічне середовище функціонування сучасних компаній. Виклики глобалізації і цифровізації, ризики і загрози безпеці на всіх рівнях, ціннісні зрушення та інші процеси, які супроводжують становлення вітчизняної економіки в XXI столітті висувають критично важливі, нові вимоги до компетентності персоналу, а особливо управлінського ядра компаній. Зазначені зміни впливають на функції та ролі, стратегічне значення управлінського потенціалу у забезпеченні функціонування і розвитку підприємств та організацій, їх гнучкості та адаптації до зовнішніх змін, найефективнішого використання усіх видів ресурсів, забезпеченні конкурентоспроможності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженню сучасних глобальних викликів та процесів соціально-економічного розвитку країн присвячені роботи багатьох вчених. Зокрема, зарубіжний досвід формування моделі економічного розвитку та можливості його перенесення в Україну досліджували Гапоненко Г.І., Куликовська Д.Н. [4], Сапич В.І. та Сапич Н.М. [11], пропонували концептуальні засади трансформації економічної моделі розвитку як науково-практичної проблеми державного управління Криштоф Н.С. [7] та як предмету дослідження загальноцивілізаційного поступу – Москаленко О.М. [9].

Питанням дослідження управлінських компетентностей присвячені праці Кривов'язюка І. В. [6], компетентностей роботи в команді та управ-

ління командами – Петюха В.М., Чакалової К.О. [10], Хитрої О.В., Атаманюка Р.І. [12]. Разом з тим, з'являються ґрунтовні дослідження, які відображають складні процеси впливу сучасних глобальних соціально-економічних зрушень на сферу праці, на соціально-трудові відносини, сферу управління. Серед них наукові праці Колота А.М. [5], Лопушняк Г.С. [8], Gitelman L.D., Sandler D.G., Gavrilova T.B. & Kozhevnikov M.V. [2], Belolipetskaya A., Golovina T., Polyanin A., and Vertakova Yu. [1] та інших. Разом з тим, специфіка та трансформація сутності і ролі управлінської праці в таких умовах, зміна змісту і значущості компетенцій управлінського персоналу в умовах становлення сучасної економічної моделі потребують подальшого системного аналізу.

Метою статті є аналіз сучасних наукових підходів до визначення доцільної моделі економічного розвитку України та, відповідно, окреслення особливостей і напрямів трансформації управлінських компетентностей в нових соціально-економічних умовах та орієнтирах.

Виклад основного матеріалу. Вибір Україною моделі економічного розвитку та відповідна перебудова економічних і соціальних інститутів, державної політики має надзвичайно важливе значення. Адже обрана модель економічної політики має визначати стратегічні орієнтири, напрями розвитку, задіяння ключових чинників та ресурсів, цільові та світоглядні установки на всіх рівнях господарювання та управління. Серед існуючих наукових підходів до класифікації економічних моделей можна виокремити такі сучасні моделі економічного розвитку країн: ринкової

економіки з її модифікаціями та історичними формами, змішаної економіки, постіндустріального суспільства, національної економіки, капіталістичної економіки, народної економіки; інтегральна модель економічного розвитку; модель сталого розвитку економіки (домінуючим в якій є еколого-соціальний аспект); модель соціального ринкового господарства; держави добробуту; інформаційної, цифрової економіки та інші.

Думки науковців щодо обрання Україною моделі економічного розвитку різняться. Однак проголошена модель соціально орієнтованої ринкової економіки перебуває на початковій стадії формування в Україні та потребує подальшої трансформації, враховуючи глобальні процеси та тренди. Серед таких зрушень можна назвати сучасні глобальну науково-технологічну, інформаційну, кібернетичну та екологічну революції, які висувають на порядок денний відповідні вимоги, врахування яких потребує й відповідних змін у моделях соціально-економічного розвитку національних економік.

Як зазначає Криштоф Н.С., кожна конкурентоспроможна країна має добре розвинуту, структурно визначену, зі сформованою парадигмою та виокремленим алгоритмом національну економічну модель. Україна ж після відновлення державності так і не спромоглася впровадити дієву економічну модель. Деформована та неефективна галузева структура промислового виробництва, відсталі технології та відсутність інноваційної парадигми розвитку в сучасних умовах на фоні несприятливих зовнішніх чинників є викликом для національної економіки. У цих умовах держава має бути формуючою, креативною силою, спрямовуючим вектором соціально-економічних трансформацій, задавати необхідні параметри для успішної самоорганізації, саморозвитку та інтеграції в глобальну систему світового господарства з урахуванням неухильного зростання добробуту та гарантування безпеки громадян. Упровадження конкурентоспроможної національної економічної моделі дасть змогу Україні перетворитися із відсталої транзитивної країни рецесійного типу на країну з належним рівнем добробуту. [7, 10–11]

Зокрема, частина науковців схиляються до доцільності орієнтації України на досвід країн, що дотримуються моделі наздоганяючого типу. Зокрема, Гапоненко Г.І., Куликовська Д.Н. вважають, що для стадії індустріального суспільства,

в якій перебуває Україна, японська система наздоганяючого типу є прикладом високої ефективності в умовах відкритої економіки. Науковці виокремлюють основні вектори, на які потрібно орієнтуватися нашій країні, виходячи з досвіду Японії: переважання сфери послуг; забезпечення високої якості продукції; ефективна міжособистісна комунікація; провідна роль освіти; розвиток закордонної збутової інфраструктури та вітчизняного експорту; реформування аграрних відносин у країні; орієнтація на впровадження енергозберігаючих технологій. [4, 72–73]

Сапич В. І., Сапич Н. М. також дотримуються думки, що на сучасному етапі для України доцільно обрати наздоганяючу модель економічного розвитку. Для її реалізації держава має впровадити спеціальні інноваційні програми з відповідним механізмом фінансово-кредитного стимулювання. Автори наголошують, що саме реалізація в Україні наздоганяючої моделі економічного розвитку у перспективі дозволить перейти до моделі соціально-орієнтованої економіки [11, 85]. При цьому соціально-ринкова економіка може функціонувати лише в країні з високим рівнем розвитку продуктивних сил і реально діючими ринковими відносинами. Відповідно, перш ніж декларувати про спрямованість наших трансформацій у напрямку побудови соціального ринкового господарства, необхідно наблизитися до рівня розвитку країн з переважно вільною економікою. Це означає, на думку науковців, що за рейтингом ІЕС Україна має увійти, як мінімум, у третій десяток світових лідерів [11, 83].

Однак, на жаль, станом на 2019 рік Україна за рейтингом ІЕС (Індексу економічної свободи) перебувала на 147 місці у світі із загальним показником 52,3 (регіональний рейтинг – 44 серед 44-х країн регіону) [3]. З 2010 року це найгірший світовий рейтинг України за цим індексом, адже за даний період місце нашої країни варіювалось від 155 у 2014 р. до 166 у 2017 р. Хоча і спостерігається зростання самого індексу ІЕС від 45,8 у 2011 р. до 51,9 у 2018 р. та 52,3 у 2019 р. Однак зазначена динаміка свідчить, що наша країна хоч і покращує стан в сфері економічної свободи, однак незначними темпами порівняно з іншими країнами, що відсуває її у світовому рейтингу. П'ять країн нашого регіону (Молдова, Росія, Білорусь, Греція та Україна) мають економіку, яка оцінена як «переважно невилітна». Україна,

яка продовжує переживати політичні та безпекові негаразди, залишається найменш вільною економікою регіону [3, 52]. З-поміж часткових індексів найнижчі показники Україна має за рівнем фінансової свободи, чесності уряду, судової ефективності, свободи ринку праці [3, 21].

Разом з тим, ряд вітчизняних науковців серед існуючих моделей економічного розвитку як найбільш доцільну для України розглядають модель випереджаючого економічного розвитку. Варто розглянути докладно їх аргументи, адже перехід до такої моделі вимагає зрушень в економічній, соціальній, політичній, управлінській царині.

Зокрема, Т.П. Яхно зазначає, що українська економічна модель фактично являє собою еkleктично поєднані елементи різних моделей. Україна повинна врахувати глобальні процеси і вибудувати власну модель соціально-економічного розвитку національної економіки, яка б, виходячи із новітніх світових викликів і можливостей, дозволила стати конкурентною державою у центрі Європи. Саме тому автор вважає, що інноваційна модель випереджаючого соціально-економічного розвитку сучасного суспільства та національної економіки України не має альтернативи серед інших моделей функціонування економіки (таких як, наприклад, модель традиційного розвитку, модель наздоганяючого розвитку тощо). І лише перехід країни до моделі випереджаючого соціально-економічного розвитку, в якій головним джерелом економічного зростання стануть наукові знання, технологічні інновації та інформація, може забезпечити утвердження України у статусі розвинутої держави з конкурентоспроможною економікою, створить передумови для вирішення соціальних проблем і завдань [13, 7].

Ми погоджуємося, що в сучасному інформаційному світі, де набувають сили процеси цифровізації та Індустрії 4.0 неможливо залишатись осторонь інноваційного та високотехнологічного напрямку розвитку.

В доповнення до вище зазначеного Москаленко О.М. розглядає модель випереджаючого економічного розвитку як модель «вікон можливостей» для посттрансформаційних економік [9, 31]. Ця модель розвитку нового типу виступає як надбудова над об'єктивним процесом розвитку, що ініціює його активізацію. В основу такої моделі покладено внутрішні потенційні спонукальні мотиви суспільства, спрямовані на якісний розвиток лю-

дини, її творчого потенціалу, потенціалу здоров'я. Інструментами випереджаючого розвитку є мотиваційні системи, акцентом стає пріоритетний випереджаючий розвиток інвестицій у людину, її знання та досвід, у науку. Випереджаючий економічний розвиток забезпечує створення передумов у розвитку швидше за інші країни – в інтелектуалізації індивідів, здатності соціальних інститутів до сприйняття загальноцивілізаційних надбань; у конкуренції та виробництві, рівні та якості життя; у передбаченні структури попиту, виду та форми забезпечення потреб суспільства. Випереджаючий економічний розвиток, таким чином, є способом адаптації до міжнародної конкуренції та умов функціонування країн на різних конкурентних позиціях, які детерміновані різними загальноцивілізаційними передумовами їх становлення.[9, 26]

Підтримуємо думку вченого і акцентуємо, що в сучасному світі орієнтація на формування та всебічний розвиток людського капіталу, збереження життя і здоров'я людини, та професійного здоров'я персоналу, сприяння високому рівню добробуту та якості життя, безпеки праці і якості трудового життя стають ключовими об'єктами уваги та управлінського впливу на всіх рівнях. Особливо проблема безпеки та подолання загроз здоров'ю загострилась в умовах пандемії, спричиненої Covid-19.

Модель випереджаючого економічного розвитку включає інноваційно-інтенсивний тип економічного зростання; становлення високотехнологічного способу виробництва: 1) використання засобів праці, що відповідають вимогам новітніх інноваційних галузей; 2) технології – висока частка НТП у ВВП країн; науково-технічна та інноваційна політики держави як національні пріоритети; переважання технологій новітніх технологічних укладів у межах пануючого із закладенням основ для випереджаючого переходу на новий технологічний уклад; 3) інноваційні форми організації виробництва, його спеціалізації, концентрації, кооперації, диверсифікації [9, 30].

Підтримуючи у цілому науковий підхід щодо орієнтації України на випереджальний інноваційний шлях розвитку з розбудовою соціально-орієнтованої ринкової економіки, вважаємо за необхідне врахування таких аспектів у розвитку соціально-трудої сфери. Так, на думку професора Колота А.М., нові демоекономічні реалії, новий формат глобалізації нової економіки, нова технологічна,

мережева, цифрова, віртуальна реальність обумовлює формування нової соціальної реальності, нового світогосподарства, у якому докорінно змінюється життєдіяльність і поведінка людей. Демографічні, глобалізаційні процеси та технології «Індустрії 4.0» суттєво змінюють світ праці, його інститути, організаційні структури, параметри ринку праці та появу нової моделі праці і зайнятості, яку правомірно називати «Праця 4.0» [5, 15].

Серед основних наслідків розбудови та функціонування «Індустрії 4.0» для сфери праці Колот А.М. виокремлює, зокрема, такі: потенційно вагомі, сприятливі техніко-технологічні передумови підвищення продуктивності праці; різке зниження трудомісткості суспільного виробництва та скорочення попиту на працю; урізноманітнення форм зайнятості, домінування її атипових форм над типовими, нестандартних — над стандартними; зростаюча диференціація робочої сили за рівнем професійної підготовки та рівнем компетентностей; підвищення вимог до професійної підготовки, особистісних якостей та здатностей зайнятих у новій економіці та ін. [5, 20]

У контексті зазначених трансформаційних процесів, що охоплюють вітчизняну економіку, стосуються кожного підприємства, компанії, команди, конкретного працівника, важливо ґрунтовно дослідити ті вимоги, що висувуються до компетентності управлінського персоналу підприємств та працівників усіх професій і рівнів. Адже сучасні компанії функціонують в умовах постійних та непередбачуваних викликів, для відповідної реакції на які вони мають інтегрувати власні ресурси, використовувати інноваційні технологічні та управлінські підходи до вирішення стратегічних завдань. Одним із таких важливих ресурсів є висока компетентність управлінців та здатність персоналу організації до ефективних рішень та дій, виражених у швидкості реагування на нові виклики та ситуації, для забезпечення гнучкості та стійкості організації. Ефективне формування, розвиток та використання такого внутрішнього потенціалу компанії (людського, інтелектуального капіталу) є новим важливим завданням управлінського ядра компаній.

Колот А.М. визначає нові компетентності (здатності, навички), які набувають статусу критично важливих для економічно активної людини за становлення платформ «Індустрія 4.0» та «Праця 4.0», а саме:

- самонавчання, перенавчання і неперервної освіти;
- готовність до змін та прагнення до нового;
- здатність адаптуватися до постійно змінюваних умов життєдіяльності;
- уміння працювати в команді;
- готовність до професійної мобільності;
- здатність до розумного, відповідального ризику;
- здатність до критичного мислення;
- уміння та готовність працювати віддалено;
- уміння працювати з великою кількістю даних;
- уміння формулювати та усвідомлювати достеменні цінності трудового життя. [5, 21]

Для того, аби вписатися у вимоги платформи «Праця 4.0» працівник будь-якої професії має бути інтелектуально просунутим, відповідальним, самостійним, здатним працювати в команді (проекті), готовим до змін, володіти професійними компетентностями, що іманентні вимогам цифрової економіки. Вчений розвиває думку, що для усіх професій, для усіх учасників суспільного виробництва критично важливим стає одночасне [5, 21]:

- володіння найсучаснішими компетентностями у певній сфері професійної діяльності;
- здатність і готовність постійно оновлювати уміння та навички і підвищувати рівень кваліфікації;
- готовність до виконання трудових обов'язків у будь-який час, а нерідко й у будь-якому місці;
- здатність до самовідповідальності, автономності діяльності, самостійного регулювання власної роботи та трудової кар'єри;
- здатність контролювати результати діяльності та оцінювати конкурентні переваги, зиски та недоліки пропозицій щодо виконання трудових завдань;
- здатність сприйняття неминучості конкуренції за доступ до трудових завдань.

Погоджуючись із думкою про принципову важливість здатності працівників працювати в команді та розуміючи, що сучасне економічне лідерство важливо розглядати саме як групове/командне лідерство, де лідер транслює цілі і цінності лідирування на усі рівні, вважаємо за необхідне дослідити компетентності персоналу та управлінців щодо командної роботи. Вчені Хитра О.В., Атаманюк Р.І. [12] визначили серед компетенцій самокерованої робочої команди такі: базові знання теорії і практики робочих команд, технічні, командні, міжособистісні, спеціальні та адміністративні знання і навички. А також в процесі дослідження дійшли висновку, що сучасні члени команд повинні бути транспрофесіоналами — готовими освоювати нові і суміжні профе-

сії, вільно, за рахунок власного мислення та самостійної організації своєї діяльності, працювати в різних професійних середовищах і організаційних структурах. Транспрофесіоналізм означає новий тип професіоналізму: колективно-розподілену здатність рефлексивно пов'язувати і співорганізовувати представників різних професій для вирішення комплексних проблем з синергетичним ефектом. Транспрофесійні компетентності наведені на рис. 1.

Разом з тим, варто акцентувати на певних принципових відмінностях в компетентностях рядових членів команди та керівників команди. Петюх В.М., Чакалова К.А. поділяють компетенції «вміння працювати в команді» і «вміння керувати командою» і розглядають їх особливості. Окрему увагу вчені приділяють таким індикаторам компетенції «вміння працювати в команді», які сприятимуть поліпшенню організації командної роботи (будувати зв'язки і відносини з людьми, виконувати свою роботу в спільному ритмі), пов'язані з підтриманням сприятливого соціально-психологічного клімату в команді (висловлювати довіру команді, управляти своїми емоціями), а також покращувати результативність командної роботи (чітко і логічно висловлювати свої думки, враховувати точку зору колег). Разом з тим, не можна залишати без уваги індикатори компетенції «здатність керувати командою», що характеризують формування команд, забезпечують якісну роботу команди (планувати діяльність команди, організовувати спільну діяльність членів команди, активізувати роботу членів ко-

манди), а також сприяють формуванню сприятливого соціально-психологічного клімату в команді [10, 33].

Варто зазначити, що змінюється і специфіка самої управлінської діяльності в сучасних економічних моделях, адже на зміну традиційним функціям управління та роботі в постійних групах/командах приходять неявне управління в складно та нелінійно організованих командах. Сучасна управлінська діяльність на відміну від класичного прямого управління діяльністю інших людей, перетворюється на транслявання цінностей та смислів за допомогою вільно організованих комунікативних мереж та просторів управління. При цьому важливими є психологічно-особистісні якості та потенціал управлінця.

Так, вчений Кривов'язюк І. В. пропонує виділяти три групи управлінських навичок керівників підприємства та визначає їх зв'язок з управлінськими підходами і теоріями лідерства:

1. Навички індивідуально-особистісного спрямування – риси, в основу яких покладено якості лідера як окремого індивіда, до яких відносять: впевненість у собі, інтелект, енергійність, здатність швидко навчатися, адаптивність тощо.

2. Навички соціально-психологічного спрямування – відображаються в якостях, які базуються на відносинах з іншими людьми, перебуванні у соціумі. Такими навичками є: комунікативність, відкритість, прозорість, уміння слухати.

3. Освітньо-кваліфікаційні навички – риси, які базуються на рівні кваліфікації та професіоналізмі керівника. До них слід віднести: освіченість, знан-

Рисунок 1. Базові транспрофесійні компетентності як основа формування знань, умінь і навичок, необхідних для роботи в складі команди

Джерело [12]

ня справи, аналітичні та ораторські здібності, здатність знайти підхід до підлеглих, уміння підбирати виконавців та створювати команду тощо. [6, 166].

Орієнтуючись на безальтернативність становлення в Україні інноваційної випереджальної моделі економічного розвитку, варто виокремити компетентності менеджерів, затребувані при технологічній модернізації. При цьому маємо зазначити, що поступово зникають відмінності і кордони між управлінською, економічною та інженерною компетентністю, а дедалі більше зростає роль міждисциплінарності та транскомпетентності. Серед зазначених компетентностей на найвищому рівні в управлінського персоналу (на відміну від інженерного та економічного персоналу, у якого деякі з компетентностей можуть бути розвинені на середньому рівні) мають бути сформовані та розвинені такі:

- Уміння формулювати цілі, розставляти пріоритети, вносити корективи при зміні зовнішніх обставин;
- Здатність швидко реагувати на зміни зовнішніх обставин;
- Вміння передбачати ознаки проблем, що можуть виникнути та оцінювати альтернативи рішень ще до того, як проявиться їх ефект;
- Вміння оцінювати динаміку змін, вибирати значущі показники, забезпечувати правильне вимірювання та аналізувати результати;
- Вміння комплексно оцінювати наслідки прийнятих рішень (аналізувати очікувані результати з точки зору бізнесу);
- Навички продуктивного спілкування та взаємодії із зовнішніми партнерами, організаціями, установами, обмін інформацією, досягнення компромісів;
- Уміння оцінювати ефективність з позиції усього життєвого циклу;
- Уміння визначати критично важливі ресурси та забезпечувати їх ефективне використання;
- Володіння сучасними методами та інструментами аналізу та моделювання;
- Уміння розуміти потреби та побажання клієнтів та технічного забезпечувати їх виконання [2, 531].

Виділяють чотири визначальні цілі, які повинен реалізувати успішний працівник у цифровому середовищі. До них належать:

– постійне навчання та інновації (швидка зміна обстановки вимагає формування навичок швидкої адаптації, навчання та інновацій);

– розуміння (вдала технологія роботи з великою кількістю інформації – узагальнення, виділення головного тощо для створення нових ідей);

– мережева взаємодія (включає компетенції в мережі, командна робота, здатність переконувати і керувати);

– досконалість виконання (вміння нести відповідальність, приймати сміливі ефективні рішення) [1, 11].

В умовах цифрової трансформації економіки модель компетентностей персоналу має стати тримодульною: модуль 1 – професійні компетентності; модуль 2 – soft skills (здатність до вирішення проблем, до прийняття рішень, до взаємодії, здатність до емпатії та емоційний інтелект, до цінування і врахування культурного різноманіття, до багатозадачності, до енергоменеджменту); модуль 3 – цифрові компетентності (здатність до аналізу даних, до роботи з технікою та штучним інтелектом, до програмування, до роботи з архітектурами та ІТ-системами, навички кібер-безпеки). Запропонована тримодульна модель компетентності персоналу дозволить працівникові якнайкраще використовувати свої сили та таланти. На думку авторів, структура цієї моделі потребуватиме диференційованих підходів до професійного добору та розвитку персоналу організації [1, 10].

Враховуючи сучасні виклики, в Україні дедалі більше набуває актуальності розвиток цифрових компетентностей управлінського персоналу, серед яких такі: 1) навички роботи з різного роду інформаційними ресурсами задля здійснення управлінської діяльності; 2) здатність організовувати інформаційну взаємодію між усіма сторонами соціально-трудових відносин; 3) вміння здійснювати за допомогою інформаційно-комп'ютерних технологій, конструювання, прогнозування цілей, визначення змісту роботи; 4) здатність популяризувати електронну демократію, формувати знання і навички користування її інструментами, зокрема проводити інформаційну кампанію щодо використання інструментів електронної демократії, кращих практик; 5) здатність протидіяти інформаційному виключенню окремих цільових груп та інші [8, 15].

Вважаємо за необхідне зазначити, що згідно концептуальних засад формування моделі випереджаючого економічного розвитку в Україні набувають подальшої трансформації як управлінські компетентності, так і управлінські ціннісні орієнтири (рис. 2), зокрема, в таких напрямках:

Рисунок 2. Напрями трансформації управлінських компетентностей та ціннісних орієнтирів

Джерело: побудовано автором

- екологічна свідомість та відповідальність, що проявляється у транслюванні на всіх рівнях підходу до раціонального використання всіх природних і рукотворних багатств, відтворюваних і невідтворюваних (ресурсо- та енергозбереження);

- соціальна відповідальність;
- спрямованість на розвиток людини та людського потенціалу, реалізації креативних здібностей персоналу, професійну та особистісну самореалізацію у трудовій діяльності в компанії;
- орієнтація на турботу та забезпечення збереження і розвитку потенціалу здоров'я персоналу, безпеки праці, що особливо актуалізувалось в умовах пандемії, спричиненої Covid-19;
- формування корпоративної культури командного лідерства, взаємодії та ефективних комунікацій.

Висновки

Узагальнюючи результати здійсненого дослідження, можна виокремити такі ключові аспекти трансформації управлінських компетентностей відповідно до концептуальних особливостей, тенденцій та викликів формування моделі випереджального соціально-економічного розвитку України і демографічних, глобалізаційних процесів та поширення технологій «Індустрії 4.0»: 1) інноваційна спрямованість в контексті моделі випереджаючого соціально-економічного розвитку сучасного суспільства та національної економіки; 2) орієнтованість на управління командами, командну роботу і формування культури командного лідерства, розвиток транспро-

фесійних компетентностей у членів команди; 3) спрямованість на неперервний професійний та управлінський розвиток та реалізацію психолого-особистісного потенціалу менеджера; 4) орієнтація на міждисциплінарність; 5) дотримання тримодульної моделі управлінських компетентностей, що включають професійні компетентності, soft skills та цифрові компетентності; 6) ціннісно-смісловий вплив на колектив/компанію через систему корпоративних комунікацій, розвиток соціальної та екологічної відповідальності, розвиток людського потенціалу та потенціалу здоров'я, безпеку праці та інші.

Особливості формування і розвитку окреслених компетентностей управлінського персоналу на різних рівнях, методичні підходи до їх оцінювання, критерії ефективності реалізації мають стати предметом подальших досліджень.

Список використаних джерел

1. Belolipetskaya A., Golovina T., Polyanin A., and Ver-takova Yu. Transformation of the personnel competency model in the context of the transition to the digital economy. Web of Conferences 164, 09005 (2020) TPACEE-2019. Pp. <https://doi.org/10.1051/e3s-conf/202016409005>
2. Gitelman L.D., Sandler D.G., Gavrilova T.B. & Kozhevnikov M.V. Complex Systems Management Competency for Technology Modernization, Int. J. of Design & Nature and Ecodynamics. Vol. 12, No. 4 (2017) 525-537. URL: <https://www.witpress.com/Secure/ejournals/papers/DNE120412f.pdf>

3. Miller T. and Kim, A. B. and Roberts, J. M. 2019 Index of Economic Freedom. 25–th Anniversary Edition. The Heritage Foundation. URL: https://ueff.org/images/UEFF/content/indices/heritage/heritage_index_2019.pdf

4. Гапоненко Г.І., Куликовська Д.Н. Використання досвіду Японії в становленні національної моделі економічного розвитку України. Бізнес Інформ. 2018. № 5. С. 68–73. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2018_5_11.

5. Колот А. М. «Праця 4.0» як модель та платформа нової (цифрової) економіки. Сфера зайнятості і доходів в умовах цифрової економіки: механізми регулювання, виклики та доміанти розвитку: зб. тез доп. учасників Міжнар. наук. – практ. конф.; 23–24 жовт. 2019 р. Київ: КНЕУ, 2019. С. 13–28. URL: https://ir.kneu.edu.ua/bitstream/handle/2018/31176/Sz_19-1.pdf

6. Кривов'язюк І. В. Концепції лідерства, типізація керівників підприємства та навички ефективного керівництва. Економічні науки. Серія : Економіка та менеджмент. 2018. Вип. 15. С. 158–168. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecnem_2018_15_20.

7. Криштоф Н. С. Трансформація економічної моделі розвитку як науково–практична проблема державного управління. Державне управління: теорія та практика. 2015. № 1. С. 4–11. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Dutp_2015_1_3.

8. Лопушняк Г. С., Милянник Р. В. Вплив цифрових технологій на формування компетенцій управлінського персоналу. Інвестиції: практика та досвід. 2019. № 24. С. 10–16. DOI: 10.32702/2306-6814.2019.24.10

9. Москаленко О. М. Загальноцивілізаційні чинники випереджаючого економічного розвитку, Економічна теорія. 2013. № 3. С. 16–31. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecte_2013_3_3.

10. Петюх В. М., Чакалова К.О. Характеристика та ранги компетенцій з управління командами. Соціально–трудова відносина: теорія та практика. 2014. № 1, С. 28–33. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/stvttp_2014_1_4

11. Сапич В. І., Сапич Н. М. Становлення національної моделі економічного розвитку України, Механізм регулювання економіки, 2013, № 1, С. 78–87, URL: https://mer.fem.sumdu.edu.ua/content/acticles/issue_16/VADIM_I_SAPYCH_NADEJDA_M_SAPYCHThe_Formation_of_the_National_Model_of_Ukraine_s_Economic_Development.pdf

12. Хитра О.В., Атаманюк Р.І. Компетентнісно–рольовий підхід до формування робочих команд, Регіональна економіка та управління. 2016. № 5. (12), С. 86–94.

13. Яхно Т.П. Підходи до формування моделі соціально–економічного розвитку національної економіки України, Соціально–економічні проблеми сучасного періоду України. 2018. Вип. 4. С. 3–9. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sepspu_2018_4_3.

References

1. Belolipetskaya A., Golovina T., Polyaniin A., and Vertakova Yu. Transformation of the personnel competency model in the context of the transition to the digital economy. Web of Conferences 164, 09005 (2020) TPACEE–2019. Pp. <https://doi.org/10.1051/e3sconf/202016409005>

2. Gitelman L.D., Sandler D.G., Gavrilova T.B. & Kozhevnikov M.V. Complex Systems Management Competency for Technology Modernization, Int. J. of Design & Nature and Ecodynamics. Vol. 12, No. 4 (2017) 525–537. URL: <https://www.witpress.com/Secure/ejournals/papers/DNE120412f.pdf>

3. Miller T. and Kim, A. B. and Roberts, J. M. 2019 Index of Economic Freedom. 25–th Anniversary Edition. The Heritage Foundation. URL: https://ueff.org/images/UEFF/content/indices/heritage/heritage_index_2019.pdf

4. Gaponenko G.I., Kulykovska D.N. (2018) Vykorystannya dosvidu Yaponiyi v stanovleni nacionalnoyi modeli ekonomichnogo rozvytku Ukrainy, Business Inform, no 5, pp. 68–73. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2018_5_11.

5. Kolot A. M. (2019) «Pratsia 4.0» yak model ta platforma novoi (tsyfrovoi) ekonomiky, Employment and income in the digital economy: regulatory mechanisms, challenges and dominants of development: Proceedings of the International scientific and practical conference, October, 23–24, 2019, Kyiv: KNEU, pp. 13–28. URL: https://ir.kneu.edu.ua/bitstream/handle/2018/31176/Sz_19-1.pdf

6. Kryvovjazjuk I. V. (2018) Konceptin liderstva, typizacija kerivnykiv pidpryjemstva ta navyky efektyvnoho kerivnyctva, Economic sciences. Series: Economics and Management, Vol. 15, pp. 158–168. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecnem_2018_15_20.

7. Kryststof N. S. (2015) Transformatsiia ekonomichnoi modeli rozvytku yak naukovo–praktychna problema derzhavnoho upravlinnia, Public administration: theory and practice, no 1, pp. 4–11. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Dutp_2015_1_3.

8. Lopushniak H. S., Mylianyk R. V. (2019) Vplyv tsyfrovoykh tekhnolohii na formuvannia kompetentsii upravlinskoho personal, Investments: practice and experience, no 24, pp. 10–16. DOI: 10.32702/2306-6814.2019.24.10

9. Moskalenko O. M. (2013) Zahalnotsyvilizatsiini chynnyky vyperedzhaiuchoho ekonomichnoho rozvytku, Economic theory, no 3, pp. 16–31. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecte_2013_3_3.

10. Petiukh V. M., Chakalova K. O. (2014) Kharakterystyka ta ranhy kompetentsii z upravlinnia komandamy. Social and labor relations: theory and practice, no 1, pp. 28–33. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/stvttp_2014_1_4

11. Sapych V. I., Sapych N. M. (2013) Stanovlennia natsionalnoi modeli ekonomichnoho rozvytku Ukrainy, The mechanism of economic regulation, no 1, pp. 78–87, URL: https://mer.fem.sumdu.edu.ua/content/acticles/issue_16/VADIM_I_SAPYCH_NADEJDA_M_SAPYCHThe_Formation_of_the_National_Model_of_Ukraine_s_Economic_Development.pdf

12. Khytra O. V., Atamaniuk R. I. (2016) Kompetentnisno–rolovyi pidkhyd do formuvannia robochykh komand, Regional economy and management, no 5. (12), pp. 86–94.

13. Yakhno T. P. (2018) Pidkhydy do formuvannia modeli sotsialno–ekonomichnoho rozvytku natsionalnoi

ekonomiky Ukrainy, Socio–economic problems of the modern period of Ukraine, Vol. 4, pp. 3–9. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sepspu_2018_4_3.

Дані про автора

Милянник Руслан Васильович,

аспірант, ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»
e-mail mylynyk.r.@gmail.com

Данные об авторе

Милянник Руслан Васильевич,

аспирант, ГВУЗ «Киевский национальный экономический университет имени Вадима Гетьмана»
e-mail mylynyk.r.@gmail.com

Data about the author

Ruslan Mylyanyk,

Postgraduate Student, Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman
e-mail mylynyk.r.@gmail

<http://doi.org/10.5281/zenodo.4288617>

ЩЕЛКУНОВ В.І.

ЗАЛІЗНЮК В.П.

СІВОЛАП С.А.

Засади та застосування інструментів державного маркетингу в публічному адмініструванні

Предмет дослідження. Світ неупинно рухається в царину всеохоплюючої глобалізації. Це відбувається як загалом на планеті, так і зокрема в кожній окремо взятій країні. Одним з проявів глобалізації стає встановлення спільних підходів, алгоритмів комунікацій між окремими інституціями суб'єктами та об'єктами в соціумі. Державне управління чітко визначена дисципліна, яка має свої критерії, параметри. Наскільки в нову епоху система яка вибудувалась в бізнес–середовищі, а саме маркетинг активно починає використовуватися в державному управлінні.

Методи дослідження. В цій статті ми розглянемо певні аспекти, і спробуємо розібратися в тих механізмах, які дають змогу у повному обсязі його використовувати.

Мета дослідження. Дана стаття має мету дослідити використання стратегічного маркетингу в державному управлінні. Це фрагмент великого дослідження механізмів які можна використати в комунікаціях між державою та суспільством, і подальшим поглибленим застосуванням Інтернет мережі.

Результати роботи. Останніми роками все менший рівень комунікацій відбувається шляхом традиційних механізмів, а саме газет, радіо, телебачення і все більше використовуються Інтернет – мережі.

Відтак базові речі маркетингу, в державному управлінні які почали формуватися в останні десятиліття, вже зараз мають адаптовуватися до нових викликів.

Галузь застосування результатів. Інтернет – мережі,

Висновки. В статті ми розглянемо саме базові речі маркетингу в державному управлінні, які є основою для створення систем комунікацій, а відповідно і продуктивного державного управління в цілях суспільства.

Ключові слова: державний маркетинг, публічне управління, державне адміністрування, державні послуги, інформаційне супроводження державного управління, інструменти маркетингу.

ЩЕЛКУНОВ В.І.

ЗАЛИЗНЮК В.П.

СИВОЛАП С.А.

Основы и применения инструментов государственного маркетинга в публичном администрировании

Предмет исследования. Мир неустанно движется в область всеохватывающей глобализации. Это происходит как в целом на планете, так и в частности в каждой отдельно взятой стране. Одним из проявлений глобализации становится установление общих подходов, алгоритмов коммуникаций между отдельными институтами субъектами и объектами в социуме. Государственное управление четко определена дисциплина, которая имеет свои критерии, параметры. Насколько в новую эпоху система которая выстроилась в бизнес-среде, а именно маркетинг активно начинает использоваться в государственном управлении.

Методы исследования. В этой статье мы рассмотрим некоторые аспекты, и попробуем разобраться в тех механизмах, которые позволяют в полном объеме его использовать.

Целью исследования. Данная статья имеет целью исследовать использование стратегического маркетинга в государственном управлении. Это фрагмент большого исследования механизмов которые можно использовать в коммуникациях между государством и обществом, и последующим углубленным применением Интернет сети.

Результаты работы. В последние годы все меньше уровень коммуникаций происходит путем традиционных механизмов, а именно газет, радио, телевидения и все больше используются Интернет-сети.

Поэтому базовые вещи маркетинга, в государственном управлении которые начали формироваться в последние десятилетия, уже сейчас имеют адаптироваться к новым вызовам.

Область применения результатов. Интернет-сети.

Выводы. В статье мы рассмотрим именно базовые вещи маркетинга в государственном управлении, которые являются основой для создания систем коммуникаций, а соответственно и продуктивного государственного управления в целях общества.

Ключевые слова: государственный маркетинг, публичное управление, государственное администрирование, государственные услуги, информационное сопровождение государственного управления, инструменты маркетинга.

SHCHELKUNOV V.I.

ZALIZNIUK V.P.

SIVOLAP S.A.

Principles and application of state marketing instruments in public administration

The subject of the research. The both on the planet as a whole and in each country in particular. One of the manifestations of globalization is the establishment of common approaches, algorithms of communication between individual institutions, subjects and objects in society. Public administration is a clearly defined discipline that has its own criteria and parameters world is constantly moving in the realm of all-encompassing globalization. This is happening.

The purpose of the study. As for the new era, the system that was built in the business environment, namely marketing, is beginning to be actively used in government. In this article, we will look at some aspects of this, and try to understand the mechanisms that allow its full use.

Research methods. This article aims to explore the use of strategic marketing in public administration. This is a fragment of a large study of mechanisms that can be used in communications

between the state and society, and the subsequent in-depth use of the Internet.

In recent years, less and less level of communication occurs through traditional mechanisms, namely newspapers, radio, television and increasingly used Internet networks.

Research methods. *Therefore, the basic things of marketing, which have begun to take shape in public administration in recent decades, must now adapt to new challenges.*

Field of application of results. *Internet networks.*

Conclusions. *In this article we will consider the basic things of marketing in public administration, which are the basis for the creation of communication systems, and consequently productive public administration for society.*

Key words: *Public marketing, public administration, public administration, public services, information support of public administration, marketing tools.*

Постановка проблеми. Разом з глобалізацією світових процесів, як в усьому світі, так і в кожній країні окремо, все більше перетинаються, взаємоглинаються, трансформуються різні сфери життєдіяльності суспільства. Ще донедавна бізнес і державне управління вважалися такими які виключають одне одного. Проте вже на середину 20 століття все більше фахівців починають розуміти, що окремі речі, які прекрасно зарекомендували себе в підприємстві можуть бути адаптовані й використані саме в публічному і державному управлінні. Відтоді постає і починає розвиватися таке поняття як державний маркетинг. Тобто управління державною сферою життя з використанням надбань і досвіду управління корпораціями з метою просування і реалізації своєї продукції. І це торкається не тільки таких напрямків як надання безпосередньо державних послуг. Це стосується більш широкого спектра – а саме впровадження державної та національної політики на внутрішній та зовнішній арені.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. До питання із використання механізмів маркетингу в державному управлінні останніми роками все більше звертаються дослідники та науковці. Дослідження проводяться не тільки в площині перетину двох дисциплін, але і принципів використання, та механізмів які дозволять більш продуктивно використовувати ці засоби в побудові співвідношень держави та суспільства. До цієї теми у своїх роботах неодноразово зверталися вітчизняні та іноземні дослідники Цветкова В., Флореску С., Коротоков Е., Фомичев А., Соловійов А., Nevett Т., Романенко К., Ромат Є., Котлер Ф., Малащук С., Амосов О., Примак Т., Голубков Е..

Мета дослідження. Дана стаття має мету дослідити використання стратегічного маркетингу в

державному управлінні. Це фрагмент великого дослідження механізмів які можна використати в комунікаціях між державою та суспільством, і подальшим поглибленим застосуванням Інтернет мережі.

Виклад основного матеріалу. В цій статті будемо розглядати певні елементи державного маркетингу саме в царині внутрішньої політики та механізми його застосування. Ми маємо чітко визначеного суб'єкта цих відносин – державу в особі міністерств, відомств, офісів, інших інституцій. Об'єкт відносин – послуги які надають державні установи, це сфера медицини, освіти, соціальний захист, поліція, тощо. Але поруч з послугами можна назвати ще один напрямок – проведення новацій, реформ, постійне щоденне функціонування органів влади тобто весь комплекс державної політики. Адже по суті споживач, яким є громадянське суспільство сплачує кошти за те, щоб не тільки державні установи надавали їм послуги, але і відпрацьовували головну мету – створення комфортних, безпечних умов для життя з метою створення сталого заможного суспільства.

Дослідниця В. Цветкова дає наступне визначення державному управлінню: «Державне управління можна розглядати як діяльність органів і установ всіх гілок державної влади, спрямованої на визначення цілей розвитку, розробку і здійснення регулюючих, організуючих і координуючих впливів на всі сфери суспільства для задоволення потреб громадян, які постійно змінюються, і досягнення поставлених суспільних цілей розвитку». (1)

Всі ці речі слід не тільки надавати, але і правильно доносити суспільству, роз'яснюючи громадянам, надаючи інформацію, і звітуючи про виконання. В системі державного управління будь-якого рівня одна з найважливіших завдань є комунікаційна складова влади. Головна

ціль наявності цієї складової є — донести правильність ухвалених рішень, і отримати підтримку від соціуму чи виборця. Лише при повній підтримці найбільш вдало можна сподіватися на досягнення результатів. Особливо це важливо при проведенні реформаторських змін. За таких умов нівелюється протистояння старої системи, забезпечується підтримка і розуміння всіх дій середніми та низовими ланками, а також — кого безпосередньо торкається.

Дослідник А. Гавриш—Мусафір вважає, — «Специфіка маркетингу в державному управлінні визначається низкою характерних рис. Характер відносин тут не цілком ринковий, обмін є опосередкованим, значна частина продукції, про яку ми так часто говорили вище — це послуги, ідеї, пріоритети, які стосуються громадських, колективних благ. Цілями ж такої діяльності виступає досягнення відповідності потребам і очікуванням соціальних груп населення. Маркетинг у державному управлінні керований обмеженнями бюджетного порядку та лімітований в засобах і ресурсних можливостях. Він працює на невисокому рівні цін, змушений задовольнятися порівняно невисоким рівнем якості товарів і послуг, а його ефективність оцінюється складніше, з урахуванням соціальних ефектів, включаючи зовнішні.» (17).

На кінець 20 століття базові речі маркетингу почали використовуватися в системі державного управління вже в повному обсязі.

Реальність свідчить, що рішення, які приймаються державними органами управління без об'єктивної та достовірної інформації, широкого обговорення, аналізу, консультацій можуть призвести до суспільних невдоволень окремих груп, і інших негативних наслідків. Відтак прийшло розуміння, що без використання маркетингових механізмів в нинішніх умовах досить проблематично.

За кордоном до проблем пов'язаних з необхідністю застосування маркетингових засад в державному управлінні почали активно звертати увагу ще в кінця 70 років минулого століття. Піонерами були в цьому США. Головна активність була спрямована на запровадження постійних джерел інформації й комунікації між владою та суспільством, через які згодом і почали застосовувати державний маркетинг.

На думку румунських науковців С. Флореску, діяльність у межах державного маркетингу зосереджена здебільшого на наданні послуг. При

цьому до цієї сфери вони відносять і законодавчу діяльність держави:

«Публічний маркетинг являє собою комплекс процесів і маркетингових відносин, розподілений між компонентами адміністративної системи, через які публічна влада реалізує закони та / або проводить діяльність, пов'язану з наданням послуг. Система планується, організується, координується, управляється та контролюється з метою задоволення публічного інтересу» (2)

Лейтмотивом практичного аспекту застосування бізнес підходів в державному управлінні є придатність та доцільність використання окремих інструментів маркетингового регулювання органами державної влади. В цьому випадку важливим моментом стає оцінка соціального контексту всього процесу. В багатьох розвинених країнах можна спостерігати тенденцію апробації державним управлінням ринкових механізмів. Відбувається адаптація традиційних форм державного управління до нових соціально—економічних потреб.

Nevett T. у своїй роботі *Historical investigation and the practice of marketing* зазначає: — «Поряд із застосуванням маркетингових підходів у макросоціальному регулюванні значного поширення набуло використання маркетингових технологій, апробованих у бізнесі, для реформування системи державного управління. Ініціаторами в цьому процесі стали урядовці США, які вже в середині 1970—х рр. розпочали широке залучення з бізнесу чітких методів планування та управління для потреб державних органів. Ставилося завдання — створення механізмів державного управління, які б могли дозволити президенту «керувати так само ефективно, як у приватній корпорації». (3)

Тобто бізнес термінологією можна вибудувати просту паралель — держава продукує послуги — суспільство споживає. Держава зацікавлена отримати від споживача його розуміння, прихильність і мати чітке усвідомлення, що цілі поставлені при просуванні окремих рішень будуть сприйняті суспільством і спожиті. Як відзначають дослідники зі становленням глобальних систем соціальних відносин відбуваються вагомі зміни в структурі соціальної життєдіяльності. Головними стають компоненти які уособлюють управлінську основу інформаційного суспільства. І саме від цього залежить конкурентноздатність країни.

Російський дослідник Едуард Коротков відзначає інтернаціональний характер маркетингу і ме—

неджменту. За його словами — роль маркетингу зростає в сучасному світі на базі широкого впровадження інформаційних технологій. У конкуренції беруть участь не лише товари і їх технології, але й типи менеджменту та їх елементи: системи планування, реклама, інформаційні технології, системи комунікацій, мотивація, стимулювання, професіоналізм кадрів». [4]

Тому можна твердити, що державний маркетинг в нинішніх умовах всеохоплюючої глобалізації стає відповідним системним чинником конкурентоспроможності та формування єдиного соціального, інформативного та економічного простору. Слід зважати на те, що державний маркетинг є некомерційним за своїм характером. Тобто він не ставить за мету надходження прибутку шляхом збільшення кількості наданих послуг. З іншого боку дослідник А. Фомичев твердить, що державний маркетинг реалізується в межах загальних ринкових закономірностей і з використанням ринкового інструментарію досягнення своїх цілей. А тому застосування маркетингової методології управління ніяким чином не суперечить соціоцентричним орієнтирам державного маркетингу як некомерційної сфери діяльності. Відтак дослідники вважають, що сьогодні вже назріла необхідність використання цілісної концепції маркетингу некомерційних організацій у практиці діяльності інститутів державної влади та управління. [5]

Якщо відштовхуватися від засад класичного маркетингу, і у світлі його основних алгоритмів, підходити до державного, то для успішного вирішення окремих рішень слід використовувати ті ж самі принципи. Чим більш глобальніші постають завдання, тим більшу кількість сфер охоплює їх вирішення, що слід враховувати. Адже на відміну від класичного бізнес-маркетингу державний не є вузькопрофільним, і не може вкладатися в межі просування лише одного товару з метою його продажу.

Дослідник Ромат Є. зазначає: Некомерційний маркетинг в контексті його впливу на систему державного управління звичайно визначають як сферу соціальної взаємодії, що містить в собі спрямовану діяльність різноманітних суб'єктів (установ, організацій, окремих осіб), які не ставлять за мету домогтися безпосередньо якихось певних економічних цілей, тобто одержати заздалегідь визначений прибуток. Основною сутнісною ознакою цієї діяльності має бути досягнення певних результатів шляхом задоволення потреб

конкретної спільноти споживачів на основі дотримання основних маркетингових принципів за активного послуговування специфічними маркетинговими інструментами. Характер стосунків між об'єктом і суб'єктом у межах некомерційного маркетингу ґрунтується на вільному обміні нематеріальними, до того ж некомерційними ресурсами між ними за умови дотримання найголовніших принципів маркетингу, до яких відноситься першодусім пріоритет потреб споживачів, комплексний і системний підхід до діяльності, необхідність пристосування до змін у зовнішньому середовищі, активний вплив на це середовище, науковість. [6]

Науковці Дейнега О. та Дейнега І. класифікують специфіку реалізації комплексу маркетингу у сфері публічного управління наступним чином:

1) послуги є не матеріальні, не віддільні від джерела, їх якість непостійна в часі, що створює необхідність підтримання необхідного рівня якості (стандартизація процесів надання послуг), візуалізації послуг (інформаційна підтримка);

2) ціни на такі послуги формуються органами публічної влади, залежать від рішень місцевих та загальнонаціональних органів влади;

3) на ринку такий надавач послуг переважно є монополістом і у отримувачів послуг не має вибору, що знижує потенційні можливості для вдосконалення діяльності надавача послуг;

4) переважно використовується канал розподілу нульового рівня (без посередників);

5) у політиці просування подача інформації здійснюється у простій, доступній всім її отримувачам формі, відсутні жартівливі та еротичні моменти. [18].

Відтак слід розглянути способи які можна застосовувати при державному маркетингу.

У своїх дослідженнях Філіп Котлер і Ненсі Лі виділяють вісім способів застосування маркетингових інструментів:

- розвиток і підвищення популярності продукції, програми чи послуги;
- стимулювання ціни, мотивації й перешкоди; оптимізація каналів збуту;
- створення і підтримка необхідного бренду;
- ефективні зв'язки з громадськістю;
- підвищення якості обслуговування клієнтів і задоволення їхніх потреб;
- впливова позитивна суспільна поведінка за допомогою соціального маркетингу;
- формування стратегічних партнерств [7]

Ще в одній своїй роботі дослідники Дейнега О. та Дейнега І. зазначають, що продуктом маркетингу у публічному управлінні є послуга, комплекс такого маркетингу можна також представити за допомогою комплексу «7-р»:

- товар (послуга, що надається);
- ціна (вартість послуг);
- просування (забезпечення оптимальної доставки послуги безпосередньо її споживачеві);
- місце (надання послуги безпосередньо в місці її отримання);
- люди (персонал органу публічного управління, контактні особи, клієнти);
- процес (технологія надання послуги);
- оточення (екстер'єр, інтер'єр тощо).

Маркетингова товарна політика передбачає певний набір дій органу публічної влади, що направлений на розробку нових продуктів (переважно послуг) та їх впровадження, дослідження окремих компонентів, що забезпечують цей процес. [19]

В Україні активно почали використовувати державний маркетинг в останні десятиліття. Особливо це стало актуальним з впровадження систем цифровізації, що відкрило нові канали для комунікації з суспільством. Ми можемо назвати кілька прикладів, коли з допомогою механізмів державного маркетингу просувалися і надавалися послуги. Це такі Державні програми: субсидії на комунальні послуги, отримання кредитів 5-7-9, інклюзивна освіта, центри надання адміністративних послуг.

Використовувалися інструменти маркетингу і при більш глобальних реформаторських програмах: Нова українська школа, Медична реформа.

Остання цікава як сукупність правильних і неправильних кроків, з наслідками які стали результатом не комплексного використання всіх елементів маркетингу.

Підхід до початку медичної реформи був правильним з точки зору маркетингу. Спочатку вивірені соціологічні дослідження, зріст настроїв в суспільстві, виокремлення цільових груп, і початок роботи з ними в комунікаційній сфері. Комплекс проблем пов'язаний з системою охорони здоров'я велетенський. І надання покращених медичних послуг – це кінцева мета, як об'єкт який суспільство в кінці мало постійно споживати. Перед фундаторами реформи стояло завдання вийти по суті на агресивно налаштований ринок. Хоча у більшості система медичного обслуговування в Україні в повному обсязі не влаштувала нікого, але

кардинально все змінювати, без наявності альтернативи громадяни були неготові. Особливо це стосувалося людей похилого віку, зазвичай налаштованих до змін песимістично.

Тому було обрано наступну стратегію. З використанням комунікаційних систем постійно в інформаційний простір закидалося питання необхідності покращення медичних послуг. Ця тема ставала на порядку денному новинних випусків, програм, ток-шоу. Тему підігрівало використання думок експертів, які постійно з'являлися в інформаційному просторі. Головний акцент – європейський приклад, який подавався як ідеал, та постійна критика існуючої системи. Постійно вкидалися факти лікарських помилок, корупційних скандалів в медичній галузі. Тобто показувалися виключно негативні приклади існуючої старої системи. Для цього дуже активно використовувалися соціальні мережі в Інтернеті, які «більш вільні» у трактуванні фактів. Тобто були залучені всі механізми комунікації.

Основними функціями комунікації за формулюванням Соловйова А. є:

- інформативна – передача даних;
- інтерактивна (спонукальна) – організація взаємодії між людьми та службами, узгодження дій, вплив на настрої та переконання, поведінку співрозмовників через використання різноманітних форм впливу та маніпуляцій;
- перцептивна – сприйняття один одного партнерами по спілкуванню та встановлення на цій основі порозуміння;
- експресивна – збудження або зміна характеру емоційних переживань [8]

Відповідними державними службами була чітко прорахована стратегія. Варто зазначити, що в цьому випадку були певні маніпулювання, надалі вони зіграли свою негативну роль. У валі інформації свідомо замовчувалися проблеми європейської моделі охорони здоров'я, намагалися уникати обговорення страхової медицини. Оскільки був обраний дещо інший напрям. Тобто всеохоплюючого діалогу з обговоренням всіх аспектів не відбулося. Надалі це призвело до негативних процесів. Але на першому етапі ці моменти до уваги не бралися.

Другим етапом маркетингової стратегії просування реформи та нового виду послуг стало, коли вже на «розігрітій» ґрунт суспільної свідомості почали подавати чітко вивірену рекламу нової

системи, яка супроводжувалася розробленими маркетологами слоганами на зразок «гроші ходять за пацієнтом» та інші. Для цього використовувалися не тільки ЗМІ, але і такі інструменти як адресні розсилки, Інтернет мережі. При впровадженні першого етапу медичної реформи, введення інституцій сімейних лікарів, суспільство було вже готове прийняти нову систему. Тим більше що підпис перших декларацій, відвідини перших пацієнтів супроводжувалися інформаційно. Всі ці сюжети активно транслиювалися в ЗМІ, перш за все державних та провладних каналів, і по суті машина була запущена. Стара система була безпроблемно ліквідована. Суспільство сприйняло нову. Тобто були використані чіткі засоби маркетингу просування на ринок нового товару. Про вади й помилки цього прикладу йтиметься далі. А поки розглянемо всі критерії як відбувалося просування державної реформи з використанням рекламних механізмів на ринок.

Відтак базові методи просування становили.

- реклама
- прямий маркетинг
- телемаркетинг
- прес інформація
- маркетинг взаємин
- інформаційний супровід надання послуг
- друковані матеріали
- Інтернет маркетинг

В бізнес-моделях всі ці складові мають працювати в комплексі підсилюючи й підтримуючи одне з одним.

Загалом сам термін «просування товару» можна розглядати з двох позицій. У вузькому плані його можна визначити як комплекс дій та засобів, за допомогою яких виробник надає споживачу всю необхідну інформацію про товар. В більш широкому розумінню саме поняття просування товару на ринок можна поставити в синонімічний ряд до терміну «комунікація». Сама етимологія терміну походить від термінів – обмін, контакт, розмова, домовленість, передача думок. Комунікація є важкою, багаторівневою категорією, теоретичний аналіз якої необхідно проводити на основі різних наук. Йдеться в Енциклопедії під редакцією М.Бейкера. [9]

В нашому випадку – слід підходити до суті проблем з точки зору саме більш широко трактування змісту просування товару. Адже приклад з медичною реформою був лише базовою під-

готовкою. Головний товар, в розумінні послуги, який мав надаватися споживачу – це саме медичне обслуговування. За першим етапом пішов другий, і в Україні повністю змінилася система надання медичних послуг. Але чи призвело це до якісної зміни, адже, якщо брати бізнесові терміни – то завдання маркетингу не тільки вийти на новий ринок, закріпитися на ньому, але ще і гарантувати компоненти якості товару (послуги), аби забезпечити стабільний постійний збут.

У своїй роботі дослідник Голубков Е. пише: Основними завданнями маркетингу в тісній взаємодії з іншими науковими дисциплінами є: виявлення потреб суб'єктів ринкових відносин, аналіз ситуації на ринку і тенденцій його розвитку, забезпечення просування товарів і послуг до споживача, організація їх обміну для задоволення цих потреб. Це впливає з широкого розуміння сутності маркетингу як «соціально-управлінського процесу, за допомогою якого індивідууми чи групи людей шляхом виробництва продуктів і їх обміну отримують те, чого вони потребують» [10].

Для того, щоб визначити, як ринкові механізми, а саме алгоритми маркетингу можна використати та практично застосувати, слід виходити з базових принципів завдань існування публічного адміністрування, науковець О. Амосов висловився так: «Публічне адміністрування можна визначити як взаємовплив суб'єкта управління та носія влади на громадські процеси й відносини відповідно до функцій, які мають суспільне значення і повноважень. У вузькому сенсі публічне адміністрування пов'язане з виконавчою гілкою влади та розглядається як:

1) професійна діяльність державних службовців, яка включає всі види діяльності, спрямовані на реалізацію рішень уряду;

2) вивчення, розробка та впровадження напрямів державної політики. У широкому сенсі під публічним адмініструванням розуміють систему управління, представлену адміністративними інститутами в рамках прийнятої структури влади»

Дослідник Сухоносова К. виокремлює окремі характеристики саме для державного маркетингу. Вони є такими:

1. Відносини з неринковим характером. У даному разі обмін здійснюється опосередковано, значна частина продукції – це послуги, ідеї, пріоритети, які стосуються громадських, колективних благ, а цілями діяльності виступає досягнення

відповідності потребам та очікуванням широких соціальних груп населення.

2. Обмеження бюджетного порядку як наслідок того, що маркетинг тут більше, ніж де-небудь, обмежується засобами й ресурсними можливостями, працює на невисокому рівні цін, змушений задовольнятися порівняно невисоким рівнем якості товарів і послуг, а його ефективність оцінюється складніше, з урахуванням соціальних ефектів, у тому числі зовнішніх.

3. Маркетингову діяльність, поширену за сферою дії. Зокрема, використання програмно-цільового методу планування, створення цільових програм на тривалі періоди.

4. Реалізацію маркетингу в умовах більш високої, ніж у комерційній сфері, громадської відкритості, контрольованості з боку суспільства із застосуванням комунікаційних аспектів та інструментів маркетингу.

5. Значну залежність ринку від рішень органів влади та політичної кон'юнктури.

6. Інструменти маркетингу, такі як: SWOT- і ступінчастий аналіз, технології сегментування й оцінки місткості ринків, оцінки конкурентоспроможності та позиціонування країн і регіонів, а також класичні інструменти товарної, цінової, комунікаційної та збутової політики щодо відповідних об'єктів.

7. Створення органами державного управління належних умов для нарощування лояльності споживачів даних товарів, активного розвитку попиту, усунення причин виникнення ажіотажного, незапланованого й недоцільного попиту для забезпечення конкурентоспроможності керованої соціально-економічної системи. [11]

Держава як суб'єкт надання послуг, де використовується інструменти маркетингу, поруч з класичними «колегами» продавцями та споживачами відіграє дещо іншу роль. Вона має регулювати цей процес і впливати на нього заради досягнення компромісу інтересів з мінімальними затратами для суспільства. Але на відміну від окремого підприємства, держава зацікавлена в функціонуванні економіки в цілому. З іншого боку, держава також надає і відповідні послуги своїм громадянам безпека, медицина, освіта, охорона навколишнього середовища.

Саме звідси випливає необхідність маркетингового підходу до державного управління як в цілому, так і при проведенні окремих заходів. Відповідно впливають і основні цілі та завдання державного маркетингу.

Знана дослідниця цієї теми К. Романенко стосовно державного маркетингу зазначає: "Таким чином, з концептуального боку теорії маркетингу послуг визначають державний маркетинг, передусім, у двох аспектах. По-перше, це загальнотеоретичне обґрунтування ролі державного управління як системи соціального регулювання, що орієнтована на забезпечення всього комплексу потреб громадян; як принципу взаємовідносин між державним управлінням та громадянами в демократичному суспільстві. По-друге, це аналіз діяльності органів державного управління у сфері надання громадянам послуг адміністративно-розпорядчого характеру" [12]

Метою державного маркетингу в першу чергу має бути задоволення потреб громадян як матеріальних, так і духовних в межах суспільних витрат. Державний маркетинг має вивчати потреби суспільства, інтереси, динаміку, визначати суть, пріоритетність, фактори впливу та розвитку. Досягнення цієї мети передбачає поетапне визначення задач та задоволення потреб. Ефективна розробка всього цього комплексу без використання маркетингу є досить важкою.

Інструменти маркетингу завжди повинні ефективно використовуватися на всіх етапах підготовки, розробки, та реалізації рішень. В цьому випадку головне правильно використати засоби маркетингової комунікації. Вона напрямку перетинається з відкритістю систем державного управління.

Уряди більшої кількості країн світу приділяють увагу PR-технологіям пов'язаних із підтримкою державних органів влади, їх представників. Так Адміністрація Президента США займає двадцять четверте місце серед найбільших рекламодавців світу.

Уряди всіх європейських країн використовують технології маркетингу під час проведення програм з боротьби з алкоголізмом, курінням і наркоманією, збереження електроенергії, дотримання правил дорожнього руху тощо. До маркетингових методів просування власних програм вдаються й інтеграційні управлінські структури Європи. Наприклад, на замовлення Європейської Комісії експертами-маркетологами була розроблена стратегія формування позитивної суспільної думки з питання заміни національних валют країн ЄС на євро. Ця програма була успішно втілена в життя і відіграла вирішальну роль у забезпеченні безпроблемного процесу фінан-

сового реформування Євросоюзу (13), зазначає Катерина Романенко.

Але тут слід чітко розуміти різницю між бізнесовим і державним маркетингом. Неправильний підхід, маніпулювання матиме зовсім інші наслідки. Якщо для бізнесу це фінансові втрати, то при державному управлінні прорахунки з менеджментом призводять до зміни влади.

Повернемось до прикладу з медичною реформою. Правильна подача, комунікація з суспільством дозволила, як було стверджено, безпроблемно впровадити нові засади функціонування системи охорони здоров'я. Але певні замовчування і маніпуляції при рекламній кампанії зіграли злий жарт. Адже в суспільстві стався ефект завищених очікувань. А ці очікування, що мали б призвести до покращення медичного обслуговування не виправдалися. Люди стикнулися з тим, що держава не тільки не в змозі надати ці послуги якісно і в повному обсязі, але подекуди й значно ускладнила доступ до них. Як результат наступний етап менеджменту це безпосередньо надання товару став провальний. Як факт, зупинити медичну реформу виявилось одним з основних для опонентів на той момент діючому Президенту, і по суті вирішальним у його програші.

Можна зазначити, що після започаткування реформи, з використанням лише форм маркетингу – «просування товару» як «ударного фактора», інші їх частини були пущені самоплином. Не приймалися рішення по усуненню проблем, корекції. По суті була відсутня система дослідження і моніторингу ситуації. А, для правильного маркетингу – це одна з основних речей, яка дозволяє правильно ухвалювати рішення. У випадку з медичною реформою вивчення зрізу суспільної думки чи не проводилися, чи не брався до уваги, як такий що потребують оперативних змін.

При державному маркетингу головними маркерами виступають соціологічні дослідження, які відображають базову ситуацію – відношення до даної теми окремих соціальних груп, вікових, професійних, регіональних тощо. Виходячи з цих даних ухвалюються певний механізм секторальної роботи з окремими верствами, з метою зміни чи корекції їх позиції.

«Маркетингові дослідження мають визначити орієнтири на майбутні перспективи соціальної та економічної політики держави. Саме такі дослідження дозволяють правильно та об'єктивно не

тільки приймати управлінські рішення, але і впроваджувати їх в життя, запобігати чи мінімізувати негативні економічні та соціальні наслідки.

Окрім соціальних досліджень, також при ухваленні рішення слід визначати пріоритетність їх відповідно до стану та розвитку продуктивних сил, міжнародної ситуації, епідеміологічної, екологічної та інших чинників», – пише дослідник Малащук С. (12).

За правильно вибудованої системи – маркетингові принципи в управлінні дозволяють уникати всіх негативних наслідків, чи оперативно реагувати з метою корекції політики. Державне управління маркетинговими комунікаціями як поєднання прямих і зворотних зв'язків надає будь-яким адміністративним реформам соціального змісту та системно-процесуального характеру. І тоді виникає механізм автоматичної орієнтації державного управління взагалі на потреби суспільства та соціальних суб'єктів. Він забезпечує врешті-решт все більше тяжіння в бік формування громадянського суспільства через демократизацію державного управління. Водночас через такий процес долається інерція односторонності акцій з удосконалення нових механізмів державного управління. Отже, йдеться не про звуження функцій державного управління, а, навпаки, про надання йому іншого соціального виміру в контексті становлення соціально-ринкових чинників управлінської діяльності.

Удосконалення державного управління має передбачати використання маркетингу як важливого засобу поступового розвитку всієї соціально-економічної системи, забезпечення збалансованого розвитку та формування оптимальних макроекономічних пропорцій між її елементами. Актуальність цих проблем зростає, оскільки прорахунки в державному управлінні значною мірою пов'язані з тим, що владні структури в багатьох випадках діють емпірично, нераціональним способом проб та помилок, не враховуючи інтереси багатьох соціальних груп населення.

Повертаючись до прикладу з медичною реформою в Україні, можна констатувати, що використовуючи принципи маркетингу можна на певному етапі досягти результату щодо впровадження навіть не досконало прорахованих та вивірених реформ. Суспільство можна налаштувати сприйняти ці нововведення. Однак якщо попередня підготовка до впровадження таких змін

не буде підкріплена реальним позитивом безпосередньо в подальших заходах, тут наслідки можуть бути непередбачені.

І варто б зазначити ще про відповідальність тих, хто застосовує у згаданому плані принципи маркетингу. В подібних заходах – держава виступає монополістом, і громадянам немає з чого вибирати. Це одна з головних відмінностей маркетингу в державі та бізнесу. Громадянин не може відмовитися від одної інституції та перейти до іншої. Суспільство може сказати, що ми більше не віримо тій владі, яка не в змозі довести позитив змін на практиці, про які розповідала, і поміняти її. Але систему, яка впроваджена з недоліками змінити набагато важче. Суспільству доведеться споживати й надалі неякісний продукт.

Дослідниця Романенко констатує: – розвиток концептуальних засад державного маркетингу насамперед пов'язаний з розширеним розумінням економічних основ маркетингової діяльності. У державному управлінні економікою найбільше значення має розробка маркетингових принципів орієнтації виробництва на споживача та регулювання системних процесів взаємообмінів в економічній сфері. (16)

Слід констатувати, що використання механізмів державного маркетингу стає вже не поодиноким і спонтанним – а системним явищем в державному управлінні. Як визначає дослідник К. Гончаренко, – «Застосування маркетингових механізмів, по-перше, дозволяє підвищити результативність державних програм і послуг; по-друге, визначає оптимальну стратегію і тактику управління, враховуючи передусім потреби населення; по-третє, оптимізує управлінський ланцюг, від визначення цілей і завдань державними службами до оцінки їх виборчих програм з погляду споживачів.

Впровадження маркетингу в діяльність органів державного управління забезпечує масову підтримку владних структур, збільшує довіру до державної політики, забезпечує активну участь громади в державних програмах, а також переорієнтовує діяльність та тип мислення державних службовців на потреби громадян». (20)

Висновки

В цій статті розглянуто як принципи маркетингу можна використати в державному управлінні. Головні засади та алгоритми його застосування. Дослідження показало, що бізнес підхід до мар-

кетингу в адаптованій формі можливий і в царині публічного управління. Але в цьому випадку слід більш широко і комплексно підходити. Для більш ефективного забезпечення потреб своїх громадян, впровадження нових послуг, проведення реформ – принципи маркетингу допомагають отримати більш дієвий ефект. Однак він має супроводжуватися і надалі певними заходами, за для того, аби суспільство отримувало в повному обсязі ті послуги, на які сподівається від власної держави. Постійна комунікація, і дослідження настроїв є запорукою того, що зобов'язання держави виконуються в повному обсязі відповідно до потреби громадян. А при виникненні проблем, система швидко корегується. З більш інтенсивним розвитком інформаційного суспільства вже зараз виникають нові виклики й задача у побудові комунікаційних зв'язків з власними громадянами. І виходячи з базових факторів розвитку державного маркетингу слід їх враховувати й розвивати.

Список використаних джерел

1. Цветкова В.В. Державне управління в Україні. – Львів, 2002.
2. Florescu C. Marketing. Dictionary explicative: Editura Economica, Bucharest / C. Florescu, P. Malcomete, N. Pop. – 2003.
3. Nevett T. Historical investigation and the practice of marketing / T. Nevett // Journal of Marketing. – 1989. – № 55. – P. 293 – 298.
4. Коротков Є.М. Концепція менеджменті. – М.: ИКК «ДеКА», 1997. – 304 с
5. Фомичев А. Н. Адміністративний менеджмент / А. Н. Фомичев. – М. : Дашков І. К., 2003. – 228 с.
6. Ромат Є. В. Маркетинг у державному управлінні / Є. В. Ромат // Маркетинг в Україні. – 2003. – № 4. – С. 32–35.
7. Котлер Ф. Маркетинг для державних та суспільних організацій/ Ф. Котлер, Н. Лі ; пер. з англ. під кер. С. Г. Божук. – СПб. : Пітер, 2008. – 384 с.
8. Соловійов А.І. Політологія: Політична теорія. Політичні технології / А.І. Соловійов. – М. : АСПЕКТ ПРЕСС, 2000. – 559 с.
9. Маркетинг : [енциклопедія / під ред. М. Бейкера]. – СПб : Пітер, 2002. – С. 1200.].
10. Голубков Е. П. Маркетинг як концепція ринкового управління. – www.cfin.ru/press/marketing/2000-1/12.shtml
11. Амосов О. Моделі публічного адміністрування (архетипічна парадигма) / О. Амосов, Н. Гавкалова

: в кн. Публічне управління: теорія й практика : зб. наук. праць Асоціації д. н. держ. упр. — Х. : ДокНаукДержУпр. — 2013. — червень. — 280 с

12. УДК 338.465 К. І. Сухоносова, аспірант кафедри менеджменту організацій Дніпропетровського державного аграрно-економічного університету МЕХАНІЗМИ МАРКЕТИНГУ В ДЕРЖАВНОМУ УПРАВЛІННІ

13. Романенко К. М. Концептуальні засади дослідження маркетингових механізмів у державному управлінні [Електронний ресурс] / К. М. Романенко. — Режим доступу : <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/db/2009-2/doc/4/10.pdf>.

14. Романенко К. М., канд. юрид. наук, доц., Дніпропетр. обл. ін-т післядиплом. педагогіч. освіти МАРКЕТИНГ ЯК ТЕХНОЛОГІЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД

15. Малащук С. П. Організаційно-правові засади стратегічного менеджменту в державному управлінні / С. П. Малащук // Актуальні проблеми державного управління. — К., 2000. — № 2. — С. 65–69.

16. К. М. Романенко, к. ю. н., доцент кафедри методології освіти та управління Дніпропетр. обл. ін-ту післядипломної пед. освіти КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ МАРКЕТИНГОВИХ МЕХАНІЗМІВ У ДЕРЖАВНОМУ УПРАВЛІННІ

17. УДК 35.076.2 МАРКЕТИНГ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ ЯК МЕХАНІЗМ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ Гавриш–Мусафір А.О. Одеський регіональний інститут державного управління Української академії державного управління при Президенті України «Young Scientist» • № 8 (35) • august, 2016

18. Дейнега, О.В. & Дейнега, І.О. Державний маркетинг у системі публічного управління. Фінансова спроможність об'єднаних територіальних громад: очікування та реальі: Збірник матеріалів міжнар. наук.–практ. конф. (с. 64–65). 29–30 листопада, 2017, Рівне–Луцьк, Україна.

19. Дейнега, О.В. & Дейнега, І.О. МАРКЕТИНГ ЯК ІНСТРУМЕНТ РОЗВИТКУ ПОТЕНЦІАЛУ ПОСЛУГОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД International scientific e-journal LOGOS.ONLINE №12 (August 2020) e-ISSN–4139 PUBLIC ADMINISTRATION AND ECOLOGY UDC 351:658.8:37 DOI 10.36074/2663–4139.12.03

20. УДК 339.138:35 К.І.Гончаренко Особливості застосування державного маркетингу в управлінській діяльності ISSN 2310–9653 Публічне управління та митне адміністрування №1 (18), 2018

References

1. Tsvetkova V.V. Derzhavne upravlinnia v Ukraini. — Lviv, 2002.

2. Florescu C. Marketing. Dictionary explicative: Editura Economica, Bucharest / C. Florescu, P. Malcomete, N. Pop. — 2003.

3. Nevett T. Historical investigation and the practice of marketing / T. Nevett // Journal of Marketing. — 1989. — № 55. — P. 293 – 298.

4. Korotkov Ye.M. Kontseptsiiia menedzhmenti. — M.: YKK «DeKA», 1997. — 304 s

5. Fomychev A. N. Administratyvnyi menedzhment / A. N. Fomychev. — M. : Dashkov I. K., 2003. — 228 s.

6. Romat Ye. V. Marketynh u derzhavnomu upravlinni / Ye. V. Romat // Marketynh v Ukraini. — 2003. — № 4. — S. 32–35.

7. Kotler F. Marketynh dlia derzhavnykh ta suspilnykh orhanizatsii / F. Kotler, N. Li ; per. s anhl. pid ker. S. H. Bozhuk. — SPb. : Piter, 2008. — 384 s.

8. Soloviov A.I. Politolohiia: Politychna teoriia. Politychni tekhnolohii / A.I. Soloviov. — M. : ASPEKT PRESS, 2000. — 559 s.

9. Marketynh : [entsyklopediia / pid red. M. Beikera]. — SPb : Piter, 2002. — S. 1200.]

10. Holubkov E. P. Marketynh yak kontseptsiiia rynkovoho upravlinnia. — www.cfin.ru/press/marketing/2000-1/12.shtml

11. Amosov O. Modeli publicnogo adminystruvannia (arkhetypichna paradyhma) / O. Amosov, N. Havkalova : v kn. Publichne upravlynye: teoriia y praktyka : zb. nauk. prats Asotsiatsii d. n. derzh. upr. — Kh. : DokNaukDerzhUpr. — 2013. — cherven. — 280 s

12. UDK 338.465 К. І. Sukhonosova, aspirant kafedry menedzhmentu orhanizatsii Dnipropetrovskoho derzhavnoho ahrarno-ekonomichnoho universytetu MEKHANIZMY MARKETYNHU V DERZHAVNOMU UPRAVLINNI

13. Romanenko K. M. Kontseptualni zasady doslidzhennia marketynhovykh mekhanizmiv u derzhavnomu upravlinni [Elektronnyi resurs] / K. M. Romanenko. — Rezhym dostupu : <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/db/2009-2/doc/4/10.pdf>.

14. ROMANENKO Kateryna Mykhailivna, kand. yuryd. nauk, dots., Dnipropetr. obl. in-t pisladyplom. pedahohich. osvity MARKETYNH YAK TEKHNOLOHIIA DERZHAVNOHO UPRAVLINNIA: MIZHNARODNYI DOSVID

15. Malashchuk S. P. Orhanizatsiino-pravovi zasady stratehichnoho menedzhmentu v derzhavnomu upravlinni / S. P. Malashchuk // Aktualni problemy derzhavnoho upravlinnia. — K., 2000. — № 2. — S. 65–69.

16. К. М. Романенко, к. ю. н., dotsent kafedry metodolohii osvity ta upravlinnia Dnipropetr. obl. in-tu pisladyplomnoi ped. osvity KONTSEPTUALNI ZASADY

DOSLIDZHENNIA MARKETYNHOVYKH MEKHANIZMIV U DERZHAVNOMU UPRAVLINNI

17. UDK 35.076.2 MARKETYNHORHANIV PUBLICHNOI VLADY YaK MEKHANIZM PIDVYShchENNIa RIVNIa ZhYTTIa NASELENNIa Havrysh–Musafir A.O. Odeskyi rehionalnyi instytut derzhavnoho upravlinnia Ukrainskoi akademii derzhavnoho upravlinnia pry Prezydentovi Ukrainy «Young Scientist» • № 8 (35) • august, 2016

18. Deineha, O.V. & Deineha, I.O. Derzhavnyi marketynhu systemi publichnoho upravlinnia. Finansova spromozhnist ob'iednanykh terytorialnykh hromad: ochikuvannia ta realii: Zbirnyk materialiv mizhnar. nauk.–prakt. konf. (s. 64–65). 29–30 lystopada, 2017, Rivne–Lutsk, Ukraina.

19. Deineha, O.V. & Deineha, I.O. MARKETYNH YaK INSTRUMENT ROZVYTKU POTENTsIALU POSLUHOVOI DIIaLNOSTI TERYTORIALNYKh HROMAD International scientific e–journal LOGOS.ONLINE №12 (August 2020) e–ISSN–4139 PUBLIC ADMINISTRATION AND ECOLOGY UDC 351:658.8:37 DOI 10.36074/2663–4139.12.03

20. UDK 339.138:35 K.I.Honcharenko Osoblyvosti zastosuvannia derzhavnoho marketynhu v upravlinskii diialnosti ISSN 2310–9653 Publichne upravlinnia ta mytne administruvannia №1 (18), 2018

Дані про авторів

Щелкунов Володимир Ігорович,

Президент ICC Ukraine, доктор економіки, професор

Залізнюк Вікторія Петрівна,

професор кафедри світової економіки Київського національного торговельно–економічного університету, доктор економіки державне управління

Сиволап Сергій Антонович,

Віце–президент ICC Ukraine з питань стратегічних комунікацій, пошукач ступеня доктора філософії за напрямком державне управління, Заслужений журналіст України

Данные об авторах

Щелкунов Владимир Игоревич,

Президент ИСС Ukraine, доктор экономики, профессор

Зализнюк Виктория Петровна,

профессор кафедры мировой экономики Киевского национального торгово–экономического университета, доктор по экономике государственное управление

Сиволап Сергей Антонович,

Вице–президент ИСС Ukraine по вопросам стратегических коммуникаций, соискатель степени доктора философии по направлению государственное управление, Заслуженный журналист Украины

Data about the authors

Volodymyr Shchelkunov,

Doctor Economics, Professor, President of ICC Ukraine (Ukraine)

Victoria Zalizniuk,

Doctor Economics, State management, Professor, Department of World Economics, Kyivs national university of trade and economics (Ukraine)

Sergii Sivolap,

Post –graduator for Doctor of Philosophy in State management, Vice–President of ICC Ukraine for Strategic Communications, Honored Journalist of Ukraine (Ukraine)

ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНА ПОЛІТИКА

<http://doi.org/10.5281/zenodo.4288625>
ШАБРАНЬКА Н.І.
ЦУКІН Б.М.

Діючий механізм державного управління науково-інноваційною сферою в Україні

Предметом дослідження є методичні засади ефективної організації державної політики стимулювання науково-технічної діяльності та впровадження інновацій у виробничі процеси реального сектору економіки.

Мета дослідження – визначення слабких місць в державній науково-дослідній та інноваційній сфері, формування пропозицій для вирішення проблеми низької продуктивності національної економіки.

Методи дослідження. Порівняльний аналіз, логіко-структурний, аналітичний та системний.

Результати роботи. Досліджено поточний стан та причини неефективності діючого державного механізму стимулювання науково-інноваційної діяльності в національній економіці, запропоновано шляхи більшої результативності державної політики, визначено кількісні параметри потрібних витрат в цій сфері.

Галузь застосування результатів. Економіка та управління національним господарством, методи і механізми регулювання економічних процесів та їх ефективність.

Висновки. Система державного регулювання науково-інноваційної сфери в українській економіці створена, має належне законодавче забезпечення, відповідні виконавчі органи влади, але працює з низькою ефективністю. Потрібен перехід до стратегічного планування розвитку країни, забезпечення довготривалої (більше 5 років) макроекономічної стабільності, повноцінного бюджетного фінансування науки та інновацій (від 2% ВВП), звітності та контролю витрачання бюджетних коштів, нового рівня програмно-цільового планування розвитку продуктивних сил та реального сектору економіки, формування державного попиту на інновації для промисловості.

Ключові слова: науково-технічна діяльність, інноваційна модель розвитку, організаційно-економічний механізм державної політики, продуктивність національної економіки, інноваційно-інвестиційна модель розвитку.

Действующий механизм государственного управления научно–инновационной сферой в Украине

Предметом исследования являются методические основы эффективной организации государственной политики стимулирования научно–технической деятельности и внедрения инноваций в производственные процессы реального сектора экономики.

Цель исследования – определение слабых мест в государственной научно–исследовательской и инновационной сфере, формирование предложений для решения проблемы низкой производительности национальной экономики.

Методы исследования. Сравнительный анализ, логико–структурный, аналитический и системный.

Результаты работы. Исследовано текущее состояние и причины неэффективности действующего государственного механизма стимулирования научно–инновационной деятельности в национальной экономике, предложены пути большей результативности государственной политики, определены количественные параметры необходимых расходов в этой сфере.

Сфера использования результатов. Экономика и управление национальным хозяйством, методы и механизмы регулирования экономических процессов и их эффективность.

Выводы. Система государственного регулирования научно–инновационной сферы в украинской экономике создана, имеет надлежащее законодательное обеспечение, соответствующие исполнительные органы власти, но работает с низкой эффективностью. Нужен переход к стратегическому планированию развития страны, обеспечения долговременной (более 5 лет) макроэкономической стабильности, полноценного бюджетного финансирования науки и инноваций (от 2% ВВП), отчетности и контроля расходования бюджетных средств, нового уровня программно–целевого планирования развития производительных сил и реального сектора экономики, формирование государственного спроса на инновации для промышленности.

Ключевые слова: научно–техническая деятельность, инновационная модель развития, организационно–экономический механизм государственной политики, производительность национальной экономики, инновационно–инвестиционная модель развития.

SHABRANSKA N.I.
SCHUKIN B.N.

The current mechanism of public administration of research and innovation in Ukraine

The subject of the research is the methodological foundations of the effective organization of state policy to stimulate scientific and technical activities and the introduction of innovations into the production processes of the real sector of the economy.

The purpose of the study is to identify weaknesses in the state research and innovation sphere, formulate proposals for solving the problem of low productivity of the national economy.

Results of work. Comparative analysis, logical–structural, analytical and systemic.

The field of application of results. Economics and management of the national economy, methods and mechanisms of regulation of economic processes and their effectiveness.

Conclusions. The system of state regulation of the scientific and innovative sphere in the Ukrainian economy has been created. It has legislative support, relevant executive authorities, but works with low efficiency. We need a transition to strategic planning of the country's development. It is also necessary to ensure long–term (more than 5 years) macroeconomic stability, full–fledged budget financing of science and innovation (from 2% of GDP), reporting and control of budget spending, a new level of program–targeted planning for the development of productive forces and the real sector of the economy, the formation of state demand for innovation for industry.

Key words: *scientific and technical activities, innovative development model, organizational and economic mechanism of state policy, productivity of the national economy, innovation and investment development model.*

Постановка проблеми. Серед головних факторів продуктивності національної економіки науково–технічний чинник є найбільш складним за системою його формування (розвитку) та очікуваним результатом. Він може програвати факторам природних, фінансових та трудових ресурсів у впливі на формування обсягів національної економіки, але займає першу позицію у формуванні рівня її конкурентності, що є особливо важливим в умовах глобалізації та відкритості української економіки (п'ята частина ВВП формується за рахунок продажу продукції на зовнішніх ринках). Стратегічне значення сфери освіти та науки у формуванні людського, інтелектуального капіталу та інноваційної моделі розвитку важко переоцінити. Особливо для країни, яка має модернізувати виробничу систему і розвиватися прискореними (5–7 відсотків на рік) темпами. Більшу частину проблем із незадовільним використанням економічного потенціалу України треба пов'язувати з недостатньою ефективністю інноваційно–інвестиційної моделі розвитку.

Інноваційна діяльність є частиною інвестиційних процесів в економіці. Інновації впроваджуються в ході реалізації інвестиційних проектів як їх органічна частина. Загальний тренд зростання продуктивності суспільної праці реалізується через інноваційну складову інвестицій у виробничий апарат підприємств. Віддача (приріст доходів, продукції (послуг) чи прибутку підприємства на одиницю інвестованого капіталу) від інвестицій є тим більшою, чим більше інновацій міститься в новій продукції чи новій технології за інвестиційним проектом і чим більша частка капіталу вкладена в розробку чи купівлю інновацій для виробничого процесу даного підприємства. За даними 2018 року фінансування науково–технічної діяльності по відношенню до обсягів капітальних інвестицій становить менше 3 відсотків, а частка витрат приватних капіталів на фінансування науково–технічної діяльності ще менша.

Поки що в Україні не створена повноцінно працююча система стимулювання інновацій в економіці як з боку попиту (потреби інвесторів в інноваційних проектах для впровадження), так і пропозиції (розроблення нових технологій, продуктів чи систем управління) інновацій. Якщо з

боку науково–технічного забезпечення інновацій за рахунок інституцій Академії наук залишається певний потенціал і здобутки, то щодо попиту на інновації з боку малого, середнього та великого бізнесу як споживачів нових технологій та продуктів зацікавленість з різних причин стабільно недостатня. Інновації заходять на підприємства частіше за рахунок іноземного обладнання при інвестиціях в модернізацію, ніж за рахунок впровадження науково–технічних та проектно–конструкторських здобутків українських розробників.

Загальні результати стимулювання державою інноваційної діяльності не відповідають бажаному. Чисельність працівників, задіяних у виконанні наукових досліджень і розробок, скорочується щорічно на 3–6 відсотків, Тільки близько 16 відсотків промислових підприємств займаються інноваціями. Загальні витрати промислових підприємств на інновації у порівнянних цінах скоротилися за 2010–2018 рр. на 28 відсотків, частка інноваційної в обсягах реалізованої промислової продукції менше 1 відсотка.

Не сприяють ефективній інноваційній політиці часті зміни в системі центральних органів виконавчої влади (ЦОВВ), відповідальних за розвиток національної інноваційної системи в Україні. За даними «Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року»[1] головними проблемами є :

- недосконалість інституційного середовища: політичного, конкурентного, регуляторного, бізнесового;

- відсутність стратегічності та послідовності державної політики щодо переведення України на інноваційний шлях розвитку;

- неповна інноваційна інфраструктура, недостатні обсяги інвестиційної діяльності та низький рівень інформатизаційних та комунікаційних технологій, які використовує Уряд;

- відсутня цілісна національна система, яка б супроводжувала інноваційний продукт від формування попиту на нього, створення інноваційних продуктів до їх впровадження, виведення на ринок, отримання необхідної окупності і доходності витрачених капіталів.

Серед організаційних причин несистемного розвитку національної інноваційної системи

ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНА ПОЛІТИКА

можна сказати про відсутність єдиного центру державної інноваційної політики (при наявності двох міністерств, які розділили ці функції). Нещемно розробляються та затверджуються середньострокові плани заходів реалізації інноваційної стратегії. За державну інноваційну політику в реальному секторі економіки відповідає Міністерство економічного розвитку, торгівлі та сільського господарства України, за науково-технічну та інноваційну політику у сферах освіти і науки, наукової, науково-технічної діяльності – Міністерство освіти і науки України. І є третій центр інноваційної політики головний виробник національного науково-технічного продукту – Національна Академія наук України,

Залишається неузгодженість в регулюванні інноваційного процесу у взаємопов'язаній системі «макроекономічні умови (темп зростання ВВП, ділова активність, податкова політика, грошово-кредитна система) – державний бюджет (бюджетне фінансування) – інноваційна інфраструктура – науково-технічна діяльність – підприємство». На всіх етапах цього ланцюгу є певні недоліки, які не сприяють максимальному використанню науково-інноваційного потенціалу української економіки. Особливо важливим є останній зв'язок між розробником науково-технічного продукту і його споживачем – підприємством. Низька комерціалізація науково-технічного продукту гальмує не тільки практичну корисність нових науково-технічних розробок, а і зменшує у наступному періоді зацікавленість підприємств у співпраці та фінансуванні розроблення інновацій.

В Україні закладена необхідна нормативно-законодавча база для державної інноваційної політики щодо розвитку освіти, науки, наукової, науково-технічної, інноваційної діяльності, інновацій, інвестиційної діяльності, інвестицій, трансферу технологій та інтелектуальної власності. Але ці складові елементи не працюють в єдиній фінансово ефективній системі, яка б забезпечувала конкурентну доходність капіталу і на цій основі генерувала новий попит на інноваційні проекти.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Питання формування науково-технологічної та інноваційної політики, використання механізмів та інструментів державної підтримки інноваційної діяльності висвітлені в роботах як зарубіжних авторів Ф. Куука, Д. Норта, К. Фримана, Ф. Хайека, Й. Шумпетера, так і вітчизняних нау-

ковців – В. Геєця, Л. Горюнова, Л. Гохберга, Л. Гурієва, І. Єгорова, О. Єрмакової, А. Динкіна, Е. Диваєва, П. Суханова, Л. Федулової тощо.

Модель інноваційного науково-технічного прогресу повинна передбачати співпрацю держави, науково-технічних дослідницьких центрів та підприємництва, особливо в реальному секторі, узгоджену із завданнями та пріоритетами соціально-економічного розвитку секторів економіки та країни в цілому. А система державного регулювання цих процесів має бути комплексним організаційним механізмом, який формує державні стратегії та програми та доводить їх до головних учасників: інноваційного процесу: науково-дослідних та проектно-конструкторських організацій (формування пропозиції інновацій), і підприємств-виробників товарів та послуг (формування попиту на інновації), освітніх установ (підготовка кадрів для науково-технічної діяльності та впровадження інновацій).

Під механізмом державного регулювання економіки розуміємо прямий чи непрямий вплив державних органів, спрямований на ефективне функціонування економіки країни в цілому і зміну поведінки господарюючих суб'єктів, зокрема, з метою досягнення нового рівня продуктивності праці, капіталу, матеріальних та енергоресурсів. Завданням державного регулювання інноваційної діяльності є проведення комплексу заходів щодо організаційно-правової, фінансово-ресурсної підтримки суб'єктів господарювання з орієнтацією на перевагу інтенсивного розвитку над екстенсивним, на випереджаюче зростання продуктивності праці на основі впровадження науково-технічних інновацій. На думку Л. І. Федулової, наприклад, під державним регулюванням інноваційної діяльності треба розуміти цілеспрямований вплив центральних органів державного управління на економічні інтереси інститутів інноваційної сфери з метою досягнення запланованих результатів соціально-економічного розвитку країни [2].

Розглянемо три складові такого механізму і три підходи до його структурної побудови. По П. Буничу [3], механізм управління діє як комплекс функцій економічного планування та стимулювання. До нього, також, входять державні організаційні структури, які втілюють ці функції на усіх рівнях господарювання. М. Лісіцин [4] визначає функціонування організаційно-економічного механізму як багатоконструктивну систему органічно взаємо-

залежних й взаємопов'язаних економічних, організаційних, правових, соціальних та інших форм, методів господарювання та діяльності апарату управління. Такий підхід можна вважати «функціональним» через увагу до інструментів впливу. Цей підхід досліджують також І.Булева, П.Єгорова, Ю.Лисено, Л.Сайдаметова, Е.Самкова, В.Шульга.

Прихильники організаційного підходу визначають економічний механізм як систему організаційних форм або інституцій суспільного виробництва та його регулювання. Робиться більший наголос на організаційних умовах функціонування системи впливу держави на об'єкт управління.

Системний підхід Г. Астапова [5] має найбільше обґрунтування на сьогоднішній день і визначає організаційно–економічний механізм як систему елементів організаційного та економічного впливу на управлінський процес. А. Кульман [6] досліджує організаційно–економічний механізм як систему процесів і відносин управління, метою якої є досягнення певних програмних економічних, господарських та фінансових цілей.

Загальним трендом є те, що організаційно–економічний механізм управління розглядається як сукупність органів державної влади, їх функцій, та системи інструментів державного впливу на підприємництво в державних інтересах розвитку економіки та її продуктивних сил, в тому числі науково–технічного потенціалу.

Виклад основного матеріалу. Проведений аналіз механізмів державного регулювання в сфері науково–технічної та інноваційної політики свідчить, що найбільш ефективними є ті інструменти державного впливу, які підкріплюються стабільним відповідним фінансуванням з боку держави. Дані щодо питомої ваги бюджетних витрат на науково–технічну діяльність в досліджених країнах наведені в таблиці 1. Цей показник, навіть, використовується як цільовий в державній політиці сприяння інноваційності та конкурент-

ності національної економіки. Звичайно, крім загальної суми державного фінансування потрібні інструменти забезпечення конкурентності в розподілі коштів, моніторингу ефективності витрат, оперативного внесення коригувань у стратегічні плани розроблення і впровадження інновацій у виробництво товарів та послуг. Але частка ВВП, як нової вартості, створеної в національній економіці за рік, яка витрачається державою на НДДКР, дає початок дії будь–яких інших інструментів механізму державної інноваційної політики.

З наведених рядів видно, що орієнтир витрат у 3–3,5 відсотка від ВВП мають не всі країни, але витрати у 1,5–1,7 відсотка треба вважати нормою для країни, яка ставить завдання розвиватися і мати належне місце в світовій конкуренції. У досліджених в цій роботі «великих» інноваційних країнах питома вага витрат на НДР має стабільність і в цілому незначні часові зміни. Лише в Норвегії – активне зростання. В Україні навпаки (з різних причин) – скорочення державного фінансування, яке мало б бути втричі більшим і з іншим напрямом зміни.

Державний механізм регулюванням інноваційної діяльності визначимо як цілеспрямований вплив держави на поведінку учасників інноваційної діяльності за допомогою регулятивних методів і засобів з метою впровадження інновацій для забезпечення обраних загальноекономічних і секторальних пріоритетів, цільових темпів зростання продуктивності праці, завдань з економії природних, особливо енергетичних ресурсів, при врахуванні базових інтересів суб'єктів господарювання. Загальна схема ув'язування методів, цілей, сфер інноваційної системи та політики країни з програмною метою посилити інноваційний фактор економічного розвитку країни наведена на рис. 1.

Стаття 3 Закону України [7] «Про інноваційну діяльність» головною метою державної інноваційної політики визначає створення соціально–

Таблиця 1. Бюджетні витрати країн на НДДКР у % до ВВП

	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.
Україна	0,8	0,7	0,8	0,8	0,7	0,6	0,6	0,4	0,5
Німеччина	2,7	2,8	2,9	2,8	2,9	2,9	2,9	3	3,1
Японія	3,1	3,2	3,2	3,3	3,4	3,3	3,2	3,2	3,3
Норвегія	1,6	1,6	1,6	1,7	1,7	1,9	2,0	2,1	2,1
Велика Британія	1,7	1,7	1,6	1,6	1,7	1,7	1,7	1,7	1,7
Канада	1,8	1,8	1,8	1,7	1,7	1,7	1,7	1,6	1,6

Джерело: <https://data.oecd.org/rd/gross-domestic-spending-on-r-d.htm>

Таблиця 2. Основні показники інноваційної діяльності в Україні

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Кількість організацій, які здійснювали НДР Усього, одиниць	1255	1208	1143	999	978	972	963	950
Кількість працівників, задіяних у виконанні НДР Усього, осіб	175330	164340	155386	136123	122504	97912	94274	88128
% до загальної кількості зайнятого населення	0,91	0,85	0,80	0,75	0,75	0,60	0,58	0,54
Кількість інноваційно активних промислових підприємств Усього, од	1679	1758	1715	1609	824	834	759	777
% до загальної кількості промислових підприємств	16,2	17,4	16,8	16,1	17,3	18,9	16,2	16,4
Витрати на інновації Усього, млрд.грн	14,3	11,5	9,6	7,7	13,8	23,2	9,1	12,2
% до загального обсягу реалізованої промислової продукції(товарів, послуг)	1,3	1,0	0,9	0,8	0,8	0,7	0,4	0,4
% до загального обсягу реалізованої інноваційної продукції(товарів, послуг)	33,8	31,8	26,6	30,0	59,9	... 1	51,5	49,0
Обсяг реалізованої інноваційної продукції (товарів, послуг) Усього, млрд.грн	42,4	36,2	35,9	25,7	23,1	... 1	17,7	24,9
% до загального обсягу реалізованої промислової продукції(товарів, послуг)	3,8	3,3	3,3	2,5	1,4	... 1	0,7	0,8

Джерело: на основі даних Держстату.

економічних, організаційних і правових умов для ефективного відтворення, розвитку і використання науково–технічного потенціалу країни, забезпечення впровадження сучасних екологічно чистих, безпечних, енерго– та ресурсозберігаючих технологій, виробництва та реалізації нових видів конкурентоспроможної продукції.

До шляхів державного регулювання інноваційної діяльності віднесені визначення і підтримка пріоритетних напрямів; формування і реалізація державних, галузевих, регіональних і місцевих інноваційних програм; створення нормативно–правової бази та економічних механізмів для підтримки і стимулювання інноваційної діяльності; захист прав та інтересів суб'єктів інновацій, фінансова підтримка виконання інноваційних проєктів; стимулювання комерційних банків та інших фінансово–кредитних установ, що кредитують виконання інноваційних проєктів, тощо [7].

На формування державної інноваційної політики впливають внутрішні та зовнішні фактори. Рі-

вень розвитку ринкової інфраструктури зумовлює можливості прискореного розвитку ринку науково–технічної продукції. Науково–технічний потенціал економіки, як спроможність країни розробляти і використовувати інновації, є головним внутрішнім ресурсом для інновацій. Рівень конкурентоспроможності національних технологій на світових ринках (зовнішній фактор) визначає вибір проєктів для інвестиційної політики підприємств, які впроваджують інновації. При програмуванні інноваційно–інвестиційного розвитку важливо враховувати, також, такі деталі державного управління інноваціями, як діапазон охоплення державою науково–технічних сфер і напрямів інноваційної діяльності, характер переміщення технологій, генерації та способів захисту ідей, підтримки інноваційних процесів. У процесі розроблення програм розвитку України, орієнтованої на прискорення модернізації, мають враховуватися цільовий, галузевий (секторальний), ресурсний, організаційний та часовий аспекти.

Організаційно–економічний механізм управління інноваційною діяльністю складають з одного боку державні інститути підтримки та розвитку підприємництва, а з другого – державні органи щодо реалізації науково–технічної і інноваційної політики. До них треба додати ще одну складову, яка б надійно забезпечувала можливість запуску механізму, коли всі його функціональні елементи починають працювати на поставлену мету. Поки що підприємництво віддалене від інноваційності.

Організаційно–економічний механізм управління інноваційною діяльністю являє собою складну ієрархічну систему. В ній є як макрорівень (рівень держави чи регіону), так і мікрорівень (рівень конкретного суб'єкта господарської діяльності). З одного боку, він тісно пов'язаний із соціально–економічною політикою держави, яка через систему методів стимулювання та управління здійснює формуванням соціально–орієнтованої ринкової економіки. З іншого, з ним взаємодіють конкретні суб'єкти, які ведуть виробничо–господарську діяльність, активно конкурують на ринку і намагаються адаптуватися до потреб зовнішнього мікро– та макросередовища. У ході цього процесу відбувається формування певної системи відносин зі споживачами, постачальниками, інвесторами і т. п., тобто відбувається формування деякого проміжного середовища (цільового сектору чи ринку), в якому здійснює свою діяльність суб'єкт інновацій.

Механізм державного управління реалізується у відповідних напрямках, які доцільно згрупувати в правову, економічну організаційну, інформаційну сфери та сферу фінансово–ресурсного забезпечення. Вони мають діяти разом, орієнтовані на визначену мету та завдання щодо розвитку. Склад елементів та їх взаємне функціонування в межах типового організаційно–економічного механізму державного управління наведено на рис. 1. Програмно–цільова технологія дії механізму включає визначення мети, завдань та ресурсів для підтримки розвитку.

Застосування програмно–цільових та проектно–орієнтованих методів при розробці та реалізації державної політики в сфері регулювання інноваційного підприємництва сприяє забезпеченню його комплексності та дозволяє, на нашу думку, посилювати його адресність і результативність у досягненні головної стратегічної мети: максимізація продуктивності праці при мінімаль–

них витратах ресурсів (природних, енергетичних, фінансових).

Механізм має працювати, доводячи заходи державної політики до об'єкту управління. Найкращим чином це завдання може бути реалізовано через програмно–цільовий підхід. Таким чином, до складу організаційно–економічного механізму управління інноваційним підприємством доцільно додати ще спроможність програмування економічної політики (представлення в формі конкретних економічних заходів–проектів) і реалізації цих проектів в формі допомоги, чи умов або стимулів для розвитку. Кожен такий програмний захід з боку держави має бути добре спланованим, обґрунтованим, обрахованим щодо ресурсних витрат (з боку держави), представлений спеціальними показниками – індикаторами, за якими має бути оцінено досягнення програмної мети інновацій, чи ступінь наближення до цієї мети.

Головний програмний принцип в управлінні інноваційною діяльністю полягає в тому, що кожен захід державного впливу має бути представлений порівнянням кількісних показників витрат і результатів та обґрунтуванням їх оптимальності та достатності для прийняття інвестором рішення. Для успішності інноваційної політики інвестиції на основі інновацій мають бути фінансово окупними із високою конкурентною доходністю капіталу.

Організаційно–економічного механізму управління інноваційною діяльністю потребує використання системного підходу; зокрема, потрібно його розглядати як комплексне явище з точки зору внутрішнього змісту, зовнішнього середовища, фінансової доцільності. В ньому можна виділити наступні складові :

- інформаційного забезпечення: інформаційно–аналітичні центри, центри нових інформаційних технологій, науково–координаційні центри;
- проведення фахових спеціалізованих експертиз: експертні центри й підрозділи, що входять до складу вищих навчальних закладів;
- фінансово–економічного забезпечення: фонди фінансування науково–технічної інноваційної діяльності підприємництва, фонди венчурного фінансування;
- виробничо–технологічної підтримки: спеціалізовані виробничо–технологічні центри, експериментальні виробництва при науково–дослідних інститутах і конструкторських бюро;

ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНА ПОЛІТИКА

- проведення сертифікації: атестовані та акредитовані лабораторії, центри метрології та стандартизації, підрозділи наукових установ та організацій, вищих навчальних закладів;
- просування науково-технічних розробок і наукомісткої продукції (послуг) на ринок: брокер-

- ські науково-інноваційні центри, юридичні центри захисту авторських прав;
- підготовки й перепідготовки кадрів: центри навчання маркетингу та менеджменту в науково-технічній сфері, організаційні елементи систем дистанційного навчання;

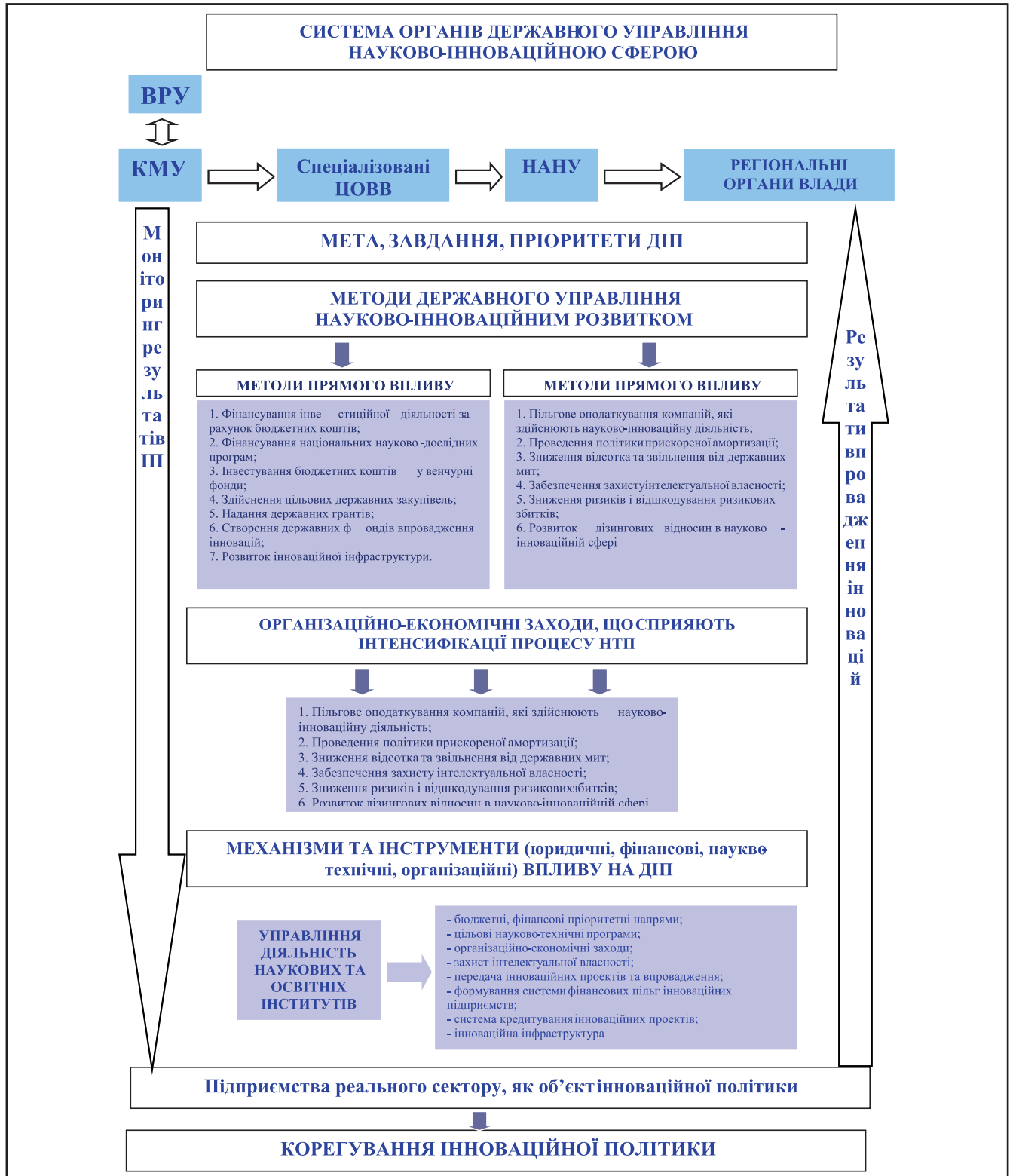

Рисунок 1. Регулювання науково-інноваційної діяльності в Україні

• координації й регулювання: науково–координаційні центри та інші консультативні об'єднання вчених та фахівців.

Висновки

Для здійснення інноваційної та науково–технічної діяльності в Україні, яка б сприяла підвищенню конкурентоспроможності національної економіки, відповідним державним органам потрібно:

– сформулювати попит на інновації і під нього планувати формування пропозиції інновацій.

– обґрунтовано визначити пріоритетні напрями інноваційного розвитку із виокремленням пріоритетних видів господарської діяльності як споживачів інновацій;

– розвивати національну інноваційну систему та інноваційну інфраструктуру у межах країни;

– вдосконалити інформаційно–аналітичне середовище для розширення інноваційної діяльності;

– запустити дієву систему стандартизації, сертифікації та ліцензування винаходів та інновацій, орієнтовану на захист прав інтелектуальної власності;

– поліпшити якісні компоненти освіти разом із застосуванням фінансово–економічних важелів, розвиток наукових та дослідних кадрів у сфері інновацій.

– забезпечити належне державне фінансування науково–технічної сфери (1,5 відсотка ВВП), добиватися ринкової окупності витрат на науково–технічну та інноваційну діяльність і на цій основі вже в середньостроковій перспективі забезпечити самофінансування в цій сфері.

Найбільш дієвим способом стимулювання попиту на інновації з боку базової ланки економіки — підприємств є стимулювання Урядом розвитку високотехнологічних галузей, в першу чергу промисловості, проведення політики нової індустріалізації. На підтримку такого сценарію потрібно зорієнтувати стратегічні напрями інноваційних технологій в переробній промисловості: податкове стимулювання залучення інвестицій в науково–технічну діяльність та реальний сектор економіки, запуск розгалуженої системи індустріальних парків, інтеграція кластерної (науково–виробничої) моделі в загальний курс промислової політики, що сприятиме неформального переходу до багато років декларованої інноваційно–інвестиційної моделі економічного розвитку країни.

Список використаних джерел

1. Стратегія розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/526-2019-%D1%80>

2. Федулова Л. І. Тенденції розвитку національних інноваційних систем: уроки для України / Л. І. Федулова // Актуальні проблеми економіки. – 2015. – № 4. – С. 94–104. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ape_2015_4_13.

3. Хозяйственный механизм управления экономикой / М.Г. Лапуста, В.В. Масленников, А.Д. Шеремет и др.; Под ред. П.Г. Бунича. – М.: Экономика, 1991. – 318 с.

4. Экономика, организация и планирование промышленного производства / Н.А. Лисицын, Ф.П. Васюлин, В.И. Выбореевидр.; Под. общ. ред. Н.А. Лисицына. – 2-е изд. перераб. и доп. – Минск: Выш. шк., 1990. – 446 с.

5. Астапова Г. В. Организационно–экономический механизм корпоративного управления в современных условиях реформирования экономики Украины / Астапова Г. В., Астапова Е. А., Лойко Д. П. – Донецк : ДИЭХП, 2001. – 279 с.

6. Кульман А. Экономические механизмы: Пер. с франц. – М.: Прогресс, 1999. – 180 с.

7. Закон України «Про інноваційну діяльність». (Відомості Верховної Ради України, 2002, № 36, ст.266). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15/ed20121205>

8. Інноваційна Україна 2020 : національна доповідь / За заг. ред. В.М. Геєця та ін.; НАН України. К., 2015. 336 с.

9. Хименко О. А., Єгоров І. Ю. Деякі аспекти управлінського рішення в інноваційній діяльності суб'єкта підприємництва. / О. А. Хименко, І. Ю. Єгоров. // Наука, технології, інновації. № 3. – 2019. – с. 29–41. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://doi.org/10.35668/2520-6524-2019-3-04>.

References

1. Strategies for the development of innovation for the period up to 2030 Access mode: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/526-2019-%D1%80>

2. Fedulova LI Tendencies of development of national innovation systems: lessons for Ukraine / LI Fedulova // Actual problems of economy. – 2015. – № 4. – P. 94–104. – Access mode: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ape_2015_4_13.

3. Economic mechanism of economic management / M.G. Lapusta, V.V. Maslennikov, A.D. Sheremetidr. ; Subred. P.G. Bunich. – M. : Economics, 1991. – 318 p.

4. Economics, organization and planning of industrial production / N.A. Lisitsyn, F.P. Vasyulin, V.I. Vyboorevidr;

Under. total ed. N.A. Lisitsyna. – 2nd edition revised idop. – Minsk: Vysh. shk., 1990. — 446 p.

5. Astapova G.V. Organizational and economic mechanism of corporate governance in modern conditions of reforming the Ukrainian economy / Astapova G.V., Astapova E. A., Loiko D.P. – Donetsk: DIEHP, 2001. — 279 p.

6. Kulman A. Economic mechanisms: Per. with French – M.: Progress, 1999. – 180 p.

7. Law of Ukraine «On Innovation». (Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy, 2002, № 36, p.266). [Electronic resource]. – Access mode: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15/ed20121205>

8. Innovative Ukraine 2020: national report / For the general. ed. V.M. Geetsya and others; NAS of Ukraine. K., 2015. 336 p.

9. Khimenko O.A., Egorov I.Y. Some aspects of management decision in innovative activity of business entity. / O.A. Khimenko, I. Yu. Egorov. // Science, technology, innovation. № 3. – 2019. – p. 29–41. [Electronic resource]. Access mode: <https://doi.org/10.35668/2520-6524-2019-3-04>.

Дані про авторів

Шабранська Наталія Ігорівна,

к.е.н., с.н.с., ДНУ «Український інститут науково-технічної експертизи та інформації»

e-mail: tasha.stanker@gmail.com

ORCID: 0000-0001-7731-281X

Щукін Борис Миколайович,

к.е.н., с.н.с., Державний науково-дослідний інститут інформатизації та моделювання економіки Міністерства економічного розвитку і торгівлі України
e-mail: boris.schukin@gmail.com

Данные об авторах

Шабранская Наталья Игоревна,

к.э.н., с.н.с. ГНУ «Украинский институт научно-технической экспертизы и информации»

e-mail: tasha.stanker@gmail.com

ORCID: 0000-0001-7731-281X

Щукин Борис Николаевич,

к.э.н., с.н.с., Государственный научно-исследовательский институт информатизации и моделирования экономики Министерство экономического развития и торговли Украины

e-mail: boris.schukin@gmail.com

Data about the authors

Natalia Shabranskay,

PhD in Economics, Senior Researcher of State Institution «Ukrainian Institute of Scientific and Technical Expertise and Information»

e-mail: tasha.stanker@gmail.com

ORCID: 0000-0001-7731-281X

Boris Schukin,

Ph.D., State Research Institute of Informatization and Modeling of the Economy Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine.

e-mail: boris.schukin@gmail.com

УДК 332.133.6

<http://doi.org/10.5281/zenodo.4288633>

ГАРБАР Ж.В.

ГАРБАР В.А.

Індустріальні парки як інструмент регіонального розвитку

Предметом дослідження є теоретичні засади створення та розвитку індустріальних парків в Україні.

Метою дослідження є теоретичне обґрунтування сутності індустріальних парків та їх ролі в забезпеченні розвитку регіональної економіки.

Методи дослідження. У роботі використані діалектичний метод наукового пізнання, аналіз, метод порівняння та узагальнення даних.

Результати роботи. У статті з'ясовано сутність та основні вимоги щодо створення індустріальних парків, визначено правові засади їх функціонування. Проаналізовано податкові інструменти підтримки розвитку індустріальних парків в країнах світу. Розглянуто стан фінансування індустріальних парків в Україні. Встановлено, що в Україні розроблено доволі широку інституційну основу для створення і функціонування індустріальних парків, а також задекларовано систему інструментів державної підтримки та стимулювання розвитку індустріальних парків. З'ясовано, що більшість існуючих проектних пропозицій та розроблених концептів індустріальних парків в Україні є нереалізованими, а розвиток мережі індустріальних парків є більш декларативним, а не ефективним інструментом

впливу на соціально–економічний розвиток регіонів, підвищення їх конкурентоспроможності. Встановлено, що очікувані результати функціонування індустріальних парків в м. Вінниці істотно впливають як на локальний рівень, так і на розвиток регіону загалом. Окреслено позитивні фінансово–економічні, соціальні та містобудівні ефекти функціонування індустріальних парків у м. Вінниці для економіки регіону. Визначено проблеми, які супроводжують створення індустріальних парків в Україні. Доведено, що розвиток індустріальних парків є ефективним інструментом залучення інвестицій, що дає можливість поліпшити інвестиційний імідж міста, підвищити конкурентоспроможність території, дає поштовх до розвитку сучасної виробничої та ринкової інфраструктури.

Галузь застосування. Інноваційний менеджмент, регіональна економіка, економічна політика держави.

Висновки. Результати проведеного дослідження дають змогу стверджувати, що розбудова індустріальних парків створює можливість розкрити на повну силу інвестиційний потенціал регіонів. В першу чергу, індустріальний парк концентрує промислове виробництво поза межами історичного центру міста та житлових масивів. Створюються умови для високотехнологічного виробництва і випуску продукції з високою доданою вартістю, об'єднання виробництва в кластери, що дає поштовх для розвитку SMART–спеціалізації регіону. Для держави і місцевих громад індустріальні парки забезпечують соціально–економічний розвиток відповідних територій.

Ключові слова: індустріальний парк, інвестор, керуюча компанія, інвестиції, регіон.

ГАРБАР Ж.В.
ГАРБАР В.А.

Индустриальные парки как инструмент регионального развития

Предметом исследования являются теоретические основы создания и развития индустриальных парков в Украине.

Целью исследования является теоретическое обоснование сущности индустриальных парков и их роли в обеспечении развития региональной экономики.

Методы исследования. В работе использованы диалектический метод научного познания, анализ, метод сравнения и обобщения данных.

Результаты работы. В статье выяснены сущность и основные требования по созданию индустриальных парков, определены правовые основы их функционирования. Проанализированы налоговые инструменты поддержки развития индустриальных парков в странах мира. Рассмотрено состояние финансирования индустриальных парков в Украине. Установлено, что в Украине разработана достаточно широкая институциональная основа для создания и функционирования индустриальных парков, а также задекларирована система инструментов государственной поддержки и стимулирования развития индустриальных парков. Выяснено, что большинство существующих проектных предложений и разработанных концептов индустриальных парков в Украине нереализованы, а развитие сети индустриальных парков является более декларативным, а не эффективным инструментом влияния на социально–экономическое развитие регионов, повышение их конкурентоспособности. Установлено, что ожидаемые результаты функционирования индустриальных парков в г. Виннице существенно влияют как на локальный уровень, так и на развитие региона в целом. Определены положительные финансово–экономические, социальные и градостроительные эффекты функционирования индустриальных парков в г. Виннице для экономики региона. Определены проблемы, которые сопровождают создание индустриальных парков в Украине. Доказано, что развитие индустриальных парков является эффективным инструментом привлечения инвестиций, что позволяет улучшить инвестиционный имидж города, повысить конкурентоспособность территорий, дает толчок к развитию современной производственной и рыночной инфраструктуры.

Область применения. Инновационный менеджмент, региональная экономика, экономическая политика государства.

Выводы. Результаты проведенного исследования позволяют утверждать, что развитие индустриальных парков создает возможность раскрыть в полную силу инвестиционный потенциал регионов. В первую очередь, индустриальный парк концентрирует промышленное производство за пределами исторического центра города и жилых массивов. Создаются условия для высокотехнологичного производства и выпуска продукции с высокой добавленной стоимостью, объединение производства в кластеры, что дает толчок для развития SMART–специализации региона. Для государства и местных общин индустриальные парки обеспечивают социально–экономическое развитие соответствующих территорий.

Ключевые слова: индустриальный парк, инвестор, управляющая компания, инвестиции, регион.

HARBAR ZH.V.
HARBAR V.A.

Industrial parks as a tool of regional development

The subject of research is the theoretical foundations of the creation and development of industrial parks in Ukraine.

The purpose of the study is to theoretically substantiate the essence of industrial parks and their role in ensuring the development of the regional economy.

Research methods. The dialectical method of scientific cognition, analysis, method of comparison and generalization of data are used in the work.

Results of work. The article clarifies the essence and basic requirements for the creation of industrial parks, defines the legal basis for their operation. Tax instruments to support the development of industrial parks in the world are analyzed. The state of financing of industrial parks in Ukraine is considered. It is established that Ukraine has developed a fairly broad institutional framework for the creation and operation of industrial parks, as well as declared a system of tools for state support and stimulate the development of industrial parks. It was found that most of the existing project proposals and developed concepts of industrial parks in Ukraine are unrealized, and the development of a network of industrial parks is a more declarative rather than effective tool to influence the socio–economic development of regions, increase their competitiveness. It is established that the expected results of the functioning of industrial parks in Vinnytsia significantly affect both the local level and the development of the region as a whole. The positive financial and economic, social and town–planning effects of the functioning of industrial parks in Vinnytsia for the economy of the region are outlined. The problems that accompany the creation of industrial parks in Ukraine have been identified. It is proved that the development of industrial parks is an effective tool for attracting investment, which allows to improve the investment image of the city, increase the competitiveness of the territories, gives impetus to the development of modern production and market infrastructure.

Field of application. Innovation management, regional economy, economic policy of the state.

Conclusions. The results of the study allow us to state that the development of industrial parks creates an opportunity to fully unleash the investment potential of the regions. First of all, the industrial park concentrates industrial production outside the historic city center and residential areas. Conditions are being created for high–tech production and production of high value–added products, merging production into clusters, which gives impetus to the development of SMART–specialization in the region. For the state and local communities, industrial parks provide socio–economic development of the respective territories.

Key words: industrial park, investor, management company, investments, region.

Постановка проблеми. Україна має передумови для подальшого зростання інвестицій у виробничу сферу і, відповідно, зростання промислового виробництва: зручне розташування на перетині морських і сухопутних транспортних шляхів, зона вільної тор–

гівлі з ЄС, Канадою та іншими країнами, дешева, але кваліфікована робоча сила, конкурентні виробничі витрати і податкове навантаження, низька конкуренція на локальному ринку, девальвація національної валюти, дерегуляція економіки.

Зацікавленість інвесторів простежується до західних і центральних регіонів країни, споконвічно промисловий схід України через військові дії втратив свою інвестиційну привабливість. Перспектива українських індустріальних парків – в якісному розвитку вже створеної мережі, наповненні її учасниками, налагодженні механізмів логістики, співпраці з іноземними партнерами та державними органами, наданні високотехнологічних робочих місць, розвитку інфраструктури тощо.

У разі запровадження інвестиційних стимулів і гарантій перспективи індустріальних парків є дуже серйозними. Індустріальні парки можуть стати одним з головних інструментів економічного розвитку територіальних громад і країни в цілому. Завдяки індустріальним паркам з готовою інфраструктурою та податковим стимулам Україна може збільшити приплив інвестицій на 1–2 млрд. дол. на рік, а це дасть понад 4% річного приросту ВВП.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наукові дослідження особливостей функціонування індустріальних парків в Україні та світі здійснювались низкою вітчизняних вчених, серед яких слід виділити Л.Я. Бенюкову [2], В.В. Галасюка [7], О.О. Єгорову [9], О.К. Котко [18], О.О. Молдаван [12], Л.І. Федулову [17], Ю.В. Чичиренко [18] та ін.

Метою статті є теоретичне обґрунтування сутності індустріальних парків та їх ролі в забезпеченні розвитку регіональної економіки.

Виклад основного матеріалу. Потужним рушієм регіонального розвитку, інструментом подолання депресивності окремих регіонів та посилення їх конкурентоздатності є розвиток такої перспективної форми організації бізнесу, як індустріальні парки.

Перші індустріальні парки виникли у промислово розвинених країнах понад сто років тому – головним чином як інструмент заохочення промислового розвитку. Найбільшого поширення вони набули в період з 1970–х років.

Сьогодні за різними оцінками кількість індустріальних парків у світі коливається в межах 12–20 тисяч. Наприклад, у США їх створено 400, в Чехії – понад 100, в Польщі – понад 60, в Туреччині – 263. У Республіці В'єтнам на 200 індустріальних парків припадає 25% ВВП та 40% залучених інвестицій [9].

Індустріальні парки в різних країнах можуть відрізнятися за масштабами, економічними показниками, кількістю підприємств, чисельністю пра-

цівників тощо. Проте спільною характеристикою індустріальних парків є їхня спеціалізація на високотехнологічних виробництвах.

Індустріальні парки – спеціальні промислові території, як правило, з підготовленою інженерно–транспортною інфраструктурою, набором необхідних сервісів, спрощеними регуляторними процедурами та пакетом інвестиційних стимулів для виробничих та науково–дослідних підприємств.

Правовий статус та діяльність індустріальних парків в Україні визначається законом України «Про індустріальні парки» від 21.06.2012 р. № 5018–VI з подальшими змінами та доповненнями. Крім того, окремі особливості функціонування індустріальних парків також визначено у Податковому кодексі України від 2.10.2010 р. з подальшими змінами та доповненнями та Митному кодексі України від 13.03.2012 р. з подальшими змінами та доповненнями.

Згідно з Законом України «Про індустріальні парки» індустріальний парк – це облаштована певною інфраструктурою територія, у межах якої учасники такого парку можуть здійснювати господарську діяльність у сфері переробної промисловості, науково–дослідну діяльність, діяльність у сфері інформації і телекомунікацій на умовах, визначених відповідним законодавством та договором про здійснення господарської діяльності у межах індустріального парку [14].

Вимоги до індустріального парку:

- землі індустріального парку мають належати до земель промисловості;
 - індустріальний парк може бути розміщено на одній або декількох суміжних земельних ділянках;
 - площа індустріального парку може становити від 15 до 700 га;
 - індустріальний парк може створюється на період не менше 30 років;
 - земельні ділянки державної та комунальної власності в межах індустріального парку можуть бути продані керуючій компанії та учасникам індустріального парку;
 - на час включення індустріального парку до реєстру в його межах повинен бути відсутній цілісний майновий комплекс, що дає змогу здійснювати виробництво продукції.
- Ініціаторами створення індустріального парку можуть бути:
- органи державної влади розпорядник земельної ділянки державної власності;

ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНА ПОЛІТИКА

- органи місцевого самоврядування розпорядник земельної ділянки комунальної власності;
- юридичні або фізичні особи – власники земельної ділянки приватної власності;
- юридичні або фізичні особи – орендарі земельної ділянки щодо земель державної, комунальної та приватної власності, за узгодженням з орендодавцем.

Керуючою компанією індустріального парку може бути юридична особа-резидент, вибрана відповідно до Закону «Про індустріальні парки», учасниками індустріального парку можуть бути суб'єкти господарювання, зареєстровані на території адміністративно-територіальної одиниці України, в межах якої розташований індустріальний парк.

В Україні, як і в більшості країн, що розвиваються, привабливість індустріальних парків для інвесторів повинна полягати в тому, що певні суб'єкти (державні органи або органи місцевого самоврядування) безкоштовно бере на себе частину їх витрат на ведення бізнесу. Очевидно, якщо облаштуванням та забезпеченням діяльності індустріальних парків займатимуться приватні компанії, то вони перекладуть свої витрати на плечі учасників парку, включаючи власну норму прибутку. В кінцевому підсумку для інвесторів втрачаються економічні стимули для розміщення виробництва в приватному індустріальному парку.

Як правило, ініціатором створення індустріального парку стають органи місцевої влади, які зацікавлені в стимулюванні інвестиційної активності на своїй території. Вони краще обізнані з її географічним, технологічним та інфраструктурним потенціалом, тому компетентніше можуть створити бізнес-план індустріального парку, ніж спеціалісти центральних органів влади. Для облаштування території індустріального парку та подальшого його обслуговування створюється окрема юридична особа – керуюча компанія.

В більшості випадків в кожному індустріальному парку діє власна окрема керуюча компанія. Водночас, існує практика, коли керуюча компанія обслуговує декілька індустріальних парків.

Процес формування мережі індустріальних парків в Україні розглядався насамперед як інструмент територіального розвитку. Його було започатковано прийняттям у 2006 р. Концепції створення індустріальних (промислових) парків в Україні.

Документом передбачалося прийняття спеціального закону та відповідних нормативно-пра-

вових актів у 2006–2007 рр., а з 2008 р. мала розпочатися реалізація пілотних проектів у Криму, Київській, Львівській, Одеській та Харківській областях. Проте ці завдання не були реалізовані вчасно і в повному обсязі. У практичній площині діяльність звелася лише до визначення пілотних проектів у зазначених регіонах.

Зокрема, індустріальні парки були включені до стратегій соціально-економічного розвитку більшості регіонів України: в 2006 р. – Рівненської і Київської областей, в 2007 р. – Івано-Франківської, Львівської, Донецької і Вінницької областей, в 2008 р. – Кіровоградської, Тернопільської, Луганської і Херсонської областей, в 2010 р. – Запорізької, Харківської, Сумської областей та Автономної Республіки Крим, в 2011 р. – Дніпропетровської, Одеської, Житомирської, Миколаївської областей, в 2012 р. – Волинської області.

В деяких регіонах були прийняті окремі детальні програмні та інші документи щодо створення та розвитку індустріальних парків на їх територіях, зокрема в 2007 р. рішенням Харківської обласної ради затверджено «Програму створення індустріального парку «Рогань» в Харківській області», в 2008 р. рішенням Закарпатської обласної ради – «Програму створення індустріальних парків на території Закарпатської області на 2008–2012 роки», в 2011 р. рішенням Одеської обласної ради – «Концепцію створення індустріальних (промислових) парків в Одеській області».

Так, передбачена в Концепції створення індустріальних (промислових) парків [15] мережа пілотних індустріальних парків у визначених регіонах (в Автономній Республіці Крим, Київській, Львівській, Одеській та Харківській областях), існувала формально і не змогла розпочати свою діяльність у визначені терміни (2006–2010 рр.). Водночас в низці інших регіонів, зокрема в м. Коростень та м. Новоград-Волинський Житомирської області, с. Соломоново Закарпатської області, м. Шостка Сумської області були створені й розпочали діяльність індустріальні парки. Фактично вони стали пілотними. Для індустріального парку «Свема» в м. Шостка в 2011 р. було затверджено Державну цільову програму його розвитку на 2012–2015 рр. [13] з передбаченим фінансуванням з Державного бюджету в обсязі 15 млн. грн.

З прийняттям рамкового закону та низки підзаконних нормативно-правових актів було створене необхідне законодавче поле для запрова-

дження та функціонування індустріальних парків в регіонах України.

Проте чинне вітчизняне законодавство про індустріальні парки надає вкрай незначні переваги їх учасникам, явно недостатні для того, щоб цей механізм зміг стати каталізатором розвитку вітчизняної економіки. Зокрема, законом «Про індустріальні парки» серед преференцій резидентам парків передбачено лише цільове фінансування на безповоротній основі та надання безвідсоткових кредитів для облаштування індустріальних парків, а також звільнення учасників парків від пайової участі у розвитку інфраструктури населеного пункту [14]. Безумовно, настільки мізерна підтримка не йде в жодне порівняння з вищезазначеними практиками країн світу щодо стимулювання промислового розвитку через індустріальні парки. Як наслідок, хоча наразі в Україні до Реєстру індустріальних (промислових) парків включено 43 парки, проте в 22 з цих парків досі навіть не обрано керуючу компанію [11]. Очевидно, що без належного пакету стимулів вітчизняні індустріальні парки здебільшого не будуть здатні залучати хоч якісь інвестиції. Виняток можуть становити лише ті індустріальні парки, розвитку яких сприятиме місцева і центральна влада.

Уповноваженим державним органом, що «опікується» індустріальними парками в Україні є Державний фонд регіонального розвитку (ДФРР). Бюджетне фінансування цієї структури впродовж 2017–2020 рр. склало 3267885926.24 грн. (табл. 1).

Наступні етапи розвитку індустріальних парків супроводжувалися організаційною діяльністю щодо включення положень розвитку індустріальних парків до регіональних стратегій розвитку. Новим поштовхом у розвитку індустріальних парків стало прийняття низки нормативних документів, що складають на даний час правове поле функціонування даної форми організації ділової активності. Зокрема, рамкові умови створення та функціонування індустріальних парків закладені у Законі України «Про індустріальні парки» від 21.06.2012 р. № 5018–VI.

В Україні розроблено доволі широку інституційну основу для створення і функціонування індустріальних парків, а також задекларовано систему інструментів державної підтримки та стимулювання розвитку індустріальних парків:

– звільнення від пайової участі у розвитку місцевої інфраструктури;

– облаштування індустріальних парків за рахунок коштів державного і місцевих бюджетів: Програми і проекти що реалізуються за рахунок коштів державного фонду регіонального розвитку, підлягають співфінансуванню з місцевих бюджетів на рівні 10 %;

– звільнення від сплати ввізного мита при ввезенні товарів.

Законодавчо також обумовлені можливості встановлення пільг зі сплати місцевих податків і зборів для ініціаторів створення–суб'єктів господарювання, керуючих компаній та учасників індустріальних парків.

За даними Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України станом на 16.07.2020 р. до Реєстру індустріальних (промислових) парків внесено 43 індустріальні парки, у 21 із них визначено керуючі компанії (табл. 2), а у 7 є учасники («Коростень», «Свема», «Вінницький індустріальний парк», «Новодністровськ», «Фастіндастрі», «Вінницький кластер холодильного машинобудування», «Ланнівський індустріальний парк»).

Щодо стану функціонування індустріальних парків в Україні, то більшість існуючих проектних пропозицій та розроблених концептів індустріальних парків є нереалізованими, а розвиток мережі індустріальних парків є більш декларативним, а не ефективним інструментом впливу на соціально–економічний розвиток регіонів, підвищення їх конкурентоспроможності. Водночас слід зазначити, що, за розрахунками експертів, в середньому в світі інвестори в 1 га площі індустріального парку інвестують від 1,0 до 5,0 млн. дол. США і створюють від 20 до 50 робочих місць.

Основною проблемою гальмування розвитку індустріальних парків є відсутність дієвих інституційних стимулів, брак політичної волі, загалом несприятливі умови підприємницької діяльності; амбівалентність фінансового стимулювання розвитку індустріальних парків з боку державного та місцевих бюджетів; неврегульованість податкових та митних преференцій для суб'єктів господарювання в межах індустріального парку; обмеженість інфраструктурного забезпечення розвитку індустріальних парків, пов'язана із складністю доступу до мереж електро–, газо– та водопостачання; неврегульованість земельних питань, пов'язана із складністю виділення земель державної чи комунальної власності для

Таблиця 1. Стан фінансування індустріальних парків в Україні, 2017–2020 рр.

Рік	Назва та напрям фінансування	Обсяг фінансування, тис. грн.				Статус проєкту
		з ДФРР	з місцевих бюджетів	Кошти партнерів	Загалом	
2020	IT-Cluster «Reactor» Luhanshchyna в м. Лисичанськ, Луганська обл.	0	0	0	0	Поданий заявником
2020	Будівництво інженерних мереж індустріального парку «Коростень» по вул. С. Кемського (Жовтнева), 11-Д, м. Коростень, Житомирська обл.	14389	1598,4	0	15987,4	Оцінювання
2020	Технопарк «Громи» – науково-виставковий центр аграрного кластеру Черкащини в с. Паланське, Уманський р-н, Черкаська обл.	0	0	0	0	Відхилений регіональною комісією
2020	Реконструкція благоустрою території для облаштування індустріального парку по вул. Микулинецькій в м. Тернополі	25035,5	6258,907	0	31294,407	Оцінювання
2019	Будівництво інженерно-транспортної інфраструктури ділянки з виготовленням проектно-кошторисної документації індустріального парку в м. Кам'янка-Бузька, Львівська обл.	12337,55	2177,215	0	14514,765	Оцінений регіональною комісією
2018	Будівництво інженерних мереж індустріального парку «Коростень» по вул. С. Кемського (Жовтнева), 11-Д в м. Коростень, Житомирська обл.	14389,01	1598,4	0	15987,41	Оцінювання
2019	Технопарк «Громи» – науково-виставковий центр аграрного кластеру Черкащини в с. Паланське, Уманський р-н, Черкаська обл.	0	0	0	0	Відхилений регіональною комісією
2019	Реконструкція під'їзних шляхів до індустріального парку «Славута» в м. Славути, Хмельницька обл.	19053	2117,1108	0	21170,111	Оцінений регіональною комісією
2019	Благоустрій території індустріального парку «Олександрія», Кіровоградська обл.	4140	460	0	4600	Поданий заявником
2018	Благоустрій території індустріального парку «Олександрія», Кіровоградська обл.	4140	460	0	4600	Оцінювання
2018	Будівництво мереж водопостачання, водовідведення та зливових стоків до індустріального парку м. Новодністровськ, Чернівецька обл.	3980,753	4580,473	0	8561,226	Затверджений актом КМУ
2018	Будівництво інженерно-транспортної інфраструктури ділянки з виготовленням проектно-кошторисної документації індустріального парку в м. Кам'янка-Бузька, Львівська обл.	12337,55	2177,215	0	14514,765	Оцінений регіональною комісією
2017	Будівництво інженерних мереж індустріального парку «Коростень» по вул. С. Кемського (Жовтнева), 11-Д в м. Коростень, Житомирська обл.	14389,01	1598,4	0	15987,41	Оцінювання
2018	Будівництво індустріального парку «Золотоноша» по вул. Обухова в м. Золотоноша, Черкаська обл.	27425,871	3047,319	0	30473,19	Відхилений регіональною комісією
2018	Створення індустріального парку «Омельник» в Омельницькій ОТГ, Кременчуцький р-н, Полтавська обл.	10340	1110	100	11550	Оцінений регіональною комісією
2018	Створення індустріального парку «Центральний» у м. Кременчук, Полтавська обл.	24623,28	6155,82	0	30779,1	Оцінений регіональною комісією
2017	Створення індустріального парку «Молочанськ» у м. Молочанськ, Запорізька обл.	2700	300	0	3000	Оцінений регіональною комісією

Джерело: складено автором на основі [8]

Таблиця 2. Індустріальні парки, включені до Реєстру індустріальних (промислових) парків України (станом на 16.07.2020 р.).

№ з/п	Найменування індустріального парку	Місцезнаходження	Дата включення до Реєстру	Строк, на який створено, років	Загальна площа земельної ділянки, га	Керуюча компанія
	Долина	м. Долина, Івано-Франківська обл.	03.02.2014	30	27,14	КП Долинської міської ради «Долина-інвест»
	Славута	м. Славута, Хмельницька обл.	07.02.2014	50	50,00	КП «Славутський міський центр земельно-кадастрових робіт»
	Львівський індустріальний парк «Рясне-2»	м. Львів, у межах промвузла «Рясне-2»	07.02.2014	50	23,49	ТОВ «СіТіПарк Львів»
	Індустріальний парк «Коростень»	м. Коростень, Житомирська обл.	01.04.2014	30	42,20	ТОВ «Екобау Сервіс»
	Індустріальний парк «Центральний» (ліквідовано рішенням ініціатора від 09.08.2018 р.)	м. Кременчук, Полтавська обл.	01.04.2014	50	168,55	ПрАТ «Коростенський завод МДФ»
	Індустріальний парк «Свема»	м. Шостка, Сумська обл.	06.06.2014	30	92,00	КП Індустріальний парк «Свема»
	Індустріальний парк «Соломоново»	с. Соломоново, Ужгородський р-н, Закарпатська обл.	06.06.2014	30	66,20	ТОВ «Сезпарксервіс»
	«Перший український індустріальний парк»	смт. Велика Димерка, Броварський р-н, Київська обл.	08.07.2014	40	105,00	ТОВ «Індастріал Парк Менеджмент»
	Індустріальний парк «BIONIC HiLL»	м. Київ	01.09.2014	39	56,74	відсутня
	Індустріальний парк «iPark»	с. Візирка, Комінтернівський р-н, Одеська обл.	01.09.2014	49	16,00	ТОВ «Трансінвестсервіс»
	Індустріальний парк «Кривбас»	м. Кривий Ріг, Дніпропетровська обл.	01.09.2014	30	26,03	відсутня
	Індустріальний парк «Тростянець»	м. Тростянець, Сумська обл.	14.10.2014	30	39,96	ТОВ «Екобау Сервіс Ост»
	Індустріальний парк «Мироцьке»	с. Мироцьке, Києво-Святошинський р-н, Київська обл.	30.05.2016	30	33,67	ТОВ «Індустріальний парк Мироцьке»
	Вінницький індустріальний парк	м. Вінниця	15.07.2016	30	60,70	КП «Вінницький муніципальний центр інновацій»
	Індустріальний парк «ЖИТОМИР-СХІД»	м. Житомир	27.10.2016	40	24,73	КП «ЦЕНТР ІНВЕСТИЦІЙ» Житомирської міської ради
	Індустріальний парк «Новодністровськ»	м. Новодністровськ, Чернівецька обл.	13.01.2017	30	15,36	ПАТ «Гравітон»
	Індустріальний парк «Фастіндастрі»	м. Фастів, Київська обл.	13.01.2017	30	15,00	ТОВ «Компанія «СТАРТ-ІНДАСТРІ»
	Індустріальний парк «Павлоград»	Павлоградський р-н, Дніпропетровська обл.	14.02.2017	30	250,00	ДП «Інвестиційно-інноваційний центр»
	Яворівський індустріальний парк	Яворівський р-н, Львівська обл.	26.04.2017	30	40,00	відсутня
	Індустріальний парк «Золотоноша»	м. Золотоноша, Черкаська обл.	18.05.2017	30	39,93	відсутня
	Кам'янка-Бузький індустріальний парк	м. Кам'янка-Бузька, Львівська обл.	31.05.2017	30	24,47	відсутня

ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНА ПОЛІТИКА

Індустріальний парк «Вінницький кластер холодильного машинобудування»	м. Вінниця	31.05.2017	30	19,27	ТОВ «ПРОМИСЛОВО ІНВЕСТИЦІЙНА КОМПАНІЯ»
Новороздільський індустріальний парк	м. Новий Розділ, Львівська обл.	15.06.2017	50	46,40	відсутня
Індустріальний парк «Нововолинськ»	м. Нововолинськ, Волинська обл.	30.06.2017	30	20,00	відсутня
Індустріальний парк «Лиманський»	м. Лиман, Донецька обл.	30.06.2017	40	27,52	ТОВ «СК-ДАРИНА»
Індустріальний парк «СІГМА Парк Яричів»	с. Старий Яричів, Кам'янка-Бузький р-н, Львівська обл.	04.09.2017	50	15,71	відсутня
Ланнівський індустріальний парк	с. Ланна, Карлівський р-н, Полтавська обл.	12.09.2017	49	30,71	ТОВ «Ланнівська МТС»
Індустріальний парк «Київщина»	с. Нові Петрівці, Вишгородський р-н, Київська обл.	25.10.2017	30	118,36	відсутня
Індустріальний парк «Техносіті»	м. Костянтинівка, Донецька обл.	22.02.2018	49	34,02	відсутня
Індустріальний парк «Біла Церква»	територія Шкарівської сільської ради, Білоцерківський р-н, Київська обл.	13.04.2018	50	24,14	відсутня
Індустріальний парк «Олександрія»	м. Олександрія, Кіровоградська обл.	13.04.2018	49	24,48	відсутня
Індустріальний парк «Захід Ресурс»	м. Городок, Львівська обл.	18.09.2018	30	20,77	відсутня
Індустріальний парк «Біла Церква 2»	територія Шкарівської сільської ради, Білоцерківський р-н, Київська обл.	04.10.2018	50	34,71	відсутня
Індустріальний парк «Енергія»	м. Миколаїв, Миколаївська обл.	07.11.2018	30	36	відсутня
Індустріальний парк «NNOVATION FORPOST»	м. Дніпро, Дніпропетровська обл.	07.11.2018	45	49,5114	відсутня
Індустріальний парк «Суми»	м. Суми, Сумська обл.	04.12.2018	30	17,5284	відсутня
Індустріальний парк «АзовАкваІнвест»	м. Маріуполь, Донецька обл.	07.02.2019	30	15,65	Індустріальний парк «АзовАкваІнвест»
Індустріальний парк «Хмельницький»	м. Хмельницький, Хмельницька обл.	07.02.2019	50	90,9325	відсутня
Індустріальний парк «Подільськ»	м. Подільськ, Одеська обл.	19.08.2019	30	31,0704	відсутня
Індустріальний парк «Бізнес Прайм»	територія Тростянецької сільської ради, Миколаївський р-н, Львівська обл.	02.10.2019	30	17,5	відсутня
Індустріальний парк «ВІНТЕР СПОРТ»	м. Вінниця	03.10.2019	50	25	ТОВ «ХЕД Вінниця»
Індустріальний парк «Chortkiv-West»	м. Чортків, Тернопільська обл.	30.01.2020	30	87,684	відсутня
Індустріальний парк «Місто Скла»	м. Березань, Київська обл.	19.08.2019	30	20,2633	відсутня

Джерело: складено автором на основі [11]

індустріального парку, стягнення орендної плати за земельні ділянки, зміни цільового призначення тощо.

Слід зазначити, що світовою практикою для залучення інвестицій в індустріальні парки держави застосовують широкий спектр інструментів

підтримки для учасників інвестиційних проектів (як правило, застосовують податкові інвестиційні стимули). Серед них виділяють: пільгові ставки з податку на прибуток; звільнення від ввізного мита на обладнання та устаткування, що ввозиться учасникам індустріальних парків; звільнення від сплати податку на нерухомість; звільнення від податку на землю; звільнення від податку на оренду землі або нерухомого майна; звільнення від екологічних податків; звільнення від сплати місцевих податків і зборів; застосування пільгових і значно знижених тарифів на комунальні послуги; державні гарантії для інвесторів індустріального парку від несприятливої зміни законодавства про податки і збори (табл. 3).

Крім зазначеного багатьма країнами надаються державні гарантії для інвесторів індустріального парку від несприятливої зміни законодавства про податки і збори, які передбачають збереження умов діяльності в частині митного, податкового та інших режимів. Відтак, актуальним вбачається врахування провідних світових практик державного сприяння

розвитку просторових форм організації бізнесу, зокрема, в частині податкового стимулювання на середньо– і довгострокову перспективу.

Наразі з ініціативами про створення індустріальних парків вийшли всі регіони України, причому в більшості областей ініціюється створення декількох індустріальних парків.

Розвиток індустріальних парків є ефективним інструментом залучення інвестицій, що дає можливість поліпшити інвестиційний імідж міста, підвищити конкурентоспроможність територій, дає поштовх до розвитку сучасної виробничої та ринкової інфраструктури. На території м. Вінниці розміщено 3 індустріальні парки, що внесені до Реєстру індустріальних (промислових) парків України: Вінницький індустріальний парк, Індустріальний парк «Вінницький кластер холодильного машинобудування», Індустріальний парк «Вінтер Спорт» (табл. 4). Наразі проводиться активна робота щодо облаштування необхідної інженерно–транспортної інфраструктури індустріальних парків та залучення нових учасників.

Таблиця 3. Податкові інструменти підтримки розвитку індустріальних парків в країнах світу

Інструменти підтримки	Країни, що застосовують відповідні інструменти
Пільгові ставки з податку на прибуток	Нідерланди, Чехія, Туреччина, Узбекистан, Грузія, Китай (підприємства зі 100% іноземними інвестиціями або спільні підприємства користуються 2–річними податковими канікулами, починаючи з першого року отримання прибутку, а протягом наступних 3 років – сплачують податок в розмірі 50%. Деякі індустріальні зони застосовують ставку податку 10%, якщо іноземне підприємство експортує понад 70% своєї продукції) Литва (інвестиції понад 1 млн. євро звільняються від податку на прибуток на 5 років) Росія (розмір пільгової ставки залежить від обсягу інвестицій, чисельності створюваних робочих місць) Білорусь (повне звільнення протягом перших 10 років з дати реєстрації як резидент індустріального парку, а протягом наступних 10 років податок сплачується в розмірі 50% від діючої ставки; звільнення від податку на дивіденди, нарахованих акціонерам резидента (протягом перших 5 років з моменту отримання валового прибутку резидентом парку)
Звільнення від ввізного мита на обладнання та устаткування, що ввозиться учасникам індустріальних парків	Туреччина, Нідерланди Азербайджан, Республіка Білорусь, Узбекистан, Грузія
Пільги зі сплати податку на нерухомість	Грузія (звільнення від сплати податку) Польща, Нідерланди, Тайвань, Узбекистан, Азербайджан, Республіка Білорусь, Грузія, Казахстан (знижена ставка) Туреччина (протягом 5 років з дня будівництва промислового підприємства)
Звільнення від податку на землю	Туреччина, Тайвань, Грузія, Китай (розмір пільги різний в залежності від індустріального парку)
Звільнення від податку на оренду землі або нерухомого майна	Литва (протягом перших 5 років – 100% пільга за умови, що обсяг інвестицій склав не менше 724 євро/га, протягом наступних 5 років – пільга в розмірі 50% від суми податку)
Звільнення від екологічних податків	Туреччина (звільнення від муніципального податку на тверді відходи; зниження вартості води, природного газу і зв'язку)
Застосування пільгових суттєво знижених тарифів на комунальні послуги	Туреччина (знижені тарифи на воду, природний газ і послуги зв'язку) Угорщина (знижені тарифи на комунальні послуги або надання резидентам права розстрочення платежів)
Звільнення від сплати місцевих податків і зборів	Угорщина (місцеві органи влади мають право прийняти рішення про звільнення резидентів від оподаткування місцевими податками строком до 5 років)

Джерело: складено автором на основі [2; 7; 18]

Таблиця 4. Індустріальні парки м. Вінниці

Проект	Вінницький індустріальний парк	Вінницький кластер холодильного машинобудування	«Вінтер Спорт»
Ініціатор створення	Вінницька міська рада	Вінницька міська рада ПрАТ «Українська пивна компанія» (UBC GROUP)	ТОВ «ХЕД Вінниця»
Керуюча компанія	КП «Вінницький муніципальний центр інновацій»	ТОВ «Промислово–інвестиційна компанія»	ТОВ «ХЕД Вінниця»
Об'єкт	«Агроойл» (укладена угода) «TiCiEC» (укладений меморандум)	UBC GROUP (збудовано)	HEAD International Holding GmbH (розпочато будівництво)
Загальна площа	35,7 га	19,3 га	25 га
Утворено на строк	до 2047	до 2047	до 2069
Нормативна вартість земельної ділянки	392 грн./м ²	392 грн./м ²	392 грн./м ²
Місце розташування	м. Вінниця	м. Вінниця	м. Вінниця

Джерело: складено автором на основі [1; 3; 4; 5; 10]

Зручність розташування території індустріальних парків визначається відносно незначною відстанню до м. Києва, (по автодорозі – 260 км, по залізничній дорозі – 221 км) та основних обласних центрів. Крім цього, м. Вінниця знаходиться, в центрі величезного споживчого ринку (перевищує 40 млн. людей), на перетині основних транспортних шляхів. Близьке розташування до столиці та основних транспортних коридорів є конкурентними перевагами даної території. Незначна віддаленість від морських портів, що мають вихід в Середземне море (м. Одеса – 429 км / 6 год., м. Миколаїв – 465 км / 6 год., м. Херсон – 533 км / 7 год.). Крім цього, розвинуту транспортну інфраструктуру забезпечують автомобільні шосейні дороги загальнодержавного значення: Стрий – Кропивницький; Київ – Умань – Одеса; Хмельницький – Київ – Львів – Чоп; Київ – Бердичів – Могилів–Подільський.

Міжнародний аеропорт «Вінниця» розташований на відстані двох кілометрів від території індустріального парку, який здійснює чартерні рейси та регулярні перевезення до Ізраїлю, Туреччини та Польщі.

Територія м. Вінниці є інвестиційно привабливою, з розвинутою інфраструктурою та достатньою кількістю кваліфікованої робочої сили. Площа міста становить 11,3 тис. га. Чисельність наявного населення міста становить 373,0 тис. осіб. В м. Вінниці функціонують понад 100 промислових та більше 3,6 тис. малих підприємств. Промисловість міста представлена підприємствами наступних галузей: харчової промисло-

вості, хімічної промисловості, машинобудування, деревообробної промисловості, легкої промисловості, металургійної промисловості та ін.

Земельні ділянки, обрані для створення та розвитку індустріальних парків знаходяться за адресою: вул. Немирівське шосе, 213 в м. Вінниця.

Мета створення Вінницького індустріального парку – залучення інвестицій в економіку міста, забезпечення сприятливих умов для функціонування та розвитку промислових підприємств, поліпшення інвестиційного іміджу міста, забезпечення економічного розвитку та підвищення конкурентоспроможності, створення нових робочих місць, збільшення надходжень до всіх рівнів бюджету, розвитку сучасної виробничої та ринкової інфраструктури.

Розмір земельної ділянки – 35,7 га. Строк, на який створюється індустріальний парк відповідно до концепції, – 30 років. Керуюча компанія – комунальне підприємство «Вінницький муніципальний центр інновацій».

Наразі проводиться активна робота щодо розвитку та наповнення індустріального парку інфраструктурою. Розроблено ПКД та завершено роботи з будівництва розподільчої підстанції 10 кВ та лінії електропередач для забезпечення потреб Вінницького індустріального парку. Побудовано трансформаторну підстанцію, яка розміщена на території Вінницького індустріального парку та прокладено кабель лінії електропередач. Прокладено кабель для інтернет–мережі. Виконано роботи з прокладання мереж водопостачання та водовідведення. Розроблено ПКД по влаш-

туванню огорожі, каналізаційно–насосної станції, водонасосної станції, облаштування паркінгу на території Вінницького індустріального парку. Проведено коригування проектно–кошторисної документації на проектні роботи з будівництва внутрішнього газопроводу середнього тиску.

12 квітня 2019 р. між Вінницькою міською радою, КП «Вінницький муніципальний центр інновацій» та ТОВ «Укро–Експертпостач» підписано Меморандум про порозуміння. 4 липня 2019 р. ТОВ «Укро–Експертпостач» набуло статусу учасника Вінницького індустріального парку (орендовано ділянку площею 1,5 га). Учасником розпочато підготовчі роботи з будівництва заводу з виробництва лецитину продуктивністю 30 т/добу. Згідно з підписаним Меморандумом, на першому етапі планується створити 65 робочих місць. Передбачається, що першу чергу нового заводу введуть в експлуатацію у 2020–2021 рр., а другу – у 2022–2023 рр.

20 грудня 2019 р. підписано Меморандум про порозуміння з ТОВ «ТІСІЕС УКРАЇНСЬКІ ІНВЕСТИЦІЇ». Компанія має намір побудувати у м. Вінниці завод з виробництва TCS блоків на території Вінницького індустріального парку, що дасть змогу створити понад 200 нових робочих місць протягом трьох років. Площа виробничих об'єктів нового заводу у м. Вінниці становитиме близько 7000 кв. м. Будівництво та введення в експлуатацію виробничих об'єктів планується у три етапи:

1 етап – будівництво 3000 кв. м виробничих об'єктів у 2020 р. та введення їх в експлуатацію у 2021 р., що створить 94 нових робочих місця;

2 етап – будівництво 2000 кв. м виробничих об'єктів у 2021 р. та введення їх в експлуатацію у 2022 р., що створить 40 нових робочих місць;

3 етап – будівництво 2000 кв. м виробничих об'єктів. Будівництво та введення в експлуатацію заплановано у 2023 р., буде створено 94 робочих місць.

Індустріальний парк «Вінницький кластер холодильного машинобудування» створений з метою забезпечення економічного розвитку та підвищення конкурентоспроможності території міста, створення нових робочих місць, виготовлення конкурентоспроможної продукції. Ініціаторами створення є Вінницька міська рада та ПрАТ «Українська пивна компанія».

Загальний розмір земельної ділянки – 19,2676 га (ділянка площею 8,4176 га – комунальна

власність; ділянка площею 10,85 га – приватна власність). Строк, на який створюється індустріальний парк – 30 років. Керуюча компанія – ТОВ «Промислово–інвестиційна компанія».

ТОВ «Грін Кул» – завод з виробництва холодильного обладнання та перше підприємство, яке запрацювало на території «Вінницького кластеру холодильного машинобудування». У 2019 р. проводився монтаж та освоєння нових виробничих ліній на I пусковому комплексі. Це дозволило довести штат працівників до майже 500 осіб та отримати регіональну відзнаку «Кращий роботодавець 2019 року». У грудні 2019 р. підприємство вийшло на об'єми виробництва 6000 од. холодильних шаф та бонет. Очікуваний термін виходу індустріального парку на повну потужність – 2024 р., планується створити близько 2000 робочих місць. Відповідно до бізнес–плану керуючої компанії ТОВ «Промислово–інвестиційна компанія», наповнення бюджетів всіх рівнів від діяльності індустріального парку:

- середня сума від сплати податку на доходи фізичних осіб складатиме 40 млн. грн. в рік;

- середня сума від сплати єдиного соціального внеску – 50 млн. грн. в рік;

- середня сума сплати податку на прибуток учасників індустріального парку – 30 млн. грн. в рік.

Мета створення індустріального парку «Вінтер Спорт» – формування єдиної території з комплексною інфраструктурою та новітніми енергоєфективними комунікаціями для розміщення інноваційних підприємств, для забезпечення стрімкого економічного розвитку м. Вінниці, активізації залучення інвестицій, підвищення рівня зайнятості населення, збільшення надходжень до бюджетів всіх рівнів, та розвитку сучасної виробничої і ринкової інфраструктури. Ініціатором створення якого є ТОВ «Хед Вінниця».

Компанія «HEAD» має намір побудувати на території індустріального парку завод з виробництва спорядження для зимових видів спорту (лижі, лижні черевики та лижні кріплення).

Розмір земельної ділянки – 25 га. Строк, на який створюється індустріальний парк – 50 років. Площа виробничих об'єктів становитиме близько 50000 кв. м. Очікується, що будівництво та введення в експлуатацію виробничих об'єктів відбуватиметься в три етапи у 2021–2025 рр. Компанія «HEAD» має намір працевлаштувати близько 1600 осіб: починаючи від працівників

ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНА ПОЛІТИКА

досить простих професій (монтажних, логістичних), технічних фахівців, здатних налаштувати і підтримувати механізми і роботів, а також управлінський та адміністративний персонал.

Загалом м. Вінниця має успішний досвід іноземних інвестицій. Наприклад, ще до появи індустриальних парків в місті збудовано польський завод «Барлінек», який виробляє паркетну дошку і є найбільшим у світі в своєму класі.

Аналіз концепцій розвитку індустриальних парків Вінницької області дозволяє зазначити, що очікувані результати функціонування індустриальних парків в області істотно впливають як на локальний рівень, так і на розвиток регіону загалом. Ефективність функціонування індустриальних парків в регіоні розглядається з позиції:

– економічної ефективності: підвищення ділової активності регіону, покращення інвестиційного клімату, збільшення надходжень до бюджетів усіх рівнів, підключення економічного потенціалу регіону до міжнародних ланцюгів створення доданої вартості, розвиток нових конкурентоспроможних кластерів та галузей;

– соціальної ефективності: підвищення рівня зайнятості населення в результаті створення нових робочих місць, підвищення життєвого рівня населення внаслідок зростання трудових доходів, розвиток спортивно-оздоровчої інфраструктури, додаткове працевлаштування випускників навчальних закладів різних рівнів акредитації та створення бази професійного навчання, проходження виробничої практики та підвищення кваліфікації профільних груп населення;

– науково-технічної ефективності: розвиток інноваційного підприємництва, комерціалізація вітчизняних науково-технічних розробок, забезпечення надходження промислово-фінансових ресурсів у розвиток економічного потенціалу регіону;

– екологічної ефективності: розвиток екологічно безпечних виробництв та створення додаткових передумов для подальшої рекультивациі та використання для промислових потреб територій колишніх сірчаних виробництв.

Розвиток індустриальних парків у м. Вінниці несе наступні позитивні ефекти для економіки регіону:

1. Фінансово-економічні ефекти:

– підвищення ділової активності регіону та розвиток інноваційного підприємництва;

– підвищення інвестиційної привабливості регіону та налагодження ефективних механізмів

консультаційно-дорадчого та інформаційного супроводу інноваційної діяльності в регіоні;

– підвищення конкурентоспроможності внутрішнього виробництва та підвищення конкурентоспроможності на глобальних ринках інвестицій;

– комерціалізація результатів вітчизняних прикладних і фундаментальних наукових досліджень за рахунок освоєння нових ідей і винаходів;

– зростання бази оподаткування за рахунок збільшення кількості фірм і компаній;

– збільшення реальних надходжень до бюджетів усіх рівнів, що дозволяє розширити фінансову базу для реалізації локальних проектів розвитку.

2. Соціальні ефекти:

– підвищення рівня зайнятості населення за рахунок створення нових робочих місць;

– підвищення рівня добробуту населення шляхом зростання рівня трудових доходів;

– зростання якості професійно-технічної освіти через залучення випускників до проходження виробничих практик на фірмах індустриального парку;

– підвищення культурного рівня життя населення.

3. Містобудівні ефекти:

– подолання екологічних викликів великих міст за рахунок винесення промислових об'єктів за межі даних населених пунктів та освоєння нової концепції промислового виробництва типу грінфілд;

– сприяння розвитку високотехнологічних та інноваційних видів підприємництва, об'єктів креативного бізнесу та обслуговуючої інфраструктури.

Висновки

Розбудова індустриальних парків створює можливість розкрити на повну силу інвестиційний потенціал регіонів. В першу чергу, індустриальний парк концентрує промислове виробництво поза межами історичного центру міста та житлових масивів. Створюються умови для високотехнологічного виробництва і випуску продукції з високою доданою вартістю, об'єднання виробництва в кластери, що дає поштовх для розвитку SMART-спеціалізації регіону. Для держави і місцевих громад індустриальні парки забезпечують соціально-економічний розвиток відповідних територій.

Основними проблемами індустриальних парків можна вважати наступні:

– загалом несприятливі умови підприємницької діяльності й погіршення інвестиційного клімату в державі;

– нерозвиненість інфраструктури та відсутність необхідних ресурсів для фінансування розбудови індустріальних парків;

– можливість, а не обов'язковість надання державної підтримки за рахунок державного та місцевих бюджетів і відсутність чітких процедур її отримання;

– нормативно не врегульоване питання щодо податкових преференцій для суб'єктів індустріальних парків;

– відсутні гарантії щодо стабільності законодавчо гарантованих умов функціонування та державної підтримки діяльності індустріальних парків;

– не унормоване питання надання пільгових кредитів, а також цільового фінансування для облаштування індустріальних парків;

– складна процедура узгодження переліку товарів, які ініціатор створення, керуюча компанія або учасник індустріального парку хочуть ввезти без сплати мита, що потребує узгодження в кількох міністерствах;

– не врегульоване питання щодо звільнення керуючих компаній від орендної плати за земельні ділянки

– неврегульованість питання із підключенням індустріальних парків до мереж централізованого водопостачання та водовідведення, газопостачання, електроенергетики;

– неврегульовані засади створення і функціонування транскордонних індустріальних парків;

Розвиток індустріальних парків може стати одним із дієвих інструментів модернізації національної економіки. Зокрема, використання в межах індустріальних парків місцевих виробничих та людських ресурсів локалізації елементів регіоноутворюючих господарських комплексів на основі колишніх великих промислових підприємств (перш за все хімічної, легкої, машинобудівної промисловості) може стати імпульсом до якісного нового освоєння економічного простору України. Сьогодні, на жаль, ще не можна стверджувати, що індустріальні парки формують вагомі частки обсягів промислового виробництва у регіонах. Водночас траєкторія розвитку індустріальних парків дозволяє прослідкувати позитивну динаміку у контексті економічного зростання країни: найбільша кількість індустріальних парків, внесених до Реєстру, концентрується у містах Львів, Вінниця, Київ, Дніпро тощо. Це, зокрема, пояснюється тим, що такі міста, як центри політико–економіч–

них впливів і середовища ділового спілкування, найбільш динамічно розвивають новітні форми організації бізнесу з огляду не лише на власний ресурсний, але й потужний інституційний та організаційно–управлінський потенціал.

Список використаних джерел

1. Австрійська компанія HEAD збудує у Вінниці найбільший завод з виробництва спортивного спорядження. URL : <https://vmci.vn.ua/?p=2233> 10

2. Бенювська Л. Індустріальні парки як інструмент розвитку регіональної економіки : теоретичні аспекти. Соціально–економічні проблеми сучасного періоду України. 2014. Вип. 3 (107). С. 509–517.

3. Вінницька промислова революція. Як місто створило діючий індустріальний парк? URL : <http://www.zmist.pl.ua/news/vinnicka-promislova-revoluciya-yak-misto-stvorilo-diyuchii-industrialnii-park/>

4. Вінницький індустріальний парк: створено умови щодо забезпечення електричною потужністю. URL : <https://vmci.vn.ua/?p=3086>

5. Вінниця залучає нового інвестора: завод буде побудований на території Вінницького індустріального парку. URL : <https://vmci.vn.ua/?p=2550>

6. Вінниця отримала найвищий рейтинг інвестиційної привабливості «uaINV5» у 2020 році. URL : <https://vmci.vn.ua/?p=3091>

7. Галасюк В.В. Індустріальні парки : світовий досвід та перспективи створення в Україні. Економічний аналіз. 2018. Т. 28. № 1. С. 40–50.

8. Державний фонд регіонального розвитку. URL : <http://dfrr.minregion.gov.ua/Projects-list>

9. Єгорова О.О. Щодо механізмів запровадження індустріальних парків в Україні : Аналітична записка Національного інституту стратегічних досліджень. URL : <http://www.niss.gov.ua/articles/509/>

10. Комунальне підприємство «Вінницький муніципальний центр інновацій». URL : <https://vmci.vn.ua/>

11. Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства. URL : <https://www.me.gov.ua/>

12. Молдаван О.О. Доцільність запровадження індустріальних парків в Україні. URL : <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/36177>

13. Про затвердження Державної цільової програми розвитку індустріального (промислового) парку «Свема» в м. Шостці Сумської області на 2012–2015 роки : Постанова Кабінету Міністрів України від 30.11.2011 р. № 1265. URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1265-2011-%D0%BF>.

ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНА ПОЛІТИКА

14. Про індустриальні парки : Закон України від 21.06.2012 р. № 5018-VI. URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5018-17>.

15. Про схвалення Концепції створення індустриальних (промислових) парків : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 01.08.2006 р. № 447-р. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/447-2006-%D1%80>.

16. Успішний розвиток та переваги Вінницьких індустриальних парків. URL : <https://ucluster.org/blog/2020/03/uspishnij-rozvitok-ta-perevagi-vinnickikh-industrialnih-parkiv/>

17. Федулова Л.І. Напрями розвитку індустриальних парків щодо реалізації інноваційного потенціалу регіонів України. Економічні інновації. 2013. Вип. 53. С. 296-305.

18. Чичиренко Ю.В., Котко О.К. Проблеми створення та функціонування індустриальних парків : аналіз та імплементація світового досвіду. Вісник Академії митної служби України. Серія : Економіка. 2014. № 1. С. 74-82.

References

1. Avstrijs`ka kompaniya HEAD zbuduye u Vinny`ci najbil`shy`j zavod vy`robnuy`chtva sporty`vnogo sporyadzhennya [Austrian company HEAD builds in Vinnytsia the most expensive factory for sports equipment production]. Retrieved from : <https://vmci.vn.ua/?p=2233> [in Ukrainian].

2. Benovska L. (2014). Industrialni parky yak instrument rozvytku rehionalnoi ekonomiky : teoretychni aspekty [Industrial parks as a tool of development of regional economy : theoretical aspects]. Sotsialno-ekonomichni problemy suchasnoho periodu Ukrainy [Socio-economic problems of the modern period in Ukraine]. 3 (107), 509-517. [in Ukrainian].

3. Vinny`cz`ka promy`slova revolyuciya. Yak misto stvory`lo diyuchy`j industrial`ny`j park [Vinnytsia industrial revolution. How the city created a functioning industrial park]. Retrieved from : <http://www.zmist.pl.ua/news/vinnicka-promislova-revolyuciya-yak-misto-stvorilo-diyuchii-industrialnii-park>. [in Ukrainian].

4. Vinny`cz`ky`j industrial`ny`j park : stvoreno umovy` shhodo zabezpechennya elektry`chnoyu potuzhnisty [Vinnytsia Industrial Park : conditions have been created to provide electric power]. Retrieved from : <https://vmci.vn.ua/?p=3086> [in Ukrainian].

5. Vinny`cya zaluchaye novogo investora : zavod bude pobudovany`j na tery`toriyi Vinny`cz`kogo industrial`nogo parku [Vinnytsia attracts a new investor : the plant will be built on the territory of Vinnytsia Industrial Park]. Retrieved from : <https://vmci.vn.ua/?p=2550> [in Ukrainian].

6. Vinny`cya otry`mala najvy`shhy`j rejty`ng investy`cijnoyi pry`vably`vosti «ualNV5» u 2020 roci [Vinnytsia received the highest rating of investment attractiveness «ualNV5» in 2020]. Retrieved from : <https://vmci.vn.ua/?p=3091> [in Ukrainian].

7. Galasyuk V.V. (2018). Industrial`ni parky` : svitovy`j dosvid ta perspekty`vy` stvorennya v Ukrayini [Industrial parks : world experience and prospects of creation in Ukraine]. Ekonomichny`j analiz [Economic analysis]. 28, 1, 40-50. [in Ukrainian].

8. Derzhavny`j fond regional`nogo rozvy`tku [State Fund for Regional Development]. Retrieved from : <http://dfrr.minregion.gov.ua/Projects-list> [in Ukrainian].

9. Yegorova O.O. Shhodo mexanizmiv zaprovadzhennya industrial`ny`x parkiv v Ukrayini [Regarding the mechanisms of introduction of industrial parks in Ukraine] : Anality`chna zapy`ska Nacional`nogo insty`tutu strategichny`x doslidzhen` [Analytical note of the National Institute for Strategic Studies]. Retrieved from : <http://www.niss.gov.ua/articles/509/> [in Ukrainian].

10. Komunal`ne pidpry`yemstvo «Vinny`cz`ky`j municy`pal`ny`j centr innovacij» [Municipal enterprise «Vinnytsia municipal center of innovations»]. Retrieved from : <https://vmci.vn.ua/> [in Ukrainian].

11. Ministerstvo rozvy`tku ekonomiky`, torgivli ta sil`s`kogo gospodarstva [Ministry of Economic Development, Trade and Agriculture]. Retrieved from : <https://www.me.gov.ua/> [in Ukrainian].

12. Moldavan O.O. Docil`nist` zaprovadzhennya industrial`ny`x parkiv v Ukrayini [Expediency of introduction of industrial parks in Ukraine]. Retrieved from : <http://dSPACE.nbuv.gov.ua/handle/123456789/36177> [in Ukrainian].

13. Pro zatverdzhennya Derzhavnoyi cil`ovoyi programy` rozvy`tku industrial`nogo (promy`slovogo) parku «Svema» v m. Shostci Sums`koyi oblasti na 2012-2015 roky` [On approval of the State target program for the development of the industrial (industrial) park «Svema» in Shostka, Sumy region for 2012-2015] : Postanova Kabinetu Ministriv Ukrayiny` [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine] vid 30.11.2011. # 1265. Retrieved from : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1265-2011-%D0%BF> [in Ukrainian].

14. Pro industrial`ni parky` [On industrial parks] : Zakon Ukrayiny` [Law of Ukraine] vid 21.06.2012. # 5018-VI. Retrieved from : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5018-17> [in Ukrainian].

15. Pro sxvalennya Konceptiyi stvorennya industrial`ny`x (promy`slovy`x) parkiv [On approval of the Concept of creation of industrial (industrial) parks] : Rozporyadzhennya Kabinetu Ministriv Ukrayiny` [Order

of the Cabinet of Ministers of Ukraine] vid 01.08.2006. # 447–r. Retrieved from : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/447-2006-%D1%80> [in Ukrainian].

16. Uspishny`j rozvy`tok ta perevagy` Vinny`cz`ky`x industrial`ny`x parkiv [Successful development and advantages of Vinnytsia industrial parks]. Retrieved from : <https://ucluster.org/blog/2020/03/uspishnij-rozvitok-ta-perevagi-vinnickikh-industrialnikh-parkiv/> [in Ukrainian].

17. Fedulova L.I. (2013). Napryamy` rozvy`tku industrial`ny`x parkiv shhodo realizaciyi innovacijnogo potencialu regioniv Ukrayiny` [Directions of development of industrial parks in relation to realization of innovative potential of regions of Ukraine]. Ekonomichni innovaciyi [Economic innovations]. 53, 296–305. [in Ukrainian].

18. Chy`chy`renko Yu.V., Kotko O.K. (2014). Problemy` stvorennya ta funkcionuvannya industrial`ny`x parkiv : analiz ta implementaciya svitovogo dosvidu [Problems of creation and functioning of industrial parks : analysis and implementation of world experience]. Visny`k Akademiyi my`tnoyi sluzhby` Ukrayiny. Seriya: Ekonomika [Bulletin of the Academy of Customs Service of Ukraine. Series : Economics]. 1, 74–82. [in Ukrainian].

Дані про авторів

Гарбар Жанна Володимирівна,

д.е.н., доцент, професор кафедри аграрного менеджменту та маркетингу Вінницького національного аграрного університету

e-mail: garbar_janna@ukr.net

Гарбар Віктор Анатолійович,

к.е.н., доцент, доцент кафедри економіки та міжнародних відносин Вінницького торговельно–економічного інституту КНТЕУ

e-mail: garbar_victor@ukr.net

Данные об авторах

Гарбар Жанна Владимировна,

д.э.н., доцент, профессор кафедры аграрного менеджмента и маркетинга Винницкого национального аграрного университета

e-mail: garbar_janna@ukr.net

Гарбар Виктор Анатольевич,

к.э.н., доцент, доцент кафедры экономики и международных отношений Винницкого торгового–экономического института КНТЭУ

e-mail: garbar_victor@ukr.net

Data about the authors

Zhanna Harbar,

Doctor of Economics, Associate Professor, Professor of the Department of Agrarian Management and Marketing, Vinnytsia National Agrarian University

e-mail: garbar_janna@ukr.net

Victor Harbar,

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Economics and International Relations of Vinnytsia Trade and Economic Institute KNTEU

e-mail: garbar_victor@ukr.net

УДК [338.27+004.94]:338.4–049.5:[336+316.422]:005.334

<http://doi.org/10.5281/zenodo.4288641>

КОЛОДІЙЧУК А.В.

Програмування фінансово–кредитних та інноваційно–інвестиційних загроз національної економічної безпеки на мовах Fortran та C++

Предметом дослідження є питання програмування фінансово–кредитних та інноваційно–інвестиційних загроз національної безпеки на мовах Fortran та C++.

Мета статті – окреслити ризики прямого інвестування на прикладі Fortran– та C++ програмування.

Методи дослідження. У праці використано діалектичний метод наукового пізнання, метод аналізу і синтезу, порівняльний метод, метод узагальнення даних.

Результати роботи. Управління ІКТ–сектором і ризиками у ньому вимагає цільового фінансування створення інформаційно–комунікаційної інфраструктури, забезпечення повноцінного функціонування ресурсно– та енергоощадних виробничо–технологічних процесів, оперативного регулювання ризиків, елімінування ризиків інноваційно–інвестиційних проектів у сфері ІКТ та суміжних галузях, забезпечення ефективного якісного менеджменту високоризикових бізнес–проектів, формування і відлагодження систем проектного ризик–менеджменту сегментів ІТ–сфери.

Висновки. Для успішного вирішення цих задач потрібне формування на макрорівні дієздатної моделі структурно–функціонального забезпечення управління ризиками впровадження ІКТ в умовах розвитку національної економіки як інструмента боротьби з ризиками у сфері економічної політики.

Ключові слова: ризики, прямі інвестиції, національна безпека, інновації, кредит, ризик–менеджмент, програми, ІКТ (інформаційно–комунікаційні технології).

КОЛОДИЙЧУК А.В.

Программирование финансово–кредитных и инновационно–инвестиционных угроз национальной экономической безопасности на языках Fortran и C++

Предметом исследования является вопрос программирования финансово–кредитных и инновационно–инвестиционных угроз национальной безопасности на языках Fortran и C++.

Цель статьи – определить риски прямого инвестирования на примере Fortran– и C++ программирования.

Методы исследования. В работе использованы диалектический метод научного познания, метод анализа и синтеза, сравнительный метод, метод обобщения данных.

Результаты работы. Управление ИКТ–сектором и рисками в нем требует целевого финансирования создания информационно–коммуникационной инфраструктуры, обеспечения полноценного функционирования ресурсно– и энергосберегающих производственно–технологических процессов, оперативного регулирования рисков, элиминирования рисков инновационно–инвестиционных проектов в сфере ИКТ и смежных отраслях, обеспечения эффективного качественного менеджмента высокорисковых бизнес–проектов, формирования и отладки систем проектного риск–менеджмента сегментов ИТ–сферы.

Выводы. Для успешного решения этих задач необходимо формирование на макроуровне дееспособной модели структурно–функціонального обеспечения управления рисками внедрения ІКТ в условиях развития национальной экономики как инструмента борьбы с рисками в сфере экономической политики.

Ключевые слова: риски, прямые инвестиции, национальная безопасность, инновации, кредит, риск–менеджмент программы, ІКТ–технологии.

KOLODIYCHUK A.V.

Programming of financial–credit and innovation–investment threats of national economic security in Fortran and C++ languages

The subject of the research is the issue of programming financial–credit and innovation–investment threats to national security in Fortran and C++.

The purpose of the paper is to outline the risks of direct investment on the example of Fortran and C++ programming.

Research methods. The dialectical method of scientific cognition, the method of analysis and synthesis, the comparative method, the method of generalization of data are used in the work.

Results of work. Management of the ICT sector and risks in it requires targeted funding for the creation of information and communication infrastructure, ensuring the proper functioning of resource and energy–saving production–technological processes, operational risk regulation, eliminating risks of innovation and investment projects in ICT sector and related industries, ensuring effective quality management for high–risk business projects, formation and debugging of project risk management systems in IT segments.

Conclusions. To successfully solve all these problems requires the formation at the macro level of a viable model of structural and functional supporting of risk management in ICT implementation in the

conditions of development of the national economy as a tool to combat risks in the field of economic policy.

Keywords: risks, direct investment, national security, innovations, credit, risk management, programs, ICT (information and communication technologies).

Постановка проблеми. ІКТ–менеджмент та ІКТ–ризик–менеджмент вимагають задіявання комплексного і всестороннього державного програмного підходу, що передбачає створення власних інформаційних технологій, формування конкурентоздатних виробничих потужностей для забезпечення потреб ІТ, налагодження інтернаціональних виробничих ланцюжків та ланцюгів поставок високоякісної ІКТ–продукції, техніко–технологічну модернізацію переробної промисловості та галузей сільського господарства, технологічне удосконалення національної сфери послуг.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Маркетографічні особливості комп'ютерних мов програмування (мов спілкування програмістів з електронно–обчислювальною машиною) досліджувалися різними вченими Дудецьким В., Кузіним А., Немцовой Т., Пратою С., Терентьевим А. тощо. Мовами програмування С++ та FORTRAN займалися такі науковці–практики, як О. Кудріна, А. Лямін, С. Меєрс, М. Огнева, П. Орленко, А. Столяров, Є. Череповська. Питання вивчення національної економічної безпеки та її загроз порушувалися такими фахівцями економічної думки, як А. Войтиком, А. Гіриком, Ю. Кожановим, В. Летуновським, Є. Нікітенком й ін. Проте вивчення питань забезпечення національної економічної безпеки з допомогою програмних інструментів Fortran– та С++ потребують уваги.

Мета статті – окреслити ризики прямого інвестування на прикладі Fortran– та С++ програмування.

Виклад основного матеріалу. Фінансово–кредитні загрози національної безпеки бувають двох типів: першого (внутрішні монетарні загрози розвитку національної економіки) і другого (зовнішні монетарні загрози розвитку національного господарства). До фінансово–кредитних загроз національної безпеки першого типу відносяться такі: негативний вплив інфляційного чинника, різкий ріст тіншового ринку, зтяжна банківська криза, негативна кон'юнктура на ринках цінних паперів, недостатня інвестиційна активність, загрожуючий рівень порушень податкової дисципліни, хронічний бюджетний дефіцит та неефективність бюджетної системи, нестача золотовалютних резервів держа-

ви для обслуговування фінансового ринку і кредитної системи, незрілість страхового ринку та ринку перестраховування, процвітання умов недосконалої конкуренції, несприятлива криміногенна ситуація для розвитку бізнес–середовища, проблеми з оборотом державних трансфертів, хибна урядова курсова політика стосовно національної валюти, кризові явища на ринку нерухомості, недосконале нормативно–правове забезпечення для ведення фінансової діяльності, тіншові афінажні операції в національній економічній системі, недостатньо розбудована фінансово–кредитна інфраструктура в державі, операційна недосконалість в системі її фінансових розрахунків. У складі групи фінансово–кредитних загроз національної безпеки II типу маємо наступні: негативне зовнішнє сальдо країни, залежність державного економічного механізму від зовнішніх фінансових запозичень, хронічна дефіцитність платіжного балансу країни, високий рівень включення держави у світогосподарські процеси, політична складова у функціонуванні міжнародної фінансової системи, бюрократичність міжнародних організацій, залежність міжнародної економіки від діяльності транснаціональних корпорацій і транснаціональних банківських організаційних структур.

Тіло програми на мові програмування Fortran, першій чисто обчислювальній мові, реалізується як послідовність операторів, окремі з яких мають мітки. Змінні програми не описуються. Для присвоєння їм значень використовується оператор присвоєння, який одночасно визначає тип, котрий звичайно є числовим. Цикли реалізуються оригінальним оператором do. Ввід даних здійснюється оператором read, вивід даних – оператором print. Формат вводу чи виводу задається спеціальним оператором format. В обчисленнях використовуються стандартні математичні функції. Програма на Fortran для визначення терміну погашення кредиту:

```
xn=66
hx=2
print 140
read 141 xn
print 142
read 143 hx
140 format('Введіть початкове значення для X')
141 format(1i2)
```

```

142 format('Введіть крок для X')
143 format(1i1)
    yn=6.63
    yk=6.83
    hy=0.1
    print 196
    read 197 yn
    print 198
    read 199 yk
    print 200
    read 201 hy
196 format('Введіть початкове значення для Y')
197 format(1f4.2)
198 format('Введіть кінцеве значення для Y')
199 format(1f4.2)
200 format('Введіть крок для Y')
201 format(1f3.1)
    tn=36.5
    tk=37.5
    ht=0.5
    print 256
    read 257 tn
    print 258
    read 259 tk
    print 260
    read 261 ht
256 format('Введіть початкове значення для T')
257 format(1f5.2)
258 format('Введіть кінцеве значення для T')
259 format(1f5.2)
260 format('Введіть крок для T')
261 format(1f3.1)
    print 276
    print 277
    print 278
276 format('=====')
277 format(' Z X Y T ')
278 format('=====')
    x=xn
    do 350 i=1,3
    y=yn
    do 320 y=yn,yk,hy
    t=tn
    do 320 t=tn,tk,ht
    z = l o g 1 0 ( - [ t / 1 2 0 0 * y ] /
(t/1200*(x*(t/1200)-y)))/log10(1+t/1200)
    320 print 330 z,x,y,t
    330 format(1f13.2,3f7.2)
    350 x=x+hx
    stop

```

```
end
```

Тіло програми на мові програмування вищого рівня C++ реалізовано з допомогою секцій #define (визначення змінних), #include (визначення бібліотек стандартних функцій) та основної частини main(void). Всі змінні описуються операторами визначення. Використовуються стандартні оператори присвоєння. Цикли реалізуються операторами for та while. Ввід даних здійснюється функцією scanf, вивід даних – функцією printf. Додатково використовуються оператори коментарів //.

В обчисленнях використовуються стандартні математичні функції з підключених бібліотек. Там сама програма на мові C++ виглядає так:

```

#define _CRT_SECURE_NO_WARNINGS // для scanf
#include <stdio.h>
#include <stdlib.h>
int main(void) // Dodatok 1A
{
    system("chcp 1251");
    system("cls");
    double x, xn = 66, xh = 2, y, yn = 6.63, yk =
6.83, yh = 0.1;
    double t, tn = 36.5, tk = 37.5, th = 0.5;
    int i;
    printf("Введіть початкове значення для X ");
    scanf("%d", &xn);
    printf("Введіть крок для X ");
    scanf("%d", &xh);
    printf("Введіть початкове значення для Y ");
    scanf("%d", &yn);
    printf("Введіть кінцеве значення для Y ");
    scanf("%d", &yk);
    printf("Введіть крок для Y ");
    scanf("%d", &yh);
    printf("Введіть початкове значення для T ");
    scanf("%d", &tn);
    printf("Введіть кінцеве значення для T ");
    scanf("%d", &tk);
    printf("Введіть крок для T ");
    scanf("%d", &th);
    printf("\n");
    printf("==== \n");
    printf(" Z X Y T \n");
    printf("==== \n");
    x = xn
    for(int i=1; i<=3; i++)
    {
        y = yn;
        while(y <= yk)

```

```

{
    t = tn;
    while (t <= tk)
    {
        z = log([-t / 1200 * y] / [t
/ 1200 * (x * (t / 1200) - y)]) / log(1 + t / 1200)
        printf(z, x, y, t);
        t += th
    }
    y += yh
}
x += xh
}
getchar();
return 0; }

```

Висновки

Управління ІКТ–сектором і ризиками у ньому вимагає цільового фінансування створення інформаційно–комунікаційної інфраструктури, забезпечення повноцінного функціонування ресурсно– та енергоощадних виробничо–технологічних процесів, оперативного регулювання ризиків, елімінування ризиків інноваційно–інвестиційних проектів у сфері ІКТ та суміжних з нею галузях, забезпечення ефективного якісного менеджменту високоризикових бізнес–проектів, формування і відлагодження інформаційних систем проектного ризик–менеджменту різних сегментів ІТ–сфери. Для успішного вирішення усіх цих задач потрібне формування на макрорівні дієздатної моделі структурно–функціонального забезпечення управління ризиками впровадження ІКТ в умовах розвитку національної економіки як інструмента боротьби з ризиками у сфері державної економічної політики.

Список використаних джерел

1. Бартеньев О. В. Современный Фортран. М.: Диалог–МИФИ, 2005. 560 с.
2. Глинський Я. М., Анохін В. Є., Ряжська В. А. С++ і С++ Builder: навчальний посібник. Львів: «Підприємство Деол», СПД Глинський, 2003. 192 с.
3. Дейл Н., Уимз Ч., Хедингтон М. Программирование на С++: учебник. М.: Издательство «ДМК Пресс», 2007. 672 с.

4. Ліпкан В.А. Національна безпека України: Навч. пос. К.: КНТ, 2009. 576 с.

5. Немнюгин М. А., Стесик О. Л. Современный Фортран. Самоучитель. СПб.: БХВ–Петербург, 2004. 496 с.

6. Шилдт Г. Самоучитель С++: Пер. с англ. 3–е изд. СПб.: БХВ–Петербург, 2003. 688 с.

References

1. Bartenyev, O. V. (2005). *Sovremennyy Fortran [Modern Fortran]*. Moscow: Dialog–MIPhI. [in Russian].

2. Hlynskyi, Ya. M., Anokhin, V. Ye., & Ryazhska, V. A. (2003). *S++ i S++ Builder [C++ and C++ Builder]: Textbook*. Lviv: Deol Enterprise, SPD Hlynskyi. [in Ukr.].

3. Dale, N., Weems, C., & Headington, (2007). *Programirovaniye na S++ [Programming in C++]: Textbook*. Moscow: DMK Press Publishing. [in Russian].

4. Lipkan, V. A. (2009). *Natsional'na bezpeka Ukrayiny [National Security of Ukraine]: Textbook*. Kyiv: KNT. [in Ukrainian].

5. Nemnyugin, M. A., & Stesik, O. L. (2004). *Sovremennyy Fortran [Modern Fortran]. Self–study guide*. SPb.: BHV–Petersburg, [in Russian].

6. Shildt, G. (2003). *Samouchitel' C++ [Tutorial C ++]: Translated from English. 3rd ed.* SPb.: BHV–Petersburg. [in Russian].

Дані про автора

Колодійчук Анатолій Володимирович,

к.е.н., доцент, Ужгородський торговельно–економічний інститут Київського національного торговельно–економічного університету

e–mail: kolodiychuka@i.ua

Данные об авторе

Колодийчук Анатолий Владимирович,

к.э.н., доцент, Ужгородский торгово–экономический институт Киевского национального торгово–экономического университета

e–mail: kolodiychuka@i.ua

Data about the author

Anatoliy Kolodiychuk,

PhD, Associate Professor of Uzhgorod Trade and Economic Institute of the Kyiv National Trade and Economic University

e–mail: kolodiychuka@i.ua

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ ТА ВИДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

<http://doi.org/10.5281/zenodo.4288645>

ПОПРОЗМАН Н.В.

Методологічні основи оцінки продовольчого забезпечення

Предметом дослідження є теоретичні та методологічні основи аналізу та прогнозування національної продовольчої безпеки.

Метою дослідження є оцінка рівня продовольчого забезпечення країни враховуючи ризики сьогодення.

Методи дослідження. У роботі використана сукупність наукових методів і економічних теорій, у тому числі системний аналіз, економетричне моделювання з метою прогнозу досліджуваних соціально – економічних процесів.

Результати роботи. У статті проаналізовано сучасний стан національного продовольчого забезпечення та обґрунтована потреба у формуванні науково–обґрунтованої стратегії інноваційно–інвестиційного розвитку аграрного виробництва.

Галузь застосування результатів. Менеджмент, економіка, прикладна економіка, економічна кібернетика, цифрова економіка.

Висновки. У статті акцентується увага на оцінці та рівні продовольчої безпеки. Проаналізовані ризики продовольчої безпеки сьогодення, які викликані рядом соціально–економічних умов та не вирішеною геополітичною дискусією, а також, на жаль, затяжною пандемією. Обґрунтована потреба у формуванні сучасної стратегії розвитку аграрного виробництва, що є предиспозицією подальших досліджень.

Ключові слова: продовольча безпека, достатність, доступність, оцінка, дослідження, розвиток, національна економіка.

ПОПРОЗМАН Н.В.

Методологическая основа для оценки поставок продовольствия

Предметом исследования является теоретическая и методологическая основа анализа и прогнозирования национальной продовольственной безопасности.

Целью исследования является оценка уровня продовольственного снабжения страны с учетом рисков настоящего.

Методи дослідження. Для прогнозування изученных соціально–економічних процесів в роботі використовується ряд наукових методів і економічних теорій, включаючи системний аналіз, економітричне моделювання.

Результати роботи. В статті аналізується теперішнє становище національного продовольственного забезпечення і розумна потреба в формуванні науково обґрунтованих стратегій інноваційного і інвестиційного розвитку аграрного виробництва.

Область застосування результатів. Менеджмент, економіка, прикладна економіка, економічна кібернетика, цифрова економіка.

Висновки. Основне уваження в статті приділяється оцінці і рівню продовольственной безпеки. Аналізуються ризики продовольственной безпеки сьогоднішнього дня, викликані рядом соціально–економічних умов і не врегульованою геополітичною дискусією, а також, к сожалению, затяжною пандемією. Обґрунтована необхідність формування сучасної стратегії розвитку аграрного виробництва, яка є основою подальших досліджень.

Ключові слова: продовольственная безпека, достаточність, доступність, оцінка, дослідження, розвиток, національна економіка.

POPROZMAN N.V.

Methodological basis for food supply assessment

The subject of the study is theoretical and methodological basis of analysis and forecasting of national food security.

The purpose of the study is to assess the level of food supply of the country taking into account the risks of the present.

Methods of research. The work uses a set of scientific methods and economic theories, including system analysis, econometric modeling in order to predict the studied socio–economic processes.

Results of work. The article analyzes the current state of national food supply and a reasonable need for formation of a scientifically sound strategy of innovative and investment development of agrarian production.

Industry application of results. Management, economics, applied economics, economic cybernetics, digital economy.

Conclusions. The article focuses on the assessment and level of food security. The risks of food security of today are analyzed, caused by a number of socio–economic conditions and not resolved geopolitical discussion, as well as, unfortunately, a protracted pandemic. A reasonable need for the formation of a modern strategy for the development of agrarian production, which is a pre–presentation of further research.

Keyword: food security, sufficiency, affordability, assessment, research, development, national economy.

Постановка проблеми. Сьогоднішня характеризується багатьма соціально–економічними, екологічними, природно–кліматичними викликами, зокрема, не вирішеною геополітичною дискусією, глобалізацією соціально–економічних процесів. Така ситуація не сприяє зростанню та розвитку національної аграрної економіки яка є запорукою вирішення ряду стратегічних викликів, головним з яких є гарантування продовольчої безпеки країни. Говорячи про методологію продовольчого забезпечення необхідно відзначити, що дане визначення було означено у 1974 році Генеральною Асамблеєю ООН [10], а за визна–

ченням ФАО [11] йшлося про забезпечення продуктами харчування усіх прошарків населення за рахунок власного виробництва та імпорту, якщо відсутні умови вирощування і/чи виробництва власною аграрною економікою, сама методика містить 7 показників, а у 2011 році розглянули питання вимірювання голоду населення, де було запропоновано уже 26 показників, які згруповано у 3–и показники (детермінанти, результати та ступінь захищеності). Проте зазначимо, що для нашої країни продовольче забезпечення населення повинно здійснюватися за рахунок продуктів харчування все–таки власного виробни–

цтва. Зрозуміло, що пандемія 2020 додала свій внесок на рівень споживання, а саме збільшився відсоток безробітних осіб та осіб із частковою заробітною платою, а також наявний рівень інфляції суттєво знижують платоспроможність населення, що призводить до різкого зниження рівня продовольчого споживання. Отже, продовольчу безпеку країни необхідно розглядати в контексті складової національної безпеки та згідно з Римською декларацією про всесвітню продовольчу безпеку, що кожна країна повинна забезпечити право людини на повноцінне харчування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питання продовольчої безпеки розглядаються як зарубіжними, так і вітчизняними науковцями, зокрема, Пасхавер Б.Й., Шубравська О.В., Скрипниченко М.І., Прокопенко К.О., Малік М.Й., Гадзало Я.М., Кваша С. М., Лупенко Ю.О., Вітвіцький В.В., Кропивко М.М., Мамчур В.А., Саблук П.Т., Власюк В. та багато практикуючих та вчених – економістів, фахівців з питання агропродовольчого розвитку, розвитку аграрного виробництва.

Виклад основного матеріалу. На нашу думку, розпочати дослідження даної проблематики необхідно з аналізу загальноекономічного показника розвитку національної економіки, оскільки продовольче забезпечення країни на пряму залежить від цього показника. Структурна деградація економіки 1990-х відбувалася під впливом багатьох негативних факторів і сьогодні визначила свій спадаючий тренд. Така ситуація особливо небезпечна для малозабезпечених соціальних груп населення. Низька частка переробної промисловості і одночасне зростання частки сільськогосподарського виробництва у ВВП, що відповідно за 2019 р. становить 10,8 та 9,0%. Така динаміка вказаних показників відразу підводить до іншого показника, структури експорту сировини, а не товарів, що становить дуже високий показник 33%. Необхідно відзначити, що у економічно розвинутих країнах цей показник становить приблизно 3%, тобто додана вартість залишається у власній економіці, а це є добробутом її громадян. Зрозуміло, що за такої економічної ситуації, рівень споживання основних продуктів харчування, зокрема м'ясопродуктів, фруктів і овочів українцями значно поступається такому ж показнику у економічно розвинутих країнах [1, 2].

До цього слід додати такі методологічні аспекти дослідження як розгляд даного питання у кон-

тексті узгодження понять продовольча безпека людини та продовольча безпека держави [9], а також доповнити таким підходом, як розгляд даного питання у політичному, економічному та у соціальному вимірі [8]. Додаймо, що в умовах глобалізації, а саме в умовах новітніх технологій вирощування та виробництва продуктів харчування необхідно враховувати безпеку продуктів харчування, тобто їх екологічну чистоту та, відповідно, харчових добавок.

Дослідження даного питання у рамках національної економіки, як великої країни за європейськими мірками та країни з різними природно-кліматичними зонами, необхідно проводити з урахуванням регіонального контексту. Методологічною складовою визначення продовольчої безпеки є визначення місткості агропродовольчого ринку, ціноутворення і цінове регулювання, рівень розвитку сільськогосподарського виробництва, аграрної економіки [6, 7].

Відомо, що показники продовольчої безпеки оцінюються двома показниками: достатністю і доступністю, так згідно вимог МОЗ $ПД = \sum C_i * m_i$, де ПД – продовольча достатність продуктів харчування певного виду за добу, C_i – енергетична цінність одиниці і-го виду продукту харчування чи добавки, m_i – обсяг спожитого людиною продуктів харчування і-го виду, а про продовольчу доступність говорить показник низької платоспроможності та рівень інфляції. Той факт, що споживання основних продуктів харчування у розрахунку на одну особу складає 70% від науково – обґрунтованих норм свідчить про те, що це питання є невідкладним і першочерговим в умовах пандемії, де імунітет та якісне, збалансоване харчування є вимогою медиків, як фактору узабезпечення людей від вкрай небезпечного вірусу.

Отже, про динаміку споживання основних продуктів харчування можна простежити на рис. 1 – 4. Наприклад, дані рис. 1. свідчать, що у 2013 році обсяг споживання м'яса та м'ясних продуктів був найвищий, що становить 2414,3 тис. кг, де частка на одну особу складає 56 кг. Ми можемо побачити динаміку спаду протягом 2014 та 2015 років, що становило 2325,4 тис. кг і 2178,7 тис. кг, а на одну особу 54,1 кг та 50,9 кг відповідно. Найнижче значення було у 2000 році і становило 1611 тис. кг та 32.8 кг на особу. Починаючи з 2016 році, де споживання становить 2195 тис. кг та значення на особу 51,4 кг, ми

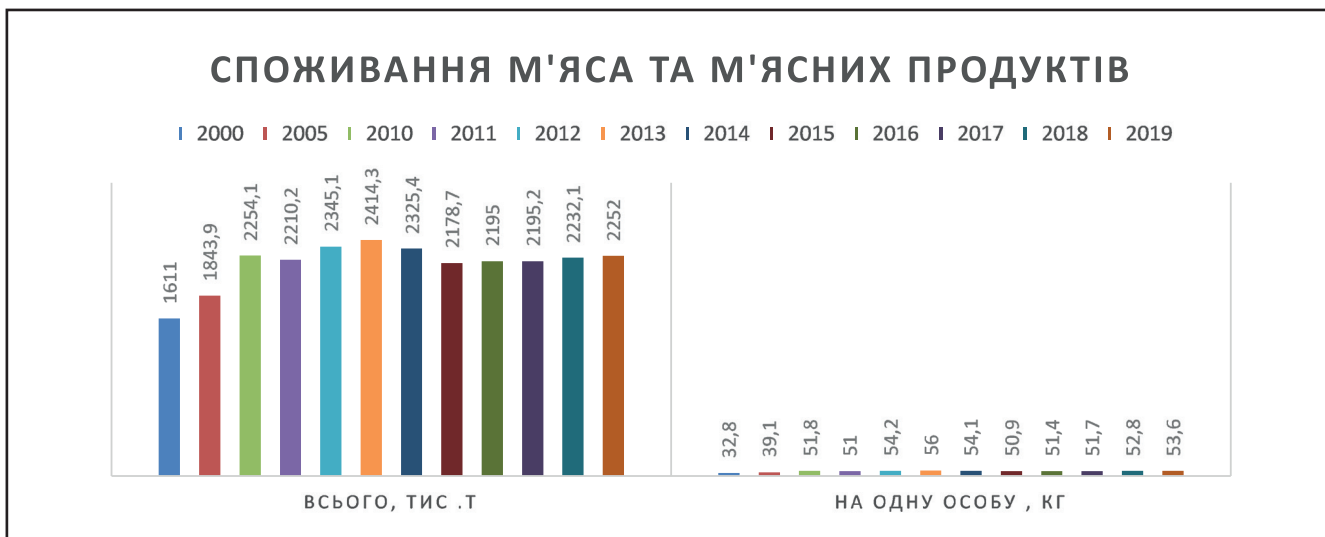

Рисунок 1. Динаміка споживання м'яса та м'ясних продуктів всього та у розрахунку на одну особу, 2000 – 2019 рр.

Рисунок 2. Динаміка споживання молока та молочних продуктів всього та у розрахунку на одну особу, 2000 – 2019 рр.

спостерігаємо динаміку поступового зростання фонду споживання м'яса та м'ясних продуктів.

Згідно рис. 2 можна зробити висновок, що обсяг споживання молока та молочних продуктів у 2005 році був найвищий і становив 10625,1 тис. кг всього, де частка на одну особу 225,6 кг. Спостерігається динаміка спаду з 2013 року по 2018 рік, що становить 9608,7 тис. кг та 8354,8 тис. кг, де на одну особу 222,7 кг та 197,7 кг відповідно.

Інформація рис. 3 свідчить, що з 2000 та по 2014 роки фонд споживання яєць поступово зростав і становив 8142,1 млн. шт. та 13344,7 млн. шт., де частка на одну особу 166 шт. та 310 відповідно. Два роки поспіль після 2014 року можемо побачити спад споживання. Починаючи з 2017 року, де споживання становить 11594

млн. шт., що на одну особу 273 шт., ми можемо спостерігати динаміку незначного зростання.

На рис. 4 можна побачити динаміку поступового спаду фонду споживання хлібобулочних виробів з 2000 року, що становить 6141 тис. т, де частка на одну особу складає 124,9 кг. За 2019 рік споживання уже становило 4102,7 тис. т, а на одну особу 97,6 кг.

Науковці стверджують [3], що ефективним показником оцінки держави є індекс продовольчої безпеки. У журналі Economist запропоновано Глобальний індекс продовольчої безпеки, який складався з трьох загальних показників: якість та безпека, фінансова доступність і фізична доступність. А потім додали четвертий показник — природні ресурси та стійкість. Така зміна мето-

Рисунок 3. Динаміка споживання яєць всього та у розрахунку на одну особу, 2000 – 2019 рр.

Рисунок 4. Динаміка споживання хлібобулочних виробів всього та у розрахунку на одну особу, 2000 – 2019 рр.

дології підрахунку пов'язана з тим, що вперше за п'ять років спостерігалось погіршення показнику світової продовольчої безпеки [5].

Тобто подають показники за двома варіантами визначення індексу продовольчої безпеки, на основі трьох показників та з урахуванням впливу природних факторів. Україна за індек-

сом продовольчої безпеки з урахуванням природних умов у 2017 році набрала 54,1 бали (63 місце із 113), у 2019 році 76 місце. Згідно табл. 1, Сінгапур, Ірландія та Сполучені Штати Америки є лідерами продовольчої безпеки, незважаючи на те, що до рейтингу були додані нові показники, включаючи витрати на продо-

Таблиця 1. Рейтинг країн щодо продовольчої безпеки

Топ 5 країн у рейтингу	Бал (зі 100)
1. Сінгапур	87.4
2. Ірландія	84.0
3. Сполучені Штати Америки	83.7
4. Швейцарія	83.1
5. Фінляндія	82.9
5. Норвегія	82.9

Джерело: [4].

вольство, інфраструктуру сільського господарства та харчові стандарти.

Для України, як країни з високим потенціалом розвитку аграрної економіки, виробництва високої якості, екологічно чистої сировини та продукції показник продовольчої безпеки на 76 місці свідчить про необхідність формування сучасної науково – обґрунтованої інноваційно–інвестиційної стратегії управління національною економікою.

Висновки

В цілому, досліджуючи дане питання, необхідно відзначити, що продовольчу безпеку країни необхідно системно розглядати на національному рівні, оскільки є стратегічним питанням, питанням незалежності країни, здоров'я її населення, його працездатності.

Список використаних джерел.

1. Малік М.Й., Гадзало Я.М., Лупенко Ю.О. та ін. Розвиток економіки сільського господарства в 2011–2015 рр.: наукова доповідь. / К.: ННЦ «ІАЕ», 2016. – 546 с.

2. Лупенко Ю.О., Малік М.Й., Вітвіцький В.В. та ін. Методичні підходи до оцінки підприємницької діяльності в аграрній сфері економіки / К.: ННЦ «ІАЕ», 2016. – 57 с.

3. Що таке світова продовольча безпека і чому Україна посідає 63 місце у рейтингу. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://bakertilly.ua/news/id44424>.

4. <https://infoindustria.com.ua/opublikovano-globalnij-indeks-prodovolcho%D1%97-bezpeki-2019/> Україна нижче за Гондурас у глобальному рейтингу продовольчої безпеки

5. Цілі Сталого Розвитку: Україна http://www.un.org.ua/images/SDGs_NationalReportUA_Web_1.pdf

6. Забуранна Л. В. Фактори впливу на процес формування стратегії економічного розвитку АПК в сучасних умовах / Н. В. Попрозман Л. В. Забуранна // Актуальні проблеми економіки. – 2015. – Випуск № 8. – С. 111 – 119.

7. Забуранна Л. В. Соціально–економічні аспекти розвитку агропромислово–го виробництва в сучасних умовах / Н. В. Попрозман Л. В. Забуранна // Економіка АПК. – 2015. – Випуск № 3 (245). – С. 15 – 22.

8. Кваша С. М. Зовнішньоекономічна діяльність АПК України: стан, стратегія і тактика розвитку : [монографія]. – Київ. – ЗАТ «НІЧЛАВА». – 2000. – 252 с. 36

9. Власов В. І. Методичні підходи щодо оцінки продовольчої безпеки країни / В.І. Власов, В.П. Саблук, М.А. Лисак. // Економіка АПК. – 2009. – Випуск № 8. – С. 43 – 48. 34

10. Всеобщая декларация о ликвидации голода и недоедания 1974 г. Доклад Всемирной продовольственной конференции, Рим, URL: <http://www.un.org/russian/document/declarant/hunger>

11. Римская Декларация о всемирной продовольственной безопасности и План действия Всемирной встречи на высшем уровне по проблемам продовольствия, Рим, URL: http://www.ray.su/observer/N3-4_97/O19.htm

References

1. Malik M.Y., Hadzalo Ya.M., Lupenko Yu.O. та ін. Rozvytok ekonomiky silskoho hospodarstva v 2011–2015 rr.: naukova dopovid. / K.: NNTs «IAE», 2016. – 546 s.

2. Lupenko Yu.O., Malik M.Y., Vitvitskyi V.V. та ін. Metodichni pidkhody do otsinky pidpriemnytskoi diialnosti v ahrarnii sferi ekonomiky / K.: NNTs «IAE», 2016. – 57 s.

3. Shcho take svitova prodovolcha bezpeka i chomu Ukraina posidaie 63 mistse u reitynhu. Elektronnyi resurs. Rezhym dostupu: <https://bakertilly.ua/news/id44424>.

4. <https://infoindustria.com.ua/opublikovano-globalnij-indeks-prodovolcho%D1%97-bezpeki-2019/> Ukraina nyzhche za Honduras u hlobalnomu reitynhu prodovolchoi bezpeky

5. Tsili Staloho Rozvytku: Ukraina http://www.un.org.ua/images/SDGs_NationalReportUA_Web_1.pdf

6. Zaburanna L. V. Faktory vplyvu na protses formuvannia stratehii ekonomichnoho rozvytku APK v suchasnykh umovakh / N. V. Poprozman L. V. Zaburanna // Aktualni problemy ekonomiky. – 2015. – Vypusk № 8. – S. 111 – 119.

7. Zaburanna L. V. Sotsialno–ekonomichni aspekty rozvytku ahropromyslovo–ho vyrobnytstva v suchasnykh umovakh / N. V. Poprozman L. V. Zaburanna // Ekonomika APK. – 2015. – Vypusk № 3 (245). – S. 15 – 22.

8. Kvasha S. M. Zovnishnoekonomichna diialnist APK Ukrainy: stan, stratehiia i taktyka rozvytku : [monohrafiia]. – Kyiv. – ZAT «NICHLAVA». – 2000. – 252 s. 36

9. Vlasov V. I. Metodichni pidkhody shchodo otsinky prodovolchoi bezpeky krainy / V.I. Vlasov, V.P. Sabluk, M.A. Lysak. // Ekonomika APK. – 2009. – Vypusk № 8. – S. 43 – 48. 34

10. Vseobshchaya deklaratsiya o likvidatsii goloda i nedoedaniya 1974 g. Doklad Vsemirnoy prodovol'stvennoy konferentsii, Rim, URL: <http://www.un.org/russian/document/declarant/hunger>

11. Rimskaya Deklaratsiya o vsemirnoy prodovol'stvennoy bezopasnosti i Plan deystviya

Vsemirnoy vstrechi na vysshem urovne po problemam prodovol'stiya, Rim, URL: http://www.ray.su/observer/N3-4_97/O19.htm

Дані про автора

Попрозман Наталія Василівна,

д.е.н., доцент, професор каф. інформаційних систем, Національний університет біоресурсів і природокористування України, Київ, Україна
e-mail: npoprozman@nubip.edu.ua, <https://orcid.org/0000-0001-8402-3389>

Данные об авторе

Попрозман Наталия Васильевна,

д.э.н., доцент, профессор каф. информационных систем, Национальный университет биоресурсов и природоиспользования Украины, Киев, Украина
e-mail: npoprozman@nubip.edu.ua, <https://orcid.org/0000-0001-8402-3389>

Data about the author

Nataliia Poprozman,

Doctor of Economic sciences, Professor of the department of Information System of the National university of life and environmental sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine
e-mail: npoprozman@nubip.edu.ua, <https://orcid.org/0000-0001-8402-3389>

<http://doi.org/10.5281/zenodo.4288649>

ЧЕРНЯВСЬКА Ю.Б.

БОЛІПА Н.В.

Вибір амортизаційної політики як засіб впливу на фінансову стійкість підприємств будівельної галузі

Предмет дослідження – методи амортизаційної політики будівельного підприємства.

Метою написання статті є узагальнення існуючих підходів щодо організації амортизаційної політики та адаптації її до потреб підприємств будівельної галузі в Україні, висвітленні важливих аспектів нарахування і використання амортизації для ефективного управління фінансово-господарською діяльністю підприємства та забезпечення його фінансової стійкості.

Методологія проведення роботи – методи аналізу та синтезу (при виборі того чи іншого методу амортизаційної політики), метод соціально-економічного експерименту (при доцільності застосування того чи іншого методу амортизації в різних сферах будівельного виробництва чи виготовленні будівельних матеріалів).

Результати роботи. В статті розглянуто сутність фінансової стійкості будівельного підприємства та фактори, що її визначають. Визначено вплив амортизаційної політики підприємства на рівень фінансової стійкості. Узагальнено існуючі підходи щодо організації амортизаційної політики та адаптації її під потреби будівельних підприємств в Україні, висвітлено важливі аспекти нарахування і використання амортизації для ефективного управління фінансово-господарською діяльністю підприємства. Розглянуто методи нарахування амортизації відповідно до Податкового кодексу України, здійснено їх порівняльну оцінку, визначено переваги та недоліки кожного методу, прослідковано взаємозв'язок методів нарахування амортизації та фінансового результату підприємства. Досліджено вплив вибору амортизаційної політики на формування прибутку підприємств будівельної галузі, на відтворення та розвиток капіталу. Запропоновано заходи щодо посилення фінансової стійкості підприємства за рахунок вибору аргументованої амортизаційної політики. Обґрунтовано, що для забезпечення надійної фінансової стійкості підприємств будівельної галузі необхідно обрати такий метод нарахування амортизації основних засобів, який би забезпечив зростання конкурентоспроможності підприємства. Доведено, що існуючі методи обліково-амортизаційної політики основних засобів та інших необоротних активів мають розглядатися з позиції нової концепції підвищення інвестиційної привабливості, як складової частини облікової політики будівельних підприємств. Обґрунтовано, що удосконалення амортизаційної політики на підприємствах будівельної галузі надасть можливість залучати більше інвестицій, підвищить прибутковість будівельних підприємств та збалансує інтереси забудовників, споживачів та держави.

Галузь застосування результатів. Економічна галузь: економіка та управління підприємствами (за видом діяльності – будівництво), ревізія і контроль.

Висновки – амортизаційна політика є важливим регулятивним фактором кінцевих фінансових результатів господарської діяльності підприємства, що впливає на відтворення і розвиток їх основних засобів. Визначення раціональних розмірів амортизаційних відрахувань дає можливість ефективно управляти витратами і фінансовими результатами, накопичувати необхідні фінансові ресурси для відтворення основних засобів. З метою забезпечення надійної фінансової стійкості підприємств будівельної галузі на основі системно–ситуаційного підходу необхідно здійснити такий метод нарахування амортизації основних засобів, який би забезпечив зростання конкурентоспроможності даної організації. Аргументована амортизаційна політика підприємства є вагомим позитивним фактором впливу на розмір та величину чистого прибутку, що залишається в розпорядженні суб'єкта господарювання для відтворення основних засобів.

Ключові слова: амортизаційна політика, фінансова стійкість, будівельне підприємство, основні засоби, методи нарахування амортизації, фінансові результати.

ЧЕРНЯВСКАЯ Ю.Б.
БОЛИПА Н.В.

Выбор амортизационной политики как способ влияния на финансовую устойчивость предприятий строительной отрасли

Предмет исследования – методы амортизационной политики строительного предприятия.

Целью написания статьи является обобщение существующих подходов к организации амортизационной политики и адаптации её под потребности строительных предприятий в Украине, освещении важных аспектов начисления и использования амортизации для эффективного управления финансово–хозяйственной деятельностью предприятия и обеспечения его финансовой устойчивости.

Методология проведения работы – методы анализа и синтеза (при выборе того или иного метода амортизационной политики), метод социально–экономического эксперимента (при целесообразности применения того или иного метода амортизации в различных сферах строительного производства или изготовления строительных материалов).

Результаты работы. В статье рассмотрены сущность финансовой устойчивости строительного предприятия и факторы, ее определяющие. Определено влияние амортизационной политики предприятия на уровень финансовой устойчивости. Обобщены существующие подходы к организации амортизационной политики и адаптации ее под нужды строительных предприятий в Украине, освещены важные аспекты начисления и использования амортизации для эффективного управления финансово–хозяйственной деятельностью предприятия. Рассмотрены методы начисления амортизации согласно Налоговому кодексу Украины, осуществлено их сравнительную оценку, определены преимущества и недостатки каждого метода, прослежена взаимосвязь методов начисления амортизации и финансового результата предприятия. Исследовано влияние выбора амортизационной политики на формирование прибыли предприятий строительной отрасли, на воспроизводство и развитие капитала. Предложены меры по усилению финансовой устойчивости предприятия за счет выбора аргументированной амортизационной политики. Обосновано, что для обеспечения надежной финансовой устойчивости предприятий строительной отрасли необходимо выбрать такой метод начисления амортизации основных средств, который бы обеспечил рост конкурентоспособности предприятия. Доказано, что существующие методы учетно–амортизационной политики основных средств и других необоротных активов должны рассматриваться с позиции новой концепции повышения инвестиционной привлекательности, как составной части учетной политики строительных предприятий. Обоснованно, что совершенствование амортизационной политики на предприятиях строительной отрасли позволит привлекать больше инвестиций, повысит прибыльность строительных предприятий и сбалансирует интересы застройщиков, потребителей и государства.

Область применения результатов. Экономическая отрасль: экономика и управление предприятиями (по виду деятельности – строительство), ревизия и контроль.

Выводы – амортизационная политика является важным регулятивным фактором конечных финансовых результатов хозяйственной деятельности предприятия, влияет на воспроизводство и развитие их основных средств. Определение рациональных размеров амортизационных отчислений дает возможность эффективно управлять затратами и финансовыми результатами, накапливать необходимые финансовые ресурсы для воспроизводства основных средств. С целью обеспечения надежной финансовой устойчивости предприятий строительной отрасли на основе системно–ситуационного подхода необходимо осуществить такой метод начисления амортизации основных средств, который бы обеспечил рост конкурентоспособности данной организации. Аргументирована амортизационная политика предприятия является весомым положительным фактором влияния на размер и величину чистой прибыли, остающейся в распоряжении предприятия для воспроизводства основных средств.

Ключевые слова: амортизационная политика, финансовая устойчивость, строительное предприятие, основные средства, методы начисления амортизации, финансовые результаты.

CHERNYAVSKA Y.B.

BOLILA N.V.

Choice of depreciation policy as a means of influence on the financial sustainability of enterprises in the construction industry

The subject of research – methods of depreciation policy of a construction company.

The purpose of this article is to summarize the existing approaches to the organization of depreciation policy and its adaptation to the needs of construction companies in Ukraine, highlighting important aspects of accrual and use of depreciation to effectively manage financial and economic activities and ensure its financial stability.

Methodology of work – methods of analysis and synthesis (when choosing a method of depreciation policy), the method of socio–economic experiment (if appropriate, the use of a method of depreciation in various areas of construction or construction materials).

The results of the work – The article considers the essence of financial stability of a construction company and the factors that determine it. The influence of the enterprise's depreciation policy on the level of financial stability is determined. The existing approaches to the organization of depreciation policy and its adaptation to the needs of construction companies in Ukraine are summarized, important aspects of accrual and use of depreciation for effective management of financial and economic activities of the enterprise are highlighted. The methods of depreciation in accordance with the Tax Code of Ukraine are considered, their comparative assessment is carried out, the advantages and disadvantages of each method are determined, the relationship between the methods of depreciation and the financial result of the enterprise is traced. The influence of the choice of depreciation policy on the formation of profits of enterprises in the construction industry, on the reproduction and development of capital is studied. Measures to strengthen the financial stability of the enterprise by choosing a reasonable depreciation policy are proposed. It is substantiated that in order to ensure reliable financial stability of enterprises in the construction industry, it is necessary to choose a method of calculating the depreciation of fixed assets, which would ensure the growth of the competitiveness of the enterprise. It is proved that the existing methods of accounting and depreciation policy of fixed assets and other non–current assets should be considered from the standpoint of a new concept of increasing investment attractiveness, as part of the accounting policy of construction companies. It is substantiated that the improvement of depreciation policy in the construction industry will provide an opportunity to attract more investment, increase the profitability of construction companies and balance the interests of developers, consumers and the state.

Field of application of results. Economic sector: construction economics, audit and control.

Conclusions – *depreciation policy is an important regulatory factor in the final financial results of economic activity of the enterprise, which affects the reproduction and development of their fixed assets. Determining the rational amount of depreciation allows you to effectively manage costs and financial results, to accumulate the necessary financial resources for the reproduction of fixed assets. In order to ensure reliable financial stability of the construction industry on the basis of a system-situational approach, it is necessary to implement a method of calculating the depreciation of fixed assets, which would increase the competitiveness of the organization. The reasoned depreciation policy of the enterprise is a significant positive factor influencing the amount and amount of net profit that remains at the disposal of the entity for the reproduction of fixed assets.*

Key words: *depreciation policy, financial stability, construction enterprise, fixed assets, depreciation methods, financial results.*

Постановка проблеми. В умовах сучасних інтеграційних процесів, що відбуваються в Україні, будівельна галузь народного господарства потребує певних зрушень в процесах реформування інвестиційної діяльності. Існуючі методи обліково-амортизаційної політики основних засобів та інших необоротних активів мають розглядатися з позиції нової концепції підвищення інвестиційної привабливості, як складової частини облікової політики будівельних підприємств. Удосконалення амортизаційної політики на підприємствах будівельної галузі дадуть можливість залучити більше інвестицій, підвищать прибутковість будівельних підприємств та збалансує інтереси забудовників, споживачів та держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемами формування амортизаційної політики займалися багато провідних вітчизняних економістів-вчених таких як Орлов П. [4], Новицька С. [5], Козик В. [6], Чумаченко М. та ін. Зокрема, ролі амортизаційної політики у відтворювальному процесі присвячені праці Л. Василенко, А. Загороднього, М. Коробова, П. Житного, М. Чумаченка та ін.

Функціям амортизації та їх вплив на фінансові результати та підвищення фінансової стійкості підприємства присвячені роботи Баранова Д., Ареф'єва О.В., Брянцева І.В., Воротилова Д. та ін.

Фінансову стійкість будівельних підприємств у своїх працях досліджували Барканов А.С., Ванієва Е.А., Верхоглядова Н.І., Кононова І.В., Звягин А.С., Прикін Б.В., Рижаква Г.М., Федосова О.В., Федоренко В.Г. та ін.

Серед робіт, що присвячені окремим питанням функціонування будівельних підприємств та забезпечення їх стійкого розвитку, можна виділити праці Ізмайлової К.В. [8], Міхельса В.О., Гойка А.Ф. [9], Лагутіна Г.В., Нікогосян Н.І., Рижаквої Г.М., Ушацького С.А., Беленкової О.Ю. [3], Антро-

пова Ю.В., Федоренка В.Г., Федосової О.В., Мельника В.В. та ін.

Разом з тим, не зменшуючи науковий доробок зазначених науковців, на жаль відсутній механізм адаптації амортизаційної політики та найефективнішої її комбінації на підприємствах будівельної галузі народного господарства.

Мета статті полягає в узагальненні існуючих підходів щодо організації амортизаційної політики та адаптації її під потреби будівельних підприємств в Україні, висвітленні важливих аспектів нарахування і використання амортизації для ефективного управління фінансово-господарською діяльністю підприємства та забезпечення його фінансової стійкості.

Виклад основного матеріалу.

В умовах економічної кризи кількість будівельних підприємств зазнала значних скорочень, тому актуальним є дослідження факторів впливу на фінансовий стан, у тому числі значну увагу слід приділити фінансовій стійкості підприємства. Адже фінансова стійкість є однією з найважливіших характеристик фінансового стану підприємства, вона характеризує ступінь фінансової незалежності щодо володіння майном і його використання [3]. На сьогоднішній день питання розробки комплексної оцінки стійкості функціонування будівельних підприємств є одним з найактуальніших.

Для оцінки економічної стійкості підприємства застосовуються крім показників фінансового стану, які є одними з ключових, додатково використовуються показники ефективності основних засобів, персоналу, нематеріальних активів тощо.

Найважливішим елементом витрат на виробництво та основним джерелом відтворення основних засобів є амортизаційні відрахування.

Управління формуванням та використанням амортизаційних відрахувань є амортизаційною політикою підприємства.

Прийнята на підприємстві амортизаційна політика істотно впливає на фінансовий результат діяльності підприємства і, відповідно, на його фінансову стійкість. Оскільки основні засоби беруть участь у діяльності підприємства, їх амортизація позначається на результатах цієї діяльності.

Тому вибір амортизаційної політики підприємства потребує стратегічного підходу, адже амортизаційний процес займає тривалий період, впливає на численні економічні показники і піддається впливу факторів зовнішнього середовища.

Метод амортизації підприємство обирає самостійно з урахуванням очікуваного способу отримання економічного зиску від використання основних засобів. Як правило той чи інший метод амортизації встановлюється для підприємства в цілому, для однорідної групи об'єктів, але можливо і пооб'єктний варіант установа методу амортизації в залежності від цілей підприємства. Адже амортизаційні відрахування можуть впливати на отриманий прибуток. В цьому випадку підприємство стоїть перед вибором: показати більший прибуток, зменшивши амортизаційні відрахування, тому що треба показати інвестиційну привабливість будівельного підприємства чи виплатити дивіденди, або ж навпаки, в очікуванні несприятливої економічної кон'юнктури, наприклад, сплеску інфляції, краще збільшити амортизаційний фонд у перші роки експлуатації необоротних активів. Це буде один з видів прискореної амортизації, що дозволить уникнути морального зносу та застосовувати нове обладнання з врахуванням НТП. Свій вибір обов'язково воно регламентує в обліковій політиці підприємства.

Методології бухгалтерського обліку відомі наступні методи нарахування амортизації основних засобів: прямолінійний метод, метод зменшення залишкової вартості, метод прискореного зменшення залишкової вартості, кумулятивний метод і виробничий метод. Наша мета полягає у зближенні його з податковим обліком, а також застосування найбільш вигідних методів при здійсненні амортизації тих чи інших об'єктів.

Найпростішим за методикою розрахунку є прямолінійний метод. Відповідно до цього метода амортизаційна вартість об'єкта рівномірно списується протягом всього терміну його використання. Цим методом доцільно списувати виробничі будівлі і споруди, оскільки цей вид амортизації залежить тільки від тривалості терміну служби.

$$A_p = \frac{B_a}{T_b},$$

де: A_p – сума амортизації (річна);
 B_a – вартість, що амортизується;
 T_b – строк корисного використання,

$$\text{або } A_m = \frac{A_p}{12},$$

де: A_m – сума амортизації (місячна).

Недоліки цього методу заключаються у відсутності належної уваги до морального зносу в фактор підвищення витрат на ремонт протягом його експлуатації [1]. Тому не варто цей метод застосовувати при амортизації будівельних машин і обладнання. Ремонт під час експлуатації машин і обладнання здійснити буде проблематично особливо в останні роки експлуатації. Таким чином, амортизаційні відрахування будуть однаковими протягом терміну використання основних засобів, а залишкова вартість рівномірно зменшується доки не досягне нуля. Суть цього методу полягає в тому, що розмір амортизації залежить тільки від строку використання об'єкта основних засобів.

При застосуванні методу зменшення залишкової вартості річна сума амортизації визначається виходячи із залишкової вартості об'єкта основних засобів на початок звітного року або з первісної вартості (за введеними протягом року об'єктами основних засобів) і річної норми амортизації.

$$A_{\text{рік}} = ЗВ (\text{ПВ}) \times H_a,$$

де: $A_{\text{рік}}$ – річна сума амортизації;
 $ЗВ$ – залишкова вартість;
 $ПВ$ – первісна вартість;
 H_a – норма амортизації.

Метод прискореного зменшення залишкової вартості передбачає розрахунок норми амортизації, виходячи зі строку корисного використання об'єкта і подальшого її подвоєння. Метод прискореного зменшення залишкової вартості застосовується лише при нарахуванні амортизації до об'єктів основних засобів, що входять до 4-ої групи (машини та обладнання) та 5-ої (транспортні засоби).[2]

При використанні кумулятивного методу річна сума амортизації визначається як добуток вартості, яка амортизується на кумулятивний коефіцієнт. Перевагами цього методу є отримання підприємством імунітету від застарілої техніки, тобто морального зносу і, оскільки в перші ро-

ки експлуатації списується значна сума амортизації, захист від негативного впливу інфляційних процесів. З іншого боку збільшується сума на ремонт, які припадають на останні роки використання основних засобів, без відповідного збільшення витрат виробництва (собівартості продукції) за рахунок того, що сума амортизації, яка нараховується, в ці роки зменшується.

Кумулятивний метод, як і метод прискореного зменшення, дозволяє більшу частину основних засобів списати на початку їх використання. Але при кумулятивному методі, на відміну від методу прискореного зменшення залишкової вартості, відбувається більш поступове списання вартості і відбувається повна амортизація по закінченню строку корисної дії.

Узагальнюючи даний метод можна зробити висновки, що чим менший термін корисного використання активу, тим більше навантаження у вигляді амортизаційних відрахувань відбуватиметься в першій половині строку корисного використання активу на собівартість виготовленої продукції.

Відомо, що виробничий метод застосовується для нарахування амортизації об'єктів основних засобів, технічний стан яких залежить від кількості виробленої продукції. Отже, існує прямий зв'язок між щорічною сумою амортизації і обсягом випуску продукції. Таким чином накопичений знос збільшується щорічно в прямій залежності від обсягу випуску продукції. Залишкова вартість щорічно зменшується прямо пропорційно показникам обсягу випуску продукції до тих пір, доки не досягне ліквідаційної вартості. Такий метод амортизаційної політики на підприємствах будівельної галузі доцільно застосовувати при списанні, наприклад, будівельних матеріалів, на цегляному заводі тощо, оскільки він дозволяє враховувати інтенсивність використання об'єктів основних засобів. Також цей метод доцільно застосовувати при визначенні амортизації будівельних машин (залежно від обсягів виробництва), автотранспорту залежно від його пробігу. Іншими словами в тому випадку, коли віддача об'єкта протягом терміну його корисної дії може бути визначена з достатньою точністю.

Звичайно існують і певні недоліки при використанні цього методу, а саме виникають складнощі при визначенні очікуваних загальних обсягів виробництва продукції (робіт, послуг) за окремими об'єктами основних засобів. Слід зазначити також,

що метод нарахування зносу пропорційно обсягу виконаних робіт не дає уявлення про чітку тенденцію зміни амортизації в результаті різких коливань величини амортизації з року в рік тому що ця зміна також буде позначатися і на залишковій вартості.

Отже, амортизаційні відрахування можуть бути: однаковими у часі, збільшеними або зменшеними. На відміну від решти складових витрат будівельного підприємства (витрат на матеріали, заробітну плату, тощо) амортизаційні відрахування – це кошти, що закладаються у ціну будівельної продукції, і залишаються у самому підприємстві. Вони являються фінансовим джерелом для простого відтворення основних засобів, а в комплексі з часткою чистого прибутку – для розширеного відтворення основних засобів. При застосуванні прискорених методів амортизації, розмір оподаткованого прибутку і чистого прибутку зменшується, відповідно зменшується і розмір податку на прибуток, і у перші періоди нарахування амортизації накопичуються амортизаційні відрахування, тобто фінансові джерела для якомога швидкого оновлення технічної бази. При виборі підприємством уповільнених методів амортизації, сукупні витрати на будівельну продукцію зменшуються, що служить зростанню конкурентоспроможності підприємства при пошуку замовлень. Розмір оподаткованого прибутку і чистого прибутку збільшується, відповідно зростає розмір податку на прибуток, при цьому свідомо відстрочується оновлення техніки за рахунок амортизаційних відрахувань. Підприємство може щомісяця змінювати свою амортизаційну політику, відповідно до статті 145.1.9 чинного ПКУ.[2]

Висновки

Амортизаційна політика є важливим регулятивним фактором кінцевих фінансових результатів господарської діяльності підприємства, що впливає на відтворення і розвиток їх основних засобів. Визначення раціональних розмірів амортизаційних відрахувань дає можливість ефективно управляти витратами і фінансовими результатами, накопичувати необхідні фінансові ресурси для відтворення основних засобів. З метою забезпечення надійної фінансової стійкості підприємств будівельної галузі на основі системно-ситуаційного підходу необхідно здійснити такий метод нарахування амортизації основних засобів, який би забезпечив зростання конкурентоспроможності даної організації. Аргумент-

тована амортизаційна політика підприємства є вагомим позитивним фактором впливу на розмір та величину чистого прибутку, що залишається в розпорядженні суб'єкта господарювання для відтворення основних засобів.

Список використаних джерел

1. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби», Наказ Міністерства фінансів України від 27.04.2000 р. № 92 / Міністерство фінансів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>.

2. Податковий кодекс України: редакція від 01.10.2013 р. / Верховна Рада України. – Офіц. вид. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/Податковий кодекс України>

3. Беленкова О.Ю. Оцінка фінансової стійкості малих будівельних підприємств України в 2000–2008 роках / Беленкова О.Ю., Сердюченко Н.Б., Антропов Ю.В. // Економіка і держава. – №1. – 2011. – с.56–60.

4. Орлов П.А. Про використання в Україні різних норм амортизації / П.А. Орлов, С.П. Орлов // Економіка України. – №5. – 2005.

5. Новицька С.С. Сутність амортизаційної політики і її вплив на ефективність роботи підприємства / С.С. Новицька, Н.Ю. Потапова–Сінко // Навчально–методичний посібник для студентів економічних спеціальностей. – Одеса: ОНАЗ ім. О.С. Попова. – 2006. – 98с.

6. Козик В.В. Вплив амортизації на формування інвестиційної привабливості проектів / В. Козик, В. Федоровський // Фінанси України. 2002. – №8.

7. Основні засоби в Податковому кодексі. Амортизація. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://minfin.com.ua/taxes/-/koment_oz.html

8. Ізмайлова К.В. Моделі прогнозування втрати фінансової стійкості як складова системи економічної безпеки підрядних будівельних підприємств / К.В. Ізмайлова, Н.В. Боліла // Шляхи підвищення ефективності будівництва в умовах формування ринкових відносин. – Вип. 38. – К.: КНУБА, 2018. – С. 225–232.

9. Економетричний інструментарій управління фінансовою безпекою будівельного підприємства : [моногр.] / Л.В.Сорокіна, С.П.Стеценко, А.Ф.Гойко, К.В.Ізмайлова та інші / За наук. ред. д.е.н., проф. Л.В. Сорокіної. – К.: Київський національний університет будівництва і архітектури, 2017. – 403 с.

References

1. Polozhennia (standart) bukhalterskoho obliku 7 «Osnovni zasoby», Nakaz Ministerstva finansiv Ukrainy

vid 27.04.2000 r. № 92 / Ministerstvo finansiv Ukrainy [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://zakon4.rada.gov.ua>.

2. Podatkovi kodeks Ukrainy: redaktsiia vid 01.10.2013 r. / Verkhovna Rada Ukrainy. – Ofits. vyd. – Rezhym dostupu: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/Podatkovyi kodeks Ukrainy>

3. Bieliukova O.Yu. Otsinka finansovoi stiiikosti malykh budivelnykh pidpriemstv Ukrainy v 2000–2008 rokakh / Bieliukova O.Yu., Serdiuchenko N.B., Antropov Yu.V. // Ekonomika i derzhava. – №1. – 2011. – s.56–60.

4. Orlov P.A. Pro vykorystannia v Ukraini riznykh norm amortyzatsii / P.A. Orlov, S.P. Orlov // Ekonomika Ukrainy. – №5. – 2005.

5. Novytska S.S. Sutnist amortyzatsiinoi polityky i yii vplyv na efektyvnist roboty pidpriemstva / S.S. Novytska, N.Yu. Potapova–Sinko // Navchalno–metodychnyi posibnyk dlia studentiv ekonomichnykh spetsialnostei. – Odesa: ONAZ im. O.S. Popova. – 2006. – 98s.

6. Kozyk V.V. Vplyv amortyzatsii na formuvannia investytsiinoi pryvablyvosti proektiv / V. Kozyk, V. Fedorovskiy // Finansy Ukrainy. 2002. – №8.

7. Osnovni zasoby v Podatkovomu kodeksi. Amortyzatsiia. [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: https://minfin.com.ua/taxes/-/koment_oz.html

8. Izmailova K.V. Modeli prohozuvannia vtraty finansovoi stiiikosti yak skladova systemy ekonomichnoi bezpeky pidriadnykh budivelnykh pidpriemstv / K.V. Izmailova, N.V. Bolila // Shliakhy pidvyshchennia efektyvnosti budivnytstva v umovakh formuvannia rynkovykh vidnosyn. – Vyp. 38. – K.: KNUBA, 2018. – S. 225–232.

9. Ekonometrychnyi instrumentarii upravlinnia finansovoiu bezpekoiu budivelnogo pidpriemstva: [monohr.] / L.V. Sorokina, S.P. Stetsenko, A.F. Hoiko, K.V. Izmailova ta inshi / Za nauk. red. d.e.n., prof. L.V. Sorokinoini. – K.: Kyivskiy natsionalnyi universytet budivnytstva i arkhitektury, 2017. – 403 s.

Дані про авторів

Чернявська Юлія Борисівна,

к.е.н., доцент кафедри економічної теорії, обліку та оподаткування КНУБА

e-mail: gnyiztwp@ukr.net

Боліла Надія Василівна,

ст. викладач кафедри економіки будівництва КНУБА

Данные об авторах

Чернявская Юлия Борисовна,

к.э.н., доц. каф. экономической теории, учета и налогообложения КНУСА

e-mail: gnyiztwp@ukr.net

Болела Надежда Васильевна,
ст. преподаватель кафедры экономики строитель-
ства КНУСА

Ph.D., Associate Professor of Economic Theory,
Accounting and Taxation KNUBA
e-mail: gnyiztwp@ukr.net

Data about the authors
Julia Chernyavska,

Nadezhda Bolila,
Art. lecturer at the Department of Construction
Economics KNUBA

UDC 658.15

<http://doi.org/10.5281/zenodo.4288656>
KOTSERUBA N.V.

Organization and planning of audit of the enterprise of profitability

The subject of research is the peculiarities of the organization and planning of the audit of the profitability of the business entity.

The purpose of the study is to improve planning in order to focus on the most important areas of the audit of profitability, which in turn will identify potential problems, perform work more efficiently and in a short time, properly coordinate the actions of all members of the audit team.

Methodology of work – the study used general and specific methods, such as economic and logical methods and techniques of economic analysis, in particular, graphical and tabular methods.

Results of work: The planning process is defined as the process of developing an overall strategy and approach to the expected nature, timing and scope of the audit. The goals, purpose and objectives of the profitability audit are outlined, the peculiarities of the profitability audit planning process, its stages and implementation procedures are highlighted. The planning process can be divided into three main stages: preliminary planning, preparation of a general audit plan, development of an audit program. The audit program is studied as an important component of the auditor's working documentation, which reflects a significant part of the audit evidence required to confirm the audit opinion. The objectives of the audit program are outlined, such as: a detailed understanding of audit procedures; distribution of responsibilities between members of the working group; establishing a relationship between the various stages of the working group to document the fact of audit procedures. Audit risk has been studied as one that forms an incorrect audit opinion about the financial statements in cases where it contains significant distortions that may affect the decisions of users of financial statements. Assessing the level of auditor's risk is one of the fundamental conditions for effective work, because it determines the time, nature and scope of audit procedures. The stages of assessment of inherent risk in conducting a profitability audit are identified. The objectives of the operation and the structure of the control system of the enterprise, on the basis of which the auditor gets an idea of the state of affairs of the entity. Based on this, a sequence of actions is proposed to assess the risk of controlling the profitability of the enterprise.

Conclusions: the peculiarities of the audit of the profitability of the enterprise in the face of instability are considered. The study suggests a sequence of actions to assess the risk of controlling the profitability of the entity.

Key words: profit, audit organization, audit planning, risk, control, profitability.

КОЦЕРУБА Н.В.

Організація та планування аудиту рентабельності підприємства

Предмет дослідження – особливості організації та планування аудиту рентабельності суб'єкта господарювання.

Мета дослідження – удосконалення планування з метою зосередження на найбільш важливих ділянках аудиту рентабельності, що в свою чергу дасть змогу виявити потенційні проблеми,

виконувати роботу більш ефективно й у стислий термін, правильно скоординувати дії усіх членів аудиторської групи.

Методологія проведення роботи – у дослідженні використовувались загальнонаукові та специфічні методи, такі, як економіко–логічні методи та прийоми економічного аналізу, зокрема, графічний та табличний методи.

Результати роботи: Визначено процес планування як процес розробки загальної стратегії і підходу до очікуваного характеру, строків та масштабів аудиторської перевірки. Окреслено цілі, мету та завдання аудиту рентабельності, висвітлено особливості процесу планування аудиту рентабельності, його стадії та процедури здійснення. Процес планування можна поділити на три основні стадії: попереднє планування, складання загального плану аудиту, розробка програми аудиту. Досліджено програму аудиту, як важливу складову робочої документації аудитора, що відображає значну частину аудиторських доказів, потрібних для підтвердження аудиторської думки. Окреслено цілі програми аудиту, такі, як: детальне уявлення про аудиторських процедур; розподіл відповідальності між членами робочої групи; встановлення взаємозв'язку між різними етапами робочої групи задокументування факту виконання аудиторських процедур. Досліджено аудиторський ризик, як такий що формує неправильну аудиторську думку про фінансову звітність у тих випадках, коли вона містить суттєві викривлення, які можуть вплинути на рішення користувачів фінансової звітності. Оцінка рівня ризику аудитора є однією з основоположних умов ефективної роботи, оскільки, на її основі визначають час, характер та обсяг аудиторських процедур. Виокремлено етапи оцінки властивого ризику при проведенні аудиту рентабельності. Досліджено цілі функціонування та структуру системи контролю підприємства, на основі якої аудитор отримує уявлення про стан справ суб'єкта господарювання. На основі цього запропоновано послідовність дій для оцінки ризику контролю рентабельності підприємства.

Висновки: розглянуто особливості здійснення аудиту рентабельності підприємства в умовах нестабільності. За результатами дослідження запропоновано послідовність дій для оцінки ризику контролю рентабельності суб'єкта господарювання.

Ключові слова: прибуток, організація аудиту, планування аудиту, ризик, контроль, рентабельність.
КОЦЕРУБА Н.В.

Организация и планирование аудита рентабельности предприятия

Предмет исследования – особенности организации и планирования аудита рентабельности предприятия.

Цель исследования – совершенствование планирования с целью сосредоточения на наиболее важных участках аудита рентабельности, что в свою очередь позволит выявить потенциальные проблемы, выполнять работу более эффективно и в сжатые сроки, правильно скоординировать действия всех членов аудиторской группы.

Методология проведения работы – в исследовании использовались общенаучные и специфические методы, такие, как экономико–логические методы и приемы экономического анализа, в частности, графический и табличный методы.

Результаты работы: Определен процесс планирования как процесс разработки общей стратегии и подхода к ожидаемому характеру, срокам и масштабам аудиторской проверки. Определены цели, цели и задачи аудита рентабельности, освещены особенности процесса планирования аудита рентабельности, его стадии и процедуры осуществления. Процесс планирования можно разделить на три основные стадии: предварительное планирование, составление общего плана аудита, разработка программы аудита. Исследовано программу аудита, как важную составляющую рабочей документации аудитора, отражающий значительную часть аудиторских доказательств, необходимых для подтверждения аудиторского мнения. Определены цели программы аудита, такие, как: детальное представление об аудиторских процедурах; распределение ответственности между членами рабочей группы; установление взаимосвязи между различными эта-

пами рабочей группы по документированию факта выполнения аудиторских процедур. Исследован аудиторский риск, как таковой формирует неправильное аудиторское мнение о финансовой отчетности в тех случаях, когда она содержит существенные искажения, которые могут повлиять на решение пользователей финансовой отчетности. Оценка уровня риска аудитора является одной из основных условий эффективной работы, поскольку, по ее основе определяют время, характер и объем аудиторских процедур. Выделены этапы оценки неотъемлемого риска при проведении аудита рентабельности. Исследованы цели функционирования и структуру системы контроля предприятия, на основе которой аудитор получает представление о состоянии дел предприятия. На основе этого предложено последовательность действий для оценки риска контроля рентабельности предприятия.

Выводы: рассмотрены особенности осуществления аудита рентабельности предприятия в условиях нестабильности. По результатам исследования предложено последовательность действий для оценки риска контроля рентабельности предприятия.

Ключевые слова: прибыль, организация аудита, планирования аудита, риск, контроль, рентабельность.

Formulation of the problem. An effective audit of the company's profitability is possible only if the planning process is properly organized. Planning is the development of an overall strategy and a detailed approach to the expected nature, timing and scope of the audit. Proper planning allows you to focus on the most important areas of the profitability audit, which in turn allows you to identify potential problems, perform work more efficiently and in a short time, to properly coordinate the actions of all members of the audit team.

Analysis of recent research and publications. The organization and planning of the audit of the profitability of the enterprise was studied in the works of a number of modern domestic authors, such as: Goraetsky R., Golovchenko T., Zemskaya G., Nesterenko A., Tsal-Tsalko Y., Yanushkevich I. In these studies, the list of audit procedures and sources is not clearly defined, and accordingly there is a duplication of accounting stages of the subject technology. The audit actions and components that should be specified in the auditing standards have not been studied. Also, the issues of efficiency theory remain insufficiently defined, hence the cost audit and the generalized characteristics of the quality of the profitability audit. It is because of risk reduction that these methods of determining the effectiveness of a profitability audit are limited to assessing the effectiveness of the audit. Today, the main unresolved issue in enterprise profit management is the development of tools and procedures for comprehensive assessment of the effectiveness of the profitability audit.

Unresolved parts of the problem: today there are a number of unresolved issues regarding the orga-

nization and planning of the audit of the profitability of the enterprise in modern business conditions. Need a detailed study of the planning and implementation of audit procedures for the profitability of the enterprise in conditions of instability.

The purpose of the study is: to study the features of the organization and planning of the audit of the profitability of the business entity; coverage of the purpose, goals, principles and objectives of the profitability audit; outlining the features of the audit program on the topic of the study; study of potential risks of auditing the profitability of the enterprise.

Presentation of the main research material: Planning means developing an overall strategy and approach to the expected nature, timing and extent of the audit.

The purpose of this process is:

- development of a general audit plan with the definition of the expected scope, schedules and timing of the audit;

- preparation of the audit program with the establishment of the scope, types and sequence of audit procedures sufficient for the collection of audit evidence and the formation of a reasonable opinion on the reliability of the financial statements of the enterprise.

Thus, planning is the definition of the means to achieve the audit objective and aims to:

- audit strategy development is a set of many decisions made by the auditor from the moment of work planning to its completion;

- assistance in the management and control of the work of auditors;

- providing the necessary attention to important aspects of the audit;

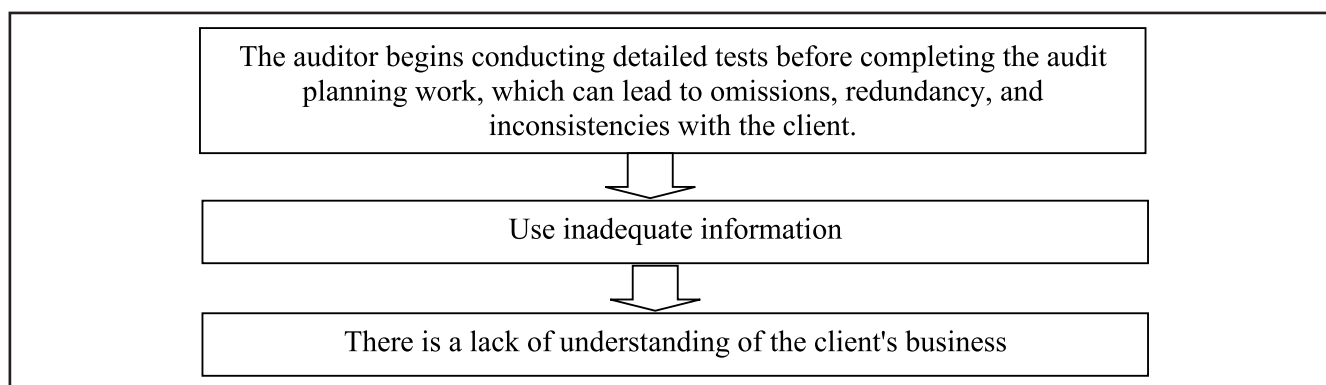

Fig. 1. The main shortcomings that arise in the process of planning a profitability audit

- the most effective disposal of available staff;
- ensuring the effective execution of works.

The goals and objectives of the audit detail its purpose, which is to express an independent qualified opinion on the reliability of financial statements, which prevents the main shortcomings that arise in the planning process (Fig. 1).

It is important for the auditor to have the necessary understanding. Gaining insight is a continuous process of collecting, updating and analyzing information during an audit, which begins at the planning stage and upon completion of the audit allows you to formulate an information base for subsequent audits.

Conventionally, the whole planning process can be divided into three main stages: preliminary planning, preparation of a general audit plan, development of an audit program.

The general plan is a list of works at the main stages of the audit, which is a guide in the implementation of the program. The development of a general plan involves the mandatory determination of audit risk and level of materiality, which allows you to determine the necessary audit procedures (scope of procedures), the method of audit (continuous, selective), to form a group of auditors. The content of the plan should take into account the requirements of auditing standards and include:

- knowledge of the client's business;
- understanding of accounting and internal control systems;
- risk and materiality assessment;
- determining the nature, timing and scope of procedures;
- coordination, analysis and control of work performed;
- other aspects.

The auditor may discuss certain elements of the general plan and individual audit procedures with

the head of the audit firm, management and personnel of the economic entity in order to increase the effectiveness of the audit and coordination of audit procedures with the work of personnel of the economic entity. However, the responsibility for developing the overall plan rests with the auditor [1, p. 201].

The general plan is submitted for consideration and approval to the head of the audit firm. If there are doubts about the effectiveness and feasibility of individual procedures, then develop several versions of the plan (the whole plan, or its individual sections). After their consideration, one of the options is approved by the head.

Although the documentation of the overall audit plan should be sufficiently detailed to serve as a guide in developing the audit program. The form and content of the plan will change depending on the size of the economic entity, the degree of complexity of the audit, as well as specific methods and technologies used by the auditor [4, p. 243]. The following audit procedures are typical for planning:

- consideration of the client's business background and an attempt to identify any problems that exist in this sector of the economy that may affect the work of the auditor;
- drawing up an audit plan, taking into account the extent to which internal control can be relied upon and the extent to which work can be divided into intermediate and final stages of the auditor;
- consideration of problems that arose during the audit of the previous year, by checking the files and discussing them with the staff who participated in the previous audit in order to identify facts that may relate to the audit of the current year;
- assessment of the impact of any changes in legislation or accounting practice on the client's financial statements;

- consideration of any management reports or other reports prepared by the client, as they may indicate areas for attention to the auditor;
- meetings with senior management of the client to identify problematic issues;
- allocation of time to important stages of preparation of financial statements, such as the date of the inventory, audit of accounting records, receivables and payables, preparation of the trial balance sheet and draft report;
- determining the degree of ability of the client's staff to analyze and summarize financial data, the adequacy of the work performed by internal auditors;
- determining the need to involve experts and other auditors in the audit;
- determining the number and qualifications of auditors at each stage of the audit;
- holding consultations with members of the audit team, discussing with them problems that can be foreseen in advance;
- calculation of the time budget, which should be carried out on the basis of time allocation (level of qualification) of each member of the audit team.
- informing the client about the expected dates of the audit staff's visit and the agreements reached.

The next stage of the planning process is the development of an audit program. The audit program, which is a tool for implementing the plan, is both an instruction for audit assistants and a means of quality control of all members of the audit team, as it has a detailed description of the essence of audit procedures.

The main objectives of the audit program:

- provide a detailed view of the audit procedures required to perform the task;
- distribution of responsibilities between members of the working group;
- establishing the relationship between the various stages of the working group to document the fact of audit procedures.

During the preparation of the program, the auditor should take into account: certain assessments of inherent risk and control risk, the level of confidence to be provided in substantive inspections, the timing of control tests and substantive verification procedures, coordination of any assistance to be received from the client, the presence of assistants, the involvement of other auditors or experts [2, p.96].

Each audit procedure must have a number and code in order for the auditor to be able to mark them in his or her working papers.

The audit program is an important component of the auditor's working documentation that reflects a significant portion of the audit evidence required to support the auditor's opinion. The program is a table that contains audit procedures required to perform. Procedures or tests can be recorded under headings that reflect management's assertions about financial statements (objectives) and tests for any area of audit. Thus, under a certain number (code) indicate the statement (purpose) «Rights and obligations», and then list under the appropriate serial numbers (codes) audit procedures aimed at verifying compliance or non-compliance with this statement (or achievement or failure to achieve this goal) .

The audit program may also be in the form of a program of control tests and tests (procedures) on the merits. The control test program is a set of actions aimed at collecting information about the effectiveness of the internal control system of the client. The test program is essentially a detailed check of the correctness of the reflection in the accounting of turnover and account balances, ie a list of actions for detailed specific checks. In this case, the auditor determines the specific areas of audit (accounting sections), which he will check and compile a program for each of them.

Documented conclusions are formed from each section of the program, which are the basis for the formation and expression of the auditor's opinion in the audit report and conclusion.

The audit program, as well as the general plan, should be reviewed during the audit (if necessary). The reasons for all changes must be documented.

During the audit, the auditor is responsible for his opinion on the client's financial statements. The report is based on the auditor's professional judgment regarding the evidence obtained during the audit. Therefore, the auditor should be careful in gathering evidence (that is, the auditor should plan his or her work so that all material aspects that may affect the decisions of users of the financial statements are examined), and in evaluating the evidence, it should be objective. The risk that the auditor will form an incorrect opinion about the financial statements in cases where it contains significant distortions that may affect the decisions of users of financial statements, is called audit risk [3, p.163].

The auditor's risk assessment is one of the fundamental conditions for effective work. Based on it,

the time, nature and scope of audit procedures are determined.

Audit risk is determined by the formula:

$$AR = IR * CR * DR \quad (1)$$

IR – internal (inherent) risk;

CR – control risk;

DR – risk of non-detection.

The assessment of inherent risk is carried out at the planning stage. As this risk arises in the presence of conditions that are not related to the control system in the enterprise, its assessment is always approximate and subjective, so it is necessary to follow the sequence of actions to assess the inherent risk (Table 1).

The first step determines the owners, their characteristics, assessment of the equity structure. Analysis of the owners of a controlling stake or significant owners (whose share in the authorized capital is more than 20%) to assess their possible impact on the activities of the enterprise. This will identify those owners who may later act as partners, which requires an assessment of the correctness of the transactions (payments to third parties, related parties, etc.). These factors increase the inherent risk.

In the second step, the inherent risk will be high – if the industry is developing or in crisis, the client’s business is irregular (seasonal), the presence of a wide network of branches and subsidiaries located in different regions or countries with different economies. Risk assessment at this stage is based on the reality of the assumption of business continuity, taking into account all factors. If there is significant uncertainty, the risk is considered high.

In the third step, the inherent risk will be high if the company is large in size and has a complex horizontal and vertical structure (ie there is a risk that the auditor will not be able to identify and verify all significant chains in the cash flows of the company). Risk assessment is based on the calculation of the time allotted for the audit and the volume of activity of the enterprise.

In the fourth step, conducting analytical procedures to determine changes in the enterprise, consistency in the activities of the enterprise with other similar enterprises in these industries, identifying unusual trends or changes in accounts. If there are significant inconsistencies and unusual trends in the financial statements, the inherent risk is previously considered high.

The fifth step is to identify the main partners. The presence of one or two major partners increases the auditor’s uncertainty about future events, especially in the presence of significant debts. This increases the inherent risk. To assess the risk, it is necessary to obtain information about the financial condition of these partners and determine the degree of their interest in the auditor’s client.

In the sixth step, all factors are multiplied if they are expressed as a percentage. When qualitatively characterizing the factors, it is advisable to use a risk assessment matrix.

The next component of the audit risk module is control risk. From the point of view of the independent auditor, the assessment of control risk, as well as inherent risk, is carried out in several stages (Table 2).

At the stage of acquaintance with the control system the auditor gets an idea of its purpose, functioning and structure, which consists of the following elements:

- control environment, ie conditions for control (including the process of risk assessment of the sub-farm);
- information systems related to financial reporting (accounting system);
- control procedures.

Control tests are performed to obtain audit evidence about the proper organization and effectiveness of accounting and internal control systems over a period of time. When testing the means of control, auditors are interested not so much in finding specific errors and distortions, but in iden-

Table 1. Stages of assessment of inherent risk in the audit of profitability

Sequence stage	Sequence of stages of inherent risk assessment
1	Acquaintance with constituent documents
2	Collection of data on the activities of the business entity and industry
3	Assessment of the structure of the enterprise
4	Analysis of financial documentation for the last years of activity
5	Analysis of activity partners
6	Final and preliminary assessment of inherent risk

tifying the shortcomings of accounting and control systems, which are aimed at preventing errors, their timely detection and correction.

The next step after getting acquainted with the accounting and control system is a preliminary assessment of the amount of control risk.

Control tests are performed to obtain audit evidence about the proper organization and effectiveness of accounting and internal control systems over a period of time. When testing the means of control, auditors are interested not so much in finding specific errors and distortions, but in identifying the shortcomings of accounting and control systems, which are aimed at preventing errors, their timely detection and correction.

Tests of the control system may consist of the following procedures:

- checking records or documents confirming transactions and other events in order to obtain audit evidence of the proper use of internal control, for example, checking the permission of the head to carry out operations;
- requests and observations and the use of internal controls that do not leave documentary evidence for the audit, such as determining the actual rather than the nominal performer of each function;
- re-execution of procedures or control measures to ensure that these actions were performed correctly by the entity, for example, re-execution of the classification of receivables by maturity.

Preliminary risk assessment of controls is the process of determining the effectiveness of the client's accounting and internal control systems in terms of preventing or detecting and correcting material misstatements. There is always some control risk due to the limitations inherent in any accounting and internal control system.

Non-detection risk assessment is performed similarly to other components of audit risk: preliminary risk assessment, its clarification during testing, the final assessment of the amount of risk. If we take the

inherent risk as a constant value, the risk of non-detection can be calculated inversely depending on the size of the control risk. That is, the higher the control risk, the lower the detection risk should be, which is achieved by increasing the volume of tests in fact. The risks of non-disclosure depend on the professionalism of the auditor and determine the amount of audit evidence that the auditor plans to gather to obtain an opinion on the financial statements. Thus, the probability of not detecting errors, fraud and other irregularities affects the entire work of the auditor, in particular, the choice of methods, techniques and procedures of verification to be applied to the sample, the criteria for assessing financial risks.

Conclusions

Thus, the peculiarities of the audit of the profitability of the enterprise are considered, namely: the goals, purpose and its tasks are outlined; features of the planning process, its stages and implementation procedures are highlighted; the profitability audit program is investigated; the potential audit risk of inaccurate assessment of financial statements is analyzed. The stages of assessment of inherent risk in conducting a profitability audit are identified. The objectives of the operation and structure of the control system of the enterprise, on the basis of which the auditor gets an idea of the state of affairs of the entity. The study suggests a sequence of actions to assess the risk of controlling the profitability of the entity.

References

1. Melnik T.Yu. Theoretical aspects of analytical support of enterprise distribution control. Scientific Bulletin of Kherson State University. 2015. № 12, Ch. 2. S.201–205.
2. Mizyuk B.M., Pentsak G.S. The process of formation and distribution of profits at the enterprise (on the example of LDONKK). Trade, commerce, entrepreneurship. 2011. № 12. pp. 95–98. URL <http://nbuv>.

Table 2. The sequence of actions to assess the risk of profitability control

Sequence stage	The sequence of stages of risk assessment of profitability control
1	acquaintance with the system of internal control and accounting
2	preliminary risk assessment of control
3	determining the need for tests of control moments (compliance tests)
4	testing of the control system, if such a need exists
5	clarification of the amount of control risk in accordance with the test results
6	use these results to choose one of two options: additional testing of control, or planning (expansion) of tests on the merits

gov.ua/ UJRN / Torg_2011_12_24 (access date: 2.10.2020).

3. Nipialidi O.Yu. The practice of profit management of enterprises in a pro-cyclical economy. Institute of Accounting, Control and Analysis in the context of globalization. 2016. №3. Pp. 19–30.

4. Pidhirna V. S. Theoretical and methodological principles of distribution and use of profits of economic entities Economic Forum. 2014. № 4. pp. 241–248. URL http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecfor_2014_4_40 (access date: 5.10.2020).

5. Kotseruba N., Bielous N., Kovalchuk S., Korpchykova I., Bondar T. Development of accounting in the conditions of the functioning of the informational economy. Academy of Accounting and Financial Studies Journal. Volume 23. Special Issue 2, 2019, p.1–5. <https://search.proquest.com/openview/6da4962775f5f9547eb13e1b88ebba81/1?pq-origsite=gscholar&cbl=29414>

Data about the author

Natalya Kotseruba,

Candidate of Science (Economics), Associate Professor, Department of Accounting and Taxation, Vinnytsia Trade and Economic Institute of KNTEU
e-mail: nata@3198630@gmail.com

Дані про автора

Коцєруба Наталія Василівна,

к.е.н., доцент кафедри обліку та оподаткування, Вінницький торговельно-економічний інститут КНТЕУ
e-mail: nata@3198630@gmail.com

Данные об авторе

Коцєруба Наталья Васильевна,

к.э.н., доцент кафедры учета и налогообложения, Винницкий торгово-экономический институт КНТЭУ
e-mail: nata@3198630@gmail.com

УДК 339.332:658.8:005.511:005.2

<http://doi.org/10.5281/zenodo.4288662>

МОЛНАР О.С.
БУЛЕЦА Н.В.
ГІЦІЙ Н.Ш.
ОСИКА Д.І.

Класифікація факторів впливу на збут продукції

Предметом дослідження є класифікація факторів впливу на збут продукції у сучасних умовах господарювання.

Мета дослідження – визначити фактори впливу на збут продукції.

Методи дослідження. У роботі використані діалектичний метод наукового пізнання, метод аналізу і синтезу, порівняльний метод, метод узагальнення даних.

Результати роботи. У статті наведена класифікація факторів впливу на збут продукції у сучасних умовах господарювання. Розглянуто фактори впливу на збут продукції відповідно до умов конкретного суб'єкта національного господарства, зокрема: ціна продукції, якість продукції, логістика поставок, гарантійне та післягарантійне обслуговування, імідж підприємства, вплив конкуренції, реклама, умови оплати, інноваційна діяльність, інвестиційна діяльність, регулювання експорту й імпорту продукції.

Висновки. Результатами проведеного дослідження стали наступні висновки. Узагальнено і доповнено існуючі класифікації факторів впливу на збут продукції. Запропонована класифікація дозволяє ґрунтовніше підібрати систему факторів відповідно до умов конкретного суб'єкта національного господарства, що є підставою для його успішного функціонування.

Ключові слова: підприємство, конкурентоспроможність, торгівля, ринок, продукція, збут, покупець, ефективність.

МОЛНАР А.С.
БУЛЕЦА Н.В.
ГІЦІЙ Н.Ш.
ОСИКА Д.І.

Классификация факторов влияния на сбыт продукции

Предметом исследования является классификация факторов влияния на сбыт продукции в

современных условиях хозяйствования.

Цель исследования – определить факторы влияния на сбыт продукции.

Методы исследования. В работе использованы диалектический метод научного познания, метод анализа и синтеза, сравнительный метод, метод обобщения данных.

Результаты работы. В статье приведена классификация факторов влияния на сбыт продукции в современных условиях хозяйствования. Рассмотрены факторы влияния на сбыт продукции в соответствии с условиями конкретного субъекта национального хозяйства, в частности: цена продукции, качество продукции, логистика поставок, гарантийное и послегарантийное обслуживание, имидж предприятия, влияние конкуренции, реклама, условия оплаты, инновационная деятельность, инвестиционная деятельность, регулирование экспорта и импорта продукции.

Выводы. Результатами проведенного исследования стали следующие выводы. Обобщены и дополнены существующие классификации факторов влияния на сбыт продукции. Предложенная классификация позволяет более основательно подобрать систему факторов в соответствии с условиями конкретного субъекта национального хозяйства, что является основанием для его успешного функционирования.

Ключевые слова: предприятие, конкурентоспособность, торговля, рынок, продукция, сбыт, покупатель, эффективность.

MOLNAR O.S.
BULETSA N.V.
GITSIY N.SH.
OSYKA D.I.

Classification of factors influencing on the product sales

The subject of the study is the classification of factors influencing on the sale of products in modern economic conditions.

The purpose of the study is to determine the factors influencing on the product sales.

Research methods. The dialectical method of scientific cognition, the method of analysis and synthesis, the comparative method, the method of generalization of data are used in the work.

Results of work. The paper presents the classification of factors influencing on the sale of products in modern economic conditions. Factors that influencing on the sale of products in accordance with the conditions of a specific entity of the national economy, in particular: product price, product quality, supply logistics, warranty and post-warranty service, company image, the impact of competition, advertising, payment terms, innovation activity, investment activity, regulation of export and import of products, are considered.

Conclusions. The results of the study were the following conclusions. The existing classifications of factors influencing on the sale of products are generalized and supplemented. The proposed classification allows you to more thoroughly select a system of factors in accordance with the conditions of a specific entity of the national economy, which is the basis for its successful functioning.

Keywords: enterprise, competitiveness, trade, market, products, sales, buyer, efficiency.

Постановка проблеми. Кризова економічна ситуація в Україні в сучасний період не сприяє формуванню конкурентоспроможних суб'єктів господарювання і створенню розвиненого конкурентного середовища у вітчизняній економіці. Економічні процеси, запроваджені в країні, показують короткозорість в розбудові держави. На сьогодні Україна поки що не може пишатися технічним, технологічним і структурним рівнями сво-

єї національної економіки. Тому інтеграція нашої держави у світову спільноту без вирівнювання науково-технічних розбіжностей може призвести до незворотних наслідків, серед яких, наприклад, ризик України стати сировинним додатком і втратити конкурентоспроможність на вже освоєних ринках. В умовах становлення ринкової економіки регулювання процесу збуту продукції потребує врахування зовнішніх і внутрішніх

чинників. Це допоможе розробити заходи попередження збутових ризиків.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання розробки збутової політики підприємств висвітлені у працях вітчизняних та зарубіжних учених І. Ансоффа, Л.В.Балабанової, М.П. Гордона, Д. Джоббера, Г.М. Дорожкіної, Ф. Котлера, І.В. Скорнякової, В.Є. Хаустової та інших. Проблеми регулювання збуту продукції підприємств розглядалася науковцями переважно відособлено від питань підвищення ефективності. Тому ці питання потребують подальшого вивчення.

Метою дослідження є визначити фактори впливу на збут продукції.

Вклад основного матеріалу. Існують різні підходи щодо дослідження факторів впливу на збут продукції. Так, у роботі [2] усі чинники характеризуються за двома ознаками: ступенем керованості (керовані і некеровані) та ступенем впливу на покупця (релевантні і нерелевантні). У праці [5] наведена класифікація, яка включає наступні фактори: політико-правові, економічні, технічні, екологічні, демографічні та соціально-культурні. В праці В.В. Ткаченка [11] всі фактори поділяються: за характером впливу – на економіко-фінансові, соціально-психологічні і організаційно-правові; за сферою впливу (способом досягнення) – на зовнішні, внутрішні; за тривалістю (рівнем стабільності) впливу – на постійні, тимчасові.

Існуючі класифікації доцільно узагальнити і доповнити наступними ознаками: територіальна належність й стратегічна визначеність факторів.

За територіальною належністю фактори бувають: на рівні підприємства; місцеві (регіональні); галузеві; національні; світові.

Фактори можна розділити за ступенем впливу на покупця: релевантні; нерелевантні. Класифікація факторів за рівнем стабільності впливу: постійні; тимчасові. За стратегічною визначеністю фактори бувають такі: очікувані; неочікувані. Фактори можна розділити за ступенем керованості: керовані; некеровані.

Фактори поділяються за способом досягнення: внутрішні; зовнішні.

За територіальною належністю виділяємо фактори, які діють на рівні підприємства, регіону, галузі, національного і світового господарства. На кожному з вищенаведених рівнів на збут продукції впливають як внутрішні, так і зовнішні фактори.

За стратегічною визначеністю є очікувані фактори – прогнозовані в рамках існуючої на даному рівні стратегії; і неочікувані – досягнуті випадково через зміну обставин.

Наведена класифікація дозволяє підібрати систему факторів впливу на збут продукції відповідно до умов конкретного суб'єкту господарства. Розглянемо деякі з цих факторів.

1. Якість продукції. Конкурентоспроможність продукції на 70–80% залежить від якості. Одним із шляхів покращення якості продукції є удосконалення процесу поставок матеріалів. Досягти високої якості при низькій собівартості можна лише із досконалою системою управління, добре налагодженою організацією виробництва і передовою технологією.

2. Ціна продукції. В умовах ринкової системи вибір ціни на продукцію є важливим фактором її конкурентоспроможності та фінансової стабільності підприємства. Рівень ціни, обумовлений наступними критеріями: величиною попиту на продукцію, рівнем витрат виробництва продукції; оцінкою перспектив конкурентів; ринковою стратегією виробника; темпами інфляції (як країни – виробника, так і країни – імпортера продукції) [1; 2]. Використання гнучкого підходу до встановлення ціни дозволяє залучити додаткову кількість покупців. Другий вид диференціації – знижки за обсяг, період оплати, надбавки за терміновість поставки.

3. Логістика поставок. Вибір умов і порядку поставок дуже великий, починаючи від самовивезення продукції і закінчуючи добре організованими поставками з використанням оптимальних транспортних схем: вибір найбільш дешевих способів доставки, мінімізація порожніх поїздок, використання відповідної транспортної тари, дотримання строків поставок.

4. Гарантійне та післягарантійне обслуговування. Доцільним є створення сервісних відділень для післяпродажного обслуговування та забезпечення двостороннього зв'язку споживачів із оптовими та іншими збутовими організаціями. Це сприятиме оперативному відслідковуванню процесів по переміщенню продукції, контролюванню розміщення замовлень і укладенню угод на поставку.

5. Імідж підприємства. Компанія повинна формувати позитивний імідж компанії в очах партнерів, покупців, різних організацій; здійснювати заходи, спрямовані на додаткове залучення споживачів до свого товару.

6. Вплив конкуренції. В умовах відсутності монополії на продукцію, а також активній збутовій діяльності конкурентів, набуває особливого значення конкурентоспроможність продукції.

7. Рівень реклами та інших заходів по стимулюванню збуту. Найбільш поширеними є реклама, виставкова діяльність, особисті контакти із споживачами і публікація статей про продукцію у нерекламній пресі.

8. Умови і порядок оплати. Прийняття рішення про доцільність можливого варіанту оплати повинно співвідноситися з стратегічними задачами підприємства. На реальний фінансово-економічний стан суб'єктів господарювання позитивно впливає тільки платоспроможний попит на продукцію, а бартер, векселя, взаємозаліки лише погіршують його.

9. Інноваційна діяльність. Фізичний і моральний знос більшості виробничих потужностей потребує масштабної реконструкції і технічного переоснащення підприємств з метою створення умов для виготовлення конкурентоспроможної продукції. Для активізації інноваційної діяльності необхідне фінансування державою значних наукоємних комплексів, надання пільг фундаментальним науковим дослідженням з метою підвищення конкурентоспроможності національної продукції і зростання обсягів її реалізації на внутрішньому та зовнішньому ринках.

10. Інвестиційна діяльність. Державна інвестиційна політика повинна ґрунтуватися на позачерговому інвестуванні перспективних технологій і виробів, цільових програм по їх розробці та впровадженню. З метою залучення іноземних інвестицій та збільшення обсягів продаж вітчизняної продукції, доцільно прискорити використання різних форм привабливості капіталу.

11. Регулювання експорту й імпорту продукції. Регулювання експорту повинно передбачати вплив держави оподаткуванням на експортну продукцію, її державне кредитування і страхування. Регулювання імпорту необхідно здійснювати шляхом введення обмежувальних умов, протекційних цін на продукцію, що ввозиться до України (митна політика держави). Заходами держави, спрямованими на нормативно-правове забезпечення експортно-імпоротної діяльності є: проведення ефективної митно-тарифної політики; розробка системи цільових комплексних програм з окремих пріоритетних напрямів розвитку.

В сучасних умовах необхідне підвищення ефективності зовнішньоекономічних зв'язків на державному рівні за рахунок удосконалення законодавчої бази регулювання зовнішньоекономічної діяльності; формування сприятливого правового клімату для українського експорту; покращення системи тарифного регулювання імпорту і системи податкових платежів.

Висновки

Для удосконалення узагальненої класифікації факторів впливу на збут продукції обґрунтовані її складові: ступінь керованості; ступінь впливу на покупця; спосіб досягнення; призначення; територіальна належність; рівень стабільності; стратегічна визначеність. Запропонована класифікація дозволяє ґрунтовніше підібрати систему факторів відповідно до умов конкретного суб'єкту національного господарства, що є підставою для його успішного функціонування.

Список використаних джерел

1. Багійев Г. Л. Маркетинг: справочное пособие. СПб.: Издательство СПбГУЭФ, 1998. 78 с.
2. Болт Г. Дж. Практическое руководство по управлению сбытом / пер. с англ. М.: Экономика, 1991. 271 с.
3. Важинський Ф. А., Ноджак Л. С., Колодійчук А. В. Оцінка ефективності управління системою збуту машинобудівних підприємств // Економіка промисловості. 2010. № 1. С. 119–122.
4. Гаврилко П. П., Колодійчук А. В., Черторижський В. М. Фактори інноваційного розвитку промисловості // Науковий вісник НЛТУ України: зб. наук.-техн. праць. 2011. Вип. 21.11. С. 201–205.
5. Голубева С. Менеджмент сбыта (опыт Германии). М.: Высшая школа, 1999. 174 с.
6. Економічна енциклопедія. У 3 томах. Т. 3 / редкол.: С. В. Мочерний (відп. ред.) та ін. К.: Видавничий центр «Академія», 2002. 952 с.
7. Економічна теорія / Є. М. Воробйов (ред.), А. А. Гриценко, В. М. Лісовицький, В. М. Соболев. Харків–Київ, 2003. 704 с.
8. Інноваційна стратегія українських реформ / А. С. Гальчинський, В. М. Геєць, А. К. Кінах, В. П. Семиноженко. К.: Знання України, 2002. 336 с.
9. Колодійчук А. В., Пісний В. М. Особливості функціонування машинобудівних підприємств на сучасному етапі розвитку економіки України // Науковий вісник НЛТУ України. 2009. Вип. 19.13. С. 172–178.

10. Сопільник Л. І., Колодійчук А. В. Управління конкурентоспроможністю машинобудівних підприємств на сучасному етапі розвитку економіки України // Науковий вісник НЛТУ України. 2009. Вип. 19.10. С. 222–227.

11. Ткаченко В. В. Маркетингова збутова політика підприємства // Проблеми формування ринкової економіки: міжвідомчий науковий збірник. 2001. №9. С. 245–252.

References

1. Bagiyev, G. L. (1998). Marketing [Marketing]: Reference Guide. SPb.: SPbSUEF Publishing. [in Russian].

2. Bolt, G. J. (1991). Prakticheskoye rukovodstvo po upravleniyu sbytom [Practical guide to sales management]. Translated from English. Moscow: Economics. [in Russian].

3. Vazhynskyy, F. A., Nodzhak, L. S., & Kolodiychuk, A. V. (2010). Otsinka efektyvnosti upravlinnya systemoyu zbutu mashynobudivnykh pidpryyemstv [Assessment of the efficiency of management of the sales system of machine-building enterprises]. *Ekonomika promyslovosti – Economy of Industry*, 1, 119–122. [in Ukrainian].

4. Havrylko, P. P., Kolodiychuk, A. V., & Chertoryzhskyy, V. M. (2011). Faktory innovatsiynoho rozvytku promyslovosti [Factors of innovation development of industry]. In *Naukovyy visnyk NLTU Ukrayiny [Scientific Bulletin of National Forestry University of Ukraine]*: Vol. 21.11 (pp. 201–205). [in Ukrainian].

5. Golubeva, S. (1999). Menedzhment sbyta (opyt Germanii) [Sales management (experience of Germany)]. Moscow: Higher school. [in Russian].

6. Mochernyy, S. V. (Ed.), et al. (2002). *Ekonomichna entsyklopediya [Economic encyclopedia]*. In 3 vols. Vol. 3. Kyiv: Academy Publishing Center. [in Ukrainian].

7. Vorobyov, Ye. M. (Ed.), Hrytsenko, A. A., Lisovytsky, V. M., & Sobolyev, V. M. (2003). *Ekonomichna teoriya [Economic theory]*. Kharkiv–Kyiv. [in Ukrainian].

8. Halchynskyy, A. S., Heyets, V. M., Kinakh, A. K., & Semynozhenko, V. P. (2002). *Innovatsiyna stratehiya ukrayins'kykh reform [Innovative strategy of Ukrainian reforms]*. Kyiv: Knowledge of Ukraine. [in Ukrainian].

9. Kolodiychuk, A. V., & Pisnyy, V. M. (2009). Osoblyvosti funktsionuvannya mashynobudivnykh pidpryyemstv na suchasnomu etapi rozvytku ekonomiky Ukrayiny [Features of functioning of machine-building enterprises at the current stage of development of the economy of Ukraine]. In *Naukovyy visnyk NLTU Ukrayiny [Scientific Bulletin of National Forestry University of Ukraine]*: Vol. 19.13 (pp. 172–178). [in Ukrainian].

10. Sopilnyk, L. I., & Kolodiychuk, A. V. (2009). Upravlinnya konkurentospromozhnisty mashynobudivnykh pidpryyemstv na suchasnomu etapi rozvytku ekonomiky Ukrayiny [Management of competitiveness of machine-building enterprises at the present stage of development of Ukrainian economy]. In *Naukovyy visnyk NLTU Ukrayiny [Scientific Bulletin of National Forestry University of Ukraine]*: Vol. 19.10 (pp. 222–227). [in Ukrainian].

11. Tkachenko, V. V. (2001). *Marketynhova zbutova polityka pidpryyemstva [Marketing sales policy of the enterprise]*. In *Problemy formuvannya rynkovoyi ekonomiky [Problems of market economy formation]*: Vol. 9 (pp. 245–252). [in Ukrainian].

Дані про авторів

Молнар Олександр Сергійович,

к.е.н., доцент, завідувач кафедри економічної теорії, ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
e-mail: Kaf-et@uzhnu.edu.ua

Булеца Надія Володимирівна,

к.е.н., доцент кафедри економічної теорії, ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
e-mail: Kaf-et@uzhnu.edu.ua

Гіцій Ніколетта Шандорівна,

магістр кафедри економічної теорії, ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
e-mail: Kaf-et@uzhnu.edu.ua

Осика Дарина Іванівна,

магістр кафедри економічної теорії, ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
e-mail: Kaf-et@uzhnu.edu.ua

Данные об авторах

Молнар Александр Сергеевич,

к.э.н., доцент, заведующий кафедрой экономической теории, ГВУЗ «Ужгородский национальный университет»

e-mail: Kaf-et@uzhnu.edu.ua

Булеца Надежда Владимировна,

к.э.н., доцент кафедры экономической теории, ГВУЗ «Ужгородский национальный университет»
e-mail: Kaf-et@uzhnu.edu.ua

Гиций Николетта Шандоровна,

магистр кафедры экономической теории, ГВУЗ «Ужгородский национальный университет»
e-mail: Kaf-et@uzhnu.edu.ua

Осыка Дарья Ивановна,

магистр кафедры экономической теории, ГВУЗ «Ужгородский национальный университет»
e-mail: Kaf-et@uzhnu.edu.ua

Data about the authors**Oleksandr Molnar,**

Ph.D. in Economics, Associate Professor, Head of the Department of Economic Theory, Uzhhorod National University

e-mail: Kaf-et@uzhnu.edu.ua

Nadiya Buletsa,

Ph.D. in Economics, Associate Professor of the Department of Economic Theory, Uzhhorod National University

e-mail: Kaf-et@uzhnu.edu.ua

Nikoletta Hitsiy,

Master of the Department of Economic Theory, Uzhhorod National University

e-mail: Kaf-et@uzhnu.edu.ua

Daryna Osyka,

Master of the Department of Economic Theory, Uzhhorod National University

e-mail: Kaf-et@uzhnu.edu.ua

ДУДК 338.465.4:338.49:620.92

<http://doi.org/10.5281/zenodo.4288664>

ПРЕДУН К.М.

Еколого-економічні аспекти реновації змісту функціонально-технологічного інструментарію житлово-комунального господарства України

Предметом дослідження є об'єкти інфраструктури населених пунктів України, а саме системи енергозабезпечення (тепло-, газо- та електропостачання) як традиційні, так і альтернативні.

Метою дослідження є визначення пріоритетності використання різноманітних палив: традиційних і альтернативних, а також впливу продуктів їх згоряння на довкілля для обґрунтування шляхів та інструментарію реновації житлово-комунального господарства України.

Методи дослідження. При написанні статті використано загальнонаукові та спеціальні методи досліджень фізичних та економічних явищ щодо функціонування та стратегії розвитку паливно-енергетичного комплексу держави.

Результати роботи. Заміна основного палива – природного газу – для потреб джерел теплоти, електроенергії альтернативним дає уявну економію коштів місцевих бюджетів в умовах децентралізації державного управління (за рахунок різниці цін природного газу та інших органічних палив). Водночас лише такі заходи породжують ряд інших проблем. Збільшення забруднення навколишнього природного середовища – одна із них. Проаналізовано законодавче забезпечення, тарифну політику, вимоги чинних в Україні нормативно-правових актів щодо екобезпеки, виробництва, постачання теплоти та електроенергії кінцевим споживачам. У відповідності з ними розглянуто заміну природного газу альтернативними паливами. Обраховано прогнозовані вартість отриманої енергії, викиди забруднювальних речовин і парникових газів в атмосферне повітря. Отримано величини показників емісії, які базуються на даних про фізико-хімічний склад і витрату кожного з палив з врахуванням характеристик процесів спалювання та заходів щодо зменшення викидів того чи іншого інгредієнту. Виконано порівняльний аналіз палив щодо впливу на довкілля продуктів спалювання, а також безпосередньо вартості самих палив.

Галузь застосування результатів. Екологія, житлово-комунальне господарство, паливно-енергетичний комплекс.

Висновки. У сільській місцевості, перетворивши відходи сільськогосподарського виробництва та обробки деревини як вторинну сировину в якісне біопаливо, доцільно запроваджувати заміну традиційного природного газу альтернативним паливом. У міських населених пунктах за рахунок реалізації заходів з підвищення енергоефективності існуючих будівель і споруд можливе зменшення споживання традиційного природного газу, а зекономлені кошти можуть бути спрямовані, наприклад, на термомодернізацію їх зовнішньої оболонки. Це дозволить залишити в якості основного органічного палива для потреб централізованого теплопостачання наразі найбільш дешевого та екологічного – природний газ.

Ключові слова: енергопостачання, тариф, енергоносіє, природний газ, альтернативні палива, теплота згоряння, альтернативна енергетика, електроенергія, забруднювальні речовини, парникові гази.

Эколого–экономические аспекты реновации содержания функционально–технологического инструментария жилищно–коммунального хозяйства Украины

Предметом исследования являются объекты инфраструктуры населенных пунктов Украины, а именно системы энергообеспечения (тепло–, газо– и электроснабжения) как традиционные, так и альтернативные.

Целью исследования является определение приоритетности использования различных топлив: традиционных и альтернативных, а также влияния продуктов их сгорания на окружающую среду для обоснования путей и инструментария реновации жилищно–коммунального хозяйства Украины.

Методы исследования. При написании статьи использованы общенаучные и специальные методы исследований физических и экономических явлений по функционированию и стратегии развития топливно–энергетического комплекса страны.

Результаты работы. Замена основного топлива – природного газа – для нужд источников теплоты, электроэнергии альтернативным дает мнимую экономию средств местных бюджетов в условиях децентрализации государственного управления (за счет разницы цен природного газа и других органических топлив). В то же время только такие меры порождают ряд других проблем. Увеличение загрязнения окружающей природной среды – одна из них. Проанализированы законодательное обеспечение, тарифная политика, требования действующих в Украине нормативно–правовых актов касательно экобезопасности, производства, поставки тепла и электроэнергии конечным потребителям. В соответствии с ними рассмотрена замена природного газа альтернативными топливами. Рассчитаны прогнозируемые стоимость полученной энергии, выбросы загрязняющих веществ и парниковых газов в атмосферный воздух. Получены величины показателей эмиссии, основанные на данных о физико–химическом составе и расходе каждого из топлив с учетом характеристик процессов сжигания и мероприятий по уменьшению выбросов того или иного ингредиента. Выполнен сравнительный анализ топлив с точки зрения влияния на окружающую среду продуктов сгорания, а также непосредственно стоимости самих топлив.

Область применения результатов. Экология, жилищно–коммунальное хозяйство, топливно–энергетический комплекс.

Выводы. В сельской местности, превратив отходы сельскохозяйственного производства и обработки древесины как вторичное сырье в качественное биотопливо, целесообразно вводить замену традиционного природного газа альтернативным топливом. В городских населенных пунктах за счет реализации мероприятий по повышению энергоэффективности существующих зданий и сооружений возможно уменьшение потребления традиционного природного газа, а сэкономленные средства могут быть направлены, например, на термомодернизации их внешней оболочки. Это позволит оставить в качестве основного органического топлива для нужд централизованного теплоснабжения на сегодня наиболее дешевое и экологичное – природный газ.

Ключевые слова: энергоснабжение, тариф, энергоноситель, природный газ, альтернативные топлива, теплота сгорания, альтернативная энергетика, электроэнергия, загрязняющие вещества, парниковые газы.

Ecological and economic aspects of renovation of the content of functional and technological tools of housing and communal services economy of Ukraine

The subject of the research is the infrastructure objects of the settlements of Ukraine, namely the energy supply systems (heat, gas and electricity supply) both traditional and alternative.

The purpose of the study is to determine the priority of the use of various fuels: traditional and alternative, as well as the impact of their combustion products on the environment to justify the ways

and tools of renovation of housing and communal services of Ukraine.

Research methods. *When writing the article, general scientific and special methods of research of physical and economic phenomena concerning the functioning and strategy of development of the fuel and energy complex of the state were used.*

Results of work. *Replacement of the main fuel – natural gas – for the needs of heat sources, electricity alternative gives imaginary savings of local budgets in terms of decentralization of public administration (due to the difference in prices of natural gas and other fossil fuels). At the same time, only such measures pose a number of other problems. Increasing environmental pollution is one of them. Legislative support, tariff policy, requirements of current regulations in Ukraine on environmental safety, production, supply of heat and electricity to end users are analyzed. In accordance with them, the replacement of natural gas with alternative fuels is considered. The projected cost of energy received, emissions of pollutants and greenhouse gases into the atmosphere are calculated. The values of emission indicators are obtained, which are based on data on the physicochemical composition and consumption of each of the fuels, taking into account the characteristics of combustion processes and measures to reduce emissions of a particular ingredient. A comparative analysis of fuels in relation to the environmental impact of combustion products, as well as directly the cost of the fuels themselves.*

Field of application of results. *Ecology, housing and communal services, fuel and energy complex.*

Conclusions. *In rural areas, by converting waste from agricultural production and wood processing as a secondary raw material into quality biofuels, it is advisable to introduce the replacement of traditional natural gas with alternative fuels. In urban settlements, the implementation of measures to improve the energy efficiency of existing buildings and structures may reduce the consumption of traditional natural gas, and the savings can be used, for example, for thermal modernization of their outer shell. This will allow to leave as the main fossil fuel for the needs of district heating the cheapest and most environmentally friendly – natural gas.*

Keywords: *energy supply, tariff, energy carrier, natural gas, alternative fuels, heat of combustion, alternative energy, electricity, pollutants, greenhouse gases.*

Постановка проблеми. Технологічний рівень розвитку будь-якої країни опосередковано характеризується показником споживання електричної енергії однією людиною. Якщо у 1990 р. в Україні він становив 5198 кВт-год./особа (що було близьким до середньої величини в Європейському Союзі – 5468 кВт-год./особа), то у 2005 р. – скоротився до 3789 (що майже у 2 р. менше у порівнянні з країнами ЄС) з подальшим падінням. Наприклад, у 2017 р. – до 3386 кВт-год./особа (різниця стала ще більш різкою) [1, 2]. Відставання за цим показником від розвинутих країн світу спричинено різким скороченням споживання електричної енергії вітчизняними промисловістю і сільським господарством. З іншої сторони, сучасна економіка України характеризується невиправдано високою інтенсивністю енергоспоживання. Згідно з вимогами [2] передбачається зниження до 2035 р. енергоємності валового внутрішнього продукту до рівня 0,17 кг н.е. [3] на 1 дол. США ВВП України (ПКС) проти сьогоднішніх 0,28 та наближення за цим показником до країн зі схо-

жими кліматичними, географічними та економічними параметрами.

Структура обсягу та вартості електроенергії в Україні за 2018 р. з прив'язкою до джерела генерації опублікована на сайті Державного підприємства «Енергоринок» [4] та подана у табл. 1. Як видно, в структурі генерації в Україні панівне місце займають атомні електростанції. Частка альтернативних джерел (вітрових і сонячних, на біопаливі та дрібних ГЕС) не перевищує 2 %, проте у фінансових виплатах в загальному обсязі складає майже 8,5 %. А перше місце в структурі ціни електроенергії належить «тепловій генерації» – понад 47 %.

З поміж усіх джерел найвищий тариф отримують сонячні електростанції (СЕС) – 15 євроцентів/кВт-год. (для СЕС, запущених у 2019 р.). Загалом для «зеленої» енергетики він гарантований до 2030 р. [5] і прив'язаний до курсу європейської валюти та є одним з найбільших у Європі. У той же час на першу половину 2019 р. оптові ціни на електроенергію, вироблену на АЕС, склали 0,56 грн., а для ТЕС – 2,00 грн. за 1 кВт-год. [4]. Причому, остан-

Таблиця 1. Структура за обсягом та вартістю електроенергії в Україні у 2018 р. [4]

№ з/п	Виробник	Частка, % в:		Співвідношення ціна/генерація
		генерації	ціні	
1.	Атомні електростанції (АЕС)	54,33	26,60	0,490
2.	Гідроелектростанції (ГЕС) (крім малих)	7,81	5,28	0,676
3.	Теплоелектростанції (ТЕС)	29,5	47,1	1,597
4.	Теплоелектроцентралі (ТЕЦ)	6,45	12,42	1,926
5.	Альтернативні (ВЕС+СЕС)	1,56	7,36	4,718
6.	ГЕС (малі)	0,16	0,56	3,500
7.	Біомаса	0,07	0,25	3,571
8.	Інші	0,12	0,43	3,583
9.	Разом	100,00	100,00	1,000

Примітка. Співвідношення «ціна/генерація» характеризує прибутковість виробництва електроенергії: при величині показника більше одиниці – компанія отримує надприбутки.

ня ціна є чи не найвищою серед аналогічних у світі. З введенням в Україні з 1 липня 2019 р. ринку електроенергії [6] вартість електроенергії для населення, виробленої АЕС, незважаючи на покладені на держкомпанію НАЕК «Енергоатом» функції постачальника зі спеціальними зобов'язаннями (ПСО), збільшилась приблизно на 25 % (до 0,70 грн./кВт–год.) при одночасному зниженні тарифів на електроенергію «теплової генерації» на 12 %. Ціна продукції іншої держкомпанії – «Укргідроенерго» – також виросла на ринку на 47 % – з 0,7 до 1,1 грн./кВт–год. [7].

На даний час [1] майже всі енергоблоки ТЕС і ТЕЦ відпрацювали свій розрахунковий ресурс – 100 тис. годин, а майже 2/3 з них перетнули визнану у світовій енергетичній практиці межу граничного ресурсу (170 тис. годин) та фізичного зносу (200 тис. годин) і потребують модернізації чи заміни. У 2020 р. вичерпуються проектні терміни експлуатації – 30 років – 12 з 15 працюючих енергоблоків АЕС [1]. З усіх країн, які розвивають атомну енергетику, лише у США кількість енергоблоків, роботу яких продовжено, перевищує кількість зупинених [8].

З підписанням Угоди про асоціацію України з Європейським Союзом [9], приєднанням нашої держави до Договору про заснування Енергетичного Співтовариства [10] розпочалось реальне реформування енергетичного сектору економіки: від прийняття нормативно–законодавчих актів до впровадження технічних рішень, які сприятимуть зменшенню використання традиційних видів палива і забрудненню довкілля. Пріоритетом державної політики стають підвищення енергоефективності, використання енергії з альтернативних джерел [2]. У 2035 р. частка відновлювальної

енергетики повинна становити не менше 25 % у структурі енергетичного балансу країни.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Реалізація першочергових заходів Енергетичної стратегії України на період до 2035 р. виявила певні диспропорції в основних аспектах, наприклад, щодо цінової політики стосовно альтернативних палив і енергії з альтернативних джерел у порівнянні з традиційними.

Житлово–комунальне господарство України є значним споживачем паливно–енергетичних ресурсів [2]. Для потреб тепlopостачання населених пунктів і задоволення господарсько–побутових потреб мешканців пріоритетними залишаються два енергоносії – природний газ і електричний струм. За надані послуги з газо–, тепло– та електропостачання мешканцям житлових будинків запроваджено ринкові (виключно природний газ, ціна встановлена Постановою Кабінету Міністрів) або т.зв. економічно обґрунтовані ціни (для інших енергоносіїв і послуг).

У зв'язку з тим, що інженерна інфраструктура населених пунктів України морально застаріла та знаходиться в незадовільному стані (потребує капітального ремонту чи реконструкції), актуальними стають питання щодо подальшої долі існуючих систем енергопостачання.

При вирішенні цієї проблеми слід враховувати наступні аспекти:

- ресурси палива (як традиційного органічного, так і альтернативного);
- запаси сировини – для реконструкції інженерних систем будівель різного призначення, інженерних мереж і споруд на них;

Таблиця 2. Норми витрат на місяць та вартість реалізації послуг з електро-, тепло- та газопостачання для населення у м. Києві станом на 1.08.2019 р. [11,12]

№ з/п	Характеристика послуги	Один. виміру	Вартість, грн.
1.	Газопостачання	1000 м ³	6166,77
		кВт-год.	0,73...0,69*
	– індивідуальне газове опалення на 1 місяць для 1 м ² опалюваної площі	11 м ³ /м ²	67,83
2.	Електропостачання при споживанні:		
	– до 100 кВт-год./місяць	кВт-год.	0,90
	– більше 100 кВт-год./місяць	кВт-год.	1,68
3.	Електропостачання для потреб опалення при споживанні:		
	– до 3000 кВт-год./місяць	кВт-год.	0,90
	– більше 3000 кВт-год./місяць	кВт-год.	1,68
4.	Теплопостачання централізоване	Гкал	1611,58
		кВт-год.	1,39

Примітка. На підставі даних Кодексу газотранспортної системи при стандартних умовах діапазон значень нижчої теплоти згоряння природного газу знаходиться в межах 9,07...9,59 кВт-год./м³ [13] і, відповідно, не є сталою вартість 1 кВт-год. енергії.

Таблиця 3. Характеристика стану інженерних мереж і споруд на них населених пунктів України [14]

№ з/п	Показник	Один. виміру	Система енергопостачання:		
			теплова	електрична	газова
1.	Відсоток зносу (потреба у капітальному ремонті чи перекладання)	%	43,0	18,0	10,0
2.	Втрати при транспортуванні від кількості енергії, що передається	%	14,3	19,0	2,8

• стан видобутку, транспортування магістральними мережами, генерації та можливість подальшого розвитку;

• екологічність прийнятих рішень.

З поміж інших інженерних комунікацій технічний стан газових мереж є найкращим, а втрати при експлуатації – мінімальними [1, 14]. Окрім того, в Україні є достатні сировинна база, металургійний та машинобудівний комплекси для підтримання у робочому стані та подальшого розвитку трубопровідного транспорту. Водночас, відсутня власна сировинна база для виробництва кабельно-провідникової продукції систем електропостачання.

З встановленням ринкових цін на енергоносії важливою є також цінова політика держави. Україна приєдналася до єдиного європейського простору ринкової торгівлі природним газом та взяла на себе зобов'язання виконувати всі рішення та процедурні акти, прийняті під час заснування Договору [9, 15]. Згідно з цими вимогами кількість спожитого газу повинна виражатися в одиницях енергії. Цей підхід можливо застосувати і при порівнянні різних видів палив та джерел енергії.

Таким чином, критерієм порівняння прийнято вартість 1 кВт-год. енергії. Стосовно альтернативної енергетики, то їй надані значні преференції. Наприклад, в ЄС закупки такої електроенергії користуються привілеями, правда, не такими значними, як в Україні [4]. В Євросоюзі діє програма «20–20–20», згідно з якою на альтернативну енергетику у 2020 р. припадатиме 20 % генерації в регіоні. Водночас, завдяки цим рішенням, європейський енергоринок ставатиме більш складнішим, менш стабільним і більш вразливим. Підвищуються тарифи для кінцевих споживачів, збільшуються ризики енергетичних компаній.

Мета дослідження. Дана робота присвячена дослідженню ефективності використання альтернативних палив у порівнянні з традиційними для потреб енергопостачання населених пунктів України.

Виклад основного матеріалу. З реформуванням українського ринку електричної енергії державна компанія «Енергоатом», яка генерує найбільшу її кількість за найнижчою ціною (див. гр.5 табл.1), протягом року – з 1 липня 2019 р. по 1 липня 2020 р. з власних коштів покриватиме різницю між «зеленими» тарифами на елек-

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ ТА ВИДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

троенергію та її ринковою ціною. Надалі, відповідно до Закону «Про ринок електричної енергії» [6] енергію з альтернативних палив і джерел купуватиме т.зв. «Гарантований покупець», субсидуючи її з тарифу «Оператора системи передавання» або, просто кажучи з кишені кінцевого споживача.

Стосовно теплопостачання будівель і споруд в Законі України «Про енергетичну ефективність будівель» [16] встановлено пріоритетність заходів із забезпечення належних умов проживання та/або життєдіяльності людей протягом нормативного строку експлуатації будівлі при нормативно допустимому рівні витрат енергії [17]. Першочерговими завданнями є зменшення споживання енергії за рахунок термомодернізації зовнішньої оболонки будівлі, автоматизації процесів регулювання відпуску теплоти, облік спожитих енергоресурсів тощо. Використання альтернативних палив слід розглядати лише після виконання вище вказаних заходів.

Аналіз рішень з практичної реалізації заходів, особливо в умовах децентралізації державного управління, засвідчує майже цілковите недотримання вказаної послідовності. Серед основних, що впроваджуються і які, на перший погляд, дають економію коштів слід відзначити:

- заміну традиційного палива – природного газу – альтернативним, як правило, місцевим –

торфом, брикетами деревини, відходами сільськогосподарського виробництва тощо;

- використання електроенергії для потреб теплопостачання.

Деякі теплотехнічні характеристики найбільш вживаних в Україні палив подано у табл. 4.

При визначенні вартості енергії, яка виділяється при згорянні палива в теплогенеруючих установках, слід врахувати їх коефіцієнти корисної дії.

Аналіз даних, наведених у табл.5, демонструє безальтернативність та пріоритетність використання природного газу для потреб енергопостачання населених пунктів, приймаючи в якості критерію порівняння вартість енергії. Дещо ближчим до нього паливом є брикети з лушпиння соняхів, а найдорожчим – солом'яні брикети.

Розгляд екологічних аспектів застосування традиційних та альтернативних палив також дає подібну картину. Прогнозовані викиди забруднювальних речовин і парникових газів розраховані згідно з методикою [18]. Вона базується на використанні показників емісії на основі даних про склад і витрату палива. Показник емісії характеризує масову кількість забруднювальної речовини чи парникового газу, яка викидається в атмосферу разом з димовими газами, віднесена до одиниці енергії, що виділяється під час згоряння палива. При цьому враховуються характеристики

Таблиця 4. Питома вартість енергії палива

№ з/п	Паливо	Теплота згорання		Вартість	
		МДж/кг	кВт-год./кг	грн./т	грн./кВт-год.
1	2	3	4	5	6
1.	Природний газ	49,10	13,64	9153,0	0,67
2.	Вугілля марки ГР	20,47	5,68	3500,0	0,62
3.	Торфобрикет	14,95	4,15	2700,0	0,65
4.	Брикет з лушпиння соняха	19,13	5,32	3500,0	0,66
5.	Брикет із соломи	15,70	4,36	4300,0	0,99
6.	Брикет із дуба	19,35	5,38	4700,0	0,87

Примітка. У вартості твердих палив для кінцевого споживача не враховані витрати на транспортування, перевалку та зберігання, які можуть сягати до 25 %, а також очистки та утилізації продуктів спалювання.

Таблиця 5. Питома вартість енергії, що виділяється при згорянні палива

№ з/п	Паливо	К.к.д. ТГУ	Вартість енергії, грн./кВт-год.	
			палива	при згорянні
1.	Природний газ	0,92	0,67	0,73
2.	Вугілля марки ГР	0,70	0,62	0,89
3.	Торфобрикет	0,75	0,65	0,87
4.	Брикет з лушпиння соняха	0,85	0,66	0,78
5.	Брикет із соломи	0,85	0,99	1,16
6.	Брикет із дуба	0,85	0,87	1,02

Таблиця 6. Порівняльний аналіз використання альтернативних палив для потреб теплопостачання (у частках до природного газу)

Показник	Паливо					
	деревина	солома	лушпиння	торф	газ	вугілля ГР
А. Викиди забруднюювальних речовин (ЗР)						
1. Оксиди азоту	1,839	1,841	1,844	1,849	1,0	4,541
2. Оксиди сірки*	–	1,0	1,316	2,756	–	23,277
3. Оксид вуглецю	10,994	11,006	11,025	11,056	1,0	11,039
4. Тверді частки**	1,0	5,055	2,213	21,993	–	49,458
5. Разом ЗР	6,754	19,106	13,678	63,069	1,0	192,28
Б. Викиди парникових газів (ПГ)						
6. Діоксид вуглецю	2,776	2,627	2,149	2,471	1,0	3,341
7. Метан	1,571	1,571	1,571	1,571	1,0	1,571
8. Оксид діазоту	23,0	23,0	23,0	23,0	1,0	23,0
9. Разом ПГ	2,776	2,627	2,149	2,471	1,0	3,341
10. Всього ЗР+ПГ	2,780	2,664	2,161	2,532	1,0	3,660

Примітки. * При порівнянні викидів в атмосферне повітря сірчистого ангідриду за основу взято викиди при спалюванні соломи (для природного газу і деревини з твердих порід даний інгредієнт відсутній).

** Для викидів твердих часток в якості еталонного палива прийнято деревину, так як при використанні природного газу в навколишнє середовище цей інгредієнт не надходить.

ки процесу спалювання та заходи щодо зменшення викиду того чи іншого інгредієнту.

У табл.6 виконано порівняльний аналіз палив щодо їх впливу на довкілля [19].

Найбільш екологічно небезпечним паливом серед інших є вугілля. Це викликано значним вмістом сірки та високою зольністю палива. Для невеликої потужності водогрійних котлів влаштувати пилогазоочисні установки практично недоцільно. Особливо це стосується очистки викидів від сполук сірки. Природний газ є екологічно чистим паливом. Він характеризується найменшим рівнем забруднення атмосферного повітря. Відходи сільськогосподарського виробництва (солома, лушпиння соняхів) займають проміжне місце між вугіллям та природним газом.

Висновки

Впровадженню нових технологій в енергетичне виробництво з мінімальним впливом на навколишнє середовище сприятимуть ефективні схеми торгівлі викидами, зелені сертифікати та спеціальні тарифи, що слід опрацювати в спеціальних програмах та заходах з реалізації Енергетичної стратегії. Особливу необхідно приділити формуванню громадської думки щодо економії енергоресурсів та підтримки екологічно прийнятого розвитку енергетики країни, яка має стимулювати органи законодавчої та виконавчої влади до прийняття та реалізації відповідних рішень. Лише дотримання вимог Закону України «Про енергетичну

ефективність будівель» [16], особливо в частині термомодернізації зовнішньої оболонки існуючих будівель і споруд дозволить зменшити потребу в тепловій енергії не менше, чим у 2,5 рази і, відповідно, залишити в якості основного органічного палива для потреб теплопостачання населених пунктів України найбільш екологічне – природний газ, тим більш, що розвідані запаси дозволяють збільшити його видобуток і повністю відмовитись від закупівель за кордоном.

Список використаних джерел

1. Енергетична стратегія України на період до 2030 р. – Схвал. розпорядженням КМУ від 15 березня 2006 р. N 145–р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/145-2006-p> (дата звернення: 10.09.2019).
2. Енергетична стратегія України на період до 2035 р. «Безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність». – Схвал. розпорядженням КМУ від 18.08.2017 р. №605–р. URL: http://mpe.kmu.gov.ua/minugol/control/publish/article?art_id=245234085 (дата звернення: 10.09.2019).
3. Тонна нафтового еквівалента. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Тонна_нафтового_еквівалента (дата звернення: 10.09.2019).
4. Структура генерації та ціни електроенергії. URL: <https://www.google.com/search?q=%D0%A1%D0%A2%D0%A0%D0%A3%D0%9A%D0%A2%D0%A3%D0%A0%D0%90+%D0%B3%D0%B5%D0%BD%D0%B5%D1%80%D0%BD%D1%86%D1%96%D1%97+%D1%82%D0%BD%D1%86%D1%96%D0%BD>

%D0%B8+%D0%B5%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D1%82%D1%80%D0%BE%D0%B5%D0%BD%D0%B5%D1%80%D0%B3%D1%96%D1%97&tbm=isch&source=univ&sa=X&ved=2ahUKEwiW2brenckbAhVRxosKHbedDzcQsAR6BAgFEAE&biw=1366&bih=620#imgrc=_ (дата звернення: 10.09.2019).

5. Закон України «Про альтернативні джерела енергії». – № 2755–VIII від 11.07.2019. URL: <https://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/555-15> (дата звернення: 23.08.2019).

6. Закон України «Про ринок електричної енергії». №2712–VIII від 25.04.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2019-19> (дата звернення: 23.08.2019).

7. В Україні необхідно збільшити тариф на електрику для населення. URL: <https://www.obozrevatel.com/ukr/economics/ukraintsiv-nalyakali-novim-pidvischennyam-tarifiv-i-nazvali-umovi.htm>. (дата звернення: 11.09.2019).

8. Хмара Д.О. Проблеми продовження терміну експлуатації ядерних реакторів на українських АЕС // Нова тема. – 2010. – №2. – с.20...23.

9. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011 (дата звернення: 23.08.2019).

10. Про ратифікацію Протоколу про приєднання України до договору про заснування Енергетичного Співтовариства: закон України: станом 1.01.2019 р. № 2787–VI (2787–17) від 15.12.2010. К.: ВВР, 2011, №24, ст.170.

11. Ціна на газ для побутових споживачів. URL: <https://energy.kyivgaz.ua/ofitsijna-informatsiya/tsinita-tarifina-gaz.html> (дата звернення: 23.08.2019).

12. Тарифи. КИЇВЕНЕРГО. Офіційний сайт для клієнтів. URL: https://kyivenergo.ua/dtek_kem_home/tarifi_home (дата звернення: 23.08.2019).

13. Кодекс газотранспортної системи. Затвердж. Постановою НКРЕКП №2493 від 30.09.2015. Редакція від 05.06.2019. URL: <https://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z1378-15/para18> (дата звернення: 10.09.2019).

14. Предун К.М. Вибір і обґрунтування способів передачі енергії для систем інженерного забезпечення населених пунктів України / К.М.Предун. – Енергозбереження в будівництві та архітектурі.: Наук.-техн. збірник. – К.: КНУБА, 2013. – Вип.4. – с.210...214.

15. Запровадження в Україні обліку природного газу в одиницях енергії. URL: <http://www.naftogaz.com/>

<files/Information/Kruglyi-stil-energy-Osievskiy-text.pdf> (дата звернення: 10.09.2019).

16. Закон України «Про енергетичну ефективність будівель» – 2118–VII. – К.: ВВР, 2017, №3, с.5, стаття 359.

17. ДБН В.2.6–31:2016. Теплова ізоляція будівель. – К.: Мінрегіонбуд України, 2017. – 30 с.

18. Викиди забруднювальних речовин у атмосферу від енергетичних установок. Методика визначення. – К.: Видавництво «КВІЦ», 2002.

19. Predun K.M. Modernization of applied organizational and technological solutions in design and use of modern heating systems /K. M. Predun, O. M. Shevchuk, Y. Y. Franchuk. – Innovative Solutions In Modern Science № 2(29), 2019. – p. 62...77.

References

1. Enerhetychna stratehiya Ukrayiny na period do 2030 r. – Skhval. rozporjadzhennyam KМУ vid 15 bereznya 2006 r. N 145–r. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/145-2006-p> (data zvernennya: 10.09.2019).

2. EnerhetychnastratehiyaUkrayinynaperioddo2035r. «Bezpeka, enerhoefektyvnist', konkurentospromozhnist'». – Skhval. rozporjadzhennyam KМУ vid 18.08.2017 r. №605–r. URL: http://mpe.kmu.gov.ua/minugol/control/publish/article?art_id=245234085 (data zvernennya: 10.09.2019).

3. Tonna naftovoho ekvivalenta. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Tonna_naftovoho_ekvivalenta (data zvernennya: 10.09.2019).

4. Struktura heneratsiyi ta tsiny elektroenerhiyi. URL: https://www.google.com/search?q=%D0%A1%D0%A2%D0%A0%D0%A3%D0%9A%D0%A2%D0%A3%D0%A0%D0%90+%D0%B3%D0%B5%D0%BD%D0%B5%D1%80%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%97+%D1%82%D0%B0+%D1%86%D1%96%D0%BD%D0%B8+%D0%B5%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D1%82%D1%80%D0%BE%D0%B5%D0%BD%D0%B5%D1%80%D0%B3%D1%96%D1%97&tbm=isch&source=univ&sa=X&ved=2ahUKEwiW2brenckbAhVRxosKHbedDzcQsAR6BAgFEAE&biw=1366&bih=620#imgrc=_ (data zvernennya: 10.09.2019).

5. Закон Ukrayiny «Pro al'ternatyvni dzherela enerhiyi». – № 2755–VIII vid 11.07.2019. URL: <https://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/555-15> (data zvernennya: 23.08.2019).

6. Закон Ukrayiny «Pro rynek elektrychnoyi enerhiyi». №2712–VIII vid 25.04.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2019-19> (data zvernennya: 23.08.2019).

7. V Ukrayini neobkhdno zbil'shyty taryf na elektryku dlya naselennya. URL: <https://www.obozrevatel.com/>

com/ukr/economics/ukraintsiv-nalyakali-novim-pidvischennyam-tarifiv-i-nazvali-umovi.htm. (data zvernennya: 11.09.2019).

8. Khmara D.O. Problemy prodovzhennya terminu ekspluatatsiyi yadernykh reaktoriv na ukrayins'kykh AES // Nova tema. – 2010. – №2. – s.20...23.

9. Uhoda pro asotsiatsiyu mizh Ukrainoyu, z odniyeyi storony, ta Yevropeys'kym Soyuzom, Yevropeys'kym spivtovarystvom z atomnoyi enerhiyi i yikhnimy derzhavamy-chlenamy, z inshoyi storony. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011 (data zvernennya: 23.08.2019).

10. Pro ratyfikatsiyu Protokolu pro pryednannya Ukrainy do dohovoru pro zasnuvannya Enerhetychnoho Spivtovarystva: zakon Ukrainy: stanom 1.01.2019 r. – № 2787-VI (2787-17) vid 15.12.2010. – K.: VVR, 2011, №24, st.170.

11. Tsina na haz dlya pobutovykh spozhyvachiv. URL: <https://energy.kyivgaz.ua/ofitsijna-informatsiya/tsini-ta-tarifi-na-gaz.html> (data zvernennya: 23.08.2019).

12. Taryfy. KYIVENERHO. Ofitsiynyy sayt dlya kliyentiv. URL: https://kyivenergo.ua/dtek_kem_home/tarifi_home (data zvernennya: 23.08.2019).

13. Kodeks hazotransportnoyi systemy. Zatverdzh. Postanovoyu NKREKP №2493 vid 30.09.2015. Redaktsiya vid 05.06.2019. URL: <https://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z1378-15/paran18> (data zvernennya: 10.09.2019).

14. Predun K.M. Vybir i obgruntuvannya sposobiv peredachi enerhiyi dlya system inzhenerneho zabezpechennya naselenykh punktiv Ukrainy / K.M.Predun. – Enerhozberezhennya v budivnytstvi ta arkhitekturi.: Nauk.-tekh. zbirnyk. – K.: KNUBA, 2013. – Vyp.4. – s.210...214.

15. Zaprovdzhennya v Ukraini obliku pryrodnogo hazu v odynytyakh enerhiyi. URL: <http://www.>

[naftogaz.com/files/Information/Kruglyi-stil-energy-Osievskyi-text.pdf](http://www.naftogaz.com/files/Information/Kruglyi-stil-energy-Osievskyi-text.pdf) (data zvernennya: 10.09.2019).

16. Zakon Ukrainy «Pro enerhetychnu efektyvnist' budivel'» – 2118-VII. – K.: VVR, 2017, №3, s.5, statyya 359.

17. DBN V.2.6-31:2016. Teplova izolyatsiya budivel'. – K.: Minrehionbud Ukrainy, 2017. – 30 s.

18. Vykydy zabrudnyuval'nykh rechovyn u atmosferu vid enerhetychnykh ustanovok. Metodyka vyznachennya. – K.: Vydavnytstvo «KVITS», 2002.

19. Predun K.M. Modernization of applied organizational and technological solutions in design and use of modern heating systems /K. M. Predun, O. M. Shevchuk, Y. Y. Franchuk. – Innovative Solutions In Modern Science № 2(29), 2019. – p. 62...77.

Дані про автора

Предун Костянтин Миронович,

к.т.н., доцент, професор кафедри теплогазопостачання і вентиляції, Київський національний університет будівництва і архітектури
e-mail: 31172@ukr.net

Данные об авторе

Предун Константин Миронович,

к.т.н., доцент, профессор кафедры теплогазоснабжения и вентиляции, Киевский национальный университет строительства и архитектуры
e-mail: 31172@ukr.net

Data about the author

Kostiantyn Predun,

Ph.D. in Technical Sciences, associate Professor, Professor of the Department of Heat and Gas Supply and Ventilation, Kyiv National University of Construction and Architecture
e-mail: 31172@ukr.net

СОЦІАЛЬНО-ТРУДОВІ ПРОБЛЕМИ

УДК 364.22:351.2:331.5

<http://doi.org/10.5281/zenodo.4288674>

ЦИМБАЛЮК С.О.
ПОПЛАВСЬКА О.М.

Оцінювання якості життя людини праці в умовах нової соціоекономічної реальності

Стрімкі динамічні зрушення, що відбуваються в соціально-економічній сфері, усе більше актуалізують проблеми, пов'язані зі подоланням бідності та нерівності, забезпеченням доступності ресурсів, інклюзивності ринків. У комплексі усі явища суттєво впливають на якість життя й корелюються з цілями сталого розвитку. Разом з тим, класичні підходи до оцінювання якості життя мають низку недоліків і потребують удосконалення, зокрема прийняття системи координат, що дозволяла б порівнювати ознаки й характерні складові якості життя різних країн. Стаття присвячена дослідженню сутності та структури, трансформації розуміння категорії «якість життя». Особлива увага приділена структуруванню складових цієї категорії. Доведено посилення вагомості соціальної складової в оцінюванні якості життя. Разом з тим автори запропонували власний методичний підхід щодо оцінювання базових компонентів якості життя та провели відповідний аналіз. Авторський підхід ґрунтується на виокремленні матеріальної, комунікативної та соціальної складових. Кожна зі складових охоплює низку характеристик, які дозволяють визначити вектор змін і «розкрити проблемні зони» в економіці та соціально-трудої сфері. Зокрема матеріальна компонента якості життя включає такі базові характеристики та показники, як медіанний розподіл доходів населення, рівень бідності серед працюючого населення, оцінка гідності оплати праці. «Комунікативна» складова включає ті показники та характеристики, які дозволяють оцінити рівень доступності ресурсів населенню, зокрема, це рівень (оцінка населенням) доступності послуг щодо охорони здоров'я, рівень (оцінка) ризику залишитися без роботи, рівень (оцінка) соціальної безпеки. До соціальної складової віднесено рівень довіри населення до інституцій (влада, судочинство), рівень кримінальності (індивідуальної/особистісної безпеки), рівень комфортності проживання (інфраструктурна компонента) та рівень безпечності середовища (екологічна складова). У статті набули подальшого розвитку ідеї авторів щодо оцінювання соціальної безпеки та інтегральної оцінки гідності оплати праці. Зроблено висновок про необхідність зміни методичних підходів оцінювання якості життя з метою запровадження прогностичного підходу.

Ключові слова: якість життя, гідна праця, соціальна безпека, оцінка якості життя.

ЦИМБАЛЮК С.А.
ПОПЛАВСКАЯ О.Н.

Оценка качества жизни человека труда в условиях новой социэкономической реальности

Стремительные динамические сдвиги, происходящие в социально-экономической сфере все больше актуализируют проблемы, связанные с преодолением бедности и неравенства, обеспече-

нием доступности ресурсов, инклюзии рынков. В комплексе все явления существенно влияют на качество жизни и коррелируются с целями устойчивого развития. Вместе с тем, классические подходы к оценке качества жизни имеют ряд недостатков и требуют усовершенствования, в частности принятия системы координат, которая позволяла бы сравнивать признаки и характерные составляющие качества жизни разных стран. Статья посвящена исследованию сущности и структуры, трансформации понимания категории «качество жизни». Особое внимание уделено структурированию составляющих этой категории. Доказано усиления значимости социальной составляющей в оценке качества жизни. Вместе с тем авторы предложили собственный методический подход к оценке базовых компонентов качества жизни и провели соответствующий анализ. Авторский подход основывается на выделении материальной, коммуникативной и социальной составляющих. Каждая из составляющих охватывает ряд характеристик, которые позволяют определить вектор изменений и «раскрыть проблемные зоны» в экономике и социально–трудовой сфере. В частности, материальная компонента качества жизни включает следующие базовые характеристики и показатели: медианное распределение доходов населения, уровень бедности среди работающего населения, оценка достойности оплаты труда. «Коммуникативная» составляющая включает те показатели и характеристики, которые позволяют оценить уровень доступности ресурсов населению, в частности, это уровень (оценка населением) доступности услуг по охране здоровья, уровень (оценка) риска остаться без работы, уровень (оценка) социальной безопасности. К социальной компоненте отнесены уровень доверия населения к институтам (власть, судопроизводство), уровень криминальности (индивидуальной/личностной безопасности), уровень комфортности проживания (инфраструктурная компонента) и уровень безопасности среды (экологическая составляющая). В статье получили дальнейшее развитие идеи авторов по оценке социальной безопасности и интегральной оценки достойности оплаты труда. Сделан вывод о необходимости изменения методических подходов оценивания качества жизни с целью внедрения прогностического подхода.

Ключевые слова: качество жизни, достойный труд, социальная безопасность, оценка качества жизни.

TSYMBALIUK S.O.
POPLAVSKA O.M.

Assessing the quality of life of working man in the new socio–economic reality

The rapid dynamic shifts taking place in the socio–economic sphere increasingly actualize the problems associated with overcoming poverty and inequality, ensuring the availability of resources, and inclusive markets. Together, all phenomena significantly affect the quality of life and correlate with the goals of sustainable development. At the same time, classical approaches to assessing the quality of life have a number of disadvantages and require improvement, in particular, the adoption of a coordinate system that would allow comparing the features and characteristic components of the quality of life in different countries. The article is devoted to the study of the essence and structure, transformation of understanding category «quality of life». Particular attention is paid to the structuring of the components of this category. The strengthening of the importance of the social component in assessing the quality of life has been proved. At the same time, the authors proposed their own methodological approach to assessing the basic components of the quality of life and conducted a corresponding analysis. The author's approach is based on the distinguishing material, communicative and social components. Each of the components covers a number of characteristics that allow you to determine the vector of changes and «reveal problem areas» in the economy and social and labor sphere. In particular, the material component of the quality of life includes the following basic characteristics and indicators: the median distribution of incomes of the population, the level of poverty among the working population, an assessment of decent wages. The «communicative» component includes those indicators and characteristics that make it possible to assess the level of availability of resources to the population, in particular, the level (assessment by the population) of the availability of health services, the level (assessment) of the risk of being unemployed, and the level (assessment) of social security. The social component includes the level of public credibility to institutions (governance, legal proceedings), the level of criminality (individual/personal security), the level of living comfort (infrastructure component) and

the level of environmental safety (environmental component). The authors' ideas on the assessment of social security and an integral assessment of decent wages have been worked out in the article. It has been concluded that it is necessary to change the methodological approaches to assessing the quality of life in order to introduce a prognostic approach.

Key words: *quality of life, decent work, social security, quality of life assessment.*

Постановка проблеми. Трансформації, які відбуваються в економічній, фінансовій та соціально–трудо­вій сферах викликають значні занепокоєння серед урядовців, науковців, бізнесменів. Це пов'язано з глибинними зрушеннями, що мають місце в суспільстві, зі зміною способу життя, ціннісних орієнтирів і соціокультурних інституцій. Наслідком перетворень, з одного боку, стало більш відповідальне ставлення суспільства до оточуючого середовища, поширення гуманістичних ідей, а з іншого – поглиблення демографічної кризи, зростання бідності, посилення нерівності. Зокрема, незважаючи на зусилля міжнародної спільноти, за оцінками Світового банку до сьогодні близько 40 – 60 мільйонів людей у світі знаходяться у крайній бідності (до 1,90 дол. США на день) [7]. При цьому, бідність поширена і серед найманих працівників: в країнах ОЕСР в середньому 7% осіб, які живуть у домогосподарствах, й котрі мають хоча б одного працюючого, є бідними. Разом з тим, працюючі бідні – феномен не лише країн з низьким рівнем економічного розвитку, але і розвинених країн. Наприклад, понад 10% працюючого населення Японії, Мексики, Польщі, Португалії, Туреччини та США є бідними [3]. Усе це кардинально змінює «портрет» якості життя населення країн, особливо в умовах пандемії, що охопила увесь світ.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання якості життя досліджувалося плеядою науковців, серед яких вагомий внесок зробили Є.М. Лібанова [14], Л.М. Черенько [17], Г.С. Лопушняк [15], які досліджували проблеми бідності населення, його причини та наслідки, проблеми зайнятості та доходів населення, як складової якості життя. Авторами запропоновані основні соціальні та демографічні показники, що описують розвиток й дозволяють вимірювати якість життя в Україні. Водночас автори часто ототожнюють якість життя з людським розвитком, що на думку авторів, не повною мірою віддзеркалює сутність концепції якості життя. Не менш вагомими є здобутки А.М. Колота та О.О. Герасименко [4]. Автори дослідили питання

гідної праці як компонента якості життя, а також виокремили проблеми її забезпечення. Разом з тим поза увагою вчених залишилися питання комплексної оцінки якості життя населення, що дозволило б гармонізувати економічний та соціальний розвиток суспільства, обрати більш ефективні інструменти щодо реалізації цілей сталого розвитку, як основи якості життя.

Зважаючи на вище зазначене, метою статті є дослідження змін у розумінні змісту та структури такої оціночної характеристики, як якість життя і вироблення підходів до самої оцінки якості життя людини праці в нових соціоекономічних реаліях.

Виклад основного матеріалу. Якість життя – багатовимірна категорія, яка по мірі осмислення суспільством ролі людини в економіці та розвитку концепту «соціальної держави», трансформувалася від розуміння її як ознаки добробуту до всеохоплюючої дефініції, що уміщує цілі сталого розвитку. Останні публікації свідчать, що якість життя слід розглядати не лише з позиції оцінювання матеріального стану, рівня бідності, рівня доступності ресурсів, але й суб'єктивної оцінки власного життя в певному соціально–економічному середовищі, можливостей реалізації, розвитку культури, тощо. Деякі автори рекомендують під час оцінювання якості життя враховувати фізичне та психологічне здоров'я населення, рівень розвитку соціальних відносин, особливості переконань та сприйняття суспільства в навколишньому середовищі [11]. Отже, якість життя, як комплексна характеристика, включає усі сфери життєдіяльності людини – від особистісної до соціально–трудо­вої сфери. Узагальнюючи, автори пропонують розуміти якість життя населення як сукупність ознак, що характеризують активності людини протягом життя та визначають її суб'єктивну оцінку власного місця, ролі, значення у світі (середовищі), сприйняття суспільства та ототожнення із цінностями, притаманними певній культурі.

Оскільки людина, її роль у суспільно–економічному житті під впливом цифровізації, поступу 4–ї промислової революції змінюється, то усе більшого значення набувають соціальні детермінан-

ти якості її життя. Зокрема, К. Шваб наголошує на тому, що сучасні перетворення – це не лише технічна трансформація виробництва, впровадження технологій, але докорінне переосмислення цінностей людини, зміна стилю життя. [9]. Відповідно до останнього дослідження Deloitte пріоритетами у житті міленіалів та покоління Z стали баланс «робота–життя», кар’єрне зростання, добробут родини [10]. Разом з тим, вчені відмічають загострення проблем психо–емоціоного стану, особливо під час пандемії. Усе це підтверджує зростання значущості соціальних чинників, що впливають на якість життя населення.

Наразі, серед публікацій, присвячених досліджуваній проблематиці, усе частіше зустрічаємо термін «соціальна якість». Слід зауважити, що спочатку її розуміли як стандарт задля вимірювання відповідності якості повсякденного життя громадян прийнятному європейському рівню [12, 5]. Але такий підхід звужував об’єкт дослідження, оскільки порівнювати показники різних країн світу було не коректним за такого підходу. Пізніше автори запропонували таке трактування: «соціальна якість – міра, в якій громадяни здатні брати участь у соціальному та економічному житті своїх громад за умов, що підвищують їхній добробут та індивідуальний потенціал» [12, 13]. У цих визначеннях очевидним є орієнтування на комунікативні процеси в суспільстві та рівень доступності ресурсів, тому в сучасних умовах, коли поглиблюється індивідуалізація відносин, ці ознаки варто переосмислити. Адже не завжди можливість скористатися доступними ресурсами дає реальну можливість отримати блага. Традиційні підходи щодо оцінювання якості життя спираються на матеріалістичну картину світу, де матеріальні потреби домінують, тому до несуттєвих вимірів якості життя відносять охорону здоров’я, освіту, якість навколишнього середовища, особисту безпеку, громадську участь та баланс між роботою і життям [8]. Враховуючи зростання факторів невизначеності в соціо–економічному середовищі, зростає роль мотивів та ціннісних настанов конкретної особистості. Також самі оцінки важко порівнювати між різними країнами, оскільки соціальні стандарти, рівень економічного розвитку тощо можуть суттєво різнитися за змістом (для когось важливими будуть матеріальні блага, а для інших – наприклад, мобільність). Крім того, навіть об’єктивні чинники в

інтерпретації різних людей матимуть різні оцінки. Наприклад, потребує опрацювання питання наскільки людям подобається робота (як суб’єктивна ознака якості життя) й чи можуть її зміст, характер, умови впливати на рівень безробіття (об’єктивна ознака якості життя).

Існує й інший погляд на якість життя. Зокрема, на сьогодні відомим є підхід Міжнародної асоціації соціальної якості, в основі якого лежить між–дисциплінарний підхід та орієнтація на цілі сталого розвитку. При цьому якість оцінюється через призму аналізу таких факторів:

- соціальна справедливість, що передбачає верховенство права;
- солідарність;
- рівні цінності;
- людська гідність;
- екорівновага [2].

Як бачимо, такий підхід орієнтовано на суб’єктивні загальні оцінки (залежить від традицій, інституту моралі у певних країнах), тож має певні вади, адже не дозволяє кількісно оцінити соціальні процеси. Врахувати таке складно, але автори пропонують комбінований підхід, що ґрунтується на поєднанні економічної та соціальної суті життя людини. Разом з тим, автори намагалися уникнути переобтяження підходу узагальненими та взаємозалежними показниками.

Отже, авторський підхід щодо оцінювання якості життя працюючих, зокрема соціальної її складової, включає такі характеристики та показники:

- I. Матеріальна складова якості:
 - співвідношення середньомісячної заробітної плати по країні та мінімальної заробітної плати, %;
 - медіанний розподіл доходів населення, %;
 - рівень бідності серед працюючого населення;
 - оцінка гідності оплати праці;
- II. «Комунікативна» складова (доступності):
 - рівень (оцінка населенням) доступності послуг щодо охорони здоров’я;
 - рівень (оцінка) ризику залишитися без роботи;
 - рівень (оцінка) соціальної безпеки;
- III. Соціальна складова:
 - рівень довіри населення до інституцій (влада, судочинство);
 - рівень кримінальності (індивідуальної безпеки);
 - рівень комфортності проживання (інфраструктурна компонента);
 - рівень безпечності середовища (екологічна складова).

СОЦІАЛЬНО–ТРУДОВІ ПРОБЛЕМИ

Відповідно до авторської методики, сумарний показник якості життя населення визначається як арифметична сума знаків (більше / менше), де результатом є переважна тенденція щодо зміни характеристик якості життя населення у відповідному періоді.

Отже, для України визначальними є такі характеристики якості життя населення. По-перше, за об'єктивними показниками рівень бідності серед працюючих протягом 2015–2018 років зменшується (табл. 1). Разом з тим, зниження відбувається низькими темпами. Також варто звернути увагу на те, що у 2017 році було змінено методологічний підхід до визначення прожиткового мінімуму та фактичного прожиткового мінімуму. У зв'язку з цим стрімке покращення у зазначеному році – результат не якісної зміни матеріального добробуту населення, а зміни підходів до визначення показників.

Порівнюючи ці дані із даними щодо медіанного розподілу доходів населення, очевидним стає, що більшість населення отримує доходи нижче медіанного розподілу, зокрема, у 2019 році – фактично 85% (рис. 1).

Зважаючи на те, що основним джерелом доходів населення залишається оплата праці (а останні роки частка оплати праці в сукупних доходах зростає), то працююче населення також потенційно має ризики збідніти. Цьому є підтвердження щодо самооцінювання населенням рівня своїх доходів: постійно відмовляли собі у необхідному, крім харчування, понад 40% домогосподарств.

Підсумовуючи огляд матеріальної складової якості життя населення, наголосимо на тому, що динаміка співвідношення середньомісячної заробіт-

ної плати по країні та мінімальної заробітної плати та оцінка гідної оплати праці мають тісну кореляцію. Зважаючи на таке, рівень досягнення гідної оплати праці може бути представлений показником потенціалу заробітної плати (рис. 2), що дозволить розкрити й соціальну складову якості працюючого населення [6]. Даний показник віддзеркалює можливості працюючого не лише відновлювати власні зусилля, енергетичні втрати тощо, але ураховує потреби у розвитку, збереженні здоров'я, тощо. Наразі він показує, що суттєвих зрушень щодо досягнення гідної оплати праці не відбулося.

Отже, матеріальні ознаки якості життя показують стагнацію процесів щодо її покращення протягом досліджуваного періоду.

Оцінюючи комунікативні чинники якості життя населення, відзначимо, що ризики залишитися без роботи є високими, оскільки рівень безробіття тривалий час перевищує природний його рівень (наприклад, у 2015 році рівень безробіття становив 9,1%, у 2017 р. – 9,5%, а у 2019 р. – 8,2%). Тож протягом досліджуваного періоду він перевищував природний рівень більш як удвічі.

Досліджуючи соціальну безпеку населення (дозволяє оцінити імовірність негативного прояву соціальних ризиків для держави) та рівень довіри (як основу соціальної безпеки), слід звернути увагу на те, що сприйняття населенням економіко–соціальної ситуації в країні є вкрай негативним. Перш за все, посилення «відтоку» молоді за кордон (як для навчання, так і працевлаштування) часто свідчить про низьку оцінку спроможності вітчизняного бізнесу щодо надання гідного робочого місця. Крім того, рік за роком соціальні опитування демонструють стабільно низький рівень довіри до

Таблиця 1. Динаміка рівня бідності в Україні *

ПОКАЗНИКИ	2015	2016	2017	2018	Середні темпи зростання
Рівень бідності за абсолютним критерієм (витрати, нижчі від фактичного прожиткового мінімуму) серед працюючих осіб, відсотків	52,5	52,6	39,1	35,6	0,89
Рівень бідності за абсолютним критерієм (доходи, нижчі від фактичного прожиткового мінімуму) серед працюючих осіб, відсотків	42,6	42,0	23,7	18,2	0,77
Частка бідного населення (витрати, нижчі від фактичного прожиткового мінімуму), охопленого програмами соціальної підтримки (соціальні пільги, житлові субсидії, допомога на дітей, допомога малозабезпеченим сім'ям та інші види соціальної допомоги), відсотків	63,0	70,3	73,6	70,9	1,04

* побудовано за даними офіційного сайту Міністерства соціальної політики URL: <https://www.msp.gov.ua/timeline/Pokazniki-socialnoi-sferi.html>

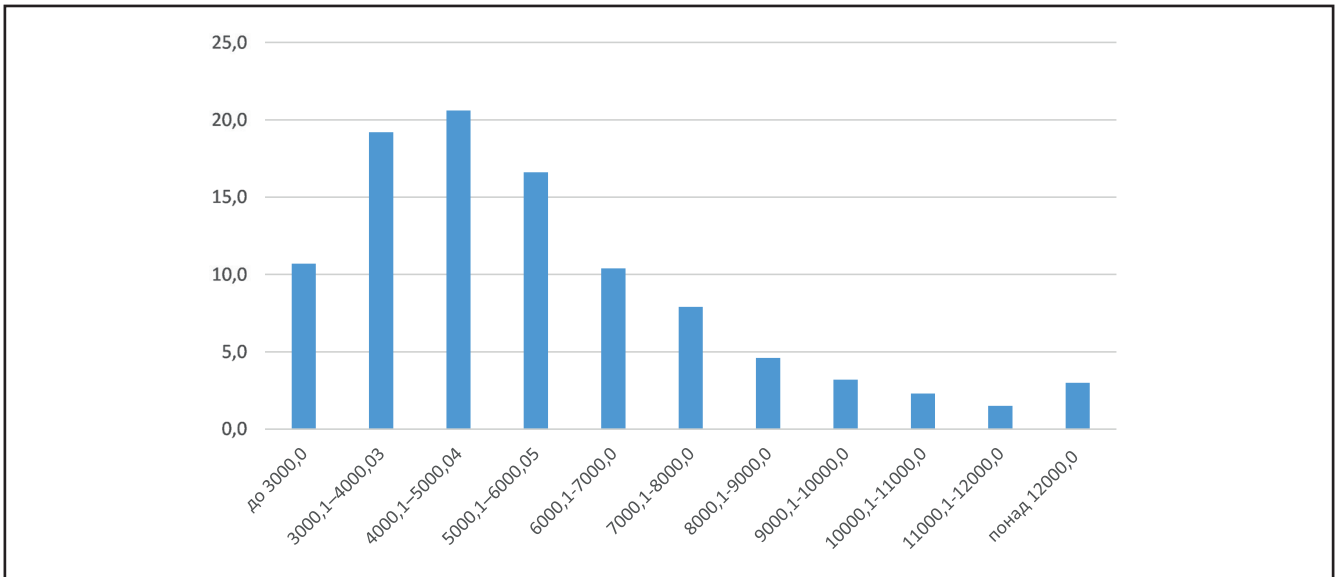

Рисунок 1. Розподіл населення (%) за рівнем середньодушових еквівалентних загальних доходів у місяць, грн. у 2019 р. *

* побудовано за даними офіційного сайту Державного комітету статистики. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2020/gdvdg/rzd/rzd_19_u.xls

влади, органів управління, судочинства. Зокрема, за результатами досліджень Центру Разумкова найчастіше недовіра висловлюється державному апарату (чиновникам) (77%), судовій системі загалом (76%), комерційним банкам (71,5%), місцевим судам (71%), політичним партіям (70%), Прокуратурі (68%), Спеціалізованій антикорупційній прокуратурі (66%), Національному антикорупційному бюро України (НАБУ) (65%), Верховній Раді України (65%), Національному агентству з питань запобігання корупції (НАЗК) (65%), Уряду України (64,5%), Верховному Суду (64%), Антикорупційному суду (64%), Конституційному Суду України (60,5%), Національному банку України (60%), профспілкам (51%) [16].

Важливим індикатором якості життя людини праці є рівень доступності різних ресурсів та інклюзія ринку. Особливо це актуально у розрізі доступності послуг щодо охорони здоров'я. Нажаль маємо констатувати, що доступність медичних послуг знижується: якщо у 2018 році при потребі не змогли отримати медичну допомогу чи купити ліки, медичне приладдя 21% домогосподарств, які потребували такої допомоги, то у 2019 році їх частка становила 24,4%. [1]. Усе це негативно впливає на сприйняття людиною особистої якості життя.

Аналіз соціального блоку показників якості життя представлено у табл.2. Як бачимо загалом динаміка показників є позитивною, проте темпи змін дуже низькі. Істотною ознакою якості життя

протягом досліджуваного періоду залишається індекс кліматичних змін, який показує спроможність та активність країни щодо запровадження енергозберігаючих технологій, раціонального використання природних ресурсів, перехід до «зеленої економіки», ін.

Очевидними залишаються «проблемні зони» якості життя населення: у сфері доходів (купівельна спроможність населення є вкрай низькою), навколишнього середовища (рівень забрудненості високий); чимало складових індексу якості життя мають середні значення – рівень особистої безпеки (кримінальність), охорона здоров'я, тощо. Динаміка показника якості життя загалом в Україні покращується, але у порівнянні з багатьма Європейськими країнами, цей показник залишається найнижчим. Наприклад, у 2017 році у Німеччині індекс якості життя становив 189,13, в Естонії – 180,8, у Польщі – 147,53; у 2019 році у тих самих країнах відповідно якість життя склала – 184,3, 178,27 та 145,90.

Отже, якщо прийняти за основу класичну п'ятибальну шкалу оцінювання, то інтегральна оцінка якості життя людини праці, як сукупність ознак та характеристик, є задовільною. Це означає, що питання забезпечення якості життя вимагає якісно нових рішень, особливо в умовах соціально-економічної невизначеності. Поступ нової соціо-економічної реальності поглиблює протиріччя між індивідуальним і колективним, що сприяє тран-

Рисунок 2. Динаміка показника потенціалу заробітної плати в Україні*

* побудовано автором за даними офіційного сайту Державної служби статистики України URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

Таблиця 2. Динаміка індексу якості життя за соціальними складовими в Україні

	Індекс якості життя	Індекс особистої безпеки	Індекс охорони здоров'я	Індекс забрудненості територій	Індекс кліматичних змін
2016	84,07	50,57	48,06	68,58	50,45
2017	87,63	49,57	49,34	67,55	69,23
2018	100,41	50,00	50,30	66,18	70,41
2019	103,32	50,96	51,13	65,55	70,69

* побудовано за даними статистичного сайту Нумберо. URL: https://www.numbeo.com/quality-of-life/rankings_by_country.jsp?title=2019-mid®ion=150

сформації ціннісних орієнтацій та формуванню нових трудових домінант й перегляду підходів до розуміння та оцінювання якості життя населення. Тож запропонований авторський підхід дозволить не лише констатувати й аналізувати поточний стан якості життя, але й виявляти «проблемні зони» у процесі досягнення кращих показників якості життя, тобто має прогностичний характер.

Список використаних джерел

1. Самооцінка населенням стану здоров'я та рівня доступності окремих видів медичної допомоги у 2018 році. (2019). (дата звернення: 03 вересня 2020). URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

2. Elaboration of the Theory of Social Quality and Its Approach. International Association on Social Quality. (дата звернення 30 вересня 2020). URL: <https://socialquality.org/theory/>

3. In-Work Poverty: What Can Governments Do? oecd. (Дата звернення 05 жовтня 2020). URL: <https://www.oecd.org/els/43650040.pdf>

4. Kolot, A., Kozmenko, S., Herasymenko, O. Development of a Decent Work Institute as a Social Quality Imperative: Lessons for Ukraine. Economics and Sociology. 2020. Vol. 13, № 2. pp. 70–85. (дата звернення 10 жовтня 2020). URL: https://www.economics-sociology.eu/files/5_945_Kolot%20et%20al.pdf

5. Pamela A., Claire W. Social Quality: A Way to Measure the Quality of Society. 2012. (дата звернення 02 жовтня 2020). URL: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3384781/>

6. Poplavska O, Danylyevych N. Social responsibility and social partnership in the 4th industrial revolution context: case of Ukraine. REVESCO. Revista de Estudios Cooperativos. Vol. 135 (2020). (дата звернення: 11 жовтня 2020). URL: <https://revistas.ucm.es/index.php/REVE/article/view/69185>

7. Poverty. Worldbank. (дата звернення: 25 серпня 2020). URL: <https://www.worldbank.org/en/topic/poverty/overview>

8. Quality of Life Indicators. Federal Statistical Office. Switzerland. (дата звернення: 25 вересня 2020). URL:

<https://www.bfs.admin.ch/bfs/en/home/statistics/cross-sectional-topics/city-statistics/indicators-quality-life.html>

9. Schwab, K. The Fourth Industrial Revolution: What it Means, How to Respond. (2016, January 14). (дата звернення: 12 жовтня 2020). URL: <https://www.weforum.org/agenda/2016/01/the-fourth-industrial-revolution-what-it-means-and-how-to-respond/>

10. The Deloitte Global Millennial Survey 2020. (дата звернення: 14 жовтня 2020). URL: <https://www2.deloitte.com/global/en/pages/about-deloitte/articles/millennialsurvey.html>

11. Vagetti GC, Moreira NB, Barbosa Filho VC, de Oliveira V, Cancian CF, Mazzardo O, et al. Domínios da qualidade de vida associados a percepção de saúde: um estudo com idosos de um programa de atividade física em bairros de baixa renda de Curitiba, Paraná. *Brasil Cien Saude Colet.* 2013;18(12):3483–93.

12. Walker A. Social Quality and Quality of Life (accessed 22 September 2020). URL: https://www.researchgate.net/publication/260403819_Social_Quality_and_Quality_of_Life

13. Вимірювання якості життя: економічні, соціальні та суб'єктивні показники. Дослідження соціальних показників, 40 (1), 189–216. (дата звернення: 21 вересня 2020). URL: https://www.researchgate.net/publication/226481991_Measuring_quality_of_life_Economic_social_and_subjective_indicators_Social_Indicators_Research_401_189-216

14. Лібанова Е. М. Бідність населення України: методологія, методика та практика аналізу. Монографія. К.: КНЕУ, 2008. 328 с.

15. Лопушняк Г. С. Державні соціальні стандарти, гарантії та нормативи: сутнісно-проблемні аспекти. Соціально-трудові відносини: теорія та практика. 2014. № 2. С. 491–499.

16. Оцінка громадянами діяльності влади, рівень довіри до соціальних інститутів та політиків, електоральні орієнтації громадян (лютий 2020р. соціологія). (дата звернення: 16 жовтня 2020). URL: <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/otsinka-gromadianamy-dialnosti-vlady-riven-doviry-do-sotsialnykh-institutiv-ta-politykiv-elektoralni-orientatsii-gromadian-liutyi-2020r>

17. Цимбалюк С.О. Гідна оплата праці: теоретико-методологічні засади та механізм реалізації. Монографія. 2019. 294 с.

18. Черенько Л.М. Нові форми бідності в Україні: основні прояви та оцінка масштабів явища. Демографія та соціальна економіка. 2015. № 1(23). С. 11–21.

References

1. Camootsinka naselenniam stanu zdorovia ta rivnia dostupnosti okremykh vydiv medychnoi dopomohy u 2018 rotsi. (2019). (accessed: 03 September 2020). URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

2. Elaboration of the Theory of Social Quality and Its Approach. International Association on Social Quality. (accessed 30 September 2020). URL: <https://socialquality.org/theory/>

3. In-Work Poverty: What Can Governments Do? oecd. (accessed 05 zhovtnia 2020). URL: <https://www.oecd.org/els/43650040.pdf>

4. Kolot, A., Kozmenko, S., Herasymenko, O. Development of a Decent Work Institute as a Social Quality Imperative: Lessons for Ukraine. *Economics and Sociology.* 2020. Vol. 13, № 2. pp. 70–85. (accessed 10 October 2020). URL: https://www.economics-sociology.eu/files/5_945_Kolot%20et%20al.pdf

5. Pamela A., Claire W. Social Quality: A Way to Measure the Quality of Society. 2012. (accessed 02 zhovtnia 2020). URL: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3384781/>

6. Poplavska O, Danylyevych N. Social responsibility and social partnership in the 4th industrial revolution context: case of Ukraine. *REVESCO. Revista de Estudios Cooperativos.* Vol. 135 (2020). (accessed: 11 October 2020). URL: <https://revistas.ucm.es/index.php/REVE/article/view/69185>

7. Poverty. Worldbank. (accessed 25 August 2020). URL: <https://www.worldbank.org/en/topic/poverty/overview>

8. Quality of Life Indicators. Federal Statistical Office. Switzerland. (accessed 25 September 2020). URL: <https://www.bfs.admin.ch/bfs/en/home/statistics/cross-sectional-topics/city-statistics/indicators-quality-life.html>

9. Schwab, K.. The Fourth Industrial Revolution: What it Means, How to Respond. (2016, January 14) (accessed 12 October 2020). URL: <https://www.weforum.org/agenda/2016/01/the-fourth-industrial-revolution-what-it-means-and-how-to-respond/>

10. The Deloitte Global Millennial Survey 2020. (accessed 14 October 2020). URL: <https://www2.deloitte.com/global/en/pages/about-deloitte/articles/millennialsurvey.html>

11. Vagetti GC, Moreira NB, Barbosa Filho VC, de Oliveira V, Cancian CF, Mazzardo O, et al. Domínios da qualidade de vida associados a percepção de saúde: um estudo com idosos de um programa de atividade física em bairros de baixa renda de Curitiba, Paraná. *Brasil Cien Saude Colet.* 2013;18(12):3483–93

СОЦІАЛЬНО–ТРУДОВІ ПРОБЛЕМИ

12. Walker A. Social Quality and Quality of Life (accessed 22 September 2020). URL: : https://www.researchgate.net/publication/260403819_Social_Quality_and_Quality_of_Life

13. Vymiriuvannia yakosti zhyttia: ekonomichni, sotsialni ta subiektyvni pokaznyky. Doslidzhennia sotsialnykh pokaznykiv, 40 (1), 189–216. (accessed 21 September 2020). URL: https://www.researchgate.net/publication/226481991_Measuring_quality_of_life_Economic_social_and_subjective_indicators_Social_Indicators_Research_401_189-216

14. Libanova E. M. Bidnist naselennia Ukrainy: metodolohiia, metodyka ta praktyka analizu. Monohrafiia. K.: KNEU, 2008. 328 p.

15. Lopushniak H. S. Derzhavni sotsialni standarty, harantii ta normatyvy: sutnisno–problemni aspekty. Sotsialno–trudovi vidnosyny: teoriia ta praktyka. 2014. № 2. P. 491–499.

16. Otsinka hromadianamy diialnosti vlady, riven doviry do sotsialnykh instytutiv ta politykiv, elektoralni oriientatsii hromadian (liutyi 2020r. sotsiolohiia). (accessed 16 October 2020). URL: <https://razumkov.org.ua/napiamky/sotsiologichni-doslidzhennia/otsinka-gromadianamy-diialnosti-vlady-riven-doviry-do-sotsialnykh-instytutiv-ta-politykiv-elektoralni-oriientatsii-gromadian-liutyi-2020r>

17. Tymbaliuk S.O. Hidna Hidna oplata pratsi: teoretyko–metodolohichni zasady ta mekhanizm realizatsii. Monohrafiia. 2019. 294 p.

18. Cherenko L.M. Novi formy bidnosti v Ukraini: osnovni proiavy ta otsinka mashtabiv yavyscha. Demohrafiia ta sotsialna ekonomika. 2015. № 1 (23). P. 11–21.

Дані про авторів

Цимбалюк С.О.,

д.е.н., професор, Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана, Україна
e-mail: tsymbaliuk_svitlana@ukr.net

Поплавська О.М.,

к.е.н., доцент, Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана, Україна
e-mail: oksanadom@ukr.net

Данные об авторах

Цымбалюк С.А.,

д.э.н., профессор, Киевский национальный экономический университет имени Вадима Гетьмана, Украина
e-mail: tsymbaliuk_svitlana@ukr.net

Поплавская О.Н.,

к.э.н., доцент, Киевский национальный экономический университет имени Вадима Гетьмана, Украина
e-mail: oksanadom@ukr.net

Data about the authors

Tymbaliuk S.O.,

ScD in Economics, professor, Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman, Ukraine
e-mail: tsymbaliuk_svitlana@ukr.net

Poplavska O.M.,

PhD in Economics, assistant professor, Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman, Ukraine
e-mail: oksanadom@ukr.net

ЗМІСТ

Макроекономічні аспекти сучасної економіки

ПРЕДБОРСЬКИЙ В.А. Методологічні підходи до структуризації системи тіньової влади.....	7
ВЕРГУН А.М., СТЕФАШИНА Ю.С. Оцінка фінансової стійкості провідних банків України.....	21
ШЕВЧУК В.І. Концептуальні підходи до формування економічної стратегії та реалізації міжнародної торговельно-економічної політики держави.....	32
МИЛЯНИК Р.В. Трансформація управлінських компетентностей в різних економічних моделях розвитку України.....	42
ЩЕЛКУНОВ В.І., ЗАЛІЗНЮК В.П., СІВОЛАП С.А. Засади та застосування інструментів державного маркетингу в публічному адмініструванні.....	52

Інноваційно-інвестиційна політика

ШАБРАНЬСЬКА Н.І., ЦУКІН Б.М. Діючий механізм державного управління науково-інноваційною сферою в Україні.....	64
ГАРБАР Ж.В., ГАРБАР В.А. Індустріальні парки як інструмент регіонального розвитку.....	73
КОЛОДІЙЧУК А.В. Програмування фінансово-кредитних та інноваційно-інвестиційних загроз національної економічної безпеки на мовах Fortran та C++.....	88

Економічні проблеми розвитку галузей та видів економічної діяльності

ПОПРОЗМАН Н.В. Методологічні основи оцінки продовольчого забезпечення.....	93
ЧЕРНЯВСЬКА Ю.Б., БОЛІЛА Н.В. Вибір амортизаційної політики як засіб впливу на фінансову стійкість підприємств будівельної галузі.....	99
КОЦЕРУБА Н.В. Організація та планування аудиту рентабельності підприємства.....	106
МОЛНАР О.С., БУЛЕЦА Н.В., ПІЦІЙ Н.Ш., ОСИКА Д.І. Класифікація факторів впливу на збут продукції.....	113
ПРЕДУН К.М. Еколого-економічні аспекти реновації змісту функціонально-технологічного інструментарію житлово-комунального господарства України.....	118

Соціально-трудова проблеми

ЦИМБАЛЮК С.О., ПОПЛАВСЬКА О.М. Оцінювання якості життя людини праці в умовах нової соціоекономічної реальності.....	127
---	-----

СОДЕРЖАНИЕ

Макроэкономические аспекты современной экономики

ПРЕДБОРСКИЙ В.А. Методологические подходы к структуризации системы теневой власти.....	7
ВЕРГУН А.М., СТЕФАШИНА Ю.С. Оценка финансовой устойчивости ведущих банков Украины.....	21
ШЕВЧУК В.И. Концептуальные основы формирования экономической стратегии и реализации международной торгово-экономической политики государства	32
МИЛЯНИК Р.В. Трансформация управленческих компетенций в разных экономических моделях развития Ураины....	42
ЩЕЛКУНОВ В.И., ЗАЛИЗНЮК В.П., СИВОЛАП С.А. Основы и применения инструментов государственного маркетинга в публичном администрировании	52

Инновационно-инвестиционная политика

ШАБРАНСКАЯ Н.И., ЩУКИН Б.Н. Действующий механизм государственного управления научно-инновационной сферой в Украине	64
ГАРБАР Ж.В., ГАРБАР В.А. Индустриальные парки как инструмент регионального развития.....	73
КОЛОДИЙЧУК А.В. Программирование финансово-кредитных и инновационно-инвестиционных угроз национальной экономической безопасности на языках Fortran и C++	88

Экономические проблемы развития отраслей и видов экономической деятельности

ПОПРОЗМАН Н.В. Методологическая основа для оценки поставок продовольствия.....	93
ЧЕРНЯВСКАЯ Ю.Б., БОЛИЛА Н.В. Выбор амортизационной политики как способ влияния на финансовую устойчивость предприятий строительной отрасли.....	99
КОЦЕРУБА Н.В. Организация и планирование аудита рентабельности предприятия	106
МОЛНАР А.С., БУЛЕЦА Н.В., ГИЦИЙ Н.Ш., ОСЫКА Д.И. Классификация факторов влияния на сбыт продукции	113
ПРЕДУН К.М. Эколого-экономические аспекты реновации содержания функционально-технологического инструментария жилищно-коммунального хозяйства Украины.....	118

Социально-трудовые проблемы

ЦЫМБАЛЮК С.А., ПОПЛАВСКАЯ О.Н. Оценка качества жизни человека труда в условиях новой социоэкономической реальности.....	127
---	-----

CONTENT

Macro-economic aspects of modern economy

PREDBORSKIJ V.A. Methodological approaches to the structurization of the system of shadow power.....	7
VERHUN A.M., STEFASHYNA Y.S. Financial stability assessment of Ukrainian leading banks.....	21
SHEVCHUK V.I. The conceptual approaches to the formation of economic strategy and implementation of the state international trade and economic policy.....	32
MYLYANYK R.V. Transformation of managerial competencies in different economic models of Ukraine development.....	42
SHCHELKUNOV V.I., ZALIZNIUK V.P., SIVOLAP S.A. Principles and application of state marketing instruments in public administration	52

Innovation and investment policy

SHABRANSKA N.I., SCHUKIN B.N. The current mechanism of public administration of research and innovation in Ukraine	64
HARBAR ZH.V., HARBAR V.A. Industrial parks as a tool of regional development.....	73
KOLODIYCHUK A.V. Programming of financial-credit and innovation-investment threats of national economic security in Fortran and C++ languages	88

Economic problems of development of branches and types of economic activity

POPROZMAN N.V. Methodological basis for food supply assessment	93
CHERNYAVSKA Y.B., BOLILA N.V. Choice of depreciation policy as a means of influence on the financial sustainability of enterprises in the construction industry	99
KOTSERUBA N.V. Organization and planning of audit of the enterprise of profitability.....	106
MOLNAR O.S., BULETSA N.V., GITSIY N.SH., OSYKA D.I. Classification of factors influencing on the product sales.....	113
PREDUN K.M. Ecological and economic aspects of renovation of the content of functional and technological tools of housing and communal services economy of Ukraine	118

Social-labor problems

TSYMBALIUK S.O., POPLAVSKA O.M. Assessing the quality of life of working man in the new socio-economic reality.....	127
---	-----

До авторів збірника

Шановні автори!

*Державний науково–дослідний інститут інформатизації та моделювання економіки
приймає до друку у збірнику
«Формування ринкових відносин в Україні» статті з економічної тематики*

При подачі статті до редакції необхідно оформити її за поданими нижче правилами, а також ретельно перевірити текст на предмет виявлення граматичних, орфографічних, стилістичних та інших помилок!

1. Стаття має відповідати тематичній спрямованості збірника.
2. Обов'язковими є рецензія фахівця у відповідній галузі науки.
3. У статті відповідно до вимог ВАК необхідні такі елементи:
Стаття має містити: індекс УДК, відомості про автора (ів) на трьох мовах;
– назва статті та анотація на трьох мовах (українська, російська, англійська), де чітко сформульовано головну ідею статті та обґрунтовано її актуальність;
– ключові слова на трьох мовах до 10 слів (українська, російська, англійська);
– *постановка проблеми* у загальному вигляді та її зв'язок із важливими чи практичними завданнями;
– *аналіз останніх досліджень і публікацій*, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття;
– *формування цілей статті* (постановка завдання);
– *виклад основного матеріалу дослідження* з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів;
– *висновки з даного дослідження* і перспективи подальших розвідок у даному напрямку;
– *список використаних джерел* (українською та англійською мовами).
4. Обсяг – від 8 до 16 сторінок, формату А4 через інтервал 1,5. Поля: верхнє, нижнє, лівє, правє – 2 см. Абзац – 5 знаків. Шрифт: Arial, розмір – 12. Мова – українська.
5. Прізвище, ініціали, науковий ступінь розміщуються у правій верхній частині аркуша.
6. Відомості про автора: адреса, контактний телефон (домашній, робочий).
7. Статті, таблиці та формули мають виконуватися у редакторі Microsoft Word, якщо стаття містить формули, то вони мають набиратися у редакторі формул Microsoft Equation, який вбудований в усі версії програми Word.
8. Якщо стаття містить графіки чи діаграми, виконанні в інших програмах (такі як Excel, Corel Draw та ін.), то ці файли також додаються до статті в оригіналі програм, в яких вони виконані.
9. Графіки та діаграми можуть бути передані в графічних форматах: векторний – EPS, AI (шрифти переконвертовані в криві); растровий – TIF, 300 dpi, 256 кольорів сірого.
10. Зноски в документі мають бути оформлені за допомогою вбудованих функцій програми Word.
11. Назви файлів мають відповідати прізвищам авторів.
12. Статті надаються на диску, або іншому електронному носії інформації до диска обов'язково додаються статті в роздрукованому і якісному вигляді Текст у електронному вигляді повинен відповідати тексту в надрукованому вигляді.
13. Статті не повинні містити приміток від руки та помарок, кожен лист статті підписується автором.
14. Посилання на джерела інформації є обов'язковими. Джерела подаються в кінці статті з основними вимогами до бібліографічних описів. Нумерація джерел вздовж тексту.
15. У разі невиконання вищевказаних вимог редакція не приймає статей до друку.

Редакція наукового збірника не несе відповідальності за авторські права статей, що подаються до друку.

Довідки за телефонами: (044) 239–10–49, (096) 309–42–80
Сайт збірника наукових праць: <http://ndiime.org.ua/>; e-mail: zbornik@ukr.net

Редакційна колегія

К авторам сборника

Уважаемые авторы!

*Государственный научно–исследовательский институт информатизации и моделирования экономики
принимает к печати в научном сборнике
«Формирование рыночных отношений в Украине» статьи с экономической тематики*

При подаче статьи в редакцию необходимо оформить ее по представленным ниже правилам, а также тщательно проверить текст на предмет выявления грамматических, орфографических, стилистических и других ошибок!

1. Статья должна соответствовать тематической направленности сборника.
2. Обязательными являются рецензия специалиста (доктора наук) в соответствующей области науки.
3. В статье соответствии с требованиями ВАК необходимы следующие элементы:
Статья должна содержать: Библиографический показатель УДК, сведения об авторе (ах) фамилия, имя, отчество (автора полностью), место работы, должность, e-mail на трех языках;
– название статьи и аннотация на трех языках (украинский, русский, английский 1500–2000 знаков с пробелами), где четко сформулирована главная идея статьи и обоснована ее актуальность;
– ключевые слова на трех языках до 10 слов (украинский, русский, английский);
– *постановка проблемы* в общем виде и ее связь с важными или практическими задачами;
– *анализ последних исследований и публикаций*, в которых начато решение данной проблемы и на которые опирается автор, выделение нерешенных ранее частей общей проблемы, которым посвящена статья;
– *формирование целей статьи* (постановка задачи);
– *изложение основного материала* исследования с полным обоснованием полученных научных результатов;
– *выводы из данного исследования* и перспективы дальнейших исследований в данном направлении.
– *список использованных источников*, (на украинском и английском языках)
4. Объем – от 8 до 16 страниц, формата А4 через интервал 1,5. Поля: верхнее, нижнее, левое, правое – 2 см. Абзац – 5 знаков. Шрифт: Arial, размер – 12. Язык – украинский.
5. Фамилия, инициалы, ученая степень размещаются в правой верхней части листа.
6. Сведения об авторе: адрес, контактный телефон (домашний, рабочий).
7. Статьи, таблицы и формулы должны выполняться в редакторе Microsoft Word, если статья содержит формулы, то они должны набираться в редакторе формул Microsoft Equation, который встроен во все версии программы Word.
8. Если статья содержит графики или диаграммы, выполненные в других программах (например, Excel, Corel Draw и др.), То эти файлы также добавляются к статье в оригинале программ, в которых они выполнены.
9. Графики и диаграммы могут быть переданы в графических форматах: векторный – EPS, AI (шрифты сконвертированные в кривые) растровый – TIF, 300 dpi, 256 цветов серого.
10. Сноски в документе должны быть оформлены с помощью встроенных функций программы Word.
11. Названия файлов должны соответствовать фамилиям авторов.
12. Статьи предоставляются на электронном носителе обязательно добавляются статьи в распечатанном и качественном виде. Текст в электронном виде должен соответствовать тексту в напечатанном виде.
13. Статьи не должны содержать примечаний от руки и помарок, каждый лист статьи подписывается автором.
14. Ссылки на источники информации являются обязательными. Источники подаются в конце статьи с основными требованиями к библиографическим описаниям. Нумерация источников вдоль текста.
15. В случае невыполнения вышеуказанных требований редакция не принимает статей в печать.

Редакция научного сборника не несет ответственности за авторские права статей, которые подаются в печать.

Справки по телефонам: (044) 239–10–49, (096) 309–42–80

Сайт сборника научных трудов: <http://dndiime.org.ua/>; e-mail: zbornik@ukr.net

Редакционная коллегия

To the authors of the collection!

Dear authors!

*State Research Institute of Informatization and Economic Modeling
accepts economic articles for printing in the scientific collection
«Market Relations Development in Ukraine»*

When submitting an article to the editorial board, it is necessary to compose it according to the following rules, as well as carefully check the text to detect grammar, spelling, stylistic and other errors!

1. The article should correspond to the thematic orientation of the collection.
2. The review of a specialist (doctor of sciences) in the relevant field of science is mandatory.
3. The following elements are required in the article in accordance with the requirements of the HAC:
The article should contain: UDC bibliographic index, information about the author(s) in three languages;
– the title of the article and an abstract in three languages (Ukrainian, Russian, English extended annotation), where the main idea of the article is clearly formulated and its relevance is substantiated;
– keywords in three languages, up to 10 words (Ukrainian, Russian, English);
– *problem statement in general* and its connection with important or practical tasks;
– *analysis of recent researches and publications* in which the solution to this problem was initiated and author is based on them; the emphasis of previously unsettled parts of the general problem to which the article is devoted;
– *formation of the goals of the article* (statement of the task);
– *an outline of the main research material* with the full justification of the obtained scientific results;
– *conclusions from this study* and prospects for further investigation in this direction.
– *list of used sources, references*
4. Volume – from 8 to 16 pages, format A4 in interval 1,5. Fields: upper, lower, left, right – 2 cm. Paragraph – 5 characters. Font: Arial, size – 12. Language – Ukrainian.
5. The last name, initials, scientific degree are placed in the upper right of the sheet.
6. Information about the author: address, contact phone (home, work).
7. Articles, tables and formulas must be executed in Microsoft Word editor, if the article contains formulas, they should be typed in the Microsoft Equation formula editor that is Built-in to all versions of Word.
8. If the article contains graphs or charts, execution in other programs (such as Excel, Corel Draw, etc.), then these files are also added to the article in the original programs in which they are executed.
9. Charts and diagrams can be transmitted in graphic formats: vector – EPS, AI (fonts converted into curves); raster – TIF, 300 dpi, 256 colors gray.
10. Entries in the document must be made using the built-in features of the Word program.
11. The names of the files should correspond to the names of the authors.
12. Articles are provided on an electronic carrier, as well as necessarily added articles in printed and high-quality form. The text in electronic form must correspond to the text in printed form.
13. Articles should not contain handwritten notes and stamps, each article letter is signed by the author.
14. References to sources of information are mandatory. Sources are provided at the end of the article with the basic requirements for bibliographic descriptions. Numbering sources along the text.
15. In case of non-fulfillment of the above-mentioned requirements, the editorial board does not accept articles for printing.

The edition of the scientific collection is not responsible for the copyrights of the articles submitted for publication.

Inquiries by phone: (044) 239–10–49, (096) 309–42–80

Website of scientific bulletin: <http://dndiime.org.ua/>; e-mail: zbornik@ukr.net

Editorial team

Державний науково–дослідний інститут інформатизації та моделювання економіки

ФОРМУВАННЯ РИНКОВИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ

Збірник наукових праць

№9 (232) 2020 р.

Періодичність – щомісячник

Головний редактор Студінська Г.Я.
Комп'ютерна верстка та дизайн Сердюк В.Л.

Підписано до друку 30.09.2020 р.
Формат 60x84 1/8. Папір офсетний
Ум. друк. аркушів 16,74.
Гарнітура Eurore. Наклад 100 прим.

Державний науково–дослідний інститут інформатизації та моделювання економіки
Свідоцтво про державну реєстрацію: Серія КВ 22545–12443ПР від 20.02.2017 р.
Адреса редакції: 01014, м. Київ, бул. Дружби Народів, 38
<http://dndiime.org.ua/>, e-mail: zbornik@ukr.net

**Государственный научно–исследовательский институт
информатизации и моделирования экономики**

ФОРМИРОВАНИЕ РЫНОЧНЫХ ОТНОШЕНИЙ В УКРАИНЕ

Сборник научных трудов

№9 (232) 2020 р.

Периодичность–ежемесячник

Главный редактор Студинская Г.Я.
Компьютерная верстка и дизайн Сердюк В.Л.

Подписано в печать 30.09.2020 р.
Формат 60x84 1/8. бумага офсетная
Усл. печатных. листов 16,74.
Гарнитура Europе. Наклад 100 экз.

Государственный научно–исследовательский институт информатизации и моделирования экономики
Свидетельство о государственной регистрации печатного средства массовой информации
Серия КВ 22545–12445ПР от 20.02.2017 г.
Адрес редакции 01014, г. Киев, бул. Дружбы Народов, 38
<http://dndiime.org.ua/>, e–mail: zbornik@ukr.net

State Research Institute of Informatization and Economic Modeling

MARKET RELATIONS DEVELOPMENT IN UKRAINE

Collection of scientific works

No.9 (232) 2020

Frequency – monthly

Editor-in-Chief G. Studinska
Computer design and design V.Serdyuk

Signed for printing on 30.09.2020.
Format 60*84. 1/8. Paper offset
Conditional Printed Sheets 16,74.
Headset Europe. Circulation 100 copies

State Research Institute of Informatization and Economic Modeling
Certificate of state registration of printed mass media
Series KV 22545–12445PR from 02.20.2017
Editorial address, 01014, m. Kyiv, bul. Druzhby Narodiv, 38
<http://dndiime.org.ua/>, e-mail: zbornik@ukr.net